97-84034-1

Qvist, Johannes

Finlands marknader och finska landsbygdens...

Helsingfors

1909

97-84034-1
MASTER NEGATIVE #

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DIVISION

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

ORIGINAL MATERIAL AS FILMED - EXISTING BIBLIOGRAPHIC RECORD

308
Z
Box 2

Quist, Johannes.
Finlands marknader och finska landsbygdens handelsplatser, 1614-1772; en historisk-geografisk undersökning. Helsingfors, 1909.
308 p. maps. 23cm.

Thesis, Helsingfors.

Only Ed

RESTRICTIONS ON USE: *Reproductions may not be made without permission from Columbia University Libraries.*

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11:1 IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 3-3-97 INITIALS: MS

TRACKING # : 20004

FILMED BY PRESERVATION RESOURCES, BETHLEHEM, PA.

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN ENTRY: Qvist, Johannes

Finlands marknader och finska landsbygdens handelsplatser, 1614-1772

Bibliographic Irregularities in the Original Document:

List all volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

_____ Page(s) missing/not available: _____

_____ Volume(s) missing/not available: _____

_____ Illegible and/or damaged page(s): _____

_____ Page(s) or volume(s) misnumbered: _____

_____ Bound out of sequence: _____

_____ Page(s) or volume(s) filmed from copy borrowed from: _____

__X__ Other: 7 maps following page 308; 2 foldouts at end of title

_____ Inserted material: _____

TRACKING#: MSH20004

PM-MGP
METRIC GENERAL PURPOSE TARGET
PHOTOGRAPHIC

150 mm

100 mm

A5

A4

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.0 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.0 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.5 mm

PRECISION℠ RESOLUTION TARGETS

A&P

A&P International
2715 Upper Afton Road, St. Paul, MN 55119-4760
612/738-9329 FAX 612/738-1496

FINLANDS MARKNADER

OCH

FINSKA LANDSBYGDENS HANDELSPLATSER

1614—1772

EN HISTORISK-GEOGRAFISK UNDERSÖKNING

AKADEMISK AVHANDLING

AV

JOHANNES QVIST

Framställes med tillstånd av filosofiska fakulteten vid Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland till offentlig granskning i historisk filologiska auditoriet den 27 mars 1909 kl. 10 f. m.

HELSINGFORS 1909
FRENCKELLSKA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET

308
Z
Box 2.
F.H.D. 27 Jan. 1915

FÖRORD.

Föreliggande arbete avser att utgöra ett försök att framställa striderna angående de finska marknaderna och att på samma gång beröra därmed i samband stående frågor rörande allmogens handel med städernas borgerskap. Som tidsbegränsning har jag valt åren 1614 och 1772. Det förra året har valts med hänsyn till, att Gustaf Adolfs första handelsordinantie då utfärdades, det senare emedan det betecknar frihetstidens avslutning. Visserligen kan det mot den senare tidsbegränsningen anmärkas, att de frågor, som här behandlats, icke funno sin definitiva avslutning med frihetstidens utgång. Men då kort efter Gustaf III:s tillträde till regeringen en omfattande undersökning av alla städers handelsrättigheter och enskilda marknader påbörjades, har jag ansett det vara riktigast att ej alls inlåta mig härpå, då omfånget av mitt arbete därigenom mycket ökats. Därtill kommer, att det genom kungliga brevet av år 1788 bestämdes, att en del av de enskilda marknaderna skulle indragas och en annan del förvandlas till allmänna frimarknader, varom kommerskollegium fick i uppdrag att närmare förordna. Härigenom blev ytterligare nya undersökningar nödvändiga, vilket ledde till, att många marknadsfrågor ännu år 1809 voro olösta. Jag har därför kommit till den slutsats, att hela perioden 1771—1809 borde behandlas skilt för sig, varvid de intressanta uppslagen rörande nya köpingars och städers anläggande och de projekterade kanalanläggningarna för handelns upphjälpande borde beaktas.

En annan sida av min uppgift har varit att söka utreda de geografiska betingelserna för de finska handelsplatsernas uppkomst och utveckling. Tyvärr har det på grund av otillräckligt källmaterial och bristande tid icke blivit mig möjligt att ägna hithörande spörsmål den uppmärksamhet jag önskat. Jag har därför fått nöja mig med att lämna kortfattade antydningar i anmärkningarna, så framt icke, såsom fallet var under 1700-talet, de anlitade aktstyckena lämnat noggranna och instruktiva upplysningar rörande de föreslagna handelsorternas läge, vid desamma utmynnande handelsvägar m. m. För att emellertid bliva i tillfälle att personligen lära känna de olika handelsplatserna och även möjligen kunna uppteckna bevarade ortstraditioner har jag under trenne på varandra följande somrar företagit vidsträckta resor, varunder jag besökt hela kuststräckan från Torneå till Fredrikshamn och därinvid belägna hamnplatser. Dessutom har jag gjord mig förtrogen med olika delar av det inre landet främst Kumo älvdal, Ladoga området och vissa delar av Savolaks och Tavastland. För att än ytterligare belysa särskilt de österbottniska handelsplatsernas läge har jag låtit avtrycka 6 kartor, vilka jag överkommit i lantmäteristyrelsens arkiv. Därtill har fogats en gammal, år 1682 upprättad, karta över Snappertuna marknadsplats.

Angående uppställningen bör framhållas, att jag i vardera periodens I kapitel framställt de allmänna frimarknader, till vilka borgare från alla rikets städer hade rättighet att infinna sig. I de övriga kapitlen har framställts de enskilda marknaderna, vilka tillhörde antingen endast ett borgerskap eller ock voro gemensamma för flere städer. Härvid bör dock den anmärkning göras, att ett konsekvent fasthållande vid denna grundsats varit ytterst svårt särskilt under frihetstiden, emedan då många av de s. k. frimarknaderna förlorat sin ursprungliga karaktär, under det att flera av de enskilda marknaderna besöktes av vitt skilda borgerskap och därigenom förvandlades till frimarknader, ehuru ingenting därom fanns stadgat. Slutligen har det icke varit mig möjligt att vid fördelningen av de olika handels- och marknadsplatserna på de olika kapitlen konsekvent hålla mig till vare sig dåvarande läne- eller landskapsgränser, emedan städerna ofta kunde hava enskilda marknader i andra län än de, i vilka de lågo, och även landskapsgränserna ej sammanföllo med städernas handelsdistrikt, såsom fallet var med Nyland, vilket till en del måste räknas till Viborgs handelsdistrikt. Olikheten mellan uppställningen under första och andra perioden har varit betingad av de under åren 1721 och 1743 gjorda avträdelserna av Finlands landområde och därmed i samband gjorda omregleringarna av länegränserna.

Till sist ber jag att få uttala ett djupt känt tack till alla dem, som underlättat mitt arbete och ber jag därvid att särskilt få uttala min djupa erkänsla för den stora beredvillighet svenska Riksarkivets herrar tjänstemän visat mig under mina forskningar. Likaså ber jag att få tacka tjänstemännen vid Finlands statsarkiv, i främsta rummet Doktor J. W. Ruuth för det stora intresse, för de värdefulla råd, han givit mig under arbetets fortgång, och för de avskrifter ur Viborgs domböcker m. fl. samlingar han benäget ställt till mitt förfogande.

Helsingfors den 11 mars 1909.

Johannes Qvist.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Förteckning över använda källskriftssamlingar . . . . Sid. X
Förteckning över anförda arbeten . . . . Sid. XII
Förkortningar . . . . Sid. XV
Rättelser . . . . Sid. XVI

INLEDNING . . . . Sid. 1

FÖRSTA PERIODEN 1614—1719.

I KAPITLET.

Allmänna frimarknader i Åbo stad samt i Österbotten, Nyland och Tavastland . . . . Sid. 4

1. **Frimarknaden i Åbo** sid. 8. 2. **De österbottniska frimarknaderna** sid. 11. *Pedersöre och Salo* sid. 11. *Frimarknaderna i de österbottniska städerna* sid. 21. 3. **Frimarknader i Nylands och Tavastehus läns städer** sid. 28. *Borgå och Tavastehus* sid. 28. *Helsingfors frimarknader* sid. 34.

II KAPITLET.

Åbo och Björneborgs handelsområde . . . . Sid. 36

1. **Egentliga Finlands landsbygd** sid. 36. 2. **Lantmarknader i Satakunta** sid. 44. *Tammerkoski* sid. 44. *Förslag till nya lantmarknader* sid. 48. 3. **Marknader i länets uppstäder** sid. 49.

III KAPITLET.

Nylands och Tavastehus läns handelsområde Sid. 54

1. **Ekenäs handelsdistrikt** sid. 54. *Marknader* sid. 54. *Brukens handel* sid. 57. 2. **Helsingfors och Borgås lantmarknader i Nyland** sid. 58. *Abborfors och Forsby* sid. 58. *Helsingfors enskilda marknader* sid. 64. 3. **Lantmarknader i Tavastland** sid. 65. *Tavastehus och omnejd* sid. 65. *Hollola socken* sid. 67.

IV KAPITLET.

Viborgs handelsområde . . . . Sid. 71

1. **Viborgs stadsmarknader** sid. 71. 2. **Viborgs läns landsbygd och uppstäder** sid. 74. *Lappvesi marknader och Villmanstrand* sid. 74. *Veckelaks och kringliggande socknar* sid. 83. *Mellersta och norra Savolaks* sid. 85. 3. **Kexholms län** sid. 86.

V KAPITLET.

Österbottens handelsområde . . . . Sid. 90

1. **Vasa och Nykarleby handelsdistrikt** sid. 90. *Vörå och Storkyro marknader* sid. 90. *Vasa enskilda marknader* sid. 97. *Nykarleby enskilda marknader* sid. 101. 2. **Gamlakarleby handelsdistrikt** sid. 103. *Kalajoki handelsplats* sid. 103. *Pyhäjoki och Lohteå marknader* sid. 106. *Föreslagna marknader i „markbygden“* sid. 109. 3. **Uleåborgs handelsdistrikt** sid. 113. *Kemi och Ijo handelsplatser* sid. 113. *Ryssemarknader i Uleåborg och Kajana* sid. 122.

ANDRA PERIODEN 1719—1772.

I KAPITLET.

Allmänna frimarknader i landets städer . . Sid. 125

1. **Åbo frimarknader** sid. 125. 2. **Frimarknader i Nylands och Tavastehus läns städer** sid. 130. *Borgå och Tavastehus* sid. 130. *Helsingfors* sid. 132. 3. **De österbottniska frimarknaderna** sid. 135.

II KAPITLET.

Åbo och Björneborgs läns handelsområde . Sid. 142

1. **Marknader på landsbygden i Egentliga Finland** sid. 142. 2. **Åland** sid. 149. 3. **Landsbygden i Satakunta** sid. 153. *Sastmola* sid. 153. *Kumo älvdal* sid. 162.

Harju och Piispala sid. 171. *Orivesi och Vesilaks* sid. 172. *Föreslagna köpingar* sid. 175. **4. Enskilda marknader i länets städer** sid. 177.

III KAPITLET.

Nylands och Tavastlands handelsområde . . Sid. 180
1. Västra Nyland sid. 180. *Ekenäs* sid. 180. *Pojo, Karis, Snappertuna och Ingå* sid. 183. *Lojo, Karislojo och Vichtis* sid. 185. *Tenala* sid. 185. *Kyrkstad* sid. 187. *Pikkala* sid. 201. **2. Östra Nyland** sid. 207. *Sibbo* sid. 207. *Abborfors och Fredrikshamn* sid. 208. *Lovisa och Borgå* sid. 213. *Pernå* sid. 215. **3. Västra Tavastland** sid. 219. *Tammela* sid. 219. *Pälkäne och Urdiala* sid. 219. **4. Socknarna omkring Päijänne vattnen** sid. 225. *Hollola marknad och Anianpelto köping* sid. 225. *Sysmä* sid. 231. *Jämsä och Jyväskylä* sid. 232.

IV KAPITLET.

Savolaks och Karelens handelsområde . . Sid. 237
1. Savolaks sid. 237. *Villmanstrand och Nyslott* sid. 237. *S:t Michel* sid. 240. *Varkaus och Vianto* sid. 243. **2. Karelen** sid. 248.

V KAPITLET.

Österbottens handelsområde . . . . Sid. 253
1. Södra Österbotten sid. 253. *Vasa och Nykarleby marknader* sid. 253. *Storå och Kauhajoki* sid. 261. *Lappajärvi* sid. 262. **2. Gamlakarleby handelsdistrikt** sid. 263. *Pyhäjoki, Kalajoki och Lohteå handelsplatser* sid. 263. **3. Uleåborgs handelsdistrikt** sid. 270. *Limingo och Muhos* sid. 270. *Kemi och Ijo handelsplatser* sid. 274. *Marknader i Kajana härad* sid. 297.

Register . . . . Sid. 301
Förklaringar till kartorna . . . . „ 307

Kartor.

Specialkartor.

Karta över Petsmo marknadsplats i Kveflaks . . Tafl. I
Karta över Herrholmens marknadsplats i Vörå . . Tafl. II
Karta över Kalajoki marknadsplats . . . . . . Tafl. III
Karta över Pyhäjoki marknadsplats. . . . . . Tafl. IV
Karta över Ijo marknadsplats . . . . Tafl. V
Karta över Kemi marknadsplats . . . . Tafl. VI
Karta över Snappertuna marknadsplats . . . . Tafl. VII

Allmänna kartor.

Marknads- och handelsplatser i Finland under 1600-talet . . . . Karta I
Marknads- och handelsplatser i Finland under frihetstiden . . . . Karta II

Förteckning över använda källskriftssamlingar.

A) Handskrivna.

a) Riksarkivet i Stockholm.

1) Allmogens besvär, vilken samling innehåller allmogens till riksdagarna inlämnade besvärsskrifter, kommerskollegii över desamma avgivna betänkanden m. m.

2) Brahesamlingen.

3) Finlands näringar.

4) Konceptresolutioner på städernas besvär 1722—1772.

5) Landshövdingarnes berättelser (skrivelser).

6) Registratur över resolutioner på allmogens besvär.

7) Riksregistraturet (har endast någongång rådfrågats).

8) Städers acta.

9) Städers besvär, vilken samling innehåller borgerskapens till riksdagarna inlämnade besvärsskrifter, kommerskollegii över desamma avgivna betänkanden m. m.

b) Kammararkivet i Stockholm.

Per Brahes finska registratur, utgångna skrivelser.

c) Kommerskollegii arkiv i Stockholm.

Städernas privilegier, avskrifter av resolutioner på städernas besvär.

d) Finlands statsarkiv.

1) Borgå rådstuguprotokoll.

2) Jordebok för Nylands och Tavastehus län för år 1668.

3) Jordebok för Viborgs landshövdingedöme för år 1693.

4) Kungl. Maj:ts resolutioner på riksdagsbesvär m. m. för åren 1627—1771; avskrift.

5) Nykarleby stads privilegiebok upprättad år 1757.

6) Riksregistraturet 1560—1608 samt 1632—1682; avskrift.

7) Städernas i Finland privilegier; avskrift.

8) Tavastehus rådstuguprotoll.

9) Viborgs d:o

10) Åbo d:o

e) Universitetsbiblioteket i Uppsala.

Palmsköldska samlingen.

f) Historiska museet i Helsingfors.

Reinholmska samlingen n:o 50.

B) I tryck utgivna.

Alla riksdagars och mötens besluth, samt arfföreningar regementsformer, försäkringar och bewillingar, som på allmenna riksdagar och möten, ifrån år 1521 intill år 1731 gjorde, stadgade och bewiljade äro; med the för hwart och ett stånd utfärdade allmenna resolutioner I—III. Stockholm 1728—1733. Utgivna av And. Anton Stiernman.

Bidrag till Helsingfors stads historia I, III—IV Helsingfors 1905—1908, samlade och utgifna af P. Nordmann; Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland tom LXIX, LXXVI och LXXXII.

Bidrag till kännedom en af vårt land samlade och utgifna af K. G. Leinberg I—VI. Jyväskylä 1885—1894.

Förteckning över marknader i Sverige och Finland i almanackor för åren 1599—1710 i Kungliga Biblioteket i Stockholm samt för åren 1705—1773 i Universitetetsbiblioteket i Helsingfors.

Konung Gustaf I:s registratur I—XXIV. Stockholm 1861—1906.
Privilegier och resolutioner för Åbo stad I åren 1525—1719, utgifna af Carl von Bonsdorff; Bidrag till Åbo stad historia I:10. Helsingfors 1898.
Samling af urkunder rörande Finlands historia utgifna af Johan E. Waaranen I—V. Helsingfors 1863—1878.
Samling utaf Kongl. bref, stadgar och förordningar etc. angående Sweriges rikes commerce, politie och oeconomie uti gemen ifrån åhr 1523 intil närwarande tid gjord af And. Anton von Stiernman. Stockholm 1747—1775.
Sweriges rikes lag gillad och antagen på riksdagen åhr 1734. Helsingfors 1856.
Utdrag utur alle ifrån den 7 decemb. 1718 utkomne publique handlingar, placater, förordningar, resolutioner och publicationer I—IX. Stockholm 1742—1777. Utgivna av R. G. Modée.

Förteckning över anförda arbeten.

Ahlenius, Karl. Olaus Magnus och hans framställning om Nordens geografi. Uppsala 1895. Akademisk avhandling.
Aspelin. H. Em. Wasa stads historia. Vasa 1892.
Aspelin, J. R. Korsholman linna ja lääni. Helsingfors 1869.
Bonsdorff, Carl v. Hvad förstods med majmiseriet?; Historiallinen arkisto XII sid. 117—123.
—„— Åbo stads historia under sjuttonde seklet, 1 bd. Helsingfors 1894.
Cajander, K. A. Tavasthandeln och Nystad. Nystad 1890.
—„— Uudenkaupungin muinaisia I 1616—1647. Åbo 1895.
Carenius, Ephreim. Beskrifning öfver Hvittis socken. Åbo 1759. Akademisk avhandling, praes. Gadd.
Cronholm, Abraham. Sveriges historia under Gustaf II Adolphs regering. del III. Malmö 1861.
Ehrström, Erik. Helsingfors stads historia från 1640 till stora

ofreden, Helsingfors 1890; Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland, tom XV.
Fellman, Jacob. Anteckningar under min vistelse i Lappmarken, del I. Helsingfors 1906.
Flachsenius. Almanack för år 1663, tryckt i Åbo.
Fyhrvall, Karl Oskar. Bidrag till svenska handelslagstiftningens historia I. Tjärhandelskompanierna. Stockholm 1880. Akademisk avhandling.
—„— Om det botniska handelstvånget; Historisk tidskrift 2 årgång 1882 sid. 29—66 och 103—148.
Gebhard, Hannes. Kuvaelmia Kajaanin kaupungista v. 1651—1700 ja 1723—1809. Helsingfors 1885.
Hartman, Torsten. Borgå stads historia, del I—II. Borgå 1906—1907.
Holmberg, Carl Gustaf. Om medel till de finska stapelsstädernes uppkomst. Åbo 1766. Akademisk avhandling, praes. Gadd.
Hultin, Tekla. Bergshandteringen i Finland under svenska tiden. Helsingfors 1896. Akademisk avhandling.
Högman, Volter. Rauman kaupungin historia I vuoteen 1641, Helsingfors 1907. Akademisk avhandling.
Leinberg, K. G. Finlands territoriella församlingars ålder utbredning och utgrening; Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland, tom VII.
Lundell, J. Om Handtverkskrån, näringsfrihet och arbetets organisation. Lund 1846.
Nordisk familjebok I uppl. del V. Stockholm 1882.
Nordenstreng, Sigurd. Fredrikshamns stads historia, I delen. Fredrikshamn 1908.
Nordmann, P. Per Brahe 1633—1742. Helsingfors 1903; Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland tom LX
Palmén, E. G. Historisk framställning af den svensk-finska handelslagstiftningens utveckling från Gustaf Vasas regering till 1766. Helsingfors 1876. Akademisk avhandling.
Rietz, Johan Ernst. Svenskt dialektlexikon (Ordbok öfver svenska allmoge språket). Lund 1867.
Rudenschöld, Ulrik. Berättelse om ekonomiska o. a. förhållan-

den i Finland 1738—1741, Helsingfors 1899; Todistuskappaleita Suomen historiaan VI, utgiven av Finska historiska samfundet.
Ruuth, J. W. Björneborgs stads historia. Helsingfors 1897.
—„— Viborgs stads historia band I. Helsingfors 1906.
Salmenius, Christiern. Historisk och oekonomisk beskrifning öfwer Calajoki sockn uti Österbotn. Åbo 1754. Akademisk avhandling, praes. Kalm.
Schybergson, Magnus Gottfrid. Bidrag till Finlands inre historia åren 1721—1731. Helsingfors 1875. Akademisk avhandling.
Söderhjelm, Alma. Jakobstads historia. Helsingfors 1907.
Tammelin, Laur. Almanach eli ajan-culu wuonna 1710. Åbo.
Thomasson, Eskillander. Historisk framställning af lagstiftningen om svenska städernas fördelning i stapelstäder och uppstäder. Lund 1858. Akademisk avhandling.
Thuneld, Eric. Geographie öfwer konungariket Swerige. IV Bandet. 6:te upplagan. Stockholm 1792.
Tigerstedt, K. K. Bidrag till Kexholms läns historia under drottning Kristinas tid Åbo 1877—1817; Program över verksamheten och förändringarne vid sjuklassiga lyceum i Åbo för läseåren 1876—1887.
Uschakoff, I. Finland, geografisk-statistisk och industriell uppslagsbok till karta öfver Finland. Helsingfors 1898.
Waaranen, Johannes Esaias. Landtagen i Helsingfors 1616 och Finlands dåvarande tillstånd. Helsingfors 1862. Akademisk avhandling.
Wallin, Väinö. Kirkkojemme suojeluspyhät; Suomen museo 1896 sid. 55—76.
—„— Suomen maantiet historiallinen maantieteellinen tutkimus. Helsingfors 1893. Akademisk avhandling.
—„— Tampereen kaupungin historia I. Tammerfors 1903.
Virkkunen, A. H. Oulun kaupungin historia häft. 1—2. Uleåborg 1905—1907.

Kartor.

Copia af Olaus Magni Charta marina i Kungliga biblioteket i Stockholm.

Förkortningar.

adress. = adresserad.
alman. (alm.) = almanackorna.
anf. = anförda.
ang. = angående.
anm. = anmärkning.
arb. = arbete.
avskr. = avskrift.
bd = band.
bl. = bland.
berätt. = berättelse.
betänk. = betänkande.
citer. = citerad.
d. = den, det.
dat. = daterad.
d:r = daler.
des. = desamma.
dets. = detsamma.
det sen. = det senare.
drottn. = drottning.
enl. = enligt.
fr. = från.
fr. o. m. = från och med.
F. S. A. = Finlands statsarkiv.
föredr. = föredraget.
föreg. = föregående.
gen. guv. = generalguvernör.
hand.-distr. = handelsdistrikt.
handl. = handlingar.
hist. = historia.
inl. — inlämnat.
jfr = jämför.
K. A. = Kammararkivet.
K. B. = Kungliga biblioteket.
komm.-koll.(:um) = kommerskollegium.
komm. koll:ii = kommerskollegii.
konc. = koncept.
kopp. m:t = kopparmynt.
lantm. styr. arkiv = lantmäteristyrelsens arkiv.
landsh. = landshövding.
landsh.-ämb. = landshövdingeämbetet.
marg.-ant. = marginalanteckning.
m. fl. = med flera.
nedananf. = nedananförda.
Palmsk. saml. = Palmsköldska samlingen.
priv. = privilegium.
prot. = protokoll.
prot.-utdr. = protokollsutdrag.
o. = och.
o. a. = ovannämnda arbete.
o. a. besv. = ovananförda besvär.
o. alman. = ovannämnda almanack.
o. besv. = ovannämnda besvär.
odat. = odaterad.
o. följ. = och följande.
org. = original.
o. priv. = ovannämnda privilegium.
o. resol. = ovannämnda resolution.
o. s. = ovan sid.
o. skriv. = ovannämnda skrivelse.
o. supplik. = ovannämnda supplik.
o. upps. = ovannämnda uppsats.
ovanst. = ovanstående.
registr. = registratur.
remitt. = remitterad.
resol. = resolution.
riksd. = riksdag.
rådst. prot. = rådstuguprotokoll.
s. = sid.
samtl. = samtliga.
s. d. = samma dag.
s. förf. = samma författare.
silv. m:t = silver mynt.

skriv. = skrivelse.
s. m. = samma månad.
S. R. A. = svenska Riksarkivet.
städ. = städernas.
städ. allm. besv. = städernas allmänna besvär.
s. å. = samma år.
t.= tom.
trad. = tradition.
underd. = underdånig.
undert. = undertecknad.
utlåt. (utl.) = utlåtande.
urk. = urkunder.
utg. skriv. = utgångna skrivelser.
v. = vid.
·/. = öre.

Rättelser.

sid. 25 anm. 2 tillägges: avskr. i F. S. A.
„ 44 anm. 1 står Untemala, bör vara: Untamala.
„ 54 rad 8 står: borgarskap, bör vara: borgerskap.
„ 60 rad 16 bör vara: Men denne ansåg sig icke kunna fatta något.
„ 60 anm. 1, står: Hartmann, bör vara: Hartman.
„ 61 rad 1, står: gemensama, bör vara: gemensamma.
„ 62 rad 14 står: bleserade, bör vara: blesserade.
„ 64 rad 7 står: help, bör vara: hjälp.
„ 83 anm. 1 bör vara: [1]) Förut anf. besv. fr. „Lill Safwelax". av år 1672 samt resol. på samma besv. dat. d. 28 nov. s. å.; avskr. i F. S. A.
„ 84 anm. 1 står: Rosenbane, läs: Rosenhane.
„ 101 anm. 4 står: bygdes, bör vara: byggdes.
„ 107 rad 12 står: Dessutum, bör vara: Dessutom.
„ 108 anm. 1 står: besvärskrift, bör vara: besvärsskrift.
„ 116 anm. står: och stället, bör vara: och i stället.
„ 122 rad 25 står: snar. bör vara: snart.
„ 131 rad. 6 står: handelsartilar, bör vara: handelsartiklar.
„ 142 rad 21 står: Untemala, bör vara: Untamala.
„ 143 rad 28 står: 1670-talet, bör vara: 1600-talet.
„ 159 anm. 3 står: tiil, bör vara: till.
„ 168 anm. 4 står: komm.-koll., bör vara: Komm.-koll:ii.
„ 188 rad 22 står: protetskrivelse, bör vara: protestskrivelse.
„ 189 rad 9 står: motsvarande, bör vara: motsvarade.
„ 190 anm. 2 står: d. 4 juni 1730, bör vara: d. 4 juni 1750.
„ 216 rad 20 står: Borga, bör vara: Borgå.
„ 259 anm. 2 står: Regist., bör vara: Registr.

Inledning.

Översikt av lagstiftningen rörande lantmannahandeln före år 1614.

Grundsatsen, att all handel finge bedrivas endast i städerna eller vid överhetligt fastställda marknader, vilka oftast stodo i samband med de katolska kyrkofesterna, utbildade sig redan under medeltiden. [1]) Men tanken att skilja mellan olika slag av städer, utrustade med olika privilegier, uppstod ej förrän den framtvingades av behovet att skapa större handelscentra, tillräckligt mäktiga att upptaga konkurrensen med Hansaförbundet. [2]) Härav lät bland andra Gustaf Vasa bestämma sig i sin handelspolitik under hela sin långa regering. Däremot dröjde det vida längre, innan hänsyn togs även till de mindre städernas intressen. Gustaf Vasa betraktade dem oftast som onödiga eller rent av som skadliga, vilket framgår av hans kända påbud om, att borgarena i flere städer skulle bortflytta. Det är därför ej heller förvånansvärt, att han ej insåg nödvändigheten av att giva uppstäderna en ersättning för den dem berövade utrikesseglationen genom att förbehålla dem lantmannahandeln. Tvärtom önskade han snarare ytterligare utveckla stapelstädernas handel även inom riket, på det att de därigenom med större framgång skulle kunna tävla med utlandet.

[1]) Wallin, Kirkkojemme suojeluspyhät, Thomasson, Historisk framställning af lagstiftningen om de svenska städernas fördelning s. 22—23 och Palmén, Hist. framst. af den svensk-finska handelslagstiftningens utveckling s. 1—2.

[2]) Jfr Fyhrvall, Om det botniska handelstvånget s. 2.

Av de under Gustaf Vasas tid utfärdade förordningarna gällde ytterst få endast för Finland. Den glesa bosättningen i landet och konungens obekantskap med landets förhållanden gjorde, att han ej närmare kom att sysselsätta sig med dess angelägenheter. Viborg var den enda stad, vilken i högre grad kunde väcka hans intresse. Orsaken härtill var, att konungen önskade stävja den sedan gammalt, till stor del av ryska undersåtar bedrivna, lanthandeln i östra och mellersta Finland och i stället göra Viborg till denna landsdels stapelort. Detta uttalades redan år 1525, men blev i strängare form upprepat genom de år 1542 för Viborg utfärdade privilegierna. Däri ålades stadens borgare att förse sig med så mycket spannmål, att allmogen kunde tillbyta sig därav, så mycket den behövde. Allmogen åter blev uttryckligen förbjuden att föra sina förnämsta produkter: torr fisk, tran, späck, smör och talg, ur landet eller att försälja dem till några landsköpmän, vare sig „ryssar" eller inhemska män.

Att verksamt hindra „all olaga handel" var dock omöjligt, såvida ej allmogen på närmare håll än i Viborg bleve i tillfälle att tillfredsställa sina behov. Därför måste borgerskapet sättas i tillfälle att besöka allmogen för att handla med den, vilket lämpligast kunde ske vid årliga marknader. Viborg erhöll även fyra årliga marknader: i Jääskis Pedersmessodagen, i Lappvesi Vårfrudagen, i Äyräpää Heliga korsdag och i Veckelaks Olofsmessodagen, vilken sistnämnda även finge hållas i Viborgs stad, om landshövdingen ansåg det mera överensstämmande med landets och stadens fördel. [1]) Ehuru det tydligen var konungens avsikt att göra nämnda marknader till Viborgs enskilda privilegium, förbjöds ej all byteshandel mellan de finska bönderna och „ryssarne" eller andre „landsköpmän". Först år 1594 blev det uttryckligen kungjort, att endast de, som avlagt „borgare ed", skulle äga frihet att besöka ifrågavarande marknader. [2])

[1]) Gustaf Vasas priv. för Viborg dat. d. 7 aug. 1542; Gustaf Vasa registr. Jfr även Ruuth, Viborgs stads hist. s. 314—315.

[2]) Sigismunds konfirm. av Viborgs priv. dat. d. 9 juli 1594; avskr. i F. S. A.

Om landets övriga marknader bekymrade sig Gustaf Vasa föga. Men småningom blev det nödvändigt att genom kungliga förordningar närmare reglera den ena marknaden efter den andra. Det var än en önskan att gynna någon enskild stad, än nödvändigheten att utrota en sedan gammalt bedriven mer omfattande lanthandel, som utgjorde drivfjädern härtill. Så erhöll Helsingfors privilegium på tvenne årliga marknader: i Borgå på „visitatio Mariae" (d. 2 juli) och invid Abborfors i Pyttis på Bartholomeidagen (d. 24 aug.). Avsikten med dessa marknaders inrättande var i främsta rummet att främja Helsingfors handel, men köpmän från andra städer förvägrades icke tillträde till desamma. Därför var det icke direkt stridande mot den nämnda stadens privilegier, att Borgå borgerskap infann sig vid Abborfors marknad. Längre fram erhöll det även nådigt tillstånd därtill, då denna marknad förklarades för en frimarknad under Helsingfors och Borgå. Samtidigt inrättades Borgå stad en frimarknad på „exaltatio crucis" (d. 14 sept.), varemot handelsplatserna „uti Svartsjön eller Kullo backen, vid lilla Pärno viken eller fleerestäds" blevo förbjudna. Likaså stadgades det, att den frimarknad, som Helsingfors borgare dittils hållit i Sibbo om „Johannes Baptista", skulle flyttas till sagda stad, dit sibboboarna skulle åläggas att begiva sig. En andra marknad erhöll staden om Trettondagen. — Även i västra Nyland bedrevs en omfattande lanthandel. För att förekomma detta inrättades även därstädes en frimarknad invid Esbo viken nära Bobäck på S:t Mikaelidagen. [1]) Ett årtionde senare fogades härtill ännu ytterligare en frimarknad vid Ingå kyrka om S:t Matthei dag (d. 21 sept.) [2])

Någon tid därefter blev förhållandet mellan Helsingfors och Borgå borgerskap ytterst spänt. Det förra på-

[1]) Resol. på Helsingfors besv. dat. d. 13 okt. 1584; Nordmann, Bidrag till Helsingfors stads hist. I s. 28—29. — Marknaden upptagen i almanackorna fr. o. m. 1614, däri dagen för densamma angives vara Envaldsmessan d. 1 juli; jfr följ. s. 65.

[2]) Sigismunds stadfästelse av Helsingfors priv. dat. d. 30 juni 1594; Nordmann, o. a. s. 33—38.

yrkade energiskt, att Gustaf Vasas påbud, att grannstadens privilegier skulle upphävas, måtte träda i gällande kraft. Detta tvingade regeringen att genom tvenne, åren 1602 och 1607, utfärdade resolutioner ordna bägge städernas rättigheter. Borgarena i vardera staden skulle äga frihet att besöka de fyra förut omnämnda marknaderna i Borgå, Pernå och Pyttis. I ersättning härför tillerkändes borgåboarne enahanda förmån beträffande marknaderna i Helsingfors och i socknarna västerom staden. Mellan de fastställda marknadstiderna skulle helsingforsarne icke få resa österom Borgå och borgåboarne icke västerom Helsingfors. Bönderna skulle besöka den köpstad, som låg närmast. [1])

Under konung Karl IX:s regering erhöll även Viborgs borgerskap rättighet att hålla en enskild marknad invid Högfors i Pyttis Larsmessodagen (d. 10 aug.). Det hette i resolutionen därom uttryckligen, att vid densamma „inge fremmande, uthan förbe:te Wiborgz borgare allene handla och wandla skole". [2]) År 1607 bekräftades ännu därtill Raumo stads vintermarknad om Henriksmessan och sommarmarknad om Johannedagen. [3])

---

[1]) Karl IX:s konfirmation av Borgå priv. dat. Åbo d. 11 jan. 1602 samt priv. för Helsingfors dat. d. 3 juli 1607; Nordmann, o. a. s. 45—46 o. 49—53.

[2]) Karl IX:s priv. för Viborg dat. d. 12 april 1600; avskr. bland Städernas priv. i F. S. A.; jfr Ruuth, o. a. s. 215.

[3]) Priv. för Raumo dat. d. 4 maj 1607; avskr. bl. Städ. priv. i F. S. A.

Första perioden 1614—1719.

I KAPITLET.

Allmänna frimarknader i Åbo stad samt i Österbotten, Nyland och Tavastland.

Gustaf Adolfs tid betecknade på handelns likasåväl som på så många andra områden för den mänskliga odlingen det stora genombrottets tid. Väl är det sant, att grunder till många av de reformer, vilka under början av hans regering sågo dagen, var lagd redan förut. Men Gustaf Adolfs lagstiftning var dock så pass självständig, att den var vida mera än en upprepning och systematisering av tidigare utfärdade förordningar. Detta gäller icke minst på det ekonomiska livets område. De tidigare utgivna stadgandena rörande handeln buro prägeln av en allmän osäkerhet. Skillnaden mellan stapelstäder och uppstäder gjordes nog tidigare, men man fasthöll icke konsekvent vid de grundsatser, vilka en dylik olikhet i privilegier hade medfört. Ej heller synes man hava letts av en allmän princip att reglera handeln och koncentrera densamma i rikets förnämsta städer. Första gången från regeringshåll, behovet av en fördelning mellan samtliga städers rättigheter med avseende å handeln uttalades, var i ett brev av hertig Karl dat. d. 27 febr. 1595, benämnt „betänckande om städernas inrättning" [1]). Det heter däri bland

---

[1]) *Stiernm.* Comm. Förord. I s. 433. o. *Palmén,* o. a. s. 6; jfr Cronholm, Sveriges historia under Gustaf II Adolf. Del III s. 435 o. följ.

annat, att Stockholms borgerskap skulle ägna sig åt utrikes handel och att det ej skulle hava rättighet att besöka landsbygdens marknader. I Stockholm skulle inrättas två frimarknader om året: den ena om pingsten, den andra vid lämplig tidpunkt om hösten. Vid dessa finge uppstädernas borgerskap inköpa sina för året nödvändiga behov. Men för att icke de senare vid dessa tillfällen skulle träda i direkt varuutbyte med utlänningarne, stadgades det, att all handel skulle försiggå genom Stockholms borgerskap såsom mellanhandlare. Såsom en motvikt mot de fördelar huvudstadens invånare härigenom komme att få, skulle deras handelsrättigheter vid marknaderna i uppstäderna inskränkas sålunda, att de framdeles finge handla endast med stadens egna borgare och ej med bönder eller andra främlingar.

Detta blev blott ett utkast, som Karl IX aldrig fick tid att närmare utföra. Det blev Gustaf Adolf förunnat att i detta som i så många andra avseenden fullfölja sin faders planer. Genom handels och seglations ordinantien av år 1614 blev handeln slutligen reglerad och olikheten mellan städerna engång för alla fastslagen. Åbo och Viborg skulle bliva landets enda verkliga stapelorter samt alla andra städer hänvisade till handeln med landsbygden. Dock fingo vissa av de österbottniska och sydfinska städerna rättighet att tillsvidare utföra vissa varor, såsom „trävärk, tiära, tran, hudar“, m. m. Däremot blev det strängt förbjudet att utföra „ätande wahror“ till utländska hamnar. För att emellertid ej städerna vid Bottniska viken skulle bliva alldeles „handelslösa“, stadgades det, att alla „olagliga hamnar“ vid densamma skulle avskaffas. Sjöstädernas köpmän skulle få bedriva handel endast i städerna, dock ej med andra än med borgarena själva. Angående lantmarknaderna stannade man vid den tidigare uttalade åsikten, att de borde förbehållas uppstäderna. Sjöstädernas borgare skulle få besöka dem endast, i fall de hade att utkräva innestående gäld eller för att av uppstädernas borgare för reda penningar tillösa sig varor. Skulle någon ertappas för brott emot denna förordning, skulle han hava förbrutit sitt gods och den

som köpte det, sina penningar. Av böterna skulle tre delar tillfalla kronan och en del den stad, under vilken marknaden hörde. — Angående de frimarknader, som dittills hållits i städerna, ville konungen ännu icke fatta något avgörande beslut, utan lät dem äga rum på samma vilkor som förut, tills regeringen hunne annorlunda förordna. I det följande stadgades, att ingen främmande köpman skulle hava rättighet att föra sitt gods till andra orter än till sjöstäderna. Uppstäderna skulle han aldrig få besöka varken under marknadstid eller eljest.[1]) De uttalade grundsatserna blevo sedermera ytterligare bekräftade genom „Kiöphandelsordinantien“ av år 1617, vilken än mera inskränkte de österbottniska städernas handel.[2])

Avsikten med dessa handelsreglementen var, såsom redan är framhållet, att skapa några stora handelscentra, för att dessa skulle med så mycket större framgång kunna upptaga konkurrensen med utlandets städer. Men nu var handeln med utlandet alldeles i sin linda, under det att inrikes handeln hade nått en högre grad av utveckling. Åbo borgerskap hade, vilket detsamma aldrig tröttnade att framhålla, haft sin förnämsta inkomst av lantmannahandeln i Österbotten. Då denna handel blev detsamma fråntagen, sökte det på alla möjliga sätt kringå förbudet, vilket gav anledning till en långvarig, segsliten kamp mellan Åbo och de österbottniska städerna. Denna kamp var av största betydelse för hela landets ekonomiska liv och även karaktäristisk för motsatsen mellan uppstädernas och sjöstädernas stridiga intressen. Den tog sin början redan år 1621, då det klagades över, att sjöstädernas borgare icke respekterat handelsordinantiens föreskrift, att handeln endast under frimarknaderna skulle vara fri för alla, utan infunno sig vid alla små marknader eller torgdagar i uppstäderna och upp-

1) Stiernm. Comm. Förordn. I s. 591—602; jfr Cronholm, o. a. III s. 436 o. följ.

2) Stiernm. Comm. förordn. I s. 690—704; jfr Palmén, o. a. s. 10 o. Thomasson, o. a. 29—31.

köpte därvid allmogens varor, varigenom uppstäderna förlorade „hela sin näring". Regeringen, som denna gång tog uppstädernas borgare i försvar, inskärpte ytterligare, vad förut blivit stadgat, samt uppmanade dem att vända sig till vederbörande ståthållare, vilken skulle straffa den felande i enlighet med ordinantiens föreskrift, i händelse de även framdeles skulle lida intrång i sina privilegier.[1])

Det synes, som om saken härmed för en tid hade fått sin lösning. Åtminstone tala varken kungliga resolutioner eller enskilda städers besvär om något intrång i beviljade handelsrättigheter. Regeringen var för övrigt så upptagen av den yttre politiken, att hon icke ens hade tid att ägna någon uppmärksamhet åt landets inre spörsmål.

---

1. Frimarknaden i Åbo.

Först år 1636 fann sig regeringen föranlåten att genom utfärdandet av en ny handelsordinantie värksamt ingripa i handelsförhållandenas gestaltning. I denna nya förordning gynnades ytterligare de förnämsta stapelstäderna på bekostnad av uppstädernas intressen. En mängd städer, vilka dittills åtnjutit frihet att föra sina produkter med egna skutor till vissa utrikes hamnar, blevo berövade denna förmån. För att likväl underlätta möjligheten för uppstädernas borgare att sälja sina varor, påbjöds det, att frimarknader skulle hållas i Åbo och Stockholm under trenne veckor, räknat i den förra staden från den 8, i den senare från den 29 september.[2]). Under dessa frimarknader skulle det icke allenast stå alla rikets undersåtar fritt att sinsemellan sälja, köpa och byta varor, utan även främmande köpmän skulle äga rät-

[1]) Stiernm. Comm. förordn. I s. 776.

[2]) Förut hade Åbo haft två marknader om året på dess kyrkas skyddshelgons S:t Henriks dagar, den 19 januari och 18 juni. Dessa voro under medeltiden de största och mest besökta marknaderna i landet.

tighet att besöka desamma och att där försälja sitt gods ifrån egna bodar och skutor. I ersättning för den förmån uppstäderna härigenom tillskyndades, stadgades det, att Stockholms borgare skulle få njuta samma frihet på uppstädernas marknader.[1]) Denna senare bestämning synes dock icke till en början hava avsett Finland.

Om regeringen sålunda officiellt uppgav sig önska bereda uppstäderna en förmån genom inrättandet av ovannämnde frimarknader, är det dock icke alldeles uteslutet, att hon dock i själva värket önskade taga hänsyn till de fördelar stapelstäderna härav kunde erhålla. Dessa förordningar föranleddes nämligen av ett memorial av Axel Oxenstierna, daterat Frankfurt am Main d. 8 okt. 1633. Rikskanslern hade under vistelse i Tyskland varit i tillfälle att övervara de stora tyska „messorna", dit folk plägade samlas från vitt skilda trakter samt erfarit, att städer voro „rika och mäktiga genom dessa marknader allenast." Han påyrkade därför, att åtminstone i Stockholm en dylik marknad måtte inrättas och att den skulle pågå under några veckors tid.[2]) Dessutom är man aldrig i tillfälle att erfara, att borgerskapet i de andra städerna skulle hava uttalat sin tillfredsställelse med de nya frimarknaderna. Tvärtom klagades det ofta över, att allmogen förde sina varor till desamma och att uppstädernas handel därigenom kännbart minskades.[3]) Följande år (1637) gjordes även ett tillägg till nämnda handelsordning, enligt vilket handelsfriheten led en betydlig inskränkning till stapelstädernas förmån. Det blev därvid förbjudet för alla andra än för dessa städers eget borgerskap att

[1]) Stiernm. Comm. förord. II s. 68—69; jfr. Thomasson o. a. s. 42—43.

[2]) Thomasson, o. a. s. 42 anm. och Lundell, Om Handtverksskrån etc. s. 101—102.

[3]) Detta gäller dock icke Stockholms frimarknad, till vilken borgarena ifrån de österb. städerna ofta begåvo sig varom man ofta får läsa i de olika städernas besvär. Antagligen föredrogo handelsmännen att uppsöka Stockholm, där rörelsen i alla fall måste hava varit större, om de önskade köpa sig varor av främmande köpmän eller försälja sina egna produkter.

försälja något åt främmande köpmän, varemot var och en skulle äga frihet att för reda penningar inköpa alla slags utländska varor. [1]) Häri ville dock icke uppstäderna godvilligt foga sig. Vid 1642 års riksdag inlämnades en samfäld petition av borgerståndet, däri uppstädernas borgare anhöllo om att fritt och öppet få handla „medh dhe fremmande“ på stapelstädernas frimarknader och byta varor emot varor. Regeringen lät dock ej förmå sig att göra någon ändring i 1637 års stadgande. [2])

De nya frimarknaderna, särskilt de i Åbo, blevo alltså snart av större betydelse för allmogen än för uppstädernas borgerskap. Detta framgår även av ett till 1640 års riksdag inlämnat besvär, vari Närpes' allmoge, klagade över, att den av Vasa borgerskap blev hindrad att resa till Åbo frimarknader, varvid borgerskapet stödde sig på första punkten i 1637 års resolution, enligt vilken friheten att besöka frimarknaderna icke skulle få göra intrång i andra städers privilegier eller framkalla landsköp till deras „förfång och fördärff“. De som föregående höst varit inresta till Åbo, blevo till och med instämda till häradsrätten och dömda till dryga penningeböter under förevändning, att landsköp bedrivits i samband med marknadsresan; en beskyllning, hvilken dock icke ens borgerskapet självt kunnat leda i bevis, oaktat det gjort stora ansträngningar i sådant syfte. Ett dylikt tillvägagångssätt var dock, enligt böndernas uppfattning, så mycket mera opåkallat, som nästan alla deras produkter måste försäljas till Vasa i och för anskaffandet av penningar till utskyldernas erläggande. Vasaboarnes handlingssätt berodde därför endast på, att de önskade få återinföra sitt förra höga saltpris. På grund härav hoppades allmogen, att Kongl. Maj:t måtte lösa tvisten till dess fördel. [3])

1) Stiernm. Comm. förordn. II s. 108; jfr Palmén, o. a. s. 13.
2) Stiernm. Riksd. o. mötens besl. d. II s. 1016—1017.
3) Allmogens besvär; Österbotten, Korsholms fögderi, Närpes socken. dat. den 23 april 1639. Ortografin och stiliseringen är här liksom överallt i allmogens besvär från 1600-talet ytterst vacklande och osäker.

2. De österbottniska frimarknaderna.

Pedersöre och Salo.

Då Karl IX och Gustaf Adolf anlade nya städer i Österbotten, måste detta giva anledning till en inskränkning av den frihet de äldre städernas borgerskap dittills ägt att besöka de vid kusten belägna handelsplatserna. Av de strider, som i anledning därav uppstodo, voro de långvarigaste och häftigaste de, som fördes om Pedersöre och Salo marknader och hamnplatser. Vid desamma hade Åbo borgerskap haft sin största handel, varför det i det längsta sökte bibehålla sina rättigheter därstädes. Dessa hade förövrigt icke rubbats genom 1614 och 1617 års handelsordinantier. Tvärtom hade konungen genom ett år 1616 i Helsingfors utfärdat plakat förklarat, att han erfarit, att de finska städerna Åbo, Raumo och Björneborg icke kunde bestå utan den österbottniska handeln. Därför bestämdes, att all lanthandel skulle äga rum i städerna „Ula“ och Vasa, men att „för att landet skulle försörjas“, Stockholms, Åbos, Björneborgs och Raumos borgare skulle „hafwa och njuta“ två frimarknader årligen i Österbotten. Båda skulle begynna Olofsmessodag (den 29 juli) och fortfara i fjorton dagar. Den ena skulle hållas i „södra prosteriet“ i „Persiö“ hamn och socken, den andra i „norra prosteriet“ i Salo hamn och socken. Under marknadsdagarna skulle borgarena äga frihet att handla med allmogen samt att sälja och köpa efter sin egen vilja. Om de däremot stannade kvar utöver den bestämda tiden, skulle Vasa och „Ula“ boarna äga rättighet att taga deras gods i beslag och efter laga ransakning och dom använda det för sin egen stads bästa. [1])

Med denna lösning voro alla parter tillfredsställda. Men sedan Nykarleby, år 1620, anlagts, gestaltade sig saken annorlunda. Den nya stadens borgare ansågo, att deras han-

1) Stiernm. Comm. förordn. I 681—682 och Gustaf Adolfs priv. dat. H:fors d. 8 febr. 1616, avskrift i F. S. A.

del i högsta grad led av den nära intill hållna frimarknaden och strävade därför genom alla tänkbara medel att få densamma upphävd eller flyttad in till staden. Redan så tidigt som 1621 sökte de i en inlämnad besvärskrift förmå regeringen att tillmötesgå deras önskningar. Denna gång gavs likväl ett undvikande svar. Man skyllde på, att konungen icke var hemma och att saken därför måste uppskjutas. [1]) En ett år senare utfärdad resolution, syntes jämka emellan de olika sinsemellan stridiga intressena. Pedersöre frimarknad nämndes icke, varför den fortsättningsvis fick hållas som förut. Däremot skulle Nykarleby erhålla fem årliga enskilda marknader i sitt handelsgebit. Av dessa skulle tvänne hållas i Pedersöre, den ena Pedersmessotid och den andra Larsmessotid. Måhända hoppades man, att allmogen skulle infinna sig vid den tidigare marknaden och att nykarlebyboarna därigenom skulle tillfredsställas utan att tidigare givna privilegier behövde upphävas. [2])

Men med en sådan utgång ville Nykarleby borgerskap icke låta nöja sig. Det inlämnade ånyo ett besvär till följande riksdag, däri det åter anhöll om, att frimarknaden, som lände „be:te borgare uti deras handel och wandel till merkeligh skada och förhindringh“, måtte flyttas till Nykarleby och hållas därstädes i tre dagars tid. Konungen var denna gång villig att tillmötesgå denna begäran, vartill bidrog, att han fruktade, att ett olagligt landsköp i strid mot förordningarna lättare skulle kunna försiggå på landsbygden än i en stad. Det bestämdes därför, att Pedersöre frimarknad skulle flyttas till Nykarleby och hållas därstädes på samma tid som förut eller Olofsmessodagen. Den skulle även stå öppen för köpmän från andra orter på samma vilkor som i Pedersöre med undantag av, att tiden för dess hållande inskränktes till endast tre dagar. [3])

[1]) Resol. dat. 23 aug. 1621, avskrift bland Nykarleby acta i S. R. A.

[2]) Resol. dat. d. 28 maj 1622, avskrift bland Nykarleby acta.

[3]) Resol. dat. d. 10 juni 162[illegible], riksregistr.

Att denna resolution innebar ett ingrepp i den beviljade handelsfriheten, inses utan vidare. Handeln kunde icke äga rum lika fritt som tidigare och dessutom var det svårt att hinna fram på en bestämd dag, vare sig det gällde att färdas på de usla landsvägarna eller med båt utför älvarna eller över öppna havet. Redan år 1626 inlämnade därför Pedersöre socknebor en klagoskrift till Kungl. Maj:t över marknadens utverkade flyttning, förebärande, att detta skett i strid med konungens tidigare utfärdade brev. Nykarleby borgare sades endast hava vinnlagt sig om egen „nytta och fördel“, då de begärt marknadens flyttande, emedan de därigenom blivit i tillfälle att själva bestämma priset både på sina egna och böndernas varor. Svårigheterna ökades än mera därav, att vägen sjöledes till Nykarleby från Pedersöre var „långh och wådeligh“. Särskilt hade de, som bodde i „markbygden,“ [1]) att fara nedför många och svåra forsar med stor fara för gods och liv, innan de nådde kusten. Därtill voro deras små „håpar“ [2]) odugliga för färder på öppna havet mellan Pedersöre hamn och staden, så snart sjön gick hög. Hände det därvid, att svår storm och motvind uppstod, var det rent av omöjligt för marknadsresandena att komma fram, varför de måste vända om och invänta bättre väder. Ofta fingo de ligga så länge, att deras vägkost tog slut, medan deras arbetskraft sålunda gick förlorad. Fördenskull anhöllo de hos konungen om, att han måtte låta frimarknaden förbliva i Pedersöre eller, om han icke kunde samtycka därtill, att en ny stad måtte anläggas därstädes, på det att socknens inbyggare icke skulle se sig tvungna att övergiva sina hemmman och flytta till andra orter. Nykarlebyboarne, tillades det, hade icke ens tillräckligt varor för eget behov och därför ännu mindre

[1]) Med „markbygden“ förstods trakterna omkring Esse och Purmo åars källor.

[2]) „Håpar“ voro ett slags forsbåtar, vilka voro skickligt hopfogade, utan användning av järnnitar; Rietz, Svenskt dialektlexikon I s. 278. Jfr även Ahlenius. Olaus Magnus och hans framställning af nordens geografi s. 41.

till att „opeholla andra med“.[1]) — Även från Åbo borgerskaps sida mötte förändringen häftigt missnöje. I ett brev till Kristinas förmyndare klagade det över, att dess priviligierade marknad i Pedersöre icke allenast blivit flyttad till Nykarleby, utan även att tiden för densamma inskränkts till tre dagar, vilken sista omständighet gjorde, att den numera var till ringa nytta såväl för borgerskapet som för landsbygden, emedan Nykarleby var 60 mil mil avlägset från Åbo. På grund härav anhölls om, att åtmistone tiden för marknaden skulle förlängas till 14 dagar.[2]) Oaktat således inga andra än Nykarleby borgare syntes belåtna med förändringen, lät likväl regeringen icke förmå sig att frångå sitt engång fattade beslut. Tvärtom erhöll Nykarleby på därom gjort anhållan år 1636 bekräftelse på, att frimarknaden fortfarande skulle hållas i staden under endast tre dagar, efter vilken tids förlopp inga främmande skulle äga rättighet att handla med allmogen vid äventyr att förlora sitt gods.[3])

Oväntat nog förklarade regeringen i ett en månad senare daterat brev till allmogen i Pedersöre socken, att den var betänkt på att framdeles „så statuèra“, som det kan „pröfwas nytigst wara“.[4]) Detta innebar ju ett halvt löfte om, att regeringen var benägen för en friare uppfattning i frågan och icke endast ville låta bestämma sig av borgerskapets egoistiska tänkesätt. Uppmuntrade härav inlämnade Pedersöre socknebor gång efter annan petitioner till regeringen, i vilka de upprepade sina klagovisar om sina forsbåtars olämplighet för resor på öppna havet. En annan olägenhet var, att tullbommen fanns kvar i Pedersöre hamn, vid vars passerande tull alltid uppbars, fastän nödiga avgifter erlades

[1]) Allmogens besv. dat. d. 17 mars år 1626; avskr. bland Jakobstads besvär. Se även A. Söderhjelm, Jakobstads hist. sid. 90—92.

[2]) Åbo acta (odat. handl.)

[3]) Resol., dat. d. 14 juni 1636; avskr. i F. S. A.

[4]) Resol., dat. d. 11 juli 1636; avskrift. i F. S. A.

vid ankomsten till staden.[1]) Utan att låta sig nedslås därav, att något svar ej erhållits, inlämnade pedersöreboarne ånyo till 1647 års riksdag ett nytt besvär, däri det ytterligare betonades, att alla främmande köpmän avskräcktes av den korta tiden att infinna sig till marknaden och att förty bönderna i stadens gebit blevo alldeles utarmade. „Ty när inga fremmande af andre städer till marknad komma, stägrar stadsmannen sitt gods, besynnerligen saltet, så högt, att den gemeene intet förmår lösa det“. Dessutom upprepades även nu, att det var omöjligt att beräkna tiden så noga, att man kunnat inträffa i staden inom de tre dagar marknaden pågick. Fördenskull begärdes, att Nykarlebys på samma sätt som alla andra städers frimarknader skulle prolongeras „handelen till större befordring, både fremmandom och landzens inbyggiorem till gagn och godha.“[2])

Av detta viktiga aktstycke framgår med all önskvärd tydlighet, vartill regeringens handelspolitik ledde. Då uppstäderna förlorade sin utrikessegIation, måste de i stället hållas skadeslösa därigenom, att all konkurrens beträffande lanthandeln i varje stads gebit i möjligaste mån inskränktes. Men detta gav naturligtvis anledning till, att priset på de för bönderna nödvändiga varorna onaturligt stegrades, vilket även ökades därav, att de mindre städernas borgare själva för högt pris måste köpa dylika varor från Stockholm eller Åbo och icke som förut fingo hämta dem direkte från utlandet. — I sin kamp med staden biträddes sockneboarne av hela Österbottens allmoge, vilken i ett gemensamt besvär sade sig hava erfarit, att borgerskapen „för sin egen privata nyttas skull“ biflitat sig om att avskaffa de frimarknader, vilka i Österbotten inrättats för allmogens bästa, vilket redan skett med Pedersöre marknad. Om borgarenes uppsåt även framdeles komme att lyckas, skulle det lända allmogen och hela landet till största skada och fördärv, „hälst emedan oss medh det ringa

[1]) Allmogens besvär, Österbotten, Korsholms fögderi, Pedersöre socken, dat. Pedersöre d. 16 dec. 1641.

[2]) Allmogens besv. dat. Pedersöre d. 10 dec. 1646.

wij uthi denne beswärliga tijden kunna hafwa at förytra intet låfgifwit är at besökia nogre främmande orter, uthan wåre egna städer, under hwilcka wij äre priviligerade". Fördenskull borde frimarknaden i Nykarleby prolongeras och allmogen få behålla de marknader den hade, såvida regeringen icke beviljade flere marknader, vilket sades hava varit nödvändigt för tillfredsställandet av landets behov.[1]) Saken lämnades emellertid därhän, utan att något direkt svar ingick från regeringens sida. Orsaken härtill var väl närmast den, att Per Brahe, som livligt intresserade sig för landets ekonomiska förhållanden, tog alla hithörande frågor under noggrann omprövning.

Förut är anfört, att Gustaf Adolf i Helsingfors år 1616, beviljade borgarena i Åbo, Raumo och Björneborg frihet att handla både på Pedersöre och Salo marknader.[2]) Samma bestämningar gällde för vardera dessa marknader, vilka skulle hållas samtidigt från och med Olofsdagen den 29 juli.[3]) Men den förmån, de sydfinska städerna därigenom erhöll, kunde naturligtvis icke undgå att väcka avund och förbittring bland de närmast dessa marknadsplatser belägna städers invånare, och därför gav även Salo marknad anledning till strider liknande dem, som fördes om Pedersöre marknad. Skillnaden bestod blott däri, att bönderna i Salo och angränsande socknar förhöllo sig neutrala, under det att borgerskapen i Uleåborg och Åbo insände till regeringen och riksdagarna det ena klago-

[1]) Allmogens besv., Österbotten odat., undertecknat å böndernas i Österbottens norra och södra prosteri vägnar av Anders Mattsson och Påffwel Jönsson.

[2]) Salo gamla marknads- och hamnplats låg i närheten av kyrkan invid ett träsk, som ännu bär namnet Satamalahti och fordom utgjort en havsvik. Träskets södra strand utgöres av en rullstenås med tydliga spår av gamla strandterasser. Enligt en på platsen av förf. gjord undersökning och en antecknad tradition; jfr Suomi 1843 s. 145 och Reinholmska saml. N:o 50:

[3]) Jfr ovan sid. 11. Se även Waaranen, Landtdagen i Helsingfors 1616 s. 70—71 samt samma förf., Urkunder till Finlands hist. 4 del. s. 92—94.

målet efter den andra, däri de ömsesidigt beskyllde varandra för att hava överträtt utfärdade förordningar. Redan i ett bref från början av 1620-talet anhölls det om, att Åbo borgerskap måtte förbjudas att besöka Salo marknad av orsak, att den vore priviligerad under „Ulåstad", som alldeles skulle gå under, om det finge fortgå på samma sätt som dittills.[1]) Då denna begäran emellertid icke ledde till något resultat, vände sig uleåboarne till rikskanslern, Oxenstierna, med ett längre brev, däri de utförligt skildrade de följder marknadsfriheten hade medfört, jämte det de icke underläto att utförligt omtala det landsköp, som därigenom förorsakats. Från Salo och angränsande socknar fördes allt gods till marknaden, där det uppköptes av några få Åbo köpmän och Uleåborgs borgare erhöllo icke det allra minsta varken vinter eller sommar. Dessutom förskaffade sig bönderna på marknaden salt och „andra perzedler", med vilka de i all hemlighet bedrevo stort landsköp, „till stoort fördärff" för uleåboarna. Brevet slutade med en vädjan till kanslern, att han måtte hos konungen utvärka marknadens upphävande i enlighet med ett av honom förut givet löfte.[2]) — Då icke ens härmed något vanns, gjorde borgerskapet ytterligare ett försök att förskaffa sig rättvisa. I ett senare brev adresserat både till riks- och kammarrådet klagade det åter över marknaden samt upprepade, att den måste lända till stadens undergång. De främmande handlandena, hette det, slogo allt gods under sig genom att betala mera, än stadens borgare kunde erlägga, så framt de ville försörja sig med „borgare näring", vartill orsaken var, att de förra fingo segla till Tyskland. medan de senare blott fingo föra sina varor till Åbo och Stockholm.[3])

Dessa upprepade klagomål kunde naturligtvis icke undgå att väcka uppmärksamhet och Åbo borgare voro icke sena att försvara sina rättigheter. I en motskrift anförde de, att Salo hamn var belägen så pass långt från Uleå-

[1]) Uleåborgs besvär, odat.

[2]) Uleåborgs besvär, odat.

[3]) Uleåborgs besvär, dat. d. 17 maj 1629.

borg, att denne stads invånare knappast kunde anses hava uteslutande handelsrätt därstädes. Därtill uttalade de sin förvåning över, att uleåboarne i sina besvär ej med ett ord omnämnt Stockholms borgerskaps handel, vilken de tvärtom på allt sätt syntes gynna. Detta var en stor orättvisa mot Åbo borgare, då Stockholms borgare hade sin förnämsta handel i uppstäderna i Västerbotten samt marknadsplatsen av ålder tillhört Åbo. Till sist anfördes det, att Åbo skulle bliva alldeles utarmad, om den icke finge behålla sin handel i Österbotten. [1])

Men det motstånd uleåboarna sålunda rönte, avskräckte dem icke från att än en gång framkomma med sina klagomål. År 1634 inlämnade de åter en besvärsskrift, däri de denna gång riktade sig emot Raumo och Björneborg, framhållande den förmånliga ställning dessa städer intogo iföljd av sin seglationsfribet till Tyskland, varigenom deras fartyg kunde lasta i detta lands hamnar och därpå segla direkte till Salo. Om besvärandena ägt samma rättighet, försäkrade de, att de även kunnat sälja sina varor lika billigt. Men då de icke ens kunde förutsätta, att regeringen skulle frångå sin handelspolitik, inskränkte de sig till en bön om, att marknaden måtte upphöra och att köpmännen från de främmande städerna måtte åläggas att segla till stadshamnen. Där skulle de även vara tvungne att erlägga stadgade tullavgifter och icke vidare vara i stånd att både vinter och sommar tack vare marknaden bedriva landsköp. Tillika förbundo de sig, i händelse deras begäran skulle vinna nödigt bifall, att förse allmogen med allehanda varor, så att den icke skulle hava någon orsak att besvära sig. [2])

[1]) Åbo stads besvär, dat. den 2 juni 1629. I brevet anfördes, att Salo hamn var belägen 12 mil från Uleåborg. Detta är dock icke överensstämmande med faktiska förhållandet, enär avståndet från Brahestad till Uleåborg är 9 mil och Salo gamla hamn låg ett par verst från staden. Men sjövägen, som antagligen mest anlitades, var vida kortare.

[2]) Uleåborgs besvär, dat. d. 8 maj 1634. Ungefär samtidigt vädjade borgerskapen i Uleåborg och Raumo i anledning av en tvist angående Salo marknadsplats till landshövding Creutz, vilken i sin tur vände sig till regeringen. Denna lät genom landshövdingen meddela, att bägge städernas ombud vid riksdagen 1634 skulle framlägga alla de „documenter“ de kunde uppvisa, varpå de finge invänta en „wijdare resolution“. Någon vidare påföljd tyckes detta icke hava haft. K. brev till „stådthållaren ifrån Norrlanden“ Ernest Creutz dat. d. 22 jan. 1634; avskr. i F. S. A.

Härpå gav regeringen ett ytterst obestämt svar. Den önskade tydligen helst bliva befriad från att befatta sig med denna fråga och framhöll därför endast i allmänna ordalag, att ingen stadsborgare kunde förbjudas att handla på frimarknaden, såvida det skedde i överensstämmelse med var och ens privilegier. Vid pass ett år senare utfärdades en annan resolution, som tillkännagav, att stadens önskningar skulle uppfyllas, såvida icke andra städers privilegier därigenom komme att upphävas; ett tillägg, som helt och hållet förtog varje betydelse av det medgivande regeringen syntes böjd för. [1]) Även vid de följande riksdagarna, 1636 och 1638, upprepade uleåboarne sina klagomål dock utan att därmed ernå något positivt resultat. Icke heller vunno de något genom att åberopa sig på, att Pedersöre marknad blivit flyttad till Nykarleby, vilken omständighet de ansågo borde tala för, att Salo marknad bleve förbjuden. [2])

Dessa långvariga strider erbjuda föga av intresse, enär å ömse sidor detsamma upprepades med blott ringa variation. Ingenting kunde förmå uleåboarne att tröttna på att förnya sina yrkanden på marknadens upphävande. Vid riksdagen 1642 lät regeringen svara dem, att det var „betänkeligit“ att vidtaga någon förändring med densamma. [3]) Vid följande riksdag erhöllo de understöd av Gamla Karleby borgerskap, vilket även önskade få Salo marknad upphävd, på grund

[1]) Resol:r dat. d. 14 augusti 1634 och d. 20 november 1635; avskr. i F. S. A,

[2]) Resol. dat. d. 19 juli 1636 och d. 16 febr. 1638; avskr. i F. S. A. — Uleåborgs besvär, dat. d. 29 dec. 1639; jfr resol. dat. d. 22 febr. 1640; avskr. i F. S. A.

[3]) Resol. på Uleåborgs besv., dat. d. 25 febr. 1642; avskr. i F. S. A.

av att den besöktes av inbyggare från Pyhäjoki och Kalajoki, vilka socknar hörde till Gamla Karlebys handelsgebit. Till samma riksdag inlämnades dessutom även från allmogens sida en anhållan om, att sagda marknad måtte bibehållas, vilket föranledde regeringen att nu äntligen klargöra sin ståndpunkt. Uti dess resolution anfördes det, att den „befunnit skäligt, att samme marknadh så här effter som härtill allmogen till styrkio och wederqwäckelse (bibehålles), uthi hwars wälståndh, H. K. M:ts och Chronans interesse icke mindre än widh andre sine undersåtheres wälfärdh verserar.“ [1])

Det oaktat klagade uleåboarne ånyo vid riksdagen 1647 över Stockholms och Åbo borgarenas handel. Då det likväl numera syntes fullkomligt hopplöst att yrka på Salomarknadens totala upphävande, föreslogs det i stället, att den skulle transporteras till Uleåborg för att hållas därstädes under Laurentii tid i 8 dagar. Om däremot någon handel skulle bedrivas i Salo under Olai tid, borde endast köpmän från Norrlands städerna äga rättighet att då besöka orten. Regeringen hade icke tid att närmare undersöka saken, varför frågan uppsköts tillsvidare. [2]) Ännu samma år utfärdades emellertid en resolution, vari regeringen medgav, att den gärna såg att allt landsköp, som förövades i samband med marknaden, bleve „afskurit och förtagit, efftersom städerna der af icke ringa incommoderas. Lijkwäll aldenstundh H. K. M:t är kommen uthi wiss kundskap, att den orthen är till 14 miler ifrå(n) Uhlo aflägen, och almogen der omkring boendes icke offta uthan stoor bekostnadt och fahra den wägen kunna reesa, effter som siöledes är yppen hafzwägh — —, holler H. K. M:t: än nödigt, att låta be:te marknad någon tijdh på sin wanlige platz förblifwa, till des H. K. M:t ettera till efwentyrs händer någon express, som heele den kusten besichtigar, och H. K. M:t der om pertinent underrättelse gifwer, eller och widh be:te Salo een lijten fleck låter fundera, som Uhlo

1) Gamla Karleby besvär, odat. o. resol. på dets., dat. d. 2 dec. 1643; avskr. i F. S. A.

2) Resol. den 29 mars 1647; avskr. i F. S. A.

stadh uthi ett och annat bispringer, och det skadelige landzköpandet hemmar osh afwärier.“ Slutligen, på det att landsköpet skulle upphöra, ålades Uleåborgs magistrat att tillsvidare hava uppsikt över handeln under marknadsdagarna. [1])

Härmed tyckes striden för en tid hava ändats. Åbo hade utgått som segrare. Likväl var det icke av omsorg för denna stad regeringen ställt sig på handelsfrihetens ståndpunkt, utan emedan den icke ville tillåta, att bönderna skulle exploiteras av borgarena i de österbottniska köpstäderna. Men huvudorsaken till regeringens hållning var dock den, att Stockholms borgerskap ofta besökte de österbottniska frimarknaderna och på den grund var emot varje inskränkning av sina handelsrättigheter därstädes. Det var således även denna gång Stockholms intressen, som vägde tyngst i vågskålen, då det gällde att fälla utslag i handelstvister. [2])

Frimarknaderna i de österbottniska städerna.

Allmänna frimarknader höllos i flertalet av Finlands städer, de flesta tillkomna genom Åbo borgerskaps påtryckningar och efter bittra strider med respektive städers invånare. Till först inrättades dylika i de österbottniska städerna. Bland dessa har en stad, Vasa, icke berörts vid skildringen av de nyss relaterade striderna. Orsaken härtill var, att den låg så långt söderut, att dess borgerskap sällan deltog i Pedersöre frimarknad. Däremot hade den socken, Mustasaari, i vilken staden anlagts, sedan gammalt haft en hamnplats, där fordom en stor handel ägt rum och där även tidtals priviligierade frimarknader hade hållits av borgare från olika delar av riket. [3]) Dessa marknader förbjödos,

1) Resol. dat. den 31 dec. 1647; avskr. i F. S. A.

2) Jfr Fyhrvall, Om det botniska handelstvånget i Hist. tidskrift årg. 1882, häft 1 sid. 58 o. s. 42 anm.

3) Mussar eller Mustasaari gamla hamnplats var belägen 1 1/2 km vester om staden, vid den s. k. stadsfjärden i närheten av Kyrö älvs utlopp i havet. Här fanns ännu för circa 50 år sedan sjö-

då Vasa grundlades (1611) [1]) Då detta hade skett i strid med böndernas intressen, petitionerade de om dessa marknaders återupplivande. I ett brev, som år 1640 framlämnades till förmyndarstyrelsen, anhöllo de om att årligen få handla med främmande köpmän på en frimarknad i Vasa Larsmessodagen (d. 10 aug.) i enlighet med bruket i rikets alla övriga städer. Följden av det nuvarande tillståndet sades vara, att barnen övergåvo sina föräldrar och sin arvsrätt och begåvo sig ut på arbetsförtjänst. Dessutom voro borgarena icke i stånd att förse landet med nödiga varor och penningar till utskyldernas erläggande på den grund, att de själva bedrevo bondenäringar och hade ganska liten handel. [2])

Denna ansökan överensstämde med regeringens dåtida handelspolitik, varför den utan några svårigheter tillmötesgick allmogens önskningar samt beviljade tillstånd att hålla en frimarknad i Vasa årligen på Larsmessodagen (den 10 aug.) Denna marknad fingo Stockholms och andra städers inbyggare, som voro priviligierade på den „botniske handeln", rättighet att fritt och obehindrat besöka, „iempte menige allmogen, som dertill lust hafua" för att „opå förbe:te tijdh med ett redeliget handlande och wandlande sin nähring och bärning sökia". [3])

Denna utgång av saken kunde naturligtvis icke undgå att väcka en häftig ovilja i Vasa. I en klagoskrift åberopade sig dess borgerskap på sina privilegier och utfärdade förordningar, emot vilka det vore stridande, att Stockholms och Åbo borgerskap skulle hava handelsfrihet i Österbotten. Endast

bodar. Numera är denna vik alldeles uppgrundad; jfr Aspelin, Vasa stads hist. s. 11 samt karta s. 60.

1) Allmogens besv., Österbotten, södra fögderiet, odat., framlämnat till Gustaf Adolf.

2) Böneskrift från allmogen i Mustasaari och Malaks' socknar, dat. Vasa d. 13 juli 1640, förvaras bland Vasa stads besv. i S. R. A. Anhållan om en frimarknad i Vasa gjordes redan i o. besv.

3) „Öppet breff för the privilegerade sochner under Wasa", dat. d. 22 aug. 1640; avskr. i F. S. A.

under det vilkor att Vasa hade beviljats utrikes seglation, kunde det medgiva Stockholm och Åbo så många frimarknader de önskade, vilket även säkert hade länt allmogen „till nytta och gagn". Dessutom hade Vasa redan förut en årlig frimarknad Kyndersmessodagen, vid vilken „ryssarne och andra" plägade handla med allmogen. Därtill fanns ju frimarknaden i Nykarleby på Olofsdagen, då var och en kunde försälja sitt gods, om han ansåg sig hava fått för litet betalt i Vasa. Till sist uttalades den förhoppning, att Kongl. Mj:t måtte upphäva Larsmesso marknaden. Regeringen avböjde likväl bestämt en dylik anhållan samt tillade, att den erfarit att borgarena „emoot all skähl och billigheet" stegrade priset på de varor lantmannen behövde, samt sinsemellan kommit överens om att erlägga lägsta möjliga pris för det lantmannen hade att föra till salu. [1]) I ett samtidigt inlämnat besvär begärde allmogen, att tiden för marknaden skulle begränsas ävensom att den skulle förläggas till Vasa hamn, „aldenstundh ingen lastet skuta kan leggias op til staden". I anledning härav förlängdes visserligen tiden för marknaden till 8 dagar, men tillika stadgades det, att någon handel icke skulle få äga rum å „annan orth och ställe än uthi staden, och in om stadsens stackeet". [2])

Borgerskapet gjorde sedermera icke något försök att få marknaden upphävd, men väl att få tiden för densamma inskränkt till tre dagar eller till lika lång tid, som Olofsmessomarknaden i Nykarleby varade. Men om icke ens detta vunne nådigt bifall begärdes det, att de stadganden, som gällde för Stockholms frimarknad, skulle utsträckas till Vasa. Bönderna skulle därigenom berövas rättighet att sälja sitt gods åt andra än åt stadens egna borgare för reda penningar, för vilka de sedan fritt kunde köpa av de främmande köpmän-

1) Vasa stads besv.; dat. d. 6 dec. 1641 o. resol. på dets. dat. d. 25 febr. 1642; avskr. i F. S. A.

2) Resol. „för gemene allmogen af de 4 under Vasa priviligerade sochner", dat. d. 25 febr. 1642; avskr. i F. S. A.

nen salt eller andra varor, som de behövde.[1]) Regeringen svarade härtill att denna marknad var, såsom tidigare blivit framhållet, „icke allenast till stadzens förkåfring“ utan även „till allmogens styrkio och wederqwäckelse“, varför någon ändring i 1642 års resolution icke kunde beviljas.[2]) Härmed avslutades striden. Vasa borgerskap yrkade sedan icke vidare på Larsmessomarknadens upphävande, men beivrade i stället så mycket ivrigare allt landsköp i stadens handelsgebit.[3])

I alla Österbottens övriga städer utspelades händelser liknande de nyss skildrade. Borgerskapen sökte i det längsta spjärna emot frimarknadernas inrättande, men måste slutligen foga sig i det oundvikliga. Sålunda klagade t. ex. Gamlakarleby borgerskap i en besvärsskrift över, att Stockholms, Åbos och Raumos borgare besökte stadens frimarknad, som påbjudits år 1642 på allmogens begäran, samt att de därvid obehindrat fingo försälja sitt gods åt bonden och inköpa hans varor. Däremot var det alldeles förbjudet för stadens egna handlande att på Stockholms frimarknad sälja sin tjära eller andra „perzedlar“ åt främmande köpmän.[4]) Regeringen uppsköt avgivandet av svar till en lägligare tidpunkt, varför frågan avgjordes först genom Per Brahes allmänna förordning angående frimarknaderna i landet.[5])

Återstår slutligen endast Uleåborg. Även i denna stad hade borgarena begagnat sig av sin makt att förtrycka bönderna i angränsande socknar, särskilt i Limingo. Med stöd av de gällande förordningarna angående landsköp beivrade de alla förseelser emot desamma. Bönderna drogos inför domstol och bötfälldes, om olika socknebor lånat åt varandra skattepersedlar. Även i sin handel med bönderna bjödo uleåborgarne till att formligen utsuga dem. Så berättades det,

[1]) Vasa stads besvär dat. d. 2 sept. 1643.
[2]) Resol. dat. 2 dec. 1643; avskr. F. S. A.
[3]) Vasa stads besvär, 1644 o. 1649.
[4]) Gamla karlebys besv., odat. (endast ett fragment av besväret finnes i behåll.)
[5]) Resol. på G. karlebys besv., dat. d. 29 mars 1647; avskr. i F. S. A.

att för en tunna salt fordrades „8 t:r och een pardt 9 t:r“, medan i andra städer en tunna salt motsvarade 4 à 5 tunnor tjära. Om bonden hade spannmål att sälja, vilket sällan inträffade, gavs för tunnan 10 skilling eller högst tre daler kopparmynt. Under sådana förhållanden blev det omöjligt för bönderna att existera. Den enda räddningen ur sitt eländiga tillstånd väntade de sig av en några dagars frimarknad i Uleåborg, vilken lämpligast kunde begynna den 10 augusti. Till Salo frimarknad voro de icke i stånd att resa, emedan de saknade virke att bygga åt sig så stora farkoster, att de med dem hade vågat sig ut på öppna havet. De båtar de använde voro så små, att de endast med stor livsfara kunde föra sitt gods till staden, fastän vägen dit förde över grunt vatten.[1])

Uleåborgarne fingo höra om denna supplik, vilket föranledde dem, att i sina besvär uttala förhoppning om att den måtte avböjas samt att bönderna måtte åläggas att endast vid stadens torgdagar försälja och byta sina varor, utan att de ens skulle äga rättighet att besöka andra städer. Detta var ett försök att göra bönderna så fullkomligt beroende av borgarene, att de innan kort hade blivit deras trälar. Lyckligtvis förklarade regeringen, att all handel borde vara „fri och otvungen“, varför bonden icke kunde tvingas att besöka någon särskild stad. Även förslaget om en frimarknad i Uleåborg löstes i överensstämmelse med böndernas önskningsmål.[2])

Denna utgång var, som det var att vänta, ett svårt slag för Uleåborgs borgare. Tvänne särskilda gånger försökte de även få nämnda resolution upphävd. Men det hjälpte ej, att de i skarpa färger utmålade det förtvivlade läge de råkat i därigenom, att de främmande köpmännen begynt „borgha ut godz och warur“ åt bönderna från det ena året till det andra. Tack vare detta, hade en mängd landsköpmän uppstått, vilka bedrevo landsköp med främmande gods och penningar. Desse höllo sig icke allenast till de närmaste

[1]) Allmogens besvär, Österbotten, Limingo, odat., inl. 1641.
[2]) Resol. på allmogens besv. i Österbottens „norra prosteri“, dat. d. 25 febr. 1642.

socknarna utan reste ända till Savolax och Ryssland, tillhandlande sig därstädes gäddor, smör, hudar och skinn, med vilka varor de sedan återvände till frimarknaden. Dessutom medtogo de under sitt namn från fattiga bönder, vilka ej själva vågade sig till staden, emedan de voro skyldiga kronan eller någon borgare, deras gods samt föryttrade det på marknaden mot en viss lega. Vid följande resa gåvo de bönderna betalning i form av spannmål, salt eller dylikt och drevo alltså en värklig borgerlig näring. Sedan omtaltes det, att en Raumo köpman, Per Tolvanen, slagit under sig all handel vid dessa frimarknader. Ett år t. ex. bjöd han ut salt för 16 d:r tunnan, oaktat han själv i Stockholm ej betalt mer därför än 9 d:r. Till samma marknad anlände något senare en skuta med salt, vilket tillsaluhölls för 13 d:r tunnan. Men Tolvanen inköpte hela lasten och kunde därigenom bibehålla sitt tidigare höga pris. Suppliken avslutades med en bön om, att stadgandena för Stockholms frimarknad måtte få gälla även för Uleåborgs, så framt den ej alldeles kunde indragas.[1] Regeringen lät, som sagt, icke beveka sig genom dylika utgjutelser. Frimarknaderna hade inrättats för allmogens skull och de kunde därför ej upphävas trots allt, som frambars emot dem.[2]

Allmogens önskningsmål att erhålla frimarknader i alla Österbottens städer hade sålunda blivit uppfyllda. Men därmed var den ännu icke tillfredsställd. Frimarknaderna höllos på alltför kort tid, endast under ett par tre dagar, varför ett större antal främlingar sällan kunde infinna sig till desamma. Om de skulle medföra värklig nytta, var det därför nödvändigt, att de skulle förlängas. Detta ernåddes vid 1650 års riksdag, då det genom en resolution bestämdes att frimarknaderna i Uleåborg, Salo, Gamla karleby, Nykarleby, Vasa och „Koppöö“ skulle hållas under 8 dagars tid.[3] Till

[1]) Uleåborgs besv. odat.; ant. inl. till riksdagen 1645.

[2]) Resol:r på U:borgs besv. dat. d. 12 dec. 1643 o. d. 10 jan. 1645; avskr. i F. S. A.

[3]) Resol. på allmogens i Österbotten besv. dat. d. 2 nov. 1650; avskr. i F. S. A.

denna för allmogen gynnsamma utgång hade otvivelaktigt väsentligen medvärkat, att Åbo borgerskap genom ett samtidigt inlämnat besvär understött dess anhållan.[1] Nämnda resolution blev några dagar senare förtydligad av Per Brahe, som på samma gång närmare angav, när de särskilda frimarknaderna skulle hållas, i anledning av en av Åbo borgerskap gjord förfrågan. Terminerna bestämdes därvid i överensstämmelse med borgerskapets förslag: för Ny- och Gamlakarleby till Olaj dag den 29 juli, för Vasa till Bartolomej dag den 24 augusti, för Uleåborg till Laurentii dag den 10 augusti samt för „Koppöö“ vid Närpes' strand till den 14 september.[2] Skrivelsen avslutades med en förklaring, att Per Brahe på H. Kongl. Maj:ts vägnar stadfäst dessa terminer, på vilka var och en av „Hennes Kongl. Maj:ts undersåtare i Finlandh och Österbotten“ hade frihet att under 8 dagar „sin handel drifwa och näringh sökia effter sitt rådh och ämpne“.[3] Följande år förlängde Per Brahe marknaderna till 12 dagar, emedan han av „sedermehra intagne berättelser och solisitationer förnummit, att alla i gemehn åstundat“ det, varjämte han öppnade dem för alla rikets inbyggare, som önskade besöka dem. Vidare ändrades tiderna för Gamlakarlebys marknad till stadens förra marknadsdag, Bartolomej dagen och Nykarlebys till Laurentii dagen, emedan de förut utsatta dagarne varit „olägliga och till föga nytta“. Kristinestad erhöll en andra frimarknad Kyndersmesso dagen (den 2 febr.), vartill tillstånd redan förut hade beviljats.[4]

Åbo borgare anhöllo några år senare ytterligare om att få

[1]) Resol. på Åbo besv., dat d. 8 nov. 1650; Åbo priv. o. resol. s. 109.

[2]) Den plats där Kristinestad anlagts.

[3]) Gen. guv. Per Brahes skriv. till Åbo borgerskap, dat. Stockholm d. 13 nov. 1650; Brahesaml. i S. R. A.

[4]) Brev av Per Brahe dat. Åbo slott d. 16 maj 1651; finnes bland Åbo besv. Den senare resolutionen avsåg tydligen att stadfästa Stockholms borgerskaps rättighet att besöka de österbottniska frimarknaderna, varifrån åboboarne försökt få det uteslutet.

hålla en frimarknad i „den nyss funderade staden i Pedersöre socken" i 8 dagar, räknat från den 29 juli. Tillika yrkade de på, att „Nye och Gamble Carleby boar måge tillhållas bättre observera det privilegium, som staden om dess marknadshållande hos dem förundt åhr." I motiveringen till denna anhållan framhölls det, att köphandeln i Åbo var „så ringa och affsighkommen", att om den icke i tid bleve upphjälpt, staden, som förut varit „een förnemb stapels. sjö och hufvudstad i Storfurstendömet Finlandh", skulle förvandlas till „een fläck och landstad". [1]) Regeringen visade ej denna gång stadens borgare samma tillmötesgående som tidigare, vilket berodde på, att det i samma besvär begärts nya marknader i Helsingfors och Hollola socken, vartill regeringen icke obetingat kunde samtycka. [2])

Någon verklig nytta fick dock Åbo borgerskap aldrig av de österbottniska frimarknaderna. De nämnda städernas borgare försökte genom „oskiählige inkast och hinder" försvåra deras hållande, vilket ledde till upprepade klagomål hos regeringen. [3]) I slutet av århundradet upphörde slutligen åboboarne alldeles att resa till Österbotten, sedan handeln med tjära, som varit den förnämsta produkten vid samtliga frimarknader, blivit ett enskilt kompanis monopel. [4])

---

3. Frimarknader i Nylands och Tavastehus' läns städer.

Borgå och Tavastehus.

Samtidigt, som Åbo borgerskap erhöll rättighet till frimarknader i de österbottniska städerna, sökte det även ernå

[1]) Åbo stads besv. odat.; inl. d. 12 maj 1654.

[2]) Resol. dat. d. 7 aug. 1654; tryckt i Åbo priv. o. resol. s. 116; jfr följ.

[3]) Åbo besv. odat.

[4]) Jfr. Jakobstad, Vasa och Åbo städers historia samt Palmén o. a. och Fyhrvall, Tjärhandelskompanierna.

samma förmån i Nylands och Tavastehus' läns städer. Enligt Per Brahes ovannämnda resolutioner inrättades även tvänne frimarknader i Borgå den 6 januari och i Tavastehus den 29 juli. [1]) Det var dock klart, att borgerskapen i dessa städer icke utan motstånd skulle foga sig häri. Redan vid 1654 års riksdag gjorde borgåboarne ett försök att få sin frimarknad upphävd. Regeringen önskade till en början intaga en avvaktande hållning, varför den svarade, att frågan framdeles komme att ordnas i enlighet med det, som kunde befinnas „skiähligt och för bägge städerne drägeligit". [2])

Vid en senare riksdag (1659) upprepade borgerskapet sina klagomål i bestämdare form. Den marknad, som Åbo köpmännen höllo i Borgå, anfördes det, var staden till „allsom största förderf och undergång i handel och näring, i dett att allt både penningar och godz, som doch uthaff landet till staden ahnländer faller altt dem till, och ifrån staden åtl Åbo afföres uthi stoora poster pengar och andra wahror, så att wedh denne tijdhen ingen krämare sig i wåhr stadh födha, eller något kramgodz till kiöps hålla kan". Borgerskapet ville därför än engång anhålla om marknadens upphävande. [3]) Regeringen ändrade likväl icke sitt förra beslut,

[1]) Jfr sid. 26 o. 27, anm. Kort förut hade Per Brahe, i ett svar på borgerskapets besvär, beviljat Tavastehus tvänne frimarknader, på tre dagars tid från den 7 jan. och d. 1 sept. „eftersom bland andre medehl, bruk och handtering till städernes förkåfring och uppwäxt länder, at de med wisse och ordentelige marknader blifwa privilegerade". Till dessa marknader skulle främmande köpmän äga tillträde. Landshöfdingen i Helsingfors uppmanades att jämte borgmästaren i staden hava uppsikt över „at med kiöp och säljande ordenteligen och wähl måtte tillgåå". Dessa marknader synas dock icke åtminstone tillsvidare hava blivit besökta av främmande städers borgerskap, varför de blevo av ringa betydelse. Tavastehus priv. dat. d. 22 okt. 1650; bland T:hus acta i S. R. A.

[2]) Resol. på Borgå besv., dat. d. 31 juli 1654; utdrag ur kongl. resol. bl. stadens besv.

[3]) Borgå besvär dat. d. 10 okt 1659; jfr T. Hartman, Borgå stads hist. I sid. 139.

emedan den fruktade, att „Åbo sampt fleere interresserade“ skulle „wid deras rätt praejudiceras“. [1])

Snart inkommo klagomål även från annat håll. Tavastehusboarna inlämnade genom sin riksdagsfullmäktig en vidlyftig klagoskrift över frimarknaden i staden, vilken tycktes dem desto mera oberättigad, då det icke ens hade ansetts nödvändigt att delgiva dem innehållet i Per Brahes resolution. Dessutom gingo åboboarne i Tavastehus vida hänsynslösare tillväga än annorstädes, förlitande sig på, att dess borgare skulle vara alltför vanmäktiga att göra något motstånd. Så läto de några veckor innan marknaderna begynte sina utskickade resa omkring på landsbygden för att „optinga boskap, bockar sampt annat“, varigenom handeln i staden blev så ringa att knappast ett kreatur kunde erhållas. Fullmäktigen anmodades därför, att på stadens vägnar utvärka av K. M:t, att marknaden skulle få förbliva på den förut utsatta dagen, den 1 september, och att Åbo borgare måtte befallas att upphöra „medh sitt otydige hyt kommande ifrån annat lähn“. I samma skrift klagades ännu ytterligare över, att Åbo köpmännen icke ens brydde sig om att erlägga några avgifter till staden, då de uppslogo sina kram och klädes bodar på stadens torg, ehuru landshövdingen, greve Creutz, förordnat, att 2 daler smt skulle erläggas för varje boda. Men utan att det ringaste bry sig härom, „oreena de effter deras egen willia torget och gaturne, dhet borgerskapet sedan måste låta reent göra“. [2]) Detta besvär synes icke hava haft annan påföljd än den, att landshövdingen uppmanades att fastställa ståndsavgiftens storlek, ävensom att lämna borgarena handräkning, ifall åboboarne fortsättningsvis treskade att erlägga den [3]).

Emellertid fingo åboboarne icke länge ostört njuta förmånen av de beviljade frimarknaderna i Borgå och Tavastehus, emedan köpmän från Viborg snart infunno sig och begynte med stöd av resolutionernas ordalydelse göra anspråk på samma rättigheter som åboboarne hade. Den konflikt, som i anledning härav uppstod mellan Åbos och Viborgs borgare, blev av landshövdingen, hos vilken åboboarne besvärat sig, hänskjuten till Borgå rådstugurätt. Rätten fällde det utslag, att viborgarne ej kunde anses äga rättighet att handla på stadens frimarknad, emedan Åbo borgerskap utvärkat sig tillstånd att hålla densamma genom brev av Per Brahe, i vilket det stadgades, att Kongl. M:ts undersåtar i „Finlandh och Österbotten“ fritt skulle få besöka den, medan „provincien Carelen eller dess inbyggiare“ icke engång blivit nämnda, samt emedan Åbo borgare aldrig plägade besöka Viborgs stads marknader.[1]) Viborgarne nöjde sig dock icke härmed utan vädjade till styrelsen, som anhöll om landshövdingens utlåtande. Denne, som ställde sig på en annan ståndpunkt än rådstugurätten, ansåg, att alla stadsmarknader i Finland och Österbotten borde vara fria och få besökas av alla rikets invånare utan undantag, varför åboboarna hade ingen rätt att förvägra viborgarne tillträde till Tavastehus' och Borgå marknader. [2])

Kort efter dessa händelser gjorde Borgå borgare ännu ett försök att få marknaden upphävd. I ett inlämnat besvär förklarade de, att åboboarnes marknad i staden icke hade, såsom meningen varit, länt landsorten till nytta, emedan „bonden eller andre“ icke bytte varor emot sina egna produkter utan endast köpte för reda penningar, varigenom de så utblottade sig, att det efter marknadens slut varken hos borgarena eller bönderna fanns några medel, varmed kronoutskylderna hade kunnat betalas. Oaktat allt detta hade dock supplikanterna förmått fördraga de två Åbo köpmäns handel, vilka vanligtvis brukade infinna sig vid fri-

[1]) Resol. på Borgå besv., dat. d. 7 juli 1660; avskr i F. S. A.

[2]) Tavastehus besvär, dat. d. 13 juni 1661. Skrivelsen kallas „Memorial för stadens utskickade fullmechtig, Johan Andersson.“

[3]) Resol. på T:hus' besv. dat. d. 1 okt. 1668; avskr. i F. S. A.

[1]) F. S. A. Borgå rådst. prot. d. 7 jan. 1663; jfr Hartman, o. a. sid. 139.

[2]) Landsh. skriv., Nylands och Tavastehus' län, dat. Tavastehus d. 6 febr. 1664.

marknaderna, om de låtit sina penningar bliva kvar i staden. Men en dylik fordran ville dessa icke alls förstå utan bortförde i stället allt, vad de förtjänat. En marknad, som på detta sätt utarmade både borgaren och bonden, borde bliva avskaffad. [1]) Borgåboarne hade likväl även nu lika liten framgång som tidigare.

Vid samma riksdag klagade helsingforsarne över, att Åbo handlande försökte utestänga dem från frimarknaderna i Borgå och Tavastehus, „oachtat at K. M:t anno 1650 uthi dhes general resolutioner allernådigst haffuer giffuit hvar stadh frijdt at bijvista dhe marknadher som i städherne hållass". Med stöd av denna förordning yrkade borgerskapet i Helsingfors på att „ingen stapelstad måtte haffwa macht förmena den andra handla widh uppstadhs marknaderna". Därför skulle det icke allenast stå alla borgare i Helsingfors, Åbo och Viborg öppet att bevista marknaderna i Borgå och Tavastehus, utan de förstnämnda skulle ännu därtill få handla „widh Weckelax nya stadh". [2]) Denna senare fordran avböjdes alldeles, emedan dess bifallande hade varit Veckelaks' stad „till prjejuditz och förfång". Den förra betraktades åter antagligen såsom alltför självklar för att behöva beröras i en regerings resolution. [3])

En kunglig resolution tycktes dock icke kunnat innebära tillräckliga garantier, såframt icke de den gällde, själva ägde tillräckliga resurser att försvara sina intressen. Detta skulle helsingforsarne även få erfara. Oaktat de tydligen ansågos berättigade att handla vid Borgå frimarknader, förhindrades de likväl att besöka desamma. De klagade däröver hos landshövdingen, vilken gav befallning om, att en allmän rådhusstämma i Borgå stad skulle sammankallas. Vid densamma förklarade borgerskapet, att det icke närmare kände

[1]) Borgå besv. dat. d. 16 april 1664.
[2]) H:fors besv. dat. d. 2 maj 1664. Nordmann o. a. III s. 62.
[3]) Resol. på H:fors, besv. dat. d. 1 sept. 1664; Nordmann o. a. III s. 69—70. Uppgiften, att Helsingfors anhållit om marknadsfrihet i „Vekelax och Nystad", måste bero på misskrivning.

till ärendet, medan borgmästare och råd ansågo, att Åbo stad genom resolutionerna av den 31 juli 1654 och den 1 september 1664 erhållit omtalta marknad till sin enskilda. De önskade dock icke desto mindre, att „flere städer deruthinnan sorterade at borgmästare och rådh någon avance af ståndpenningar hafwa kunne" [1])

Därmed synas alla omtvistade frågor rörande Borgå marknad blivit definitivt ordnade. Däremot fortfor ännu någon tid Tavastehus' marknader att utgöra ett stridsäpple mellan de av de därav intresserade borgerskapen. Orsaken härtill var, som ovan anförts, att åboboarne, i Tavastehus gjorde sig skyldiga till överträdelser av gällande förordningar och till stor ogenhet mot andra marknads besökande. Så klagade helsingforsarna i sina besvär år 1675, att åboboarna på grund av ett förut inganget avtal med bönderna „dyrcka sitt gods widh marknadsplatsen i Tawastehus så högt, att ingen det lösa kan". Det enda medel att förekomma detta vore, att åboboarna skulle förbjudas att besöka nämnda marknader, vilka kunde anses utgöra en fortsättning av Helsingfors' enskilda marknad i Turkhautta. [2]) Ännu mera graverande för Åbo köpmän voro de klagomål, Tavastehus' borgare anförde vid 1680 års riksdag. Det hette däri, att åboboarna två månader före Olai tid reste ut på landsbygden, där de tillhandlade sig en stor myckenhet nötkreatur och bockar, vilka „dhe sedan drifwa Marknan förbij igenom skogh och andra bijwägar och därigenom gå cronans tull förbij." När sedan köpmän ifrån andra städer infunno sig till marknaden för att uppköpa boskap, fingo de icke „dhet ringaste nööth." [3]) I anledning av dessa klagomål erhöll landshövdingen i uppdrag att övervaka att „något missbruuk och olåflig handell i ingen måtto skee må". [4])

[1]) Borgå rådst. prot. den 3 febr. 1669; jfr Hartman, o. a. s. 140.
[2]) Helsingfors' besv. odat., inl. 1675; jfr följ.
[3]) Tavastehus' besvär, odat.
[4]) Resol. på T:hus' besv., dat. d. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A.

Helsingfors' frimarknader.

Då Helsingfors flyttades till dess nuvarande plats, bibehöllos dess gamla marknader, den 6 januari och 24 juni oförändrade.[1]) Den förra förlorade likväl i betydelse, när de nya frimarknaderna i Borgå och Tavastehus inrättades. Stadens borgerskap såg sig på den grund tvunget att hos regeringen anhålla om, att grannstäderna måtte åläggas att förflytta sina marknader till „een annan lägeligh tijdh." [2]) Regeringen, som var emot varje ändring av de nyss utfärdade resolutionerna, lovade framdeles ordna frågan.[3]) Ett sådant svar kunde emellertid icke tillfredsställa helsingforsarne. Men då de ansågo det vara lönlöst att upprepa en begäran, på vilken de erhållit ett ganska onådigt svar föredrogo de, att föreslå inrättandet av en allmän frimarknad i staden, vilken skulle begynna den 14 september och i likhet med övriga stadsmarknader hållas i åtta dagars tid. Måhända trodde de sig härigenom kunna draga en del av den rörelse, som eljest sökte sig till den samtidiga frimarknaden i Åbo, till sin egen stad. Tidpunkten var för övrigt lämpligt vald även på grund av, att åboboarna av antydd orsak komme att vara förhindrade att besöka den projekterade marknaden.[4]) Fastän detta förslag således tydligen avsåg att minska Åbos handel, lämnade regeringen märkvärdigt nog utan tvekan sitt samtycke.[5])

Den nya marknaden tyckes dock hava blivit ganska litet besökt, vilket ej hjälptes därmed, att borgerskapet klagade däröver hos regeringen.[1]) Det lönade sig icke att tävla med Åbo, emedan de flesta bönder reste dit, där efterfrågan på deras varor var störst och där de därför kunde sälja dem fördelaktigast, varemot de ej togo i betraktande, om vägen var några tiotal mil längre eller kortare. Helsingfors' borgerskap gjorde senare ännu ett tredje försök att erhålla en större frimarknad. I ett besvär föreslogs det, att Trettondagsmarknaden skulle flyttas till Pauli omvändelsedag (d. 25 jan.), vilken termin vore „legligare och beqwemligare".[2]) Regeringen hänsköt saken till landshövdingens avgörande, vilken synes hava godkänt den begärda förändringen.[3])

År 1654 anhöll Åbo borgerskap om en 8 dagars frimarknad i Helsingfors Trettondagstiden. Vilket öde denna begäran fick är förut omtalat. Den blev icke vidare upprepad, vartill orsaken antagligen var, att Åbo handlande icke hade varit i tillfälle att besöka en dylik marknad. Det hade icke heller lönat sig att hålla en frimarknad i Helsingfors, enär dess borgare hade stapelrätt och tillförseln av lantmannaprodukter till staden särskilt från Tavastland enligt uppgifter i stadens besvär alltid var mycket obetydlig.

---

1) Ehrström, Helsingfors stads hist. s. 72; upptagna i almanackorna efter år 1640.

2) Helsingfors' besvär, inl. d. 12 juni 1654; Nordmann, o. a. III sid. 11.

3) Resol. på o. besv. dat. d. 7 aug. 1654; Nordmann, o. a. III s. 16; jfr Ehrström, o. a. s. 73 o. Hartman, o. a. s. 137.

4) Helsingfors besvär dat. d. 12 sept. 1660; Nordmann, o. a. III s. 49.

5) Resol. på o. besv., dat. d. 12 dec. 1660; Nordmann, o. a. III s. 53.

1) Resol. på Helsingfors' besvär, dat. d. 12 dec. 1672; Nordmann, o. a. III s. 92.

2) Helsingfors' besv., odat.; inl. 1680.

3) Resol. på o. besv. dat. d. 11 nov. 1680; Nordmann, o. a. III s. 99—100. Den nya dagen upptagen i almanackorna efter 1680.

II KAPITLET.

Åbo och Björneborgs läns handelsområde.

1. Egentliga Finlands landsbygd.

Bjerno, Uskela (Halikko), Kimito, Pemar, Sagu, Masku, Nousis, Lemo, Töfsala, Rimito och Nagu socknar hade sedan medeltiden haft lantmarknader, vilka i de flesta fall stått i samband med de katolska kyrkofesterna. Samtliga besöktes endast av åboboarna eller av bönder. Andra städers borgare gjorde aldrig något försök att vinna handelsrättigheter vid desamma, vilket ock hade varit alldeles fruktlöst. För allmogen tyckas de hava haft ganska liten betydelse att döma av, att de aldrig direkt omnämndes i de inlämnade riksdagsbesvären.

Den första av de ovannämnda marknaderna hölls på Larsdagen (den 10 aug.) invid Bjerno ås utlopp på Broända gods mark.[1]) Med innehavaren av nämnda possession, krigsfiskalen Johan Libstorff, råkade Åbo borgerskap i en bitter konflikt angående erläggandet av ståndsavgiften för marknadsbodarna. Saken drogs inför Åbo rådstugurätt, hos vilken myndighet Libstorff anfört klagomål över stadens handelsmän. I följd härav lät magistraten sammankalla „dhee förnämbste aff borgerschapedt, som wedh Bierno marknads platts handla pläga“ för att giva dem del av anklagelseskriften. I denna beskylldes borgerskapet för att icke alls hava lämnat någon ersättning för sina marknadsbodar och -stånd under

[1]) Marknaden upptagen i almanackorna från och med år 1599.

de fem år Libstorff innehaft Broända gods på arrende. Härtill genmälde borgerskapet, „att dhee hafwa aldrigh förwägrat att gifwa det som wanligitt hafwer waritt, men ingen hadhe fordrat dher upå“. Icke heller hade något varit stadgat om avgifternas storlek, „utan cronones befallningzmän låtitt annamma aff een deel, eett dusin nålremmar, een deel, en hakaringh etc.“ Men borgerskapet lovade likväl „godwilligen att gifwa för ett ställe aff sydhen — eller klädesbodh eller saal sexton öre och för een norimbergz bodh 8 öre kmt“. Tillika hotade det att flytta marknaderna till en annan plats på andra sidan ån, om icke ägaren ville nöja sig med dessa villkor. Rådstugurätten ansåg sig icke kunna göra något härtill, utan lät det bliva vid borgerskapets avgivna svar.[1])

Vida mera betydande voro Uskela eller Halikko socknars marknader, vilka vanligtvis höllos invid Salo bro, på Åminne gårds mark, tillhörig släkten Horn på Bartolomeidagen och Mattheidagen (d. 21 sept.)[2]). Därtill kom ännu en marknad S:t Birgittedag (d. 7 okt.), vilken troligtvis ursprungligen hållits vid Halikko kyrka, men senare blivit flyttad till Salo bro.[3]) Dessutom plägade inlands- och skärgårdsborna

[1]) Åbo rådst. prot. d. 16 nov. 1647; jfr v. Bonsdorff, Åbo stads hist. I sid. 512 anm. 3. — Senare tyckes socknen hava haft en andra marknad på Mikaelidagen (den 29 sept.); jfr följ. s. 43 (ej omnämnd i almanackorna eller Palmsk. saml.).

[2]) Salo bro var belägen invid den plats, där Salo köping uppvuxit. Härför talar, att stränderna längre söderut invid Salo viken äro ytterst sanka, varför någon lämplig landningsplats aldrig kan hava funnits därstädes. Högre uppåt blir ån otrafikabel för större farkoster. — I almanackorna talas än om Uskela, än om Halikko marknader, vilket torde berott på att marknadsplatsen var belägen i Uskela socken, varemot Åminne gård låg i Halikko; jfr lantm. gen. karta. Engång omtalas att herr Maurits Horn gjorde ett försök att förbjuda all handel på den vanliga platsen, varför borgerskapet var betänkt på att flytta marknaderna till ett annat ställe; Åbo rådst. prot. d. 2 sept. 1644.

[3]) Halikko kyrka var helgad åt S:t Birgitta; Wallin o. upps. s. 61, Även d. 7 okt. nämnes som marknadsdag än för den ena än för den andra socknen i Palmsk. saml. o. almanackorna.

enligt hävdvunnen sed mötas invid Salo bro den 15 augusti för att byta varor med varandra. Denna byteshandel hade försiggått utan varje kontroll från myndigheternas sida, ända tills den i slutet av 1600-talet likställdes med vanliga marknader och underkastades samma pålagor. Häröver anförde allmogen i Halikko härad klagomål vid 1672 års riksdag, framhållande, att då hela handeln inskränkt sig till, att bönderna sinsemellan utbytt spannmål mot fisk, de ej bort behöva erlägga lilla tullen. Regeringen lyssnade likväl icke härtill, utan påbjöd, att vanliga tullavgifter skulle upptagas i enlighet med tullordinantiens föreskrift „på dett een godh ordning och richtigheet blifwer wäll i acht hållen, och all oreda och underslef förtages och afböijes.“ [2])

Den förnämsta handelsartikeln torde vid de flesta av de återstående marknaderna hava varit boskap, vilken uppköptes av Åbo borgare. [3]) Rörelsen vid dem var dock så obetydlig, att borgerskapet petitionerade om deras avskaffande år 1672. I en resolution, avgiven som svar härpå, meddelades „att

---

[1]) Allmogens besv., Halikko härad, uppsatta vid tinget i maj, juni och juli månader 1672.

[2]) Resol. på o. besv. dat. d. 28 nov. 1672; avskr. i F. S. A.

[3]) Marknaderna höllos på Johannes döparens dag (den 24 juni) i Masku; på Jakobsmessodagen (den 25 juli) i Pemar, Kimito och Rimito; på Olofsmessodagen (den 29 juli) i Sagu, Lemo och Nagu; på Jungfru Marias dag, (den 15 aug.) i Nousis; samt Mattheidagen (den 21 sept.) i Töfsala; almanackorna och Palmsk. saml. Av kyrkorna tillhörde Töfsala Heliga korset alla de övriga anförda marknadsdagars helgon; jfr Wallin, o. upps. 75—76 o. v. Bonsdorff o. a. s. 512. Pemars marknadsplats var belägen nära Pemars äldsta predikohus, S:t Jakobs kyrka, invid Pemar å, dit Åbo borgerskap kunde komma med sina stora farkoster. Den lämpligaste platsen för Kimito marknad synes varit invid Strömma kanal. Sagu, Lemo, Nagu, Töfsala och Rimito kyrkor voro belägna alldeles invid havet, varför marknaderna måste hava hållits i deras närhet. Endast rörande Nousis och Masku kan således ovisshet råda om marknaderna hållits invid kyrkorna eller närmare Masku och Nousis' åars utlopp i havet. Det förra alternativet är likväl sannolikare, då dessa vattendrag knappast någonsin och åtminstone ej mera på 1600-talet kunna hava haft någon betydelse för samfärdseln.

ingen må föra korn eller godz till dhee små boskapzmarcknader, som till at hemma landzkiöp medh, förordnade äre, hwariegienom dhee stoore marcknader någon afsaknadt skohle taga“. Tillika utlovades det, att de skulle indragas, om borgerskapet yrkade därpå. Angående tullen stadgades det, att den skulle uppbäras endast en gång, när „waran är i eens mans hand“. [1]) I motsats härtill var helt säkert fisk den mest betydande handelsvaran i skärgårds socknarna Kimito, Töfsala, Rimito och Nagu. Att ännu därtill åtminstone vid Masku eller Nousis' marknader inlandsallmogen plägade tillbyta sig fisk, framgår av Masku härads besvär år 1682. Däri begärdes nämligen, att Åbo borgerskap måtte förbjudas att resa till „Lehmå wijken“ under „braxen- och ijdfiskeleekz tijden“, emedan det då uppköpte all fisk, som fångades. Följden härav blev, att när Masku och Nousis' socknars „öfwerbyggiare“ anlände, vilka hade att färdas „een långh wägh uthföre“, det ej mera fanns någon fisk att byta mot spannmål. Landshövdingen erhöll på grund av klagomålet i uppdrag att tillse, att „dermed förhålles som förr want och brukeligit warit hafwer, utan någons mehn och intrångh“ [2]). Att denna sistnämnda handel försiggick förnämligast vid marknaderna kan slutas därav, att allmogen då hade största utsikt att få sina produkter försålda och därför begagnade sig av desamma.

Av Egentliga Finlands socknar hade ännu Nykyrko, Virmo och Vehmo regelbundna marknader. Nykyrko sockens förnämsta handelsplats före Nystads grundläggning var belägen i Männäis by. Den därstädes bedrivna handeln hade uppkommit av, att befolkningen i kringliggande

---

[1]) Resol. på Åbo besv. dat. d. 12 dec. 1672; Åbo priv. resol. s. 150. Jfr ett odat. besv. från Nådendal.

[2]) Resol. på Masku härads besv. dat. d. 23 dec. 1682 § 17; avskr. i F. S. A.

[3]) Nykyrko å var förut segelbar till Männäiskoski. Torg- och marknadsplatsen var antagligen belägen invid kyrkan ett stycke ifrån ån. Platsen jämte ån upptagna på Olaus Magni' Charta Marina; repr. i K. B. i Sthlm; jfr Cajander, Tavasthandeln och Nystad s. 4.

socknar sedan urminnes tid varit synnerligen skicklig i tillverkandet av träkärl och andra hemslöjdsartiklar. Därför besöktes orten ofta av stapelstädernas och utländska köpmäns farkoster. Utsikten att på ett fördelaktigt sätt få sina produkter försålda lockade inlandsbönderna ända från avlägsna delar av Tavastland att infinna sig till handelsplatsen. Dylika sammankomster mellan köpmän och bönder höllos i början av 1600-talet varje lördag. Då detta naturligtvis misshagade borgerskapet i det närbelägna Raumo, tilltvingade det sig vid lantdagen i Helsingfors (1616) en resolution om dessa veckomarknaders transport till staden. [1]) Men då konungen själv något senare blev i tillfälle att besöka orten och därvid konstaterade livligheten av den handel, som där försiggick, kom han på andra tankar samt utfärdade stadsprivilegier för Männäis. Ett år därefter blevo emellertid dessa privilegier överflyttade till Mähölä by, belägen 1 mil från Männäis invid havskusten. I samband härmed blevo även torgdagarna transporterade till den nya staden och stränga straff stadgades för dem, som fortsättningsvis försökte handla i Männäis. [2]) Det oaktat möttes ännu tre årtionden därefter borgerskapet i Nystad och tavastlänningarne i Männäis by för att byta varor med varandra. Först den 2 februari 1642 blev detta förbjudet och all lanthandel i Männäis liksom annorstädes belagd med 40 mks vite. [3]) Men icke häller därmed hade den gamla handelsplatsens betydelse upphört. Långt senare idkade bönderna därstädes en omfångsrik byteshandel, varvid färsk strömming utbyttes mot spannmål. [4])

---

[1]) Waaranen, Landtdagen i Helsingfors 1616 s. 70; jfr Högman, Rauman kaupungin historia s. 104.

[2]) „Relation om sjöstaden Nystads näringsfång och beskaffenhet“ dat. Åbo d. 24 dec. 1782; Finlands näringar i S. R. A., Palmsk. saml. t. 311 s. 263, ävensom Nystads priv. brev dat. Sthlm d. 19 april 1617, Nystads acta. Jfr Cajander, Uud. kaup. muist. I s. 19—23.

[3]) Jfr Cajander o. a. s. 227.

[4]) Jfr resol. för allmogen i Vasaborgs grevskap, dat. d. 25 nov. 1680; avskr. i F. S. A.

Vid Männäis höllos dessutom årsmarknader Olofsdagen (d. 29 juli). De fortforo även efter Nystads grundläggning, utan att dess borgerskap påyrkade deras indragning. Orsaken härtill var antagligen, att det fruktade för, att tavastlänningarne skulle begiva sig till Åbo, om de bleve förbjudna att besöka Männäis' gamla handelsplats. [1])

Virmo marknader blevo avlysta redan år 1623 och transporterade till Nystad, där de skulle hållas på samma dagar som förut den 2 februari och 10 augusti. Därjämte stadgades stränga straff för dem, som fortsättningsvis försökte bedriva handel på den gamla platsen. Han komme icke allenast att hava förbrutit sitt gods, utan skulle ännu därtill bliva „för olydna(d) tillbörligen straffad“. Två år senare utgick därtill ytterligare en befallning om, att Virmo jämte Vehmo och Lokalaks' marknader skulle indragas och ersättas av en marknad i Nystad på andra söndagen i fastan, vilket på generalguvernör Nils Bjelkes befallning blev offentligen kungjort. Såsom orsak till dessa åtgärder uppgavs, att allmogen alltför mycket betungades genom tvånget att underhålla staket kring de många olika marknadsplatserna, vilket blivit nödvändigt efter lilla tullens införande. Men den egentliga grunden till dessa marknaders indragning var dock tydligen den, att de ansågos vara ett svårt hinder för för det nyanlagda Nystads utveckling. [2])

---

[1]) Virmo socken hade marknad invid moderkyrkan Kyndels- och Larsmessodagarna och invid Hietamäki kapellkyrka den 26 juli; Vehmo socken invid moderkyrkan eller Lokalaks' kapellkyrka andra söndagen i fastan, H. Trefaldighetssöndagen och Margaretamessodagen (den 13 juli); den sistnämnda upptagen i almanackorna från början av 1600-talet och i Palmsk. saml. Markn. i resol. oriktigt uppgiven på Mariemessod. d. 13 aug. Jfr Wallin o. upps. s. 65 o. 67.

[2]) Resol. för Nystad, dat. Åbo slott d. 23 sept. 1623, undert. Carl Erichson Oxenstjerna, och d. 11 juni 1625, undert. Nihls Bielke; avskr. i kommerskollegii arkiv i Sthlm. samt resol. dat. Sthlm d. 12 maj 1625; avskr. bl. Nystads besv.; jfr Lagus, Handl. till upplysn. i Finlands Kyrkohistoria ny följd II s. 23 anm.

Men det gick icke lätt att genom överhetliga påbud upphäva marknader, som hade en uråldrig hävd. Allmogen fortfor att handla under de gamla marknadsdagarna trots alla hotelser om de stränga straff, de därigenom komme att ådraga sig. Även myndigheterna visade en stor eftergivenhet, vartill måhända orsaken var, att regeringen insett, att marknaderna voro nödvändiga för allmogens skull och därför önskade låta dem ostört fortfara. Under en lång följd av år ägnade icke ens städernas borgerskap dem någon uppmärksamhet. Först år 1650 anhöll Raumos borgarskap om Virmo marknads transport till staden, varpå gavs ett nekande svar. Samma öde rönte även en några år senare gjord anhållan.[1] — Lika liten framgång hade Åbo borgerskaps försök att få marknaderna förflyttade till Åbo. Då denna begäran för första gången gjordes år 1661, svarade regeringen, att den ville avvakta följande riksdag i hopp om att då efter „moget betänkande“ kunna avgiva en rättvis resolution. Marknaderna skulle tillsvidare hållas som förut „brukeligit haffwer warit“.[2] Frågan fick därpå vila ända till år 1672, då det meddelades att ingen ändring kunde ske.[3] Några år senare anhöll Nystads borgerskap i en inlämnad besvärsskrift, att den nämnda resolutionen av år 1625 skulle träda i gällande kraft och marknaderna i Virmo, Vehmo och Lokalaks upphävas och i deras ställe en ny marknad inrättas i staden på någon lämplig dag i augusti månad. Detta kunde icke, tillades det, anses vara „Åbo eller någon annan stadh præjudicerligit, uthan denna ringa stadh till någon opkomst och E. K. M:ts tullintrader till mehra förkofringh“.[4] Regeringen ändrade likväl icke uppfattning, utan vidhöll att marknaderna skulle bibehållas, emedan de voro „lagde landet till godo“.[5]

[1]) Resol. för Raumo, dat. d. 4 nov. 1650; avskr. i F. S. A., och Raumo besv. dat. d. 6 febr. 1655.

[2]) Resol. dat. d. 12 okt. 1661; avskr. i F. S. A.

[3]) Resol. dat. d. 12 dec. 1672; Åbo resol. o. priv. s. 151.

[4]) Nystads besvär, dat. d. 3 juli 1675.

[5]) Resol. på o. besv. dat. d. 27 sept. 1675; avskr. i F. S. A.

Fastän sålunda föga hopp fanns, att regeringen skulle tillmötesgå borgerskapens önskningsmål, förnyades ännu flere gånger begäran om dessa marknadernas indragning. Så inlämnades t. ex. år 1693 petitioner i antytt syfte både från Åbo och Nystad. I den förra stadens besvär framhölls det, att vintermarknaderna i Virmo och i Nådendal höllos på en tid, då „bästa införseln“ till Åbo kunde väntas och att allmogen till dem infann sig „ifrån alle kanter så wähl när som fierran, reesandes denne staden alldehles förbij drifwandes och i wägen stoort landsköp med skäriebönder och andre“, varigenom tullen försnillades. Enda sättet att förekomma detta, vore att förena marknaderna till en och förflytta den till Åbo, varav så väl Kongl. Maj:t som staden komme att hava stor nytta. På samma grunder sökte även Nystads borgerskap övertyga överheten om nödvändigheten att transportera Virmo marknaden till Nystad.[1])

I följd av dessa besvär beslöt kommerskollegiet att anmoda landshövdingen, greve Creutz att införskaffa noggrann utredning angående länets alla marknader. För detta ändamål sammankallades Åbo borgerskap till en allmän rådhusstämma den 29 oktober 1694. Vid detta tillfälle underkastades samtliga nu omtalade marknader en ingående granskning. Det framhölls därvid, att de flesta höllos „då arbetztijden påstätts“ eller då „een stoor myckenhet av folck ifrån åthskillige orther“ var på resa till Tavastehus' sommarmarknad, såsom fallet var med marknaderna i Pemar, Kimito, Masku, Lemo, Nagu, Hietamäki, Vehmo och Nykyrko, varför både borgarena och allmogen hade ringa nytta av dem. Såsom ett ytterligare stöd för deras indragning anfördes dessutom, att de voro „för ungdomen beqwäme till fyllerij och der på fölliande slagzmåhl och owäsende“. Vidare påpekades, att Bjerno tvänne marknader (den 10 aug. och den 29 sept.) borde sammanslås till en. Till dag för densamma utsedde landshövdingen Bartolomeidagen, emedan det då var „beqwämbli-

[1]) Åbo besv. dat. d. 14 okt. 1693 och Nystads besv, odat.; båda inlämnade s. d.

gare för allmogen att reesa, än dhe andre nämbde dagarne". Likaså kunde Virmo sommarmarknad saklöst bortfalla och vintermarknaden flyttas till Nystad. Salo marknaderna (den 24 aug. och den 15 sept.) kunde även indragas och i deras ställe en ny marknad inrättas i Halikko socken Birgittedagen (den 7 okt.). Vid samma tillfälle beslöts det, att nya marknader skulle inrättas i Töfsala Mattheidag (d. 21 sept.) och i Letala Mikaelitiden (d. 29 sept.), vilket visar att de gamla marknaderna i dessa socknar måtte hava varit okända. [1]) Dessa förslag blevo emellertid icke realiserade. [2])

---

2. Lantmarknader i Satakunta.

Tammerkoski.

Den förnämsta handelsorten i övre Satakunta var Tammerkoski by. Dess läge emellan Pyhäjärvi och Näsijärvi sjöar med deras vidsträckta vattensystem betingade med nödvändighet uppkomsten av ett större handelscentrum. Orten nåddes ifrån städerna även lätt längs de vägar, vilka följde åsarna och ådalarna. Då de kringliggande socknarna ännu därtill voro välmående och folkrika och närmaste städer långt avlägsna, blev handeln i dessa trakter mycket vinstgivande. [3])

1) Åbo rådst. prot. d. 29 okt. 1694; jfr v. Bonsdorff o. a. I s. 512. Letala hade förut tvänne marknader den 29 juni och 29 september. Den förra hölls invid Untemala bönehus, socknens äldsta kyrka, helgad åt S:t Peter, den senare invid huvudkyrkan, helgad åt S:t Mikael; upptagna i almanackorna efter år 1674; jfr Wallin, o. upps. 68 o. 74 och Leinberg, o. a. s. 19. I saml. handel o. sjöfart samt i Palmsk. saml. t. 311 omnämnes ännu en marknad i Letala kyrkoby den 2 juli.

2) Jfr marknaderna i Egentliga Finland på 1700-talet.

3) Jfr Wallin, Suomen maant. Karta 2. För erhållandet av närmare upplysningar hänvisas till s. förf., Tampereen kaupungin hist. kap. I.

Björneborgs borgerskap erhöll först rättighet att hålla en marknad i dessa nejder, varvid plats för densamma utsågs invid Harju kapellkyrka i Birkkala socken och terminen bestämdes till Kyndelsmessodagen (den 2 februari). Men björneborgarna förmådde icke begagna sig av denna förmån, varför marknaden ganska snart upphörde, om den ens någonsin blivit hållen. I stället antog landsköpet i denna landsbygd oerhörda proportioner. För att hämma detsamma lät Per Brahe utfärda tvänne förordningar, i vilka han meddelade, att han „förnummit" en „läglig orth" för en allmän frimarknad vara i Tammerkoski by i övre Satakunta, dit allmogen kunde komma sjöledes ifrån största delen av övre och nedre Satakunta samt ifrån en del av Tavastehus' län. Han förordnade därför, att tvänne frimarknader skulle hållas därstädes varje år, den ena om vintern S:t Matthiaedag (den 24 febr.) och den andra om sommaren S:t Bartholomeidag (den 24 aug.). Vardera marknaden skulle räcka tre dagar, efter vilken tid all handel skulle vara vid laga straff förbjuden. [1]) Då det icke var någon lätt sak att färdas längs den tidens utusla vägar, fingo alla de Åbo borgare, vilka ärnade begiva sig till Tammerkoski, tillåtelse av Per Brahe att räkna fjorton dagar före och lika många efter marknaden „till att skaffa sina medh haffwande saaker aff och till"; ett vittnesbörd om huru vinstgivande denna handel väntades bliva. Emellertid befanns det snart, att tidpunkten för vintermarknaden icke var lyckligt vald, emedan den inföll „widh sidsta sledaföhret om åhret", varför de som besökte den, ofta hade ytterst svårt att forsla sina varor från Tammerkoski. Terminen förändrades därför, redan det följande året till Trettondagen (d. 6 jan.). [3])

1) Patent „anlangande marknaden i Tammerkåskij", dat. d. 30 juli 1638; Per Brahes finska registr. utg. i K. A. i Sthlm.

2) Åbo rådst. prot. dat. d. 10 dec. 1638, d. 16 jan. 1639; jfr v. Bonsdorff o. I sid. 512.

3) Gen.-guv P. Brahes patent om T:koski marknad dat. d. 13 dec. 1639, o. a., anf. saml. i K. A.; tryckt i Åbo priv. o. resol. s. 78, (dateringsåret genom tryckfel uppgivet till 1638).

Det blev likväl i längden alltför svårt för Åbo handelsmän att offra två månader av året till Tammerkoski marknader. I sina till 1640 års riksdag inlämnade besvär begärde de därför, att en landsstad eller köping skulle anläggas i nämnda by eller invid Nokia. Borgerskapet skulle äga rättighet att där hålla „agenter", vilka självfallet komme att uppköpa alla till salu bjudna varor. I anledning härav gav styrelsen befallning att inhämta generalguvernörens utlåtande. Detsamma torde varit avstyrkande att döma av, att ingenting vidare hördes om förslaget.

Ur Per Brahes ovan anförda skrivelser framgår med all önskvärd tydlighet att även andra städers borgerskap skulle äga frihet att handla vid Tammerkoski frimarknader. Det oaktat betraktade Åbo borgare dem som sina enskilda och förhindrade alla köpmän från andra städer att slå upp sina bodar. Detta kunde icke få passera oanmärkt. Redan till 1643 års riksdag inlämnades särskilda klagomål häröver från allmogen i övre Satakunta och borgerskapen i Nystad och Raumo. Vid detta ärendes behandling i riksrådet uttades först genom en resolution på allmogens besvär, att bifall ej kunde lämnas till Tammerkoski marknaders förvandling till allmänna frimarknader. [2]) Men då några dagar senare Raumos och Nystads besvär föredrogos hade regeringen fullkomligt ändrat uppfattning. Nu förklarades det uttryckligen genom resolution för Nystad att „all den stundh be:te marknadt icke ähr förordnadt och pålyst för Åbo stadh allena, uthan för lantmannen och flere där nähr omliggiande städer, så skall dem fritt och owägerligit stånda uthi be:te Tammerkoski marknadt på ordent- och lagligit sätt att handla och köpslaga." [3])

[1]) Resol. dat. d. 22 febr. 1640; Åbo priv. o. resol. sid. 83, jfr v. Bonsdorff o. a. I. sid. 512.

[2]) Resol. på allmogens besv. dat. d, 27 nov. 1643; avskr. i F. S. A.; jfr allmogen i övre Satakunta besv. dat. d. 1 sept. 1643.

[3]) Resol:r på Nystads och Raumo besv., dat. d. 2 dec. 1643; avskr. i F. S. A. I Cajander, Tavasth. o. Nystad s. 15 angives o. resol. för Nystad vara dat. 1653, på vilken uppgift v. Bonsdorff i Åbo st. hist. stöder sig.

Enahanda förmån tilldelades senare även Nådendals borgerskap. [1])

Dessa medgivna rättigheter blevo likväl av föga betydelse, emedan Åbo handlande i följd av sina större resurser och möjligheten att exportera sina varor direkt till utlandet blevo i stånd att uttränga alla övriga städers borgare genom att betala högre pris för böndernas produkter, framför allt för tjäran, än någon annan kunde giva. Ävenså kunde åboboarne av samma skäl försälja sina egna varor mycket billigt. All konkurrens var därför på förhand hopplös och de mindre städernas borgare upphörde därför ganska snart att besöka Tammerkoski marknader. Bönderna hade dock icke härav någon varaktig fördel. Tvärtom togo Åbo köpmän senare skadan igen genom att åter höja försäljningspriset för sina egna varor och i motsvarande grad sänka inköpspriset för vad de själva uppköpte. Allmogen i övre Satakunta såg sig slutligen nödsakad att hos regeringen anhålla om, att Nystads, Raumos och Björneborgs borgerskap måtte åläggas att jämte Åbos „komma till dem Bertellsmessotiden och uppkiöpa dheras boskap på dhet dhe deste bettre skähl för sine wahror bekomma kunde" (1668). Den härpå givna resolution angav i ytterst obestämda ordalag, att allt skulle bliva såsom det varit förut. [2]) Vare sig nu detta berodde på, att regeringen ej mera hade kännedom om marknadens rätta natur eller att den ej ville giva anledning till, att Åbo borgerskap förlorade det handelsmonopol det redan förvärvat sig. Alltnog Tammerkoski marknader förblevo åboboarnes enskilda och något vidare försök att fråntaga dem desamma gjordes icke. Den enda uppgift om

[1]) Resol. för Nådendal, dat. Åbo d. 9 nov. 1648, utfärdad av Per Brahe; avskr. bl. stadens besv. År 1667 väcktes förslag om dessa marknaders flyttande till Lempäälä kyrkoby för att „de ifrån Lapstrandh och Rautalambi siöledes" måtte kunna komma dit, utan att det föranledde till någon åtgärd; Åbo rådst. prot. d. 16 mars 1667.

[2]) Resol. på allmogens i övre Satakunta besvär dat. d. 29 aug. 1668.

dessa marknader från slutet av perioden, som finnes i behåll, är att landshövding Creutz på den förut omtalte rådhusstämman i Åbo 1694, uttalade som sin åsikt, att vintermarknaden i Tammerfors vore onödig, emedan en marknad hölls i Tavastehus samma dag, „dijt en myckenhet folck ifrån denne staden reeser“ Detta föranledde dock ej dessa marknaders indragning. [1])

Förslag till nya lantmarknader.

Tammerkoski marknader kunde naturligtvis icke betjäna hela det vidsträckta övre Satakunta. Därför plägade borgarena i länets städer årligen företaga långa handelsresor till bönderna i detta landskap för att uppköpa boskap och spannmål. Detta landsköp fick ostört fortfara ända tills förmyndarstyrelsen under Karl XI:s minderårighet förbjöd detsamma samt ålade bönderna att föra sina produkter till städerna eller marknadsplatserna. Det hjälpte därefter icke, att bönderna upprepade gånger beklagade sig över sitt svåra läge samt anhöllo om en återgång till de gamla förhållandena. Regeringen ansåg det icke ens nödvändigt att därpå avgiva en resolution. [2])

Vida senare (1693) inlämnade allmogen åter en supplik, däri de ännu engång upprepade sin bön om, att borgerskapet måtte få resa omkring i landsbygden, emedan det var omöjligt för „dhe fattige som allenast äga en båck eller en koo“ att driva den till städerna eller „vidt aflägsne marknadsplatser“. En dylik resa var mycket „kåstsammare än köpenskapen wore wärdh“, utom att bönderna därigenom

1) Åbo rådst. prot. den 29 okt. 1694. Marknaden är upptagen i almanackorna efter 1694, bl. a. i Tammelins för år 1710, tryckt i Åbo på finska språket. Enligt Palmsk. saml. t. 311 s. 309 blevo marknaderna i slutet av 1600- ell. början av 1700-talet flyttade till deras gamla plats invid Harju kapellkyrka.

2) Allmogens besv. övre Satakunta dat. 1668 o. ett senare odat. Resol. utfärdades icke enl. marg. ant.

kommo att försumma den „brådaste arbetztijden“, emedan kreaturen måste vara försålda till uppbörden vid häradstinget. [1]) Detta besvär var antagligen anledning till att från „åthskillige“ städer insändes till baron Lorentz Creutz förslag om nya marknaders inrättande i Hvittis, Eura, Karkku m. fl. socknar. På dennes befallning blevo dessa upplästa på den förut nämnda rådhusstämman i Åbo (år 1694) för att stadens „24 äldste“ och borgerskap skulle bliva i tillfälle att yttra sin åsikt om desamma. [2]) Då några år förgått, utan att denna fråga blivit avgjord, anhöll Björneborgs borgerskap i sina besvär om, att de projekterade marknaderna omedelbart måtte stadfästas och kungörelse därom publiceras. [3]) Tyvärr måste detta viktiga ärende för denna gång förfalla. De svåra olyckorna i slutet av 1600-talet och det stora nordiska kriget omöjliggjorde varje tanke på planens realiserande.

3. Marknader i länets uppstäder.

Nådendal hade sedan medeltiden haft marknad första onsdagen i fastan (dominica invocavit eller askonsdagen). Då denna dag emellertid ofta inföll under värsta menförstiden och all tillförsel från skärgården därigenom kunde omöjliggöras, anhöllo stadens borgare om en andra marknad S:t Birgittedag. [4]) Då härpå icke erhölls något svar, upprepades denna begäran vid riksdagen 1660. Det meddelades därvid, att staden varje år endast under själva marknads-

1) Allmogens besv. Övre Satakunta, odat.; inl. 1693.

2) Åbo rådst. prot. den 29 okt. 1694.

3) Björneborgs besv. dat. d. 10 nov. 1697. I detta besvär föreslogs att nämnda marknader skulle hållas: i Heino by i Karkku Jakobidagen, i Hvittis 8 dagar senare och i Eura Laurentiitiden; jfr Ruuth, Björn. stads hist. s. 107.

4) Nådendals besv. odat.; adress. till drottn. Kristina.

dagen hade någon handelsrörelse. Borgarena hade därför ofta ytterst svårt att förskaffa sig nödiga livsförnödenheter, vilket kunde avhjälpas endast genom en marknad om hösten.[1]) Regeringen lät härav beveka sig att bevilja Nådendal en andra marknad, vilken för de andra städernas skull utsattes till Mikaelidagen.[2])

Senare berättades, att bönderna vid Nådendals marknader, under många år tvärtemot Per Brahes förbud försålde öl kanntals och att skärgårdsallmogen före marknadstiderna reste ut på landsbygden för att uppköpa de varor, som voro på väg till staden. Baron L. Creutz rådde borgerskapet, hos vilken det beklagat sig häröver, att erbjuda bönderna reda penningar för ölet, genast när desse kommit in i staden. Alla som då voro färdiga att handla skulle upptecknas och inställas till nästa häradsting. Det senare klagomålet rörde vanligt landsköp, vilket kunde straffas enligt gällande lag.[3])

Nystad hade, såsom förut omtalats, erhållit rättighet att hålla marknad andra söndagen i fastan. Då likväl denna termin snart visade sig olämplig av samma orsak som askonsdagsmarknaden i Nådendal, önskade stadens borgare få den ändrad till den 25 januari. Därtill begärde de en höstmarknad den 24 augusti.[4]) Regeringen som ej själv önskade avgöra detta ärende, gav landshövding Erik v. der Linde i uppdrag att sammankalla ombud för länets alla städer för att överlägga om de årliga marknadsterminerna, på det att de måtte „kunna oprättas och hållas, för uthan den eenes och andres förfångh". Vid sagda möte kom ingen enighet till stånd mellan representanterna för Nystad och Åbo. Den senare motsatte sig energiskt varje förändring av Nystads marknadsdag, vartill Nystads ombud genmälde, att markna-

[1]) Nådendals besv., odat.; adress. till Karl X Gustaf.

[2]) Resol. på o. besv. dat. d. 21 nov. 1660; avskr. bland stadens besv. i S. R. A.

[3]) Resol., dat. Åbo d. 14 febr. 1655, undert. L. Creutz; bl. N:dals besv.

[4]) Resol. för Nystad, dat. d. 31 juli 1654; avskr. i F. S. A.

derna vanligtvis inföllo under islossningen, då det för skärgårdsbefolkningen var förenat med den största livsfara att begiva sig ut på resor. Ofta var den då alldeles urståndsatt att forsla sina varor till staden för att mot dem av borgerskapet tillbyta sig salt och spannmål eller hampa till sina fiskeriredskap. Kunde bönderna icke erhålla dessa nödvändiga artiklar i Nystad, nödgades de resa „10 mils väg" till Åbo, vilket Åbos ombud, borgmästaren i staden, beskylldes för att vilja „intendera". Till sist påstods, att Åbo icke kunde anses hava „dhet ringaste praejudicium eller förfång" av, att marknaden i Nystad bleve flyttad exempelvis till den 20 februari, då dess egen marknad inföll en månad tidigare. Åbo torghandel kunde icke heller därigenom förminskas, enär tavastbönderna hade lika lång väg „50 à 60 mil" till båda städerna och därför reste dit, där de fingo billigare varor. — På samma sätt försökte Åbo borgmästaren förhindra inrättandet av en sommarmarknad i Nystad, varvid han anförde samma skäl som vid det förra ärendets behandling.[1]) Regeringen, som tog mera hänsyn till Åbos än till Nystads intressen, biföll endast till den senare marknadens inrättande, med villkor att den utsattes till den 2 augusti. Styrelsen meddelade därjämte, att den icke hade varit obenägen att även bifalla anhållan om en annan dag för vintermarknaden, men såg sig tvungen att avböja den på grund av Åbo borgerskaps protester.[2])

Detta resultat avskräckte icke Nystads borgerskap från att ännu engång försöka sin lycka. Till 1689 års riksdag inlämnade det åter en supplik om marknadens flyttande till den 25 januari. Regeringen hänsköt ärendet till landshövdingen, vilken avgjorde det i överensstämmelse med det uttalade önskningsmålet, utan att åboboarna försökte hindra det.[3])

[1]) Nystads besv. dat. d. 14 febr. 1655, d. 10 okt. 1659 o. d. 15 sept. o. d. 22 okt. 1660.

[2]) Resol. på sista besv. dat. d. 23 nov. 1660; avskr. i F. S. A.

[3]) Resol. dat. d. 18 mars 1689; avskr. i komm.-koll:ii arkiv. Den nya dagen upptagen i Tammelin o. alman.

Raumo hade, som ovan anförts, fått tillstånd att hålla marknad tvänne gånger om året, den 2 februari och den 24 juni. Dessa marknader kommo dock aldrig i bruk, att döma av att stadens borgerskap vände sig till Gustaf Adolf med en anhållan om två nya frimarknader på Pauli omvändelse- (den 25 jan.) och Bartholomeidagen (den 24 aug.). Konungen biföll därtill, på det villkor, att alla såväl „landz som stadz män", som hade lust därtill skulle äga frihet att vid desamma „handla och wandla." [1])

Dessa nya marknader blevo ej mera än de tidigare priviligierade besökta av handelsmän från andra orter samt råkade snart i glömska. [2]) Orsaken härtill var antagligen, att Virmo marknader voro ungefär samtidiga, varför all handel drog sig dit. Borgerskapet försökte därför såsom förut omtalats få de senare transporterade till sin egen stad. Resultatet härav blev, att staden beviljades tvänne årliga frimarknader på en veckas tid vardera, vilka skulle begynna den 16 februari och den 10 augusti. [3]) Men då även på dessa nya terminer höllos marknader „på en annan närbelägen ort," begärdes den 25 januari och den 21 september till marknadsdagar. Efter en rådplägning med riksdagsmännen för grannstäderna bestämde regeringen, att Raumo marknader skulle utsättas till den 12 januari och den 21 september. [4])

Snart visade det sig, att de länge åtrådda marknaderna voro till ringa nytta för stadens egna handelsmän, emedan borgare från andra städer började infinna sig till desamma. Regeringen indrog på den grund vintermarknaden alldeles samt inskränkte höstmarknaden till tre dagar, varunder främmande

1) Resol. dat. d. 6 april 1624; Raumo acta; jfr Högman, Rauman kaupungin historia s. 107.

2) Finnas icke upptagna i förteckningen över marknader i almanackorna.

3) Resol. dat. d. 8 nov. 1650; avskr. i F. S. A.

4) Raumo besv. dat. d. 14 sept. 1660 o. resol. på dets. dat. d. 21 nov. s. å.; avskr. i F. S. A. I Palmsk. saml. t. 311 s. 695 uppgavs, att stadens marknader infölło den 6 januari och den 21 september, av vilka den senare dagen var upptagen i almanackorna.

köpmän skulle äga rättighet att handla, mot erläggandet av fastställda ståndpenningar. [1])

Björneborgs marknad, som försiggick Bartolomeidagen, besöktes endast av allmogen. Att ej Åbo borgare med stöd av gällande stadganden gjorde anspråk på att få besöka den, berodde väl närmast på, att de samma dag hade så många andra mera lönande marknader. Först år 1672 blev det genom resolution på stadens besvär uttryckligen betonat, att även Björneborg skulle hava en frimarknad, „hwaraf dhe med landtmannen sig behörigen måge kunna betiäna." [2]) Stadens egna handlande vunno likväl ingenting härpå, emedan andra städers borgare infunno sig till marknaden, sedan de blivit uppmärksammade på densamma. Det hjälpte därefter icke, att en anhållan gjordes om denna frimarknads förvandling till enskild på grund av att staden icke „emot all förmodhan" haft någon „upkomst" av densamma, utan endast „skadha". [3]) Regeringen endast uppmanade stadens borgare att „winleggia sigh att skaffa sådane wahror, som wedh samma marknadh hafwa åthgångh och kunna föryttras, beflitandes sigh och medh gådt maneer moot landtman och andra att handla, och kiöpa åth sigh hwad till tårgz ankommer, så lärer dhet lända dhen stadhen til förkåfring och upkomst." [4])

1) Resol. på Raumo besv. dat. d. 1 okt. 1668 § 11; avskr. i F. S. A.

2) Resol. på Björneborgs besv. dat. d. 12 dec. 1672.

3) Björneborgs besv., odat.

4) Resol. på o. besv. d. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A.; jfr Ruuth, Björneborgs stads hist. s. 107.

III KAPITLET.

Nylands och Tavastehus läns handelsområde.

1. Ekenäs handelsdistrikt.

Marknader.

De mest betydande lantmarknader i Ekenäs' handelsdistrikt höllos i Lojo socken tvänne gånger årligen [1]). Desamma hade vid Ekenäs' grundläggning transporterats till denna stad. Men då åboboarna, vilka enligt gammal hävd haft rättighet att besöka Lojo och Karislojo kyrkomässor, ej funno det vara lika fördelaktigt att begiva sig till Ekenäs, förmådde de regeringen att låta återflytta Lojo marknader till sagda sockens kyrkoby. Ekenäs' borgarskap vände sig, missnöjt häröver, senare å sin sida vid tvänne olika tillfällen till regeringen med en bön om att återfå sina marknader, men erhöllo därpå ett bestämt avslag [2]).

Nio år därefter inlämnade Helsingfors' borgerskap sitt förut berörda besvär, däri det beklagade sig över att „Åbo stadhs invånare icke allenast eenskillt niuta alla marcknadher, som innom Åbo landzhöffdingedöme äre, uthan och försökia till at förmena denne stadzens borgerskap visitera dhe marknadher, som här i dhetta landzhöffdingedömet ähre,

1) Lojo marknader höllos invid kyrkan Kyndelmessodagen och Midfastosöndagen och Karislojo marknader Paulidagen (d. 25 jan.); upptagna i almanackorna, där dock Karis, Karislojo och Lojo nämnas om varandra.

2) Resol. för Ekenäs dat. d. 8 nov. 1650; avskr. i F. S. A. samt Ekenäs' besv. dat. d. 5 febr. 1655.

såsom: Lojo och Karisloijo. — — — Och såssom stoore Loijo icke är mehr ähn 6 mijhl ifrån Helsingfors belägen och Karis strax där hooss, därföre begäres underdånigst at Loijo och Karis marknader, som oppå Kyndersmässe- och s. Pauli dag hålless pläga, måtte bliffua hijt till Helsingfors på Pauli dagh at hållas transfererede, hvarest såväl Åbo som Vijborgh kunde tillsammankomma, på dhet handelen således kunde dragass hijtin i staden och bättre emploieras". Men om regeringen icke kunde bifalla härtill, anhölls det om att nämnda marknader skulle förvandlas till Helsingfors' enskilda [1]). Som svar härpå meddelades att „H. K. M:t låtit denna saken noga öfverläggas, och efttersom det befinnes, att Ekenäs' jure priveligiorum, skall vara berättigad till desse marcknader, men likväl skattas incapabel dem allena att bestrida, hvarföre håller H. K. M:t skäligt, att Helsingfors, Åbo och Ekenäs bruka förb:de marcknadsplatser sig till godo, och kan H. K. M:t för ortens situation skuld icke draga stora Loijo och Kariss marcknader in uthi staden Helsingfors, utan vill att the på vanlige orter och ställen freqventeras". [2])

Därefter fick denna fråga vila ända tills landshövding Harald Oxe år 1671 i ett brev till Åbo magistrat förfrågade sig angående orsaken till, att marknaderna blivit flyttade från Ekenäs till Lojo. I anledning härav sammankallades en allmän rådhusstämma i Åbo, vid vilken borgerskapet avgav den förklaring att „uthi Ekenäs war een ganska beswärligh lägenheet at hålla någon marknad, så för dheras oförmögenheet, som elliest dhen beswärlige reesan, att på 3 myhler

1) Helsingfors' o. besv., dat. d. 2 maj 1664; Nordmann, o. a. III s. 62.

2) Resol. på o. besv., dat. d. 1 sept. 1664; Nordmann, o. a. III s. 69—70. — Fastän sålunda regeringen tydligen förklarat, att marknaden skulle förbliva i Lojo, meddelades s. d. i form av ett svar på Ekenäs' besvär, att marknaderna skulle transporteras till Ekenäs, så framt icke Åbo borgare kunde framvisa bevis för, att marknaderna tillhörde dem. Ekenäs' besv. dat. d. 20 april 1664 o. resol. dat. d. 1 sept. s. å.; avskr. i F. S. A.

ifrån staden, ingen by är när, hwarföre, sampt för åthskillige andre olägenheeter skull, hafwer landtmannen sampt adelen effter soliciterande så mycket förmådt, att samma marknads platts till Loijo är transponerad och enskijltt worden" [1]. Ekenäs' borgerskap, vilket antagligen anmodat landshövdingen att ingripa, vände sig därpå direkt till regeringen, vilken förordnade att Midfastomarknaden framdeles skulle hållas i Ekenäs, men Kyndelsmessomarknaderna förbliva i Lojo [2]).

Ekenäs' borgare klagade senare, vid riksdagen 1680, ännu en gång över åboboarnes marknad i Lojo, varvid de framhöllo, att Åbo hade 8 marknader om året „så in som utom sin stadh", varemot de själva ägde ingen. Tydligen hade Ekenäs borgerskap ej lyckats begagna sig av rättigheten att hålla marknad i staden, varför bönderna fortsättningsvis köpslogo å Lojo backe även dagen före Midfastosöndagen [3]). Regeringen remitterade ärendet till landshövdingen, varefter ingenting vidare åstadkoms.

Som förut blivit omtalat hade Helsingfors' borgare fått rättighet att hålla en marknad i Ingå socken. Härav begagnade de sig likväl aldrig. I stället plägade inlands- och skärgårdsbönderna på den utsatta marknadsdagen (d. 21 sept.) byta spannmål mot strömming, vid vilket tillfälle inga borgare voro närvarande. Dylika varuutbyten försiggingo även invid Snappertuna kapellkyrka på Bartolomeidagen och invid Pojo kyrka den 22 juni och 14 september. [4])

1) Åbo rådst. prot. d. 5 maj 1671; jfr Åbo stads hist. I s. 514.

2) Resol. för Ekenäs, dat. d. 12 dec. 1672; avskr. i F. S. A. Likalydande svar på Åbo besv.; Åbo priv. å resol. sid. 150.

3) Ekenäs besv., odat. o. resol. på dets., dat. d. 11 nov. 1680. I Palmsk. saml. och i almanackorna upptagas åren därefter både Kyndelsmessodagen och lördagen före Midfastosöndagen såsom marknadsdagar för Lojo. I den förra saml. säges att i Lojo dessutom en liten marknad hållits Vårfrudag. Karislojo bibehöll sin marknad på S:t Pauli dag (den 25 jan.) Ekenäs marknad upptages i almanackorna först på 1700-talet.

4) Tammelin, o. alman. o. Palmsk. saml. t. 313. — Ekenäsboarne gjorde engång en anhållan om, att Ingå marknader skulle flyttas till Ekenäs.

Brukens handel.

Om sålunda Lojo marknader voro ett stort hinder för Ekenäs' uppblomstring, måste stadens handel lida ännu mera genom det stora landsköp, som bedrevs invid bruken i stadens omnejd. Det hände sålunda att böndernas alla varor uppköptes vid Fiskars bruk, då desse voro på väg till staden eller till Pojo marknadsplats för att tillbyta sig varor av kustboarne eller av stadens borgare. För bönderna var det ock mycket frestande att försälja sina produkter åt bruksägaren, enär de därigenom helt och hållet kunde undvika att erlägga lilla tullen. Som betalning fingo de saltad fisk, som erhållits från skärgårdsbönderna, eller salt, som hämtats med bruksägarenas skutor från Stockholm. Sistnämnda varor kunde självfallet tillsaluhållas vida billigare än i staden, då bruksägaren ej heller för dem behövde erlägga några tullavgifter. Ekenäs borgerskap anförde upprepade gånger klagomål över detta landsköp, men då regeringen var mera intresserad av bruken än av den obetydliga landsstaden, gjordes intet för att förhindra det. Regeringen uppmanade visserligen borgarena att själve hålla uppsikt över att intet landsköp finge bedrivas samt utlovade dem därvid hjälp av landshövdingen. Men försökte de någon gång taga i beslag en med mjöl lastad skuta, som var på väg till Stockholm, slutade det oftast med att saken drogs inför häradsrätten, vilken dömde dem till dryga penningeböter, då de ej kunde bevisa, att det varit bruksägarens avsikt att försälja varan [1]).

För att stävja brukens landsköp, som alldeles hotade att undergräva stadens bestånd, begärde borgerskapet att få

1) Till grund för denna framställning ligga Ekenäs besv. dat. d. 30 sept. 1644, d. 20 april 1664 jämte flere odat.; resol:r på stadens besv. dat. d. 19 juli 1636, d. 25 febr. 1642, d. 2 dec. 1643, d. 1 sept. 1664 o. 12 dec. 1672; avskr. i F. S. A., en marg. ant. till ett odat. besv. samt Lagmäns rättens dom emellan Peter Thorwöst och Ekenäs' borgmästare och råd, dat. d. 11 jan. 1659; avskr. bl. stadens besv. — För erhållande av närmare upplysningar hänvisas till T. Hultin, Bergshandteringen i Finland. s. 231—241.

öppna handelsbodar för „specerij, kläde, sallt och sallt strömming“ i Kyrkstad, vilken by alla nödgades passera, som från inlandet begåvo sig till bruken, samt att bruken skulle förbjudas att försälja de nämnda varorna. Landshövdingen uppfordrades att avgiva utlåtande över detta förslag, vilket därefter av obekant anledning icke vidare hördes av under innevarande period [1]).

2. Helsingfors' och Borgås lantmarknader i Nyland.

Abborfors och Forsby.

Den mest betydande av alla nyländska lantmarknader hölls invid Abborfors i Pyttis och var, som ovan sagts, gemensam för Helsingfors och Borgå [2]). Men, då helsingforsarne sällan besökte den, voro de icke några farliga konkurrenter till borgåboarne. Förhållandet blev emellertid annat, sedan Helsingfors flyttats till dess nuvarande plats. Genom de för den nya staden utfärdade privilegierna skulle nämligen dess borgerskap äga rättighet att besöka samma marknader som den gamla stadens, varav det även genast begagnade sig [3]). Därigenom råkade det i en långvarig konflikt med borgåboarne, vilka redan vant sig att betrakta den inbringande Abborfors' marknaden såsom sin enskilda.

[1]) Ekenäs o. a. besv. av år 1680 samt o. a. resol., dat. d. 11 nov. 1680. Se närmare härom i det följ.

[2]) Se o. s. 3. Marknaderna höllos på den s. k. marknadsbacken invid västra stranden av Kymmene älvs västligaste mynningsarm, nedanför Abborfors' fors; enl. av förf. ant. trad. Då Pyttis socken hörde till Viborgs län, ansågo sig borgarena i Viborg och Veckelaks hava rättighet att även få besöka den inbringande marknaden; jfr jordebok för Viborgs landshövdingedöme för år 1693.

[3]) Helsingfors' priv. dat. d. 2 okt. 1639; avskr. i F. S. A. — Jfr Hartman o. a. s. 94—95.

Till en början synes borgåboarne avgjort haft övertaget. Helsingforsarna voro till och med beredda att helt och hållet uppgiva alla anspråk på Abborfors, om de i gengäld hade erhållit andra marknadsplatser i Tavastland [1]). Detta förslag vann icke regeringens bifall, emedan den icke ville att två av varandra fullkomligt oberoende frågor skulle sammanblandas. Den lät därför i drottningens namn förklara „att Borgo boerne icke mindre besväre sig öfver borgerskapet i Helsingfors, att dem sker uti bemälte Pyttis marcknad för när, och altså till äfventyrs kan hända, att någre orimligheter på en och annan sida så vida kunne förelöpa, som klagat varder, att den ena löper ut på landet emot bonden och optingar hans vahrur förut, den andra kommer åtta dagar förr marcknan till platzen, handlar och kiöpslagar förr än marcknadsdagen ingår; hvarföre pålägger H. K. M:t härmed lands höfdingen och alfvarligen befaller, att han sådane otillbörligheter afskaffar, ställandes den ordre, att ingen kiöpslagan der sammastädes må ske förr än på rätta marcknadsdagen, och sedan marcknaden aflyster är“ [2]).

Helsingfors' borgare kommo därefter till insikt om, vilken betydelse Abborfors' marknader hade, samt begynte resa till desamma [3]). Tack vare sina mera vidsträckta privilegier kunde de snart tillvälla sig huvudanparten av de varor som dithämtades. Borgåboarnes handel blev slutligen så ringa, att marknaden var dem „meer till meen och nachdheel som till provit“, i det att deras förtjänst icke motsvarade de därmed förenade omkostnaderna. De förklarade därför för regeringen, att det vore bäst att sagda marknader alldeles bleve avskaffade eller flyttade till Borgå, i all synnerhet som „prester, ämbetsmän och bönder“ bedrevo ett stort landsköp under marknadstiden [4]). Då regeringen icke delade deras

[1]) H:fors besv. vid riksd. 1642, odat.; Nordmann, o. a. I, s. 85.

[2]) Resol. på H:fors' besv., dat. d. 25 febr. 1642; Nordmann o. a. I s. 90.

[3]) Jfr följ. om Turkhautta marknad s. 65.

[4]) Borgå besvär odat., inl. 1659.

uppfattning, anhöllo de vid en följande riksdag om att enskilt få njuta marknaden vid Abborfors, vilket likaså avböjdes.[1])

Härefter hördes på circa 10 år ingenting om Abborfors' marknader. Men detta var endast lugnet före stormen. År 1675 utbröt kampen ånyo med förnyad styrka, vartill anledningen var borgåboarnes förslag om, att marknaden måtte bliva transporterad till Forsby i Pernå socken, dem och „landtmannen till gagn och fromma, hälst emedhan dhe, som samma marknadh besökia bådhe för situation och bätre wägar befinne sigh denne orthen mycket beqwemligare“ [2]). Tillika uttalade de en önskan om, att marknaden på den nya orten måtte bliva deras enskilda. Regeringen lemnade sitt samtycke under förutsättning, att det vore „landet till godo, och medh almogens bekwämligheet.“ Om så var fallet, ålades landshövdingen att utröna [3]). Men denne ansåg sig icke fatta något avgörande beslut, innan Helsingfors' borgare blivit i tillfälle att yttra sig. Begagnande sig härav insände desse en längre skrivelse till regeringen, däri de yttrade sig om borgåboarnes ovannämnda förslag att det „icke allenast lender oss denna stads borgerskap till merkeligh förfångh effter bemelte marknadts platts kan wara oss till een liten fördeel i synnerheet öfwer hösten att skaffa något spanmåhl, dermed wij kunna oss uppehålla till nästa åkeföhret om winteren. Utahn (bliva) jembwäl wåra åthskillige uppå samma marcknadts platts allernådigste gifne Kungl. Privilegier — — — i så måtto violerade oss till ingen nytta“. De bönföllo därför å sin sida om, att få Abborfors marknad till sin enskilda. I ersättning härför kunde borgåboarna hålla marknad i Forsby under Mikaelitid. Om detta förslag icke kunde vill-

---

[1]) Resol. på Borgå besv., dat. d. 1 sept. 1664; avskr. i F. S. A.; jfr Hartmann, o. a. s. 137.

[2]) Borgå besv., dat. d. 4 juli 1675. Jfr Hartman o. a. s. 137—138.

[3]) Resol. på Borgå besv., dat. d. 27 sept. 1675; avskr. bl. stadens besv. i S. R. A.

faras, borde båda marknaderna vara gemensama [1]). Även borgåboarne uttalade sig om Abborfors marknad i sina riksdagsbesvär. Men deras förslag till konfliktens lösning var självfallet konträrt motsatt det ovanstående samt gick ut på att tillförsäkra dem ensam rätt till sistnämnda marknad, vilkens flyttande till en annan plats ej längre påyrkades [2]). Vardera stadens fullmäktige kommo emellertid till insikt om, att ingenting stod att vinna genom regeringens bemedling och ingingo därför å sina respektive valmäns vägnar en förlikning, enligt vilken båda städernas handlande skulle äga rättighet att gemensamt besöka både Forsby och Abborfors marknader. Detta blev kort därpå bekräftat genom en regeringsresolution [3]).

Tyvärr blev den gjorda överenskommelsen ej accepterad i någondera staden, varför frågan än engång berördes i de år 1682 inlämnade riksdagsbesvären. Detta var för mycket för regeringen. Helsingfors' borgare erhöllo en sträng tillsägelse att „deras skyldigheet lijkmätigt“ rätta sig efter 1680 års resolution, „och icke fleere gånger Kongl. Maj:t för een sak skull onödigt beswära“. Borgåboarne åter råddes att söka „deras och handelens förkåfring hoos sig igenom god enighet och idkesam flijth“ [4]). Helsingforsarna syntes därefter nöjda med den lösning frågan fått, vilket ej var fallet med borgåboarne. Vid riksdagarna 1686 och 1697 upprepade de sina klagomål. Vid det senare tillfället framställde de alla de skäl, som

---

[1]) Helsingfors' besv., odat., inl. vid riksd. 1680. I samma skrivelse klagades det ytterligare över att grevskapets „betiente“ utkrävde av dem, som besökte Abborfors' marknad, för varje år allt större hamnpenningar; varför de bådo om att en bestämd taxa skulle utfärdas.

[2]) Borgå besv., dat. d. 7 sept. 1680. Pernå socken hade antagligen förut haft marknader, ehuru de nu först officiellt erkändes. Marknadsplatsen som förut varit Pernå kyrka, blev nu Forsby bruk invid Pernå å; marknaden upptagen i Tammelin o. alman.

[3]) Resol. på H:fors o. a. besv. dat. d. 11 nov. 1680; Nordmann, o. a. III s. 96.

[4]) Resol:r på Borgå o. H:fors' besv. dat. d. 20 dec. 1682; avskr. i F. S. A.

kunde tala för deras anspråk på den omstridda marknaden. De påstodo, att tillförseln till marknaden var ringa, emedan den besöktes endast av inbyggarena i Pyttis, Elimä och Lappträsk socknar, varav följde att de om handeln rivaliserande borgarskapen genom „förköp och slickt“ sökte undantränga varandra „hvarigenom trätor och dylike otydigheter opwuxit“. Då således marknaden var för obetydlig för tvänne städer och i betraktande av att Helsingfors hade många andra mycket inbringande marknader, menade de, att det vore rättvisast, om Abborfors förklarades för Borgås enskilda marknad. I gengäld härför erbjödo de sig att avstå Forsby marknad mot lämpligt vederlag i form av en ny marknad i Lahtis. Men regeringen förblev obeveklig. Den meddelade kategoriskt, att ingen ändring kunde ske i den engång för alla fastställda resolutionen [1]).

Fientligheterna kunde likväl icke biläggas genom några kungliga befallningar, utan synas tvärtom hava urartat till våldsamma handgripligheter, varvid flere personer blevo mer eller mindre svårt bleserade. Uppträdet, i vilket helsingforsarne varit de anfallande och segrande, gav anledning till en långvarig process vid häradsrätten i Kymmene domsaga [2]).

Det var icke endast Helsingfors och Borgå som tävlade om handeln vid Abborfors. Även Veckelaks' borgerskap hade genom en kunglig resolution erhållit rättighet att besöka marknaden, vartill det måste anses äga giltiga anspråk, då marknadsplatsen låg inom Kymmenegårds län. Till en början medförde detta ingen förändring, enär Veckelaks' borgerskap icke kunde tillknyta någon handelsförbindelse med bönderna, då dessa redan i de flesta fall hade förbundit sig att leverera sina varor till Helsingfors' eller Borgå köpmän. Men sedan Veckelaks' borgerskap erhållit en mäktig förespråkare i landshövdingen i Viborgs län, Anders

[1]) Resol:r på Borgå besv., dat. d. 9 nov. 1686 o. d. 27 dec. 1697; avskr. bl. stadens besv. i S. R. A.; samt Borgå besv. odat., inl. till riksd. 1697.

[2]) Borgå rådst. prot. dat. d. 3 sept. 1704 o. Hartman o. a. s. 138.

Lindhjelm, gestaltade sig saken annorlunda. Denne hemställde nämligen hos regeringen om, att marknaden bleve flyttad till Veckelaks, dit även köpmännen från de andra städerna finge begiva sig. Detta förslag väckte den största sensation bland Helsingfors' borgare, vilka sågo sig föranlåtna att år 1693 i sina riksdagsbesvär energiskt uttala sig däremot, framhållande att vägen till Pyttis var „14 myhl“ och därifrån till Veckelaks „9 myhl“ och att „under“ Veckelaks var „en elak grund och aflegen lastagie platz“ där de icke utan „stoor omkåstnadt“ kunde lasta [1]). Vid samma riksdag begärde Veckelaks' borgare själva marknadens transport till staden, „alldenstundh den så wähl här som där af wederbörande borgare förrättas kan“ [2]). Regeringen remitterade ärendet till kommerskollegium med befallning att inhämta respektive landshövdingars utlåtanden. Sedan dessa inkommit, skulle konungen förordna det, „som pröfwes beqwemligast, och nyttigast för både staden och landet“ [3]). I enlighet härmed inrättades en ny marknad i Veckelaks' Larsmessodagen, medan den gamla marknaden i Abborfors fick orubbat bestå.

Men en dylik lösning var icke ägnad att tillfredsställa veckelaksboarne, emedan bönderna fortsättningsvis förde all sin spannmål till Abborfors' marknad, och hämtade endast något boskap till den nya marknaden. De förnyade därför sin anhållan om att Abborfors marknad såsom varande Veckelaks „till största afsaknat och skada“ skulle flyttas till staden, eller ock att Borgå och Helsingfors' borgare måtte förbjudas att besöka densamma på grund av att de voro ifrån ett annat hövdingdöme, „helst och emedan dhe åhrligen medh kyf och träta, sin emellan almogens införde wahror sigh bemechtigat“. Och då „icke någon justitie ähr om marknads tijderne

[1]) Helsingfors besv., dat. d. 7 okt. 1693.

[2]) Veckelaks' besv., odat.; inl. d. 3 nov. 1693; I besväret säges vägen från Pyttis till Veckelaks hava varit 4 1/2. mil, ehuru avståndet mellan de nämnda orterna längs strandvägen är 59 km.; Uschakoff, Karta öfver Finland, uppslagsbok.

[3]) Marg. ant. till o. besv.

worden förrättedt", har det därvid ofta hänt, att „den arme bonden måst medh högste klagan lembna sitt i sticket". Inlagan slutade med påståendet att ovannämnda borgare, kunde utvälja sig en annan marknadsplats inom eget län och att veckelaksboarne gärna skulle förbinda sig att förse sig med de varor, bönderna behövde, och att inköpa deras varor med deras help, som bodde uti samma län [1]).

Regeringen synes icke hava givit något svar på detta besvär. Den var av allt att döma, föga intresserad av den avlägsna marknadsplatsen och ville helst överlämna åt vederbörande själva att sinsemellan förlikas. Vilket resultat detta hade, framgår av ovanrefererade aktstycken. Knappast har någon annan av landets marknader givit anledning till sådana våldsamheter som Abborfors'.

Helsingfors' enskilda marknader.

Helsingfors' borgerskap hade såsom ovan anförts, fått privilegium på en enskild marknad i Bobäck vid Esbo viken. Densamma råkade dock innan kort helt och hållet i glömska. I slutet av 1600-talet anhöll borgerskapet om en ny marknad på samma ort, vilken vore „så för skären som staden och landet beqwemblig och önskeligh". Regeringen anmodade i anledning därav landshövdingen att avgiva sitt utlåtande, vilket torde varit tillstyrkande att döma av att marknaden kort därpå kom till stånd [2]). — Under hela perioden handlade borgerskapet även i Sibbo socken under tvänne dagar i september, vartill de år 1682 fingo överhetligt tillstånd [3]).

1) Veckelaks' besv. odat.; inl. d. 14 nov. 1697. — Även viborgarne gjorde ett försök att få markn. flyttad till Viborg; jfr följ.

2) Helsingfors o. besv. o. resol. på dets. av år 1680; Nordmann, o. a. III s. 99—100; jfr följ. — I Palmsk. saml. ingår en uppgift om att markn. senare blivit flyttad till Masaby i samma socken.

3) Resol. på H:fors' besv. dat. d. 20 dec. 1682; Nordmann, o. a. III s. 103. Sibbo marknadsdag inföll den 8 sept. Marknadsplatsen var belägen invid åstranden nära åns utlopp, dit borgerskapet kunde komma med sina farkoster; Tammelin o. alman. o. Palmsk. saml. t. 313, s. 10—11.

Därtill ägde Helsingfors borgerskap ännu rättighet att hålla en „tjärumarknad" i Borgå den 1 juli [1]). Fastän upptagen i almanackorna torde denna marknad icke hava haft någon betydelse, att döma av att densamma aldrig omnämnts i någondera stadens besvär.

3. Lantmarknader i Tavastland.

Tavastehus och omnejd.

I hopp om att därigenom kunna anknyta handelsförbindelser med den „tavastländska finnbygden" anhöllo Helsingfors' borgare, vilkas handel med landsbygden var avgjort mindre än Borgå borgares, om en marknad i Turkhautta by i Janakkala socken. Då regeringen ansåg, att Helsingfors hade större utvecklingsmöjligheter och därför gärna på allt sätt gynnade denna stad, beviljades detta utan någon svårighet. I den härom utfärdade resolutionen stadgades det därjämte. att inga andra städers borgare skulle få besöka den nya marknaden. [2]) Denna helsingforsarne medgivna förmån måste naturligtvis väcka avund hos borgåboarne, vilka fruktade för att förlora sin bästa handel. I avsikt att förebygga detta, voro de sinnade att även å sin sida anhålla om en för dem lämplig marknadsplats i Hollola sockens kyrkoby. Blotta ryktet härom åstadkom emellertid så stor oro bland Helsingfors' borgare, att dessa ånyo inlämnade en supplik till konungen. I densamma anförde de, att då de redan förut av borgåboarne blivit utträngda ifrån sin förra „näringsbygd" och sina förra marknader, de vågade hysa förhoppning om, att K. M:t ville låta dem „obehindrett niuthe" Turkhautta marknad och ej tillåta, att den bleve fördärvad genom en marknad i Hollola. [3]) Borgå borgare insågo antag-

1) Priv. för Helsingfors, dat. d. 2 okt. 1639; avskr. i F. S. A.

2) Resol. dat. Borgå d. 20 maj 1614; Nordmann, o. a. I s. 57.

3) Helsingfors' besvär av år 1614; Nordmann, o. a. I s. 59.

ligen snart lönlösheten av att fullfölja sin avsikt och avstodo därför självmant ifrån den påtänkta marknaden [1]. I stället infunno de sig till Turkhautta marknad, där de begynte driva en omfattande handel. Vid lantdagen i Helsingfors 1616 erhöll konungen kännedom härom, i anledning varav han ytterligare inskärpte, att nämnda marknad tillhörde Helsingfors' borgare allena och att varje köpman ifrån en annan ort, som besökte den, skulle ådraga sig ett strängt straff. För att göra detta stadgande mera effektivt gavs åt helsingforsarne tillstånd „att antasta alt godz", vem det än tillhörde, som de „beslå kunna att wara uthi förbudh dijtt fördt, der till att förhandlass, och sedhan effter godh ransakning, att dedh således förwerckat ähr, ahnleggia dedh till sin egen stadz besta" varvid ståthållare och fogden skulle vara dem „behielpelighe", om de annars icke kunde „komma till rätta der medh." [2]) Följande år blev detta påbud ytterligare bekräftat, då regeringen genom en utfärdad skrivelse ålade myndigheterna att tillse, att ingen överträdelse av Helsingfors' privilegier finge äga rum. [3])

Helsingfors' borgare fingo därefter behålla Turkhautta marknad, utan att några andra städers handlande sökte tillvälla sig den. Någon betydelse fick den emellertid aldrig, emedan bönderna självfallet föredrogo att besöka Tavastehus' frimarknader. I slutet av århundradet kom den slutligen alldeles ur bruk. Dagen för densamma, vilken ursprungligen varit den 1 september, ändrades år 1654 till den 14 i samma månad, emedan det ofta hände att borgerskapet under återfärden från Abborfors blev av motvind så länge uppehållet, att det omöjligt kunde hinna fram till Turkhautta till den 1 september. [4])

I Tavastehus' närmaste grannskap, i Hattula och Rengo kyrkobyar, samlades allmogen till tvänne mindre marknader,

[1]) Uppgifter härom saknas.

[2]) Resol. dat. d. 8 febr. 1616; Waaranen, Urk. V s. 104.

[3]) Brev till Knuth Claesson, dat. d. 26 mars 1617; Waaranen, Urk. V s. 211; jfr Hartman, o. a. I s. 94.

[4]) H:fors' o. besv. av år 1654; jfr besv. av år 1655, 1680 m. fl.

utan att tillstånd därtill givits Av dessa var den senare en hästmarknad, vilken år 1672 sammanslogs med Tavastehus' Olofsmessomarknad. Den förra hade redan tidigare flyttats till staden och blev samma år utsatt till måndagen efter Trefaldighetssöndagen. [1])

Hollola socken.

Förut har omtalats, i samband med ovan beskrivna strider om Abborfors och Turkhautta, att Helsingfors' och Borgå borgerskap anhållit om nya marknadsplatser i Tavastland ävensom, att åboboarne åren 1638 och 1654 anhållit om en marknad i Hollola, utan att dessa ansökningar ledde till något positivt resultat, emedan regeringen förhöll sig tveksam. [2]) — År 1668 väckte Helsingfors' borgerskap förslag om inrättandet av nya marknader på Hollola kyrkobacke den 1 och 2 augusti och i Nyby socken, Jaala by, den 10 i samma månad. Denna gång förklarade sig regeringen villig att bifalla härtill så vida de icke vore andra „städher till prejuditz", vilket landshövdingen skulle „ransaka och disponera". [3])

Landshövdingen begagnade sig av detta uppdrag att i en längre skrivelse noggrannt uttala sig om de ekonomiska förhållandena i länet. Han började därvid med att framhålla, att allmogen „ytterst i Tafwastehuus lähn — 40 à 50 myhl ifrån köpstaden boendes, å thesse orter sina wahror och tillwärkade perzedlar bestående merendels i tiära, alle-

[1]) Resol. på T:hus' besv. dat. d. 12 dec. 1672; avskr. i F. S. A. Marknaderna försiggingo i Hattula lördagen före Pingst och i Rengo Jakobidagen.

[2]) Enligt resol. på Åbo besv. dat. d. 20 mars 1638 erhöllo åboboarne rättighet att hålla marknad i Hollola, men detta tillstånd måtte kort därpå återtagits eller ock kommo nämnda marknader aldrig i bruk, enär de ej alls berördes i Helsingfors o. besv. av år 1642; Åbo priv. o. resol. s. 73; jfr v. Bonsdorff, o. a. I s. 513.

[3]) Resol. på H:fors' besv. dat. d. 8 okt. 1668; Nordmann o. a. III s. 81. — Nyby motsvarade nuv. Iittis o. Jaala sockn.; jordeb. för Nyl. o. T:hus' län 1668; jfr Leinberg, Bidr. till känned. om vårt land III s. 14.

handa boskap och smör sampt lerfft, lijn och hampa, icke för ett skäligt prijs och rättmätigh wedergälning afsättia kunna, som man fulleligen pröfwar, att uthj hela Tawastehuus lähns höfdingedöme ingen marknatt (är) anrättadt, hwarest landtmannen och städerne hwar medh annan finge öfwa behageligh handell och köpenskap". Länets bönder nödgades därför uppsöka „långhwäga marknader, i andra höffdingedömmen, särdeles i Lappstrandh sex mijhl ifrån Wijborgh, hwilkett för dhe i öfre Säxmäkie häradh boendes öfwer 30, 40 och 50 mijhl ankommer att resa". Men mera än över den långa vägen, beklagade sig bönderna över att sedan de „öfwer åthskillige strömmar medh lijfzfahra och största bekåstnadt sig till Lappstrandh fordthulpit" bjöds det så litet för deras gods, att det icke ens motsvarade „halffpartenn" av dess värde i andra finska städer. De måste likväl sälja vad de medförde till vilket pris som helst, emedan det var omöjligt för dem att föra sina varor tillbaka. Förut hade bönderna ock haft rättighet att försälja så mycket tjära de hunnit tillverka för 4 à 5 d:r tunnan. Men sedan tjärhandeln inskränkts genom 1668 års förordning, hade bönderna i Viborgs län utbjudit sin vara för 2 ½ d:r tunnan och hämtat „widh begynnelsen aff åkeföhret" så stora mängder därav till Viborg, att det motsvarade det kvantum staden ägde rättighet att försälja. På ovananförda grunder ha „Tafwastehuus allmoge ehnhälligenn solliciterat att them måtte förunnas emot hösten uthi höffdingedömmett ehn wiss marknadts pladtz, hwarest dhe medh hwarandra och städerne finge fridt handla och på bästa sätt sina perdzedlar sökia föryttra". För sin egen del understödde landshövdingen på det varmaste denna begäran, varvid han tillade, att allmogen genom inrättandet av en dylik marknad „uthi sine swåre resor myckett skulle lijsas och niuta för sin boskap och andra perdzedlar fulla skiähl och redo betallningh, som the till sina ränttors fullgörande kunde hafwa att anwända". De projekterade marknaderna sades lämpligast kunna försiggå den 1 och 2 augusti invid Lahtis by i Hollola socken, emedan denna ort låg invid allmänna landsvägen mellan Åbo och

Viborg, till vilka städer avståndet utgjorde 20 och 17 mil och till Helsingfors, som låg närmast, endast 12 mil. Då detta förslag överensstämde med „stadzens Helsingfors sampt landets ehnhälläliga åstundan", uttalade landshövdingen en förhoppning om, att H. K. M:t måtte i nåder bifalla till detsamma. — Däremot ansåg sig landshövdingen icke kunna tillstyrka förslaget om en marknad i Jaala by i Nyby socken, emedan denna ort ej var lika lätt tillgänglig som Lahtis.[1])

Oaktat regeringen icke ogillade de av landshövdingen „anförde skiähl och motiver", önskade den ytterligare inhämta kommerskollegii utlåtande.[2]) Då frågans avgörande härigenom uppsköts, inlämnade bönderna i övre och nedre Hollola samt Hattula härader vid riksdagen 1672 tvenne besvärsskrifter, däri de än mera betonade nödvändigheten av den omskrivna marknadens snara inrättande, varjämte de framhöllo de företräden Lahtis hade framom de i Helsingfors besvär omnämnda orterna.[3]) Till svar härpå meddelades, att sedan Helsingfors riksdagsfullmäktig frångått sitt ursprungliga förslag om en marknad i Nyby socken och förenat sig om allmogens och landshövdingens uttalanden, tillstånd kunde givas att anställa en marknad i Lahtis på tid, som landshövdingen ägde att bestämma.[4])

Den nya marknaden synes innan kort hava blivit mycket betydande. Den besöktes av borgare ifrån vitt skilda städer, såsom Helsingfors, Borgå och Åbo och var således, ehuru ingenting särskilt därom fanns stadgat en allmän fri-

---

[1]) Landsh. Axel Ståhlarms skriv. till K. M:t dat. H:fors d. 8 mars 1671; Landsh. berätt. Nyl. o. T:hus län.

[2]) Resol. dat. d. 22 mars 1671 samt brev till landsh. dat. d. 15 april 1671; avskr. i F. S. A.

[3]) Allmogens besvär, Tavastland, övre och nedre Hollola härad dat. Asikkala d. 26 juni 1672 samt Hattula härad dat. T:hus d. 10 juli 1672.

[4]) Resol. på allmogens besvär dat. d. 28 nov. 1672; avskr. i F. S. A. Marknaden utsattes till den 1 o. 2 aug. i enlighet med landshövding Ståhlarms förslag.

marknad.[1]) När den ägt rum endast några gånger anhöllo bönderna i Hollola härader om, att den skulle flyttas till en landsudde invid kyrkan, dit man knnde komma „siöledes och landtwägen beqwembligast“. Dessutom begärdes tvenne marknader årligen, en om hösten och en om vintern. Men regeringen vägrade alldeles bestämt att vidtaga någon förändring med den nyss „på gode skiähl“ inrättade marknaden. Möjligen kunde dock en andra marknadsdag utses, såvida landshövdingen fann den vara „tienligh och nyttigh“[2]). Till någon åtgärd föranledde detta besvär icke. Senare, år 1697, inlämnade borgåboarne sin förut nämnda anhållan om att få hålla en ny marknad i Lahtis i september månad, vilket likaså avslogs.[3])

År 1693 begärde allmogen i Sääksmäki härader, att en marknad skulle inrättas i Anianpelto by i Hollola socken, „dijt dhe om hösten med bååtar sine wahror försla kunde, och dem dhe elliest intet för än om winteren med större beswär kunna fåå uthföre“.[4]) Detta var första gången Anianpeltos betydelse såsom handelsplats offentligt uttalades. Till någon åtgärd föranledde detta förslag ännu icke. Det begravades som så många andra under ofredens stormar för att återupptagas efter fredsslutet.

---

1) Jfr nedan sid. 225 o. följ.

2) Resol. på Hollola härads övre o. nedre del, dat. d. 2 okt. 1675; avskr. i F. S. A. I resol. säges, att bönderna anhållit om marknad S:t Matthiaedag (d. 24 febr.) och S:t Martinidag (d. 10 nov.). Den senare dagen beror tydligen på misskrivning, då inga andra marknader höllos i Finland i novemder och allmogen knappast så sent på året vågat sig ut med sina marknadsskutor. Möjligen åsyftades Mattheidag (d. 21 sept.).

3) Borgå förut anf. besvär av år 1697 samt resol. på samma besvär dat. 27 dec. 1697; se sid. 62 anm. 1.

4) Allmogens besvär, Tavastland, övre och nedre Sääksmäki härader, dat. Laukas d. 26 sept. 1693. Närmare härom i det följ.

IV KAPITLET.

Viborgs handelsområde.

1. Viborgs stadsmarknader.

Ett förslag att inrätta frimarknader i Viborg, i stället för Abborfors' och Veckelaks' marknader, framlades tidigast av stadens borgare. Då denna deras begäran möttes med avslag, avstodo de för en tid från tanken att förnya den. Planen fick därefter vila ända tills Nyslotts borgare begärde att engång om året på en allmän frimarknad i Viborg få handla med sina „wahrur, som i Stockholm och andre stapell städher i rijket skeer“, för att bliva i tillfälle „att deste billigare“ föryttra sitt gods åt allmogen.[1]) Ungefär samtidigt anhöll även Viborgs riksdagfullmäktig å sina valmäns vägnar om tvänne marknader i staden, den ena om Vårmessoch den andra om Bertilsmessotid. Ändamålet med sistnämnda ansökan var att locka allmogen till Viborg och att förhindra den att begiva sig till Nyen, vilket i följd av sina stora privilegier var en svår konkurrent till Viborg. Regeringen gav därpå landshövdingen i uppdrag att med stadens magistrat och borgerskap överlägga om, „huru månge marknader der kunne behöfwas och på hwadh tydh dee bäst och beqwämligest hållas och skee kunne så till den enes som andres nytto och gagn“. Efter det landshövdingen inlämnat sin berättelse skulle resolution utfärdas.[2])

---

1) Nyslotts besv. odat; omkr. 1643.

2) Resol. på Viborgs besv., dat d. 20 nov. 1643; avskr. i F. S. A. Nyens borgare begynte till och med hålla en marknad vid Systerbäck invid gränsen till Viborgs handelsområde. Då detta var fullkomligt olagligt blev detta på Viborgs borgerskaps anhållan förbjudet genom resol. dat. d. 16 febr 1627; avskr. bl. d:r Ruuths ant. bekräftat genom resol. dat. d. 20 nov. 1643; avskr. i F. S. A.

Utan att invänta landshövdingens utlåtande inlämnade bönderna i Äyräpää, Jääskis och Lappvesi härader, Kymmenegårds och Kexholms län samt „een deel af Tafwastelandh“ vid 1647 års riksdag särskilda petitioner om en frimarknad i Viborg. Orsaken till det stora intresset för en dylik marknad var, att allmogens varor blevo i Viborg „helst när någon rådh oppo penninger dem anttränger, medh ganska ringa betalte, eller och för halfva wärde“. Regeringen, som icke kunde undgå att bifalla en begäran, som omfattades av landsbygdens befolkning i så vidsträckta delar av länet, gav utan tvekan befallning om, att en 8 dagars frimarknad skulle inrättas i Viborg, på tid som landshövdingen bestämde.[1]) Att saken skulle få denna utgång hade viborgarne icke väntat sig. Då det icke kunde gagna dem att vända sig till regeringen, beslöto de att med alla till buds stående medel försvåra tillträdet till sagda marknad, varigenom den helt och hållet förlorade varje betydelse. Viborgarne fingo sålunda ostört fortsätta att skinna allmogen.

Slutligen var böndernas tålamod uttömt. År 1660 gjorde bönderna i Savolaks och år 1664 bönderna i Stranda, Lappvesi, Jääskis och Äyräpää härader en anhållan om, att Viborgs frimarknad måtte i överensstämmelse med 1647 års resolution hållas i 8 dagars tid. Regeringen hade likväl ändrat uppfattning sedan 1647 och gav ett ganska onådigt svar av innehåll, att ärendet skulle remitteras till landshövdingen, „att ransaka af hwadh skiähl och orsaak dhe det entel:n åstunda och fordra. Elliest så frampt landtman hafwer lust att sällia och köpslagha i staden, står dhet honom fritt hwar dagh i wekan att giöra, enär han hälst will och honom behagar“.[2]) Emellertid hade landshövding Jakob Törnsköld oberoende härav förordnat om en allmän frimarknads anställande i staden. Detta föranledde borgerskapet att för regeringen framhålla, att en dylik frimarknad „borgerskapet till stoor praejuditz och den fremmande allenast till gagn lända skulle“ och uttala en förhoppning om, „att stadhen medh een sådan marknadh kunde bliwa förskoont“. Men om det oaktat K. M:ts vilja var, att marknaden skulle hava „sin fohrtgångh,“ begärde de, att det skulle överlämnas åt stadens borgmästare och råd att bestämma tiden för dess begynnande ävensom att en sådan bestämning om handeln skulle utfärdas, att borgerskapets „näringh af den fremmandom icke therigenom bliwer förtagin“.[1]) Regeringen, förordnade i enlighet härmed, att landshövdingen och magistraten skulle tillsammans fastställa marknadsterminen „tagandes der widh alle wederbörandes intresse wäll i acht“.[2]) Magistraten lyckades ock genomdriva, begagnande sig av denna resolution, att frimarknaden blev av ringa värde för allmogen. En tid därefter synes den alldeles hava kommit ur bruk.[3])

1) Resol. för Kymmene gårds län, Lappvesi, Äyräpää och Jääskis härader, dat. d. 24 mars 1647; avskr. i F. S. A.

2) Allmogens besvär, Savolaks, odat., inl. d. 18 okt. 1660, samt resol. på allmogen i Stranda, Lappvesi, Jääskis och Äyräpää härader, dat. d. 25 aug. 1664; avskr. i F. S. A.

I slutet av århundradet nödgades Viborgs borgare själva anhålla om en marknad i staden den 24 augusti, för att bönderna skulle upphöra att resa till Nyen, dit de vid nämnda tidpunkt „pläga drifwa deras bockar, hästar och annan boskap Kongl. Maj:ts i dess tull och staden i sin handel till ingen ringa afsaknadh“.[4]) Efter det kommersekollegii och landshövdingens utlåtanden inhämtats, inrättades en marknad i Viborg. Densamma var dock endast en „lijten boskapsmarknad“, som räckte några få timmar. Någon större betydelse fick den aldrig, emedan bönderna antagligen föredrogo att göra sina uppköp i Nyen och Kexholm, där alla viktualievaror voro billigare på grund av de lättnader i stora sjötullen dessa orter åtnjöto framom Viborg.[5])

1) Viborgs besv. odat.

2) Resol. på o. besv., dat. d. 1 sept. 1664; avskr. i F. S. A.

3) Framställningen rörande Viborgs marknader grunda sig utom på o. besvär o. resol. på uppgifter från stadens domböcker benäget meddelade av d:r Ruuth. Marknaden upptagen först i Tammelin, o. alman.

4) Viborgs besvär, dat. d. 14 nov, 1693 o. marg. ant. till dets.

5) Palmsk. saml. t. 314 s. 495; jfr Viborgs besvär, dat. 20 nov. 1697.

2. Viborgs läns landsbygd och uppstäder.

Lappvesi marknader och Villmanstrand.

Av alla Viborgs enskilda lantmarknader blev med tiden Lappvesi den betydligaste emedan tjäran den viktigaste produkt, varav Viborgs handel i främsta rummet berodde, uppköptes vid densamma. Denna marknad undanträngde ock småningom marknaderna i Jääskis och Äyräpää eller Mohla socknar, vilka upphörde av sig själva.[1]) Sedan gammalt voro Lappvesi marknader Viborgs enskilda. Visserligen utsträcktes rättigheten att handla vid desamma år 1618 till Kexholms borgare, mot att viborgarne tillförsäkrades enahanda förmån i Kexholms län. Men detta torde icke hava medfört någon förändring i de bestående förhållandena, emedan Kexholms borgare voro alltför fattiga för att kunna företaga regelbundna resor till Lappstrands marknader.[2]) I stället var rivaliteten och avunden mellan de viborgska handelsmännen själva så mycket bittrare, vilket närmast torde berott på Viborgs befolknings heterogena sammansättning. Så t. ex. försökte stadens borgmästare och råd förhindra alla andra borgare att handla med bönderna på marknaderna. Regeringen sände i anledning därav en skrivelse till landshövding Oxenstierna, i vilken den förklarade, att den blivit i högsta grad förvånad av att erfara, „att några personer understå sigh att trängia gemeene borgerskapet ifrån deres gamle marcknadh och förtage dem deres sedwahnlige köpenskap medh allmogen, intet betrachtandes, att det priwilegium är gifwet staden i gemeen och toucherar intet några particular personers egen nytto“. Landshövdingen erhöll på samma gång en sträng befallning att tillse att handeln

[1]) Ruuth o. a. s. 364. — Nämnda marknader bekräftades genom o. resol. dat. d. 16 febr. 1627, men upptogos icke i almanackorna.

[2]) Några klagomål mot Kexholms borgerskap finnes icke i Viborgs besvär.

vid marknaderna bleve fri och att bönderna fritt skulle få föryttra sina varor till den, „som dem bästh åsämber“.[1])

År 1649 då Per Brahe förlänade stadsprivilegier åt det samhälle, som uppvuxit invid marknadsplatsen erhöll Viborgs handel i Lappstrand en svår stöt. Några år senare fingo den nya stadens inbyggare rättighet att hålla en årsmarknad, till vilken inga „fremmande eller annan stadz borgerskap“, således icke heller Viborgs, skulle äga tillträde.[2]) Denna marknad synes aldrig hava kommit i bruk, men viborgarne voro ändå angelägna om att få sina sedvanliga marknader i Lappstrand bekräftade. Detta lyckades dem vid riksdagen i Göteborg 1660, då dem meddelades tillstånd att jämte Villmanstrands borgare under marknaderna uppköpa spannmål, tjära, smör, talg och hudar, vilka varor finge utskeppas endast genom Viborg. Andra städers borgare, vilka hämtat eget gods, skulle få tillhandla sig endast „andre små wahror“.[3]) — Villmanstrands borgerskap sökte å sin sida få tiden för marknaderna inskränkt. De påstodo, att viborgarna aldrig erhållit uttryckligt privilegium på Michelsmessomarknaden, vilken de höllo i 2 à 3 veckor, utan endast på en 8 dagars marknad Morsmessotiden. Regeringen gav i anledning därav landshövdingen i uppdrag att tillse, att „gammalt bruk“ måtte „observeras“ samt att låta magistraten i „i rättan tijdh“ utlysa och avsluta marknaden.[4])

Denna resolution hjälpte dock föga Villmanstrands borgare, emedan de voro tvungna att försälja sin tjära åt viborgarne för samma pris de erlagt åt bönderna, varför denna handel kunde åsamka dem endast förluster, då de

[1]) Resol. för landsh. Åke Oxenstierna dat. d. 29 juli 1636; avskr. i F. S. A.

[2]) „Stadz privilegier för Lapwestrand i Finland“ dat. d. 20 sept. 1652; avskr. i F. S. A.

[3]) Viborgs besvär odat. samt resol. på samma besvär dat. d. 9 mars 1660; avskr. F. S. A. Jfr Viborgs besvär av år 1654 och resol. på samma besvär dat. d. 12 juni 1654; avskr. i F. S. A.

[4]) Villmanstrands besvär odat., inl. 1660, samt resol. på samma besvär dat. d. 24 nov. 1660; avskr. i F. S. A.

själva måste bekosta transporten till Viborg.[1]) Därför kunde viborgarne behålla hela tjärhandeln och all tanke på konkurrens från Villmanstrands borgares sida var utesluten. Att icke regeringen var benägen för några restriktioner i Viborgs handelsrättigheter, berodde väl närmast på, att allmogen därigenom åsamkats stora förluster. Redan nu klagade allmogen i Savolaks över, att det ofta kunde inträffa, att marknadsskutorna blevo uppehållna av blåst och motvind och därför anlände först sedan marknaderna avslutats. Då viborgarne voro förbjudna att uppköpa någon tjära, sedan marknaden avlysts, och villmanstrandsboarne icke hade råd därtill, voro bönderna tvungna att lämna hela sin last kvarliggande på stranden och vid inträffat slädföre återkomma för att forsla den till Viborg. Då en del av dem hade 30 à 40 mil till nämnda stad, blevo dylika färder mycket tidsödande och betungande. Dessutom voro de tvungna att erlägga lilla tullen både vid ankomsten till marknadsplatsen och då lasten hämtades till Viborg. Vid det förra tillfället fodrade tullbetjäningen alltid något för sin egen del, t. ex en del av vägkosten eller något för dem särskilt „preparatt". För att undgå dessa dubbla avgifter försökte allmogen ibland upplägga sin last på stranden, på sidan om marknadsplatsen, men blev detta uppdagat togs hälften av deras tjärtunnor i beslag, då de hämtades till Viborg. — I samma besvär klagades det över, att Viborgs borgerskap efter eget godtycke förändrade måttet på tunnan, „så att allmogen, som är okunnigh på hwadh borgaren upsinner, aldrigh råkar göra tunnorne så store, som dee willia eller till lagh. Derigenom sökia dee sigh orsak tieru från oss totaliter borttaga lijka som för falskt måth, som i senaste höstmarknadt i förstone skedde och wijdare hade continuerat om wij icke hade funnit nådh hoos dee högwälborne och nådige herrar rijksens rådh", då tjäruvräkaren redan hunnit hugga hälften av tunnorna, vilka borgarena ersatte med deras halva värde. Besväret avslutades med bön om, att

[1]) Villmanstrands besvär dat. d. 7 april 1664, samt resol. på samma besvär dat. d. 1 sept. 1664; avskr. i F. S. A.

K. M:t måtte genom att överhetligt påbud fastställa tjärtunnornas mått och pris.[1])

Någonting nämnvärt vunno bönderna ej med anförda besvär, varför de vid riksdagen 1668 upprepade sina klagomål. De inberättade därvid, att Viborgs borgerskap erlade för varje tjärtunna endast „10 à 11 mark kopparpenningar", under det att de fordrade för salttunnan, „40, 30 och 28 riksdaler". Detta gjorde att bönderna, som ej kunde leva utan en sådan nödvändighetsvara som salt, blevo så utblottade, att de av brist på tillgången icke kunde erlägga sina utskylder. Bönderna voro likväl icke okunniga om, att Viborgs borgare icke ensamt buro skulden till dessa missförhållanden. Då de själva voro tvungne att föryttra tjäran till tjärhandelskompaniet, kunde det ofta inträffa att de måste låta de tunnor, de uppköpt av bönderna, ligga osålda i Viborg. Som avslutning omförmäldes det, att tjärhanteringen var en livsfråga för invånarena i Savolaks, emedan de icke kunde på annat sätt, „såsom medh sågh breders förselliande, åkrars rödiande och moras grefwande, som på andre orther förskaffa sigh penningar, helst emedan dhe och hafwa på många åhr tillbakas lydit stoor misswäxt på deres srädh". Regeringen underlät fullkomligt att härpå avgiva något svar, emedan den självfallet icke kunde ålägga borgarena att erlägga ett högre pris för tjäran, utan att ändra det med kompaniet ingångna avtalet. — Däremot beviljades den i samma besvär ingångna ansökan om Mikaelimarknadens förlängning till tre veckor.[2]) — Vid följande riksdag hade bönderna insett att tjärhandelskompaniets privilegier var den egentliga orsaken till deras betryckta ekonomiska läge, varför de inlämnade en petition om dess upphävande. Någon framgång hade de icke heller denna gång.[3])

[1]) Allmogens besvär, „Stor- (och) Lill-Savolax", vardera odat.; jfr resol. på des. dat. d. 25 aug. 1664; avskr. i F. S. A.

[2]) Allmogens besvär, „Stor Sawolax", dat. d. 21 april 1668, och resol. på dets. dat. d. 29 aug. s. å; avskr. i F. S. A.

[3]) Allmogens besvär, Savolaks, dat. St. Michels socken d. 13 juli 1672.

Några år senare begärde Viborgs borgerskap, att Villmanstrands tvänne marknader skulle sammanslås till en, vilken skulle begynna den 14 eller 16 september och fortfara i tvänne veckor. Därigenom skulle borgerskapet undgå att nödgas resa tvänne gånger till marknadsplatsen. Den begärda förändringen blev av landshövdingen med regeringens tillstånd vidtagen, då den utan tvivel måste anses hava gagnat allmogen.[1])

Svårigheten för den savolaksiska allmogen att få sin produkt försåld ökades med tiden alltmera. I början av 1690-talet klagades det sålunda över, att då bonden anlände med sin tjärlast till marknaden, Viborgs handlande lät honom „löpa ifrån den ena till den andra, under den praetext, som hade hwar och een sitt qwantum tillfyllest“. Då bonden ej kunde veta huru härmed förhöll sig, blev han slutligen tvungen att sälja sin vara för 2 dr. kmt. tunnan. Detta kunde isynnerhet hända dem, som hade en lång väg och därför kunde infinna sig först i slutet av marknadsterminen, såsom fallet var med „Kuopio boer ifrån Wuorisalo“, vilka „måste bryta båthlasten på fyra ställen öfwer strömmar och landh, och wara på wägen öfwer 6 weckor“. Ofta vägrade borgarena alldeles, att mottaga tjäran fastän marknaderna pågingo. Detta hade hänt leppävirtaboarna, vilka efter att hava färdats 30 mil anlänt till marknaden söndagen näst före Mikaeli, således 8 dagar före dess slut. Bönderna anhöllo därför om, att marknaderna skulle begynna först Mattsmessodagen (d. 21 sept.), emedan de gärna ej tidigare hunno bliva färdiga, om de icke lämnade „många rågh och hafre länder, ouppskurne och under sniön liggiande“. Endast de, som bodde i Kuopio och Idensalmi socknar önskade, att marknaderna skulle begynna Morsmessodagen, emedan deras „arbete och åhrswäxt“ mognade och bärgades“, förrän deras, som bodde „längre utföre“, varför de tidigare hunno till marknaden, fastän deras väg var längre, då

[1]) Viborgs besvär, odat; inl. 1675, o. resol. på dets. dat. d. 27 sept. s. å.; avskr. i F. S. A. Jfr Ruuth o. a. s. 364 anm. 1.

de kunde „begifwa sigh förr på reesan“.[1]) De senare lyckades med tillhjälp av landshövdingen genomdriva sin vilja och år 1691 utgick en kungörelse om, att marknaderna skulle utlysas Mormessodagen, vilket skulle uppläsas i landets alla kyrkor.[2])

I nämnda besvär anfördes ytterligare, att om en tunna befanns skadad, tjäruvräkaren kunde hugga hela lasten, uppgående till 20 à 30 tunnor, varav han även hade direkt fördel, då han hade rättighet att uppbära 1/2 öre för varje huggen tunna. För att bevaka böndernas intressen borde därför en särskild „controleur“ utses, som ägde rättighet att närvara vid avsyningen av lasten. Detta uppdrag anförtroddes åt sockneskrivaren, vilken skulle följa med allmogen till marknadsplatsen. Dessutom förband sig landshövdingen att vaka över „att allmogen ej må något förnär skee“.[3])

Av ovanstående framställning framgår, att Viborgs borgare förvärvat sig monopol på att uppköpa den viktigaste produkt, bönderna hämtade till Lappstrands marknader. Villmanstrands borgare gjorde å sin sida icke ens anspråk på att tillhandla sig någon del därav. Däremot beklagade sig de mycket över, att de ej voro i tillfälle att förskaffa sig andra lantmannaprodukter. Orsaken härtill var att lantmannen, då han anlände till marknaden sjöledes, genast lade till vid den viborgares brygga, som var hans „majames“.[4]) Denne uppköpte därpå hela lasten, „wara hwadh waror derpå wara will“, utan att villmanstrandsboarne ens tillätos komma till båtstranden. De begärde därför, att regeringen skulle förbjuda bonden att försälja sina varor i hamnen och tillhålla honom att föra allt vad han hade, „deth ware rågh boskap

[1]) Allmogens besvär, Savolaks „Medle och nedre deels härader“, odat., samt marg. ant. till dets. —

[2]) „Transumpt af befallningsman Hinrich Haghes bref“, dat. Veckelaks d. 10 juni 1691, m. fl. skrivelser; Brahestads acta.

[3]) Se ovanst. anm.[1]).

[4]) Bönderna kallade den borgare sin „majames“, vilken erlade deras utskylder eller till vilken de på annat sätt råkade i skuld; för erhållandet av närmare upplysningar hänvisas till v. Bonsdorff. Hvad förstods med majmiseriet? Hist. ark. XII s. 117—123.

spannmåhl, smör eller talg“ till stadens torg, „där hwar och een efter sin förmögenheet uppkiöpa fåhr“.[1]) — Regeringen lät som svar härpå meddela, att landshövdingen som vanligt skulle erhålla i uppdrag att övervaka „att medh handelen rätt tillgår och ingen förmenas dhen rätta frijheeten til sin handels fortsättiande“, utan att därvid något direkt förbud emot att handla i hamnen uttalades.[2])

Handeln var icke enda orsak till konflikten mellan Viborgs och Villmanstrands borgare. Vida mera svårlösta och invecklade voro frågorna om viborgarnes tjärbodar och jurisdiktionen under marknadsdagarna. Redan i ovananförda besvär av år 1654 hade viborgarne anhållit om att få flytta marknaderna till en annan plats, emedan tjärbodarna, i vilka tjäran kvarlämnades till vintern, lätt kunde utsättas för eldfara i följd av det nära grannskapet till Villmanstrand. På samma gång uttalades önskningsmålet att Viborgs magistrat skulle få rättighet att „förordna een borgmästare och rådhman i Lappstrand att så länge marknaden påståår rätt skippa“.[3]) Regeringen lät härtill svara att, den ville „sigh om detta stadzens postulata nogare underrätta låta och sigh deropå frambdeles förklara“.[4])

Uppmuntrade av detta svar gjorde viborgarne vid 1660 års riksdag ett förnyat försök att vinna framgång för sin sak. Deras privilegier hotades då mera än tidigare, emedan Villmanstrands magistrat begynt försälja tomter på marknadsplatsens område och avfordrat tomtören för tjärbodarna.[5]) Samtidigt sökte Villmanstrands borgare avgiva en förklaring till sitt överklagade handlingssätt. Viborgs invånare, sade de, „hafwa tagit sig före at byggia stoore tiärbodhar, warme hus aff stufwor och cammar, kiök och andra commoditeter uth wedh siöstranden rundt omkring den dessein hwar uppå staden är funderat; nembl. på ett högt bärgh“.

1) Villmanstrands besvär, dat. d. 20 aug. 1680.
2) Resol. på o. besv. dat. d. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A.
3) Viborgs o. besv. av år 1654.
4) Resol. på o. besv. dat. d. 7 aug. 1654; avskr. i F. S. A.
5) Viborgs besvär, odat.

Det vore därför nödvändigt att „samma olaga byggningar“ skulle avföras, vilka även voro överflödiga, då alla marknadsbesökande kunde erhålla „hus och herberge“ i staden. För tjärupplaget borde „een annor lägenheet der på neigden, effter bägge städernas gottfinnande, afsees och inrättas, på det denne stadhen må kunna säkerligen boo och byggia effter lagh och deraff dependerade godha och helssosamma ordningar“.[1]) Regeringen ställde sig i huvudsak på den senare stadens sida samt gav landshövdingen i uppdrag att utstaka en ny lastageplats åt Villmanstrand och att låta undanflytta några av viborgarnes bodar, om staden genom dem avstängdes från stranden. Den invecklade frågan om jurisdiktionen under marknaderna löstes på så sätt, att en medlem av Viborgs rådstugurätt fick rätt att närvara vid rådstugurättens i Villmanstrand sammanträden.[2])

Viborgs borgare gåvo likväl icke tapt. De lyckades vinna landshövdingen för sig, vilken i en insänd skrivelse förklarade, att viborgarne hade „laga häffd“ till sina bodar vid sjöstranden och att Villmanstrand „för uthan samma bodar sin hampn oturberat åtbniuther.“ Regeringen lät övertyga sig om riktigheten härav, varför den bestämt uttalade, att inga ståndpenningar skulle få uppbäras för viborgarnes bodar.[3]) Ett annat av viborgarnes vid flere riksdagar framställda önskningsmål, varpå de likväl fingo uttryckligt avslag, var att få uppställa en egen våg på marknadsplatsen.[4])

År 1675 upprepades stridigheterna. Viborgarne fordrade nu, „at dhe saker, som i Willmanstrand afdömas måge per appellationem gå under Wijborgs rådstuga“, under det att Villmanstrands borgare förnyade sin anhållan om att få uppbära tomtören för viborgarnes „gårdar och bostellen“. Re-

1) Villmanstrands besv. odat., inl. 1660.
2) Resol. på Viborgs och Villmanstrands o. besv. dat. d. 9 mars o. d. 24 nov. 1660; avskr. i F. S. A.
3) Resol. på Villmanstrands besv. dat. d. 1 sept. 1664; avskr. i F. S. A.
4) Resol. på Viborgs besv. dat. d. 1 sept. 1661 m. fl.; avskr. i F. S. A.

geringen ställde sig på de sistnämndas sida och godkände deras länge åtrådda önskningsmål.[1]) Häröver klagade viborgarne ånyo vid 1680 års riksdag, varvid de anförde att de „uthaff uhrminnes tider“ haft sin årliga marknadsplats i Villmanstrand „wedh stranden och der hafft sine egne bodar och huus, till godsets och der fallande tiärans inleggande, ia öfwer 100 åhr förr än Villmanstrands stadh oppå backen blef funderat“. De påstodo dessutom, att 1675 års resolution innebar en stor orättvisa redan därför, att de nuvarande innehavarena köpt tomterna av deras förra ägare. Villmanstrandsboarne hade, menade de, tillräckligt stor inkomst genom rättigheten att uppbära hamn- och bropenningar av lantmännen, oaktat dessa icke lade till vid andra broar, „än dhe som Wijborgs borgerskap hafwa wedh deras huus och bodhar opsatte, efter dhe Willmanstrandsche ingen broo eller lastagieplatz någerstedz der wedh macht hålla“. I slutet av samma besvär begärde viborgarne att bliva befriade från erläggandet av slaktaraccisen för „een dehl boskap, såsom båckar och getter“, vilka de på marknadsplatsen till sitt „huusbehof opkiöpa och der slachta, efter dhe icke lewandes den långa wägen ifrån Willmanstrandh och till Wijborgh dem drifwa kunna“.[2])

Regeringen avvisade visserligen denna gång viborgarne samt utfärdade åter en för Villmanstrand förmånlig resolution.[3]) Men då två år därefter landshövdingen framhöll, att hela Villmanstrand „icke var försedd med ett enda hus, utan allenast med små rökpörten“ och att borgerskapets hela sammanlagda förmögenhet ej var värd 200 daler s. m., insåg regeringen, att „den lilla fläcken“ ej var värd att vidare gynnas och lät därför år 1683 upphäva dess privilegier och ålade samtliga invånare att avflytta.[4])

[1]) Viborgs besvär dat. d. 21 juli 1675 o. Villmanstrands dat. d. 23 s. m. samt resol:r på des. dat. d. 27 sept. s. å.; avskr. i F. S. A.

[2]) Viborgs besvär odat., inl. 1680.

[3]) Resol. på Viborgs o. Villmanstrands besv. dat. d. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A.

[4]) Stiernm. Comm. Förordn. IV. s. 527; jfr Ruuth, o. a. s. 363.

Efter denna fullständiga seger skydde icke viborgarne att utpressa av allmogen samma avgifter Villmanstrands borgare hade fordrat. Sålunda måste allmogen erlägga i hamnpenningar 1 öre för var tunna säd, $^1/_2$ öre för var tjärtunna, 1 $^1/_2$ öre „för hwart lispund råg eller bessmans godz, 1 öre för enn bock, geet och fåhr sampt af stoor booskap efter proportion deremoth“. Häröver klagade bönderna ännu mera därför, att de icke fingo ligga i hamnen längre tid än, som behövdes för tjärans uppläggande. „För all den öfrige tiden både före och efter, måste wij med våre båtar taga wårt natt lägre hwar afton i her och der omkringh på holmarne $^1/_8$ mijl, mehr eller mindre ifrån sjelfwa brygan och hambnen“, förklarade de. Då denna skrivelse icke föranledde till någon åtgärd, bad allmogen senare om, att hamnpenningarnas storlek skulle fastställas, vilket även förblev utan resultat.[1])

Veckelaks och kringliggande socknar.

I kustsocknarna västerom Viborg plägade stadens borgare hålla marknad, utom invid Högfors, i Veckelaks den 24 juni och Vederlaks den 24 augusti.[2]) Då Veckelaks stad anlagts blevo dessa marknader ett svårt hinder för dess utveckling, varför det blev en tvingande nödvändighet för dess borgare att försöka få dem avskaffade. De vände sig i sådant syfte först till landshövding Rosenhane och, sedan denne vägrat att på eget bevåg villfara deras begäran, till regeringen. Genom en resolution av år 1654 blev det sedermera stadgat, att viborgarnes tre enskilda marknader skulle „transfereras“ till

[1]) O. besv. fr. „Lill Safwolax“, av år 1672 på dets. resol. dat. d. 28 nov. s. å.; avskr. i F. S. A., samt besv. av år 1697 och marg. ant. till dets.

[2]) Marknaderna upptagna i almanackorna, Veckelaks från och med 1599 och Vederlaks från och med 1608. Veckelaks sockens gamla marknadsplats var belägen på samma plats där sedermera Veckelaks stad uppvuxit; jfr Leinberg Finlands territ. församl. s. 69—70. Vederlaks sockens marknadsplats åter var belägen i Virojoki by invid Virojokis utlopp; Räkning för lilla tullen vid Viborgs marknadspl.; bl. d:r Ruuths ant.

Veckelaks för att hållas på Pauli omvändelse, Larsmesso och Matteidagar, samt att inga andra än Viborgs och Veckelaks borgare skulle äga rättighet att bevista dem. Härigenom hoppades man, att lantmannen skulle „wänias" att besöka staden. [1])

Men härmed var intet vunnet. Stadens egna borgare blevo ej i tillfälle att handla med bönderna under marknaderna „för dhe wijborgske, emedan bonden ähr swåra geldhbunden medh honom och dageligen mehr crediterar". Dessutom hade landshövding Erich Kruse i strid med överhetligt påbud, beviljat viborgarne rättighet att handla med bönderna i Veckelaks närmaste grannskap under pingsthelgen, vilket lände staden „till stoort hinder och märckeligh skada". [2]) Då marknaderna medförde så ringa nytta, begärdes, att åtminstone höstmarknaden skulle indragas och i dess ställe en ny marknad inrättas den 14 september, om Korsmessan, i Selänpää by i Valkeala socken. [3]) Detta ärende blev hänskjutet till kommerskollegium, men föranledde icke till någon vidare påföljd. [4])

Kort därpå klagade stadens borgare över, att viborgarne och bönderna icke „i rättan tijdh sigh inställa och sambla, uthan till cronones och stadzens märckelighe undersleff och praejuditz komma offta 8 eller fleere dager föruth och efteråth". Icke heller ville de „lyda magistratens ordre om behöhrlige tårg och handelsställen", utan sökte sig plats efter sitt eget godtycke, varjämte de bedrevo landsköp. Saken hänsköts till landshövdingen med befallning „att haffva öfwer slijcht missbruk noga upsicht". [5]) Samtliga nämnda

1) Brev till landsh. Rosenbane dat. d. 11 nov. 1654; avskr. i F. S. A.; jfr Rosenhanes resol. dat. Viborg d. 7 april 1654; i org. bl. stadens besv.

2) Var dessa marknader höllos är obekant. Måhända var det Virojoki marknader, som nu återupprättades, att döma av att marknader höllos därstädes ännu i slutet av 1680-talet; omnämnda i Viborgs rådst. prot. 1691 s. 597.

3) Veckelaks besvär odat., inl. 1660.

4) Resol. på o. besv. dat. d. 13 mars 1660; avskr. i F. S. A.

5) Veckelaks besvär dat. d. 3 april 1664 o. resol. på dets. dat. d. 1 sept. s. å.; avskr. i F. S. A.

marknader tyckes småningom kommit ur bruk. År 1680 anhöll borgerskapet om att Larsmessomarknaden åter skulle inrättas såsom en enskild marknad för staden. Härpå gavs ej något bestämt svar. [1]) Först år 1693 återfick staden, som förut nämnts, denna marknad. [2])

Mellersta och norra Savolaks.

Då viborgarne efter Nyslotts anläggning icke voro hågade att utan kamp uppgiva sina gamla handelsförmåner i mellersta och norra Savolaks, uppstod mellan dem och Nyslotts borgare en långvarig strid, som slutade med de förras seger. Dessa handelstvister koncentrerade sig kring Nyslotts marknader, vilka enligt gammal hävd hållits invid slottet. Viborgarne gjorde som vanligt försök att kringå de utfärdade förordningarna, vilket föranledde nyslottsboarne att klaga hos Per Brahe. I en till honom inlämnad supplik anhöllo de om, att viborgarne måtte förbjudas att efter marknadernas slut handla med andra än stadens eget borgerskap. Vidare yrkade de på, att ingen skulle äga rättighet att utgiva gods eller varor såsom lån åt bönderna att betalas vid Lappstrands marknader eller i Viborg, emedan de härigenom alldeles avhöllos från att handla med Nyslotts egna invånare. Detsamma upprepades sedermera även i ett till regeringen inlämnat besvär. [3]) Handlingarna äro alltför ofullständiga för att det skulle bliva möjligt noggrannare följa med stridens vidare utveckling. Men slutresultatet blev i alla fall det att Nyslotts privilegier upphävdes och staden förvandlades till en marknadsplats under Viborg. [4])

1) Resol. på Veckelaks besv. dat. d. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A.

2) Jfr o. s. 62—64 Larsmess.-markn. upptagen i Tammelin, o. almanack.

3) Skriv. till Per Brahe dat. d. 4 maj 1643; bl. stad. besv. och Nyslotts besvär. odat.; jfr resol. på Nyslotts besv. dat. d. 25 jan. 1645.

4) Palmsk. saml. t. 314 s. 22—23; jfr följ.

För att öka sin handel anhöll Nyslotts borgerskap, att i likhet med andra städers bliva „priviligierande medh wisse marknadsplatser“, varvid det uppgjorde följande förslag till nya marknader: i Puumala 8 dagar före Mikaeli, i Kuopio i 4 dagars tid eller ock två gånger om året den ena Petri Pauli dag och den andra 3 veckor efter Mikaeli, i Jorois, i Rautalampi och i Libelits i Kexholms län på icke angiven dag och slutligen en ny marknad i Nyslotts stad på Petri Pauli dag. I samband härmed omnämndes ock, att befolkningen i dessa orter brukade resa till Kajana, men om dessa marknader komme till stånd, skulle den bliva i tillfälle att köpa spannmål „medh mindre omkostnadh“. [1]) I ett senare besvär hade borgerskapet frångått sin begäran att erhålla alla de nämnda marknaderna Endast beträffande marknaderna i Kuopio gjordes en förnyad anhållan, varvid det sades, att de „bequämligast“ kunde hållas på Kuopio kyrkobacke Kyndelsmesso- och Laurentiitiden. Om K. M:t lämnade sitt bifall härtill, kunde „landsköp och all annan orichtighet i så måtto blifwa medh godt fogh afskaffat, landet som städerne till nytta och tillwext“. [2]) Någon resolution utfärdades icke härpå.

---

3. Kexholms län.

Kort efter det Kexholm genom freden i Stolbova blivit en svensk stad, fingo dess borgare tillåtelse att besöka „dhe ryske gamble och sedwanlige marknader“ i Kexholms län med „allehander wahrur“. [3]) Den fördel staden härav hade kunnat hava förringades dock i hög grad därav, att Nyens borgare besökte dessa marknadsplatser, särskilt Kronoborg, med sina varor, “förhindrades mäst der med all Kexholms stadz handell“. Kexholm borgerskap bad på den grund om,

[1]) O. supplik till Per Brahe dat. d. 4 maj 1643.

[2]) Stadens besvär odat., från Karl X eller Karl XI tid.

[3]) Resol. dat. d. 4 sept. 1624; Kexholms acta.

„att Nyen så må blifwa resttringerat, att han icke grijper uthi Kexholms stadz privilegier och rättigheet med des präjudice, uthan staden Kexholm kunde enskijlt efter privilegiernes lydelse få idka och bruka sin marknadsplats och handel“. [1]) Dessa klagomål tyckes dock icke hava föranlett till någon åtgärd från regeringens sida, varför de överklagade missförhållandena förblevo oförändrade. Kexholms borgerskap uttalade därför i ett nytt besvär en förhoppning om „att Nyens borgerskap må blifwa förhindrade att besöka marknatzplatzerne i Kexholms lähn medh dheras salt och järn effter Kexholms stadh opå samma marknadzplatzer är privilegerat“. Dessutom erhöllo kexholmsboarne sitt salt av Nyens borgare, varför de icke kunde försälja det till bonden för samma pris som de senare, vilka tillhandlade sig varan från skeppen i stadens hamn. Vid marknaderne kunde därför de sistnämnda utbjuda sitt salt åt bonden för samma pris de tagit av Kexholms borgare, varför desse måste förlora „all sin omkostnad, som dhe emellan Nyen och Kexholm sig på wahrans öfwerförande giordt hafwa för uthan dett, att dhe een stoer hassard för den fahrlige siöfarten der emellan utståå måste, och omsijder ingen provision kunna på samma wahra bekomma, uthan omsijder der af föllier, att dhe ändligen måste blifwa ruinerade, sosom dhe och för samma orsaker, skull nu wid dhenne tyden befinnes“. Endast ifall kexholmarne hade erhållit rättighet att uppköpa salt direkte från fartygen, då desse anlände till Nyens hamn, i enlighet med den resolution, som utfärdats på 1668 års riksdag såsom svar på uppstädernas samfällda besvär, ville de gärna tillåta Nyens borgare att besöka de omtalade marknadsplatserna. [2]) I anledning härav erhöll generalguvernören i uppdrag att „examinera huru medh sådane marcknadher må wara beskaffat, om dhe äro frijmarknader eller Kexholms stadz eenskijllte, och att i föllie dheraf handhafwa den ene och den andre widh sin rättigheet“. Tillika sades det att

[1]) Kexholms besvär odat., inl. d. 1 juni 1668.

[2]) Kexholms besvär odat., inl. vid 1680 års riksdag; jfr Stiernman, Riksdagars och mötens beslut I s. 1537.

den uppfattning stadens borgare hade om 1668 års resolution var oriktig och att den icke i detta fall kunde tillämpas.[1])

I avsikt att hämma landsköpet, vilket för övrigt var svårare i Kexholms län än i någon annan del av landet, hade regeringen låtit anlägga flere städer eller „stadsfläckar", vilka alla förde en tynande tillvaro, men vars borgare dock gjorde ett betydligt intrång i Kexholms stads handel. Tvänne av de anlagda städerna Salmis och Taipale upphörde ganska snart. Endast Sordavala och det senare tillkomna Kronoborg tyckes hava fått en viss betydelse för det ekonomiska livet i landsdelen. På grund härav gjorde kexholmarne allt, vad i deras förmåga stod, att misskreditera dessa stadssamhällen, i det de till och med anförde, att ryssarna i händelse av krig kunde begagna sig av deras borgerskaps egendom „sigh till fördeel". Vidare anförde de, att „ryssarnes" rättighet att med sina varor besöka Sordavala och Kronoborg endast gav anledning till landsköp och att det därför vore absolut nödvändigt, att de ryska köpmännen skulle åläggas att besöka Kexholm, för att därstädes för borgmästaren utförligt redogöra för avsikten med sina resor och att därpå av honom erhålla pass, innan de fingo tillåtelse att begiva sig till marknaderna. Detta försök att koncentrera „ryssehandeln" i staden kunde dock icke lyckas, emedan det stred emot de bestämningar, som ingått härom i Kardiska fredsslutets tionde punkt.[2])

Av alla marknader i Kexholms län synes otvivelaktigt Kronoborgs varit de mest betydande att döma av, att de oftast omnämndes i Kexholms besvär. De höllos i två veckors tid från och med den 8 september.[3]) Mycket betydande voro ock de, som höllos i Ilomants kyrkoby trettondagen, vilka även

[1]) Resol. på föreg:de dat. d. 26 febr. 1681; avskr. i F. S. A.

[2]) Angående nämnda städers uppkomst och utveckling hänvisas till Tigerstedt, Bidrag till Kexholms läns historia sid. 121—126. Jfr härmed gen. guvernör Erik Gyllenstiernas skrivelse till K. M:t dat. Nyen d. 29 nov. 1643; o. a., bilaga XI.

[3]) Tammelin, o. almanack.

besöktes av köpmän från ryska Karelen.[1]) Under ryska tiden höllos marknader dessutom invid Tiurila kyrka. Men sedan man begynt hålla marknader i Kronoborg, voro dessa alltför nära varandra, varför Kexholms borgerskap anhöll om, att få flytta de förra till „Segelaks" i Jaakkimvaara socken. Regeringen lämnade sitt bifall härtill, såvida generalguvernören skulle finna, att det lände „landtmannen till commoditet och staden till fördel".[2]) Denna flyttning skulle endast vara „provisionaliteter", men synes blivit bestående. Marknaderna höllos den 29 september (Mikaelidag)[3])

[1]) Ilomantzis Carelin malla (cunga myös wenäläiset tulewat rauhan aicana aina Archangelist) siinä 6 (jan.); Tammelin, o. almanack.

[2]) Brev till gen. guv. Helmfelt dat. d. 23 juli 1663; avskr. F. S. A.; jfr även Leinberg o. a. 93—94. Segelaks är namnet på Jakkimvaaras gamla hamn, belägen på en halvö, invid den nuvarande hamnen; enl. en av förf. på platsen ant. trad.

[3]) O. almanack. Angående alla dessa marknader jfr Könönen, Joensuun kaupungin historia s. 7.

V KAPITLET.

Österbottens handelsområde.

1. Vasa och Nykarleby handelsdistrikt.

Vörå och Storkyro marknader.

Då Nykarleby anlades, avskildes till dess enskilda handelsdistrikt Pedersöre, Nykarleby, Lappo och Vörå socknar, vilka tidigare hört under Vasa. [1]) Kort därpå tillerkändes Nykarleby borgerskap rättighet att hålla tvänne enskilda marknader i Vörå på Margareta- och Morsmessodagen. [2]) I ersättning för denna förmån tillerkändes vasaboarne rättighet att hålla tvänne enskilda marknader i Storkyro om vintern Henriksmessotiden och om sommarn Larsmessotiden. [3]) Men stadens borgare voro icke tillfredsställda med denna gottgörelse för den förlust de lidit, då Vörå socken fråntagits dem, varför de strävade efter att vinna delaktighet i Vörå marknader för att på detta sätt kunna återknyta handelsför-

[1]) Jfr. Aspelin, Vasa stads hist. s. 36.

[2]) Nykarleby priv. dat. d. 28 maj 1622; avskr. i Nykarleby stads arkiv. Vörå sockens marknadsplats var belägen på den s. k. Herrholmen. Där höllos åtminstone sommarmarknaderna, till vilka borgerskapet anlände sjövägen; enligt av förf. på platsen uppt. trad.; jfr kartan över Herrholmens marknadsplats. — Vintermarknaderna höllos dock måhända i kyrkobyn under 1600-talet. Jfr Vörå marknader under 1700-talet.

[3]) S:t Lars var kyrkans skyddshelgon, varför sommarmarknaden måste hava varit av äldre datum. Wallin, o. upps. s. 66.

bindelser med socknens inbyggare. Detta lyckades dem ock redan år 1624, då dem meddelades tillstånd att besöka sommarmarknaden. [1]) Begagnande sig härav, förstodo de att småningom slå hela handeln under sig genom att utlåna penningar åt socknens bönder i Vasa och därpå under marknaden tillägna sig deras varor. Häröver blevo nykarlebyboarne i högsta grad uppbragta, varför de i sin tur anförde klagomål hos regeringen, varjämte de bönföllo om, att bemälde marknad åter måtte förklaras för deras enskilda jämlikt Gustaf Adolfs ovannämnda resolution. Regeringen synes i anledning härav först varit benägen att helt och hållet upphäva marknaden. [2]) Men frågan skulle icke avgöras så lätt, emedan vasaboarne icke voro benägna att låta uttränga sig ifrån sina marknader. För att giva frågan en mera allmän betydelse yrkade de först på, att Vörå marknad skulle förvandlas till en allmän frimarknad. Senare begärde de åter att få besöka alla marknader i Nykarleby handelsdistrikt. Härpå fingo de slutligen ett oväntat gynnsamt svar, i det dem tillerkändes rättighet att „handla på dee orther de tillförenne äre wahne att handla, dock hwars och ens wälfångne privilegier dermedh oförkränckte.“ [3]) — Tack vare denna resolution kunde vasaboarne nu åter obehindrat besöka Vörå marknad, vartill de vid 1643 års riksdag fingo uttryckligt tillstånd, då det fastställdes, att Margaretamarknaden i Vörå likaväl som Storkyro marknader skulle vara gemensamma för bägge städerna. Orsaken till denna framgång var, att vasaboarne i sina besvär omförmält, att Nykarleby borgerskap plägade besöka Vasas enskilda marknader i Storkyro Kyndels- och Larsmessodagen och att regeringen för tillfället fann „dee enskijlte markna-

[1]) Vasa stads besv. dat. d. 27 febr. 1624 o. resol. på dets. dat. d. 6 april s. å.; avskr. fr. Vasa acta i S. R. A. Jfr Aspelin o. a. s. 176.

[2]) Nykarleby besvär odat.; adress. till drottn. Kristina samt marg. ant. till detsamma.

[3]) Resol. på Vasa besvär dat. d. 19 juli 1636 o. d. 28 febr. 1638; avskr. i F. S. A.

der, som en part städer så gärna älska, landet mera skadelige än nyttige." [1])

Denna ståndpunkt vidblev regeringen länge och nykarlebyboarne vunno intet på att gång på gång i sina besvär begära, att den nämnda resolutionen måtte upphävas. [2]) Tvisten avgjordes slutligen av Per Brahe under dennes vistelse i Österbotten, på så sätt, att en ny, för Nykarleby enskild, marknad inrättades i Vörå under fyra dagars tid från och med den 6 december för att dess borgare skulle bliva i tillfälle att köpa „spannemål så till sitt husshåldh som och at försörria bryggiaren medh." [3]) Följande år utsträcktes rättigheten att bevista Vörå sommarmarknad även till Kristinestads borgerskap. [4])

Men härmed hade nykarlebyboarne ingenting vunnit. Vasa köpmännen infunno sig även till den nyinrättade marknaden och alla försök att uttränga dem därifrån voro lönlösa. Då slutligen ingenting annat hjälpte, beslöto de förra att draga saken inför laga domstol. I sådant syfte avsändes rådman Nils Jönsson till Vasa för att föra stadens talan. Åtföljd av landshövding Johan Graan infann sig denne den 1 juli 1656 till Vasa rådstugurätts sammanträde för att framställa sin anklagelse mot Vasa borgerskap. Han anförde därvid, att vasaboarne bedrevo olaga landsköp i Vörå genom att „utborga sine penninger åt Wörå boar" före marknadstiden samt sedan under själva marknaden avfordra dem lånet „under kiöpets praetext". Därpå uppmanades Vasa borgare att angiva med vad rätt de bevistade Vörå marknader, vilka uppgavs vara Nykarleby enskilda enligt 1622 års privilegium. Härtill svarade vasaboarne med att framvisa 1643 års resolution, om vars förefintlighet rådman Jönsson sade sig

[1]) Vasa besvär dat. d. 2 sept. 1643 o. resol. på dets. dat. d. 2 dec. 1643; avskr. i F. S. A.

[2]) Resol. på Nykarleby besvär dat. d. 29 mars 1647 o. d. 8 nov. 1650 samt ett odat. besvär, adress. till drottn. Kristina.

[3]) Resol. för Nykarleby utfärdad av Per Brahe dat. Gamlakarleby d. 22 febr. 1651; avskr. bl. Nykarleby acta i S. R. A.

[4]) Priv. för Kristinestad dat. d. 9 mars 1652; avskr. i F. S. A.

hava varit obekant. Landshövdingen anmodade till sist båda städerna att enas om att gemensamt hålla frimarknad i Vörå Margaretatid.

Därpå upptogs till behandling frågan om Andreaemessomarknaden. Det befanns därvid, att densamma utgjorde en fortsättning av den år 1622 inrättade Morsmessomarknaden, vilken av Per Brahe flyttats till Andreaetiden. Vid intetdera tillfället hade vasaboarne anfört besvär häröver, varför intet som helst skäl kunde förefinnas att icke betrakta denna marknad såsom Nykarlebys enskilda. Dock bestämdes det, att allmogen i enlighet med förordningen av den 19 oktober 1650 skulle äga frihet att besöka, vilken stad den önskade och att nykarlebyboarne icke skulle hava „macht att twinga den til samme marknadh til dess Kongl. Maij:t sigh heröfver allernådigest resolverandes warder." [1])

Vid riksdagen i Göteborg (1660) anförde vardera stadens borgerskap klagomål över detta utslag. Vasaboarne önskade vinna rättighet att besöka även Andreasmarknaden, under det att nykarlebyboarne sökte uttränga dem även ifrån Margaretamarknaden. Regeringen överlämnade ärendet till kommerskollegii behandling, men tillade att „H. K. M:tt skattar icke desto mindre rådeligit, att staden beflijtar sigh om frij handell och medh fogeligt handterande drager landtman till sigh, sampt i det öfrige wäl brukar de förmoner, på hwilke be:de stadh är funderadh." — Vid samma riksdag begärde vasaboarne dessutom att få hålla marknad i Storkyro Henriksmessodagen om vintern, emedan de tidigare priviligerade i början av 1650 talet blivit förbjudna, vartill regeringen gav sitt samtycke. [2])

Vasaboarne blevo slutligen utledsna på dessa ständiga klagomål, genom vilka ingenting stod att vinna. Dessutom gåvo marknaderna lätt anledning till landsköp, till vilket icke allenast stadens egna, utan även Nykarlebys och Kristinestads

[1]) Vasa rådst. prot. dat. d. 1 juli 1656; jfr Aspelin, o. a. 176—177.

[2]) Vasa besvär odat., inl. till riksd. 1660, o. resol. på Nykarleby besvär, dat. d. 13 mars 1660; avskr. i F. S. A. Jfr Vasa besv. dat. d. 12 febr. 1655.

borgare gjorde sig skyldiga. På grund härav inlämnade de till 1669 års riksdag en begäran om, att konungen måtte „dhe marknadsplatser, som i Wöro socken äre, upphäfua och caisera“ och att därefter alla borgare måtte förbjudas att „löpa kring om landet“. Regeringen stod likväl nu på en annan ståndpunkt än tidigare. Den fasthöll ängsligt vid alla förut utfärdade privilegier och förordningar och i all synnerhet vid dem, som härledde sig från Gustaf Adolf. Därför blevo vasaboarne, i stället för att deras önskningsmål hade bifallits, alldeles utestängda ifrån Vörå marknader. „Det befinnes“, så lydde regeringens förklaring, att „Ny Carlby skall wara priviligerat på bem:te Wöro marcknadh, dy skall och denn samma mehrbem:te marknadh eenskijlt åthniuta så wäll som Wasa den uthi Stoore Kyro, hwilket wederbörande skohle ställa sigh till effterrättelse.“ Angående landsköpet yttrades, att landshövdingen skulle stävja detsamma i enlighet resolutionen över städernas generalbesvär.[1])

Dessa ytterligt gående inskränkningar av den redan förut icke överhövan stora handelsfriheten, drabbade naturligtvis nu såsom alltid tyngst bönderna. Redan följande år inlämnade Vörå bönder en underdånig supplik till konungen, däri de framhöllo, att sedan nykarlebyboarne erhållit privilegium på att enskilt få hålla marknader i Vörå, de icke kunde „inlösa dhe wahrur“, lantmännen hämtade till nämnda marknad. Följden härav blev, att bönderna „icke allenast stoor manquement och trångmåhl på penninger lijdha moste, uthan också dheras wahrur förringas och uthi wanwördan komma“, varför de begärde att vasaboarne måtte tillåtas att „frequentera“ Vörå marknad. Denna skrift blev remitterad till kommerskollegium, som lät uppkalla såväl allmogens som Nykarlebys riksdagsfullmäktig för att kunna erhålla en så allsidig utredning som möjligt. Man konstaterade därvid, att lantmännen i Vörå jämte andra „nästliggiandhe sokner“ genom åtskilliga kungliga resolutioner och brev erhållit tillåtelse att fritt besöka „hwilkendhera stadhen dhe dher i landet helst wele och bäst skähl kundhe få för deras wahrur, hwilket dhem också icke nu förwägrat bliwer, uthan må landtmannen säkert reesa icke allenast till desse för be:te begge städher, uthan och så till andre landh och stappelstädher såsom och frijmarknadher, som han sielf lyster och bäst finner sigh accommaderas“. Däremot skulle det icke „vice verse“ tillåtas städerna att handla „uthom sine districter och gebieter“. Därpå framlämnades Vasa stads resolutioner på Margareta marknaden givna 1638 och 1643, och Nykarlebys resolutioner av år 1622 och 1664. Kommerskollegium kunde därtill såsom sin egen åsikt icke undgå att uttala, att det nog vore bättre för bönderna, om bägge städernas borgare skulle komma till marknaden. Men alla dylika synpunkter betydde föga enligt kollegiets tanke emot det faktum, att Nykarleby tidigare erhållit privilegium på sagda marknad och dessutom fått detsamma bekräftat vid föregående riksdag. Kollegiet stannade därför även vid beslutet att understöda Nykarlebys anspråk på att ensamt få begagna sig av den omstridda marknaden.[1])

Denna lösning var icke ägnad att tillfredsställa någon av de stridande parterna. Vasaboarne önskade fortsättningsvis, att Storkyro och Vörå marknader skulle vara tillgängliga för båda städernas handlande. Nykarlebyboarne åter klagade över, att grannstadens borgare gjorde „intrång“ i deras handel. Bönderna slutligen anförde, att marknaden ända sedan år 1664 icke alls blivit hållen, varför de åter understödde vasaboarnes begäran. På alla dessa besvär gav regeringen till svar, att „städerna motte hwar sin district taga i acht med marchnaden, men allmogen må reesa till hwadh stadh,

[1]) Vasa besvär dat. d. 16 april 1664 samt resol. på dets. och på Nykarleby besv. dat. d. 31 aug. o. d. 1 sept. 1664; avskr. i F. S. A. — Jfr gen.-resol. på städ. allm. besv. dat. d. 1 sept. 1664; Stiernm. Riksd. o. mötens besl. II s. 1512.

I Aspelin, o. a. s. 177 framhålles, att anf. resol. gällde endast Andersmessomarknaden, men detta har stöd för sig varken i resol. ell. besv. samt motsäges av det följ.

[1]) Kommerskollegii „betänkande öfwer landtmans ifrån Wörå socken i Österbotn. underd. ansökiande om marknaden dersammastädes“, dat. d. 3 aug. 1665; Nykarleby acta i S. R. A.

som den helst behagar". Dessutom ålades Nykarleby magistrat att själv genom sina „uthrijdare" hämma „vasaboarnes intrång." [1])

Till denna nykarlebyboarnes seger bidrog mycket, att deras riksdagsrepresentanter vid nämnda riksdagar i kommerskollegium lovade att framdeles förse allmogen vid marknaderna med salt och reda penningar till utskyldernas erläggande samt att uppköpa dess produkter. Men i stället för att fullfölja detta löfte underläto stadens handlande alldeles att infinna sig till den utsatta marknadsdagen, den 13 juli. Sålunda anlände ett år några få borgare först den 27 augusti „medh en halflastad skuta" till Vörå hamn, och medhade så litet penningar, att de icke voro i stånd att uppköpa det „lilla gods", allmogen hämtat till marknadsplatsen. Då det även ledes var för sent att med skutor begiva sig till Vasa, nödgades allmogen „medh stoort besvär" föra sina varor tillbaka hem. Enär nykarlebyboarne alltså voro fullkomligt oförmögna att tillfredsställa allmogens fordringar, uttalades det som ett önskningsmål, att vasaboarne åter måtte erhålla tillstånd att besöka marknaden som förut. [2]) Likaledes hade Vasa borgerskap till samma riksdag ånyo inlämnat en petition om rättighet att deltaga i Margaretamarknaden, varpå regeringen gav till svar, att staden ingen orsak hade att klaga, „effter den på månge sockner är privilegerat och effter bonden får ändå loff att handla mellan marcknadt medh hwad stadh, som dhee willia och finna för sigh bäst". I enlighet härmed fick Nykarleby borgerskap sin rätt till bemälde marknad ytterligare bekräftad, varjämte stadens magistrat ålades att vaka över att Vasa köpmän icke skulle i hemlighet bedriva landsköp under marknadstiden. [3])

[1]) Allmogens besvär, Österbotten, Vörå socken dat. d. 25 maj 1668 samt resol. på Vasa och Nykarleby besvär dat. d. 30 sept. o. d. 6 okt. 1668; avskr. i F. S. A.

[2]) Allmogens besvär, Österbotten, Vörå socken odat.; inl. till 1672 års riksdag.

[3]) Resol. på Vasa o. Nykarleby besvär dat. d. 12 dec. 1672; avskr. i F. S. A.

Såväl Vasa borgerskap som allmogen upphörde nu för en tid att befatta sig med Vörå marknader och nykarlebyboarne fingo ostört behålla dem för sig själva. Först vid 1682 års riksdag upptogs detta ärende ånyo, såväl av Vasa borgerskap som av Vörå bönder. De senare uttalade därvid, „att socknens handel, är mycket beqwämligare till Wasa ähn Nykarleby", och bådo därför, att vasaboarne måtte tillåtas att hålla en frimarknad i socknen. Denna ansökan understöddes av samtliga ombud för de österbottniska städerna, vilka hos konungen ansökte om, att länets alla marknader måtte förklaras för allmänna frimarknader. I regeringskretsar gjorde sig även nu en friare uppfattning gällande, varför Vasa borgare nu äntligen meddelades tillstånd att obehindrat „komma på Wöro och alle andre marknadzplatser, som dhe hafwa lust till, der i enigheet och sämio med landtman hinderlöst at handla och köpslaga". [1])

Andreasmessomarknaden i Vörå nämndes icke vidare i anförda resolutioner, men då den enligt almanackorna fortsättningsvis hölls, måste man antaga, att även den blev en för alla tillgänglig frimarknad. [2]) — På samma gång förklarades även Vasa enskilda marknad i Storkyro socken Henriksmessodagen (d. 19 jan.), vilken ofta nämnts i samband med Vörå marknader, för en allmän frimarknad. [3])

Vasa enskilda marknader.

I sina år 1624 inlämnade besvär hade Vasa borgerskap väckt förslag om inrättande av en marknad på Långön i Närpes socken tvänne gånger om året på Olofs- och på Barbrodagen (d. 4 dec.?) [4]) Ingendera av dessa marknader omtalas

[1]) Resol. på Vasa stads besv. dat. d. 20 dec. 1682 och på allmogens i Österbottens „södre fögderij" dat. d. 23 s. m.; avskr. i F. S. A.

[2]) Upptagen i Tammelin. o. almanack.

[3]) Upptagen i Flachsenii almanack för 1663, ävensom för följ. år.

[4]) O. a. besv. o. resol. av år 1624. Långön, invid Närpes ås utlopp, är enligt trad. Närpes äldsta handelsplats; jfr följ.

dock senare, varför det är antagligt, att de ej alls kommo i bruk. Detta bekräftas även därav, att Vasa borgerskap senare i ett till 1643 års riksdag inlämnat besvär anhöll om att erhålla privilegium på en ny marknad i Närpes eller Lappfjärds socknar på Jakobidagen (d. 25 juli.) Såsom motiv härtill framhölls, att det var i högsta grad svårt för allmogen „att föra sitt godz till stadz eller torgz för den långa wegen skuldh, som dhe hafwa ifrån egna heemwister in till stadhen". Därjämte tillfogades en ansökan om att få utskeppa det gods, som uppköptes vid marknadsplatsen, direkte från den därinvid belägna hamnen.[1]) Regeringen förklarade i avgivet svar härpå, att den icke kunde veta huruvida trakten var i behov av en marknadsplats eller icke, men att länets landshövding redan tidigare erhållit i uppdrag att undersöka saken. Först sedan denne „inkommit med sin berättelse", skulle resolution härom utfärdas.[2]) Till samma riksdag inlämnade ock allmogen i Närpes och Lappfjärd socknar var sin besvärsskrift. Däri bekräftades visserligen borgerskapets påstående, att Vasa var olämplig såsom hamnplats för de nämnda socknarna. Men bönderna delade det oaktat icke borgerskapets uppfattning om, att denna svårighet kunde avhjälpas genom en ny marknad i Närpes. Tvärtom sades det uttryckligen om den projekterade marknaden, „att han ähr oss till ingen nytta", emedan den, „som oss så litett gifwer för wårt godz, som wij till stadhen longh wägh förom, skulle än mindre och platt intet hemma i socknen tillbiuda." Därför föredrogo bönderna att bedja om att fritt få besöka Stockholms frimarknad, varigenom de hade blivit alldeles oberoende av stadens borgerskap.[3]) Någon resolution utfärdades icke härpå, men böndernas motstånd vållade dock, att frågans avgörande drog så långt ut på tiden, att ingenting tillgjorts, då Per Brahe år 1649 anlade Kristinestad. Därigenom inträdde helt andra

[1]) Vasa stads besvär dat. d. 2 sept. 1643.

[2]) Resol. på föreg. dat. d. 2 dec. 1643.

[3]) Allmogens besvär, Österbotten, Närpes socken dat. d. 12 sept. och Lappfjärd socken dat. d. 3 okt. 1643.

förhållanden och Vasa borgerskap upphörde alldeles att för en lång tid ivra för inrättandet av nya marknader.[1])

Först vid 1672 års riksdag inlämnade Vasa borgerskap ånyo en anhållan om tvänne nya marknaders inrättande „uthi the socknar, hwilke under dess gebiet till handell och wandell äre för detta legde". Till platser för desamma föreslogs därjämte: för den ena Petsmo by i Mustasaari socken på någon dag i juni månad, och för den andra Kurikka by i Ilmola socken på Bartolomeidagen.[2]) Regeringen lämnade sitt bifall härtill med villkor att icke bondens rättighet att emellan marknadstiderna besöka, vilken stad han önskade, blev honom fråntagen.[3]).

Denna Vasa beviljade förmån väckte allmän bestörtning bland Kristinestads handlande. De försökte därför redan innan saken avgjorts för konungen framhålla, att deras handel alldeles komme att bliva avskuren genom den föreslagne marknaden i Kurikka och att de hade större rätt än vasaboarne att därstädes „handla och wandla frijtt af dem omollesterat". Vid en senare riksdag nöjde de sig med att påyrka att gemensamt med grannstadens borgare få bevista sagda marknad. Definitiv tillåtelse härtill fingo de likväl ej, förrän alla österbottniska marknader år 1682 förklarats för allmänna frimarknader.[4])

Vid 1680 års riksdag bragtes frågan om Vasas marknader åter till tals. Man hade funnit, att Petsmo var „för borgarne som för landtmannen till fahrwattnet äfwentyrlig och fast beswärligh för bägges tillförsel". Både allmogen och borgarena önskade därför få marknaden flyttad till „Maxmo skatan, hwarest är een säker hampn och till inlastning beqwemblig".

[1]) Jfr o. s. 27—28.

[2]) Marknadsplatsen belägen i Petsmo by och hamn, invid Kyrö älvs västligaste gren, Lappsunds å, dit en väg ledde från Kveflaks kyrkoby; enligt en karta fr. 1695 i lantm. styr. arkiv; jfr kartan över Petsmo by och marknadsplats.

[3]) Resol. på Vasa besv. av år 1672. —

[4]) Kristinestads besvär odat., inl. vid riksd. 1672, samt ett senare jämväl odat. Någon resol. härpå finnes icke.

Dessutom begärde borgerskapet att få „till stadens handels befordring och den långwäga landtmannens accomoditet" få hålla tvänne nya marknader „med Ikola och Olkola boställen" under 8 dagar invid Alavo nyuppförda kyrka Larsmesso- och Andersmessotiden. Intetdera av dessa önskningsmål blev uppfyllt. Det förra avböjdes utan vidare. Däremot blev ansökan om marknader i Alavo remitterad till landshövdingen, vilken skulle avgöra den, sedan han „effter noga ransakningh" utrönt, att deras inrättande vore „nyttigt för staden och allmogen". Till någon påföljd ledde den emellertid icke. [1])

Vid samma riksdag bragtes frågan om inrättandet av en marknad på Långön åter till tals såväl i Vasa stads som i Närpes allmoges besvär. Anledningen härtill var, att Kristinestads magistrat synes hava varit betänkt på att förbjuda allmogen att byta varor sinsemellan på Närpes sockens gamla marknadsdag den 24 juni. Möjligt är, att vasaboarne även varit närvarande vid sagda tillfälle och att där således uppstått en verklig marknad, ehuru aldrig privilegium därtill utfärdats. Vid behandling av detta ärende gav regeringen först ett alldeles bestämt avslag på vasaboarnes ansökan, men avgav det oaktat två veckor senare på allmogens enahanda besvär en resolution av rakt motsatt lydelse. Den förklarade nämligen, att emedan nämnda marknad „föregifwes wara borgarne uti Wasa til förkofring och där jämte landet denne marknaden gärna åstundar, altså warder landshövdingen härom disponerandes och jämkandes, som han finner allmogen och borgarne nyttigast wara". [2])

Landshövdingen torde knappast hunnit vidtaga någon åtgärd, innan även denna marknad genom 1682 års resolu-

[1]) Vasa besvär, dat. d. — sept. 1680. o. resol på dets. dat. d. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A. — Ant. åsyftades i besv. att flytta Petsmo marknad till Tottesunds lastagieplats, dit redan på 1700-talet en segelled förde; enl. en karta av år 1757 i lantm. styr. arkiv.

[2]) Se anm. [1]). Allmogens besvär, Österbotten. Närpes socken odat., inl till 1680 års riksdag, samt resol. på dets. dat. d. 25 nov. 1680; avskr. i F. S. A.

tion förklarats för en allmän frimarknad, varvid Vasa borgerskap meddelades tillstånd att „der sammastädes een frij handel drifwa". [1])

Nykarleby enskilda marknader.

Genom ovan anförda resolution av år 1622 tillerkändes Nykarleby borgerskap ock rättighet till en enskild marknad i Lappo socken Kyndelsmessotid. [2]) Densamma inbegreps även bland de i 1682 års resolution omnämnda marknaderna, varför även den i slutet av perioden blev tillgänglig för vasaboarne. En andra hävdvunnen marknad hade socknen Mikaelidagen, vilken icke under 1600-talet blev officiellt erkänd. [3])

Till Nykarleby distrikt räknades ock Pedersöre sockens „markbygd". De som bodde därstädes hade så långt till staden, „att dee för store träsk, måsar brantfallande stenige strömar och andre olägenheeters skull om sommartid och höst icke kunna medh sine wahrur nedkomma till staden" för att erhålla penningar „till uthlagorna eller andre nödhtorfftige saker, som dem aff nöden äre". De plägade därför göra en stadsresa endast en gång om året vintertiden, varvid de vanligtvis besökte Vasa eller Gamlakarleby. Då de härigenom icke alls kommo att handla med Nykarleby, till vars distrikt de hörde, utbad sig denne stads borgare rättighet att resa till dem vintertiden för att hålla marknad. Den lämpligaste plats för en dylik marknad sades vara Sagu by invid Lappajärvi kyrka, emedan den var belägen mitt i „markbygden". [4]) Därjämte föreslogs Pauliomvändelsedag (d. 25

[1]) Resol. på allmogens i Österbotten besvär, dat. d. 23 dec. 1682 samt för Vasa och Kristinestad dat. d. 20 s. m.; avskr. i F. S. A.

[2]) O. priv. för Nykarleby av år 1622.

[3]) Vardera marknadsdagarna upptagna i Tammelin, o. alman.; jfr följ.

[4]) Till Sagu by, belägen invid Lappajärvi, bygdes väg först i slutet av 1700-talet. Dessförinnan fanns en ridväg, längs vilken dock ej stora lass kunde släpas; Wallin, Suomen maantiet s. 125.

jan.) till marknadsdag. [1]) Regeringen uppmanade i anledning härav landshövdingen att undersöka „huru wijda samme marknad, der den efterlåthen blefwe, skulle kunna wara landet dersammestädes eller nästomliggiande städer till nytto och godo, eller och till skada“. Härav synes framgå att regeringen tänkte sig möjligheten att låta inrätta en allmän frimarknad i markbygden. [2])

Då frågan ännu icke blifvit avgjord innan följande riksdag sammankallats, berördes sagda förslag även i Nykarlebys till densamma inlämnade besvär. Däri påstods, att oaktat landshövdingen icke ännu insänt sin berättelse, han dock hade reda på, att den föreslagne marknaden skulle lända „landet så wäl som oss till godh nytta.“ [3]) Naturligtvis kunde regeringen dock icke giva något definitivt svar, innan landshövdingens skrivelse ingått, varför avgörandet uppsköts. [4]) Men även sedan densamma verkligen inkommit, var man lika obenägen att utfärda en resolution, som skulle hava uppfyllt nykarlebyboarnas önskningsmål. Desse tröttnade likväl icke, utan upprepade ännu engång sin anhållan. Likväl voro alla deras ansträngningar förgäves. Frågan om en marknad i „Pedersöre markbygd“ fick förfalla. Till denna utgång bidrog i främsta rummet, att Jakobstad innan kort anlades, varjämte hela Pedersöre socken förklarades utgöra dess handelsdistrikt. [5])

I stället för Pedersöre gamla frimarknad, vilken, som ovan framhållits, flyttats till Nykarleby, plägade denna stads borgare handla med allmogen i Pedersöre gamla hamn trenne gånger om året. Härtill hade de utverkat sig tillstånd av landshövdingen, vilket yttermera bekräftats genom Per Brahes ovannämnda resolution av år 1651. [6]) Då Jakobstad anlagts

1) Nykarleby besvär odat.

2) Resol. på o. besv. samt kungl. skriv. till landsh. Melchior. Wernstedt dat. d. 22 febr. 1640.

3) Nykarleby besvär odat.

4) Resol. på föregående dat. d. 25 febr. 1642.

5) Nykarleby besvär odat.; måste hava inlämnats vid när mast följande riksdagar (1644—1649).

6) Se o. s. 92 anm. 3)

blevo dessa marknader förklarade för sagda stads enskilda, varöver nykarlebyboarne vid flere riksdagar förgäves besvärade sig. Efter någon tid synes dessa marknader helt och hållet hava upphört. [1])

2. Gamlakarleby handelsdistrikt.

Kalajoki handelsplats.

I de för Gamlakarleby utfärdade privilegierna lades Kalajoki socken under denna stads handelsdistrikt, varjämte en för stadens borgerskap enskild marknad inrättades i socknen „om wintteren Hendricij tiid“. Uleåboarna berövades härigenom rättigheten att besöka Kalajoki handelsplats, där de dittils bedrivit en omfattande handel. [2]) Då de icke ville foga sig däri, utverkade de sig innan kort rättighet att deltaga i nämnda marknad. På samma gång inrättades för allmogens skull ytterligare tvenne marknader i socknen, den 18 maj och den 10 augusti, vilka även skulle vara gemensamma för båda städerna. [3]) Men gamlakarlebyboarna betraktade detta som ett intrång i sina privilegier, varför de anförde klagomål på högre ort. Konungen, som synbarligen nu frångått sin tidigare uppfattning, hotade alla med sin „onåd och hämdh“, som fördristade sig att emot utfärdade förordningar „Gamlakarleby invånare något förfångh giöra eller tillfoga, serdeles medh Kalajoki marknadsbesökiande“. Detta skulle gälla

1) Saknas i almanackorna; se även Söderhjelm, anf. arb. s. 250.

2) Kalajoki gamla handels- och marknadsplats, Santaniemi, var belägen på Kalajokis norra strand. Ända till slutet av 1600-talet var den härinvid belägna hamnen tillgänglig för större fartyg, men uppgrundades sedermera. Se närmare härom på medföljande karta över Kalajoki handelsplats och i det följ. s. 263. Se även Leinberg, Finlands terr. förs. s. 113 och Aspelin, Korsholman linna ja lääni s. 101.

3) Priv. för Gamlakarleby dat. d. 7 sept. 1620; avskr. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A., samt resol. för Uleåborg dat. d 6 mars 1622; avskr. fr. Städ. priv. i komm.-koll:ii arkiv.

ända tills konungen framdeles bleve i tillfälle, „att alle marknader emellan de nye städerne jämka och förlijkna låtha“.[1])

Den utlovade förordningen blev icke alls utfärdad. Men däremot hade drottning Kristinas förmyndarstyrelse en friare uppfattning i handelsfrågor än den föregående regeringen. Därför kunde ock Uleåborgs borgerskap fortsättningsvis besöka Kalajoki marknader, varöver Gamlakarleby borgerskap upprepade gånger förgäves klagade. År 1638 förklarades till och med dessa marknader för allmänna frimarknader, vilket hänförde sig till alla de tre gånger marknader höllos i Kalajoki.[2]) Dock skulle alla främmande borgare genast efter marknadernas avslutning vara skyldiga att bortföra sitt gods och icke „utphrångla thet här och thär på landzbygden, borgerskapet (i Gamlakarleby) uthi deres privilegier till mehn och förfång“. Det ovananförda bekräftades ytterligare genom en år 1640 utfärdad resolution.[3])

Gamlakarlebyboarnes strävanden gingo därefter ut på att så mycket som möjligt inskränka fördelarna av de inrättade frimarknaderna och att strängt beivra alla överträdelser emot gällande stadganden angående landsköp. Sålunda klagades det i ett till förmyndarregeringen inlämnat besvär, att uleåborgarena i Kalajoki och Pyhäjoki socknar bedrevo ett stort landsköp hela året om och att de ännu därtill utskeppade sina varor ifrån en „olagligh hampn, som ähr i Pyhäjoki sochn belägen“. Allt detta skedde, sades det, „under den praetext“, att dem tillika med klagandena var „efterlåtit“ att hålla marknad trenne gånger årligen, utan att det var stadgat, huru länge marknaderna skulle få pågå. Borgerskapet anhöll därför om, att marknadstiden skulle be-

[1]) Resol. på Gamlakarleby besv. dat. d. — juli 1623; avskr. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A.

[2]) När Kalajoki marknader inföllo är osäkert, emedan de upptogos först i Tammelins almanack för år 1710. Däri angives vintermarknaden hava infallit den 19 januari, sommarmarknaden den 19 augusti och höstmarknaden den 21 september. Jfr ovan sid. 103.

[3]) Resol. på Gamlakarleby besv. dat. d. 16 febr. 1683 och d. 24 febr. 1640; avskr. i F. S. A.

gränsas till tre dagar varje gång, emedan det i annat fall skulle komma att förlora hela sin handelsrörelse.[1])

Även för bönderna blevo dessa ständiga marknader mycket betungande, emedan de alltid måste vara beredda att skjutsa kronans tullinspektorer mellan marknadsplatsen och städerna, varför de å sin sida anhöllo om marknadernas inskränkande till en viss tid. De önskade likväl, att de skulle få pågå i „twå eller half tredhie weckors tijdh“, emedan många av dem, som bodde i den vidsträckta socknen voro tvungna att flöta sitt gods nedför „torra elfver eller ådherr“ och därför hade svårt att hinna fram samtidigt som kustboarne, i all synnerhet då alla måste bränna sina tjärdalar ungefär vid samma tidpunkt.[2])

Bland resolutionerna ingår icke något svar på dessa besvär, varför man lämnas i okunnighet, om dessa föranledde till någon åtgärd. Däremot omtalades, att även Jakobstads och Brahestads borgare begynte handla på Gamlakarlebys marknadsplatser och naturligtvis även bedrevo landsköp i samband därmed. I gengäld därför utbad sig Gamlakarleby borgerskap rättighet att handla på de andra österbottniska städernas enskilda marknader.[3])

Kalajoki marknad berördes därefter knappast alls i de följande riksdagsbesvären med undantag av, att Gamlakarleby borgare vid 1675 års riksdag klagade över, att uleåborgarne icke handlade såsom „Sveriges lagh fordrar medh lantmannen på rätta marknadzplatzen, uthan uthi lantmanshus, dhijt han sigh inställer“, varigenom icke allenast staden led „stoor skada och hinder“, utan ock „cronans tull“ försnillades. Som svar härpå meddelades, att landshövdingen skulle erhålla i uppdrag att övervaka, att detta för framtiden bleve förhindrat.[4])

[1]) Gamlakarleby besvär odat, inl. vid riksd. 1642—43.

[2]) Allmogens besvär, Österbotten, norra fögderiet odat., adress. till drottn. Kristina.

[3]) Gamlakarleby besvär odat., inl. omkr. 1650.

[4]) Gamlakarleby besvär dat. d. 16 aug. 1675 samt resol. på samma besvär dat. d. 27 sept. 1657; avskr. i F. S. A.

Pyhäjoki och Lohteå marknader.

Iniativet till inrättandet av årsmarknader på Pyhäjoki gamla handelplats togs av denna sockens bönder. [1]) Desse hade dittils varit hänvisande till Salo marknad, men då deras små farkoster under färden dit ofta blevo utsatta för svåra oväder, kunde det lätt hända, att de blevo „til siös och willa hafvet drifne, eller och aldeles til stranden af owädret kastade". De begärde på den grund att få hålla en marknad i sin egen socken mellan Laurentii- och Bertilsmessodagen, varigenom det skulle bliva dem möjligt att handla med borgerskapet, utan att behöva äventyra sin „fattigdom till siöss". [2]) Någon resolution utfärdades icke härpå. Men i stället utverkade sig borgmästare och råd i Gamlakarleby av Per Brahe år 1651 för stadens räkning rättighet till tvenne enskilda marknader i Pyhäjoki på 8 dagar från och med den 24 maj och den 25 juli samt i Lohteå socken under lika lång tid från och med den 12 juni och den 24 augusti. Tillstånd härtill hade givits för att motverka landsköpet, vilket icke lät sig utrotas på annat sätt och till vilket såväl Gamlakarlebys som alla övriga städers borgerskap gjorde sig skyldiga. [3]) Kort därpå begynte Brahestads borgerskap infinna sig till Pyhäjoki marknader utan att hava erhållit till-

1) I den förra socknen finnes en plats, som ännu av traditionen uppgives vara den gamla marknadsplatsen („markkinapaikka"). Den är belägen vid Pyhäjokis södra utlopp en km från allmänna landsvägen samt utgöres av en holme mellan grenens tvenne armar; jfr kartan över Pyhäjoki marknadsplats. — Angående Lohteå marknader finnes ingen tradition bevarad. På 1800-talet höllos socknemarknaderna i närheten av nuvarande Himango kyrka. Antagligen höllos ock de fordna marknaderna på samma ställe, att döma av att det knappast torde funnits någon närmare Lohteå kyrka belägen hamnplats, dit borgerskapen kunnat komma med sina skutor, än invid Rauma åmynning; enligt kartor i lantm. styr. arkiv.

2) Allmogens besvär, Österbotten, Pyhäjoki socken odat.; adress. till drottn. Kristina.

3) Per Brahes resol. för Gkby dat. d. 27 febr. 1651; avskr. bl. Städ. priv. i komm.-koll:ii arkiv.

stånd därtill. Att gamlakarlebyboarne även måste finna sig i, att uleåboarne bevistade marknaderna, kan knappast vara tvivel underkastat, ehuru icke heller de genom någon resolution fingo rättighet därtill. [1])

Vid ett av de möten de utsända „kungliga commissarierna" höllo i de österbottniska städerna, framställde Pyhäjoki socknemän ett förslag om, att ytterligare en tredje marknad måtte inrättas „neder i socknen widh kyrkan". Densamma kunde lämpligast begynna Paulidag (d. 25 jan.), i vilket fall Gamlakarleby borgerskap hade blivit i tillfälle att besöka den vid återresan från Kalajoki marknad Henriksdagen (d. 19 jan.) Dessutom begärde de, att tiden för sommarmarknaden skulle ändras från „Erici tijdh" till den 1 juni och att även den skulle hållas på samma plats. [2]) Detta sistnämnda tillägg gjordes på grund av ett av uleåboarne gjort försök att få marknaden flyttad „opp i socknen", vilket sades vara „oss alla socknar emodt, landet till skada (och) andra städer till praejuditz", emedan borgarena därigenom blivit i tillfälle att „reesa igenom alla sochnarna, by från by medh sitt kram, det wåra legefålk och barn uthmångla, föräldrarna och hemmanen till största fördärff och ruin, hwilken handell dhe wäll dett föruthan i städerne och på wisse marknadzplatzer öfwa kunna". Dessutom kunde socknens „nederbyggiare" omöjligt föra „sitt ringa godz så långt opp i sochnen och tilbakas igen". Allmogen fann sig därför föranlåten att uttala en förhoppning om, att deras eget förslag måtte vinna nådigt samtycke och uleåboarnes förkastas. [3]) Regeringen underlät likväl att härpå utfärda någon resolution, varigenom allt förblev såsom det varit förut.

1) Någon resol., som skulle berättigat B:stads och U:borgs borgerskap att närvara vid Pyhäjoki marknader har ej anträffats i S. R. A.; ang:de B:stad jfr följ. s. 108—109.

2) Marknaden måtte hava hållits en vecka tidigare än vad som stadgats i resol., då Eriksdagen i de äldsta almanackor inföll d. 18 maj.

3) Allmogens besvär, Norra fögderiet, måste hava inlämnats till riksd. 1672.

Av det ovanförda framgår, att även Pyhäjoki marknader voro gemensamma för de nordösterbottniska städerna. Detta måste naturligtvis giva upphov till stridigheter mellan de olika borgerskapen, vilka resulterade i att Gamlakarlebys borgmästare Jöran Zadler lät konfiskera „något kram och andre kiöpmannawaror“, vilka Brahestads borgare hämtat till marknadsplatsen. Desse vände sig i anledning därav till Per Brahe, under det att gamlakarlebyboarne avgåvo en förklaring till regeringen i sina riksdagsbesvär. De omförmälde därvid, att grannstadens köpmän ej allenast gjorde intrång i Pyhäjoki marknader, utan även bedrevo en stor lanthandel, varunder de lockade lantmannen att försälja sina varor för deras „halfwa wärde“.[1]) Den resolution, som avgavs som svar på detta klagomål, var fastän hållen i välvilliga ordalag ytterst obestämd. Det hette, att konungen önskade, att staden skulle behålla sina rättigheter okränkta och att allt landsköp skulle beivras. Men angående marknaderna skulle framdeles förordnas, sedan regeringen hunnit genomläsa städernas privilegier.[2]) Vid 1680 års riksdag inlämnade Brahestads borgare i sin tur en vidlyftig relation över de svårigheter, emot vilka de hade att kämpa, och de rättigheter, de hade till Pyhäjoki marknader. De påstodo, att Gamlakarleby borgerskap visserligen i sina privilegier fått sig tilldelat Pyhäjoki socken, men att regeringen kort efter Brahestads grundläggning givit dess borgare tillåtelse att „coniunctim medh Gamble Carleby stadh“ handla på „ordinarie“ marknader i Pyhäjoki, Kalajoki och Lohteå socknar. Av dessa marknader hade dock stadens borgerskap aldrig besökt Kalajoki och Lohteå marknader, „uthan låtit Gamble Carleby dhem allena för sig behålla“. Däremot hade de besökt Pyhäjoki marknader, vilka höllos „tree mihl“ från Brahestad men „ellfwa mihl“ från Gamlakarleby. Då därtill brahestadsboarne utlånat „een ansenlig borgareskuld“ åt allmogen, ansågo de sig berättigade

[1]) Brahestads besvärskrift odat., adress. till Per Brahe, och Gamlakarleby besvär, dat. d. 16 aug. 1675.

[2]) Resol. på Gamlakarleby besvär dat. d. 27 sept. 1675.

att bönfalla om, att konungen måtte „confirmera“ dem vid „förr beneficerad frihet“ till bemälde marknader. De anförda skälen ansågos så pass vägande att regeringen godkände stadens begäran.[1])

Vid de följande riksdagarna intill periodens slut berördes Pyhäjoki marknader endast ett par gånger i riksdagsbesvären, men det gällde därvid endast tiden för deras hållande. Så anhöll Gamlakarleby borgerskap vid 1693 års riksdag, att sommarmarknaden måtte flyttas från Jakobidag (d. 25 juli) till den 1 augusti, vilken sistnämnda dag vore „lägligare“ både för borgarena och bönderna. För de förra, emedan de i så fall hade kunnat besöka på samma resa Kalajoki marknader den 8 augusti, och för de senare, emedan de genom den förut utsatta dagen hade förhindrats i sin „bästa skördetid“. Konungen anmodade borgerskapet att vända sig till landshövdingen, vilken skulle brevväxla om saken med kommerskollegiet. Först när alla dessa myndigheter uttalat sig, skulle en resolution utfärdas.[2])

Vid följande riksdag, 1697, ansökte åter Brahestads borgare, att marknadstiden bleve ändrad till den 29 augusti, emedan borgerskapet i slutet av juli var på sina „sommarresor“ och samma månad var böndernas bästa „höö och andetijd“. Även detta överlämnades till landshövdingens och kommerskollegii gemensamma avgörande.[3]) Dessa omgångar orsakade dock en stor tidsutdräkt, att något beslut icke hann bliva fattat före stora krigets utbrott.[4])

Föreslagna marknader i „markbygden“.

I ersättning för att Kalajoki marknad förvandlats till en allmän frimarknad, sökte Gamlakarleby borgerskap för-

[1]) Brahestads besvär odat., inl. d. 10 nov. 1680, o. resol. på dets. dat. d. 3 dec. 1680; avskr. i F. S. A.

[2]) Gamlakarleby besvär odat.; inl. d. 13 nov. 1693 o. marg. ant. till dets.

[3]) Brahestads besvär odat., inl. 1697, samt marg. ant. till dets.

[4]) Tiden för Pyhäjoki marknad i Tammelin, o. alman. angiven till den 25 juli.

värva sig andra enskilda marknader, varvid som orsak härtill uppgavs, att de önskade hämma det landsköp som bönderna bedrevo, då de reste till Savolaks efter spannmål „till födho och uthsädhe". Redan i ovananförda besvär vid 1640 års riksdag ingick sålunda en begäran om att få hålla en marknad i „Phäro" (Perho) by i Gamlakarleby socken, belägen invid gränsen mot „Safweland". Det föreslogs däri, att marknaden skulle begynna den 6 januari och fortgå i tre dagar. Då vid marknaden behörig tull skulle upptagas, kunde kronan ock hava „någon nytta" av densamma. De väntade sig ock, att den föreslagne orten i följd av sitt läge nära vattendelarn skulle bliva en mötesplats för de olika landskapens bönder, vilka där fritt kunde handla med varandra.[1]) I anledning av denna anhållan sände regeringen en skrivelse till landshövding Wernstedt, däri denne uppmanades att undersöka, huruvida en dylik marknad kunde gagna landet eller icke och att sedan „med förderligeste all god information och underrättelse häröwer gifwa och tilkomma låte", varefter regeringen skulle utfärda sin resolution.[2]) Vid följande riksdag förnyade borgerskapet sin anhållan hänvisande till, att landshövdingen funnit en dylik marknad vara „allmogen för deres länge wägs skuldh mycket nyttig och ingen till meenh". Därvid begärde det dock att få tiden för marknaden ändrad till den 15 januari i följd av, att det önskade hålla marknad i Pyhäjärvi den 6 i samma månad.[3]) Landshövdingens berättelse hade likväl icke ännu inkommit, varför regeringen även denna gång uppsköt avgörandet. Frågan fick sedermera vila ända till år 1654, då den ånyo upptogs i stadens riksdagsbesvär, varvid det svar erhölls, att staden kunde förunnas den begärde marknaden, „så frampt det ickie löper emoth andre städers wälfångne privilegier och andre skälige considerationer ickie i vägen ähre, hwarom landzhöfdingen där in loco ransaka

[1]) Gamlakarleby besvär odat. (1640 års riksdag).
[2]) Kungl. skrivelse till landshövding Wernstedt dat. Nyköping d. 22 febr. 1640.
[3]) Gamlakarleby besvär dat. d. 24 dec. 1641.

skall och sädan förordna, effter som skiäligt och görligit vara kan".[1]) Oaktat detta således innebar, att regeringen för sin del icke hade något emot den begärda marknaden, fick dock frågan om densammas inrättande definitivt förfalla. Orsaken härtill var antagligen, att stadens borgare varit okloka nog att åter sammanblanda denna marknad med den, de önskade hålla i Pyhäjärvi by, och stötte därför på motstånd från de övriga städernas sida.[2])

I det föregående är nämnt, att Gamlakarleby borgerskap strävade efter att erhålla en marknad i Pyhäjoki sockens „makbygd" i Pyhäjärvi by och att ett förslag om Pyhäjoki marknadens flyttande till samma by väcktes av Uleåborgs borgerskap vid den österbottniska kommissionens möte 1668. Alla dessa planer fingo likväl förfalla, emedan det stötte på motstånd från de övriga borgerskapens och allmogens sida. Denna fråga återupptogs av Uleåborgs borgerskap, vilket i sina riksdagsbesvär år 1675, anhöll om att få hålla en enskild marknad i Pyhäjärvi. Detta blev känt i Gamlakarleby i så god tid, att denna stads borgerskap hann vid uppsättandet av sina riksdagsbesvär inrycka ett uttalande om, att regeringen måtte avslå uleåborgarnes begäran. Som skäl härför anfördes, att Gamlakarleby genom den ifrågasatta marknaden skulle lida det största intrång i sina privilegier, då det därigenom bleve uleåborgarne möjligt att ifrån stadens borgerskap „draga" hela dess „handel och näring".[3])

Brahestads borgare fick även höra om den projekterade marknaden, ehuru de likväl fått den uppfattningen, att det var gamlakarlebyborne, som tagit initiativet därtill. I avsikt att förhindra planens realiserande skyndade de sig att för Per Brahe vidlyftigt utlägga alla de följder marknaden skulle åsamkat dem.[4]) Detta motstånd hade åsyftad

[1]) Resol. på Gamlakarleby besv. dat. d. 31 juli 1654; avskr. i F. S. A.
[2]) Marknaden omtalas varken i Palmsk. saml. eller i almanackorna; jfr följ.
[3]) Gamlakarleby besvär dat. d. 16 aug. 1675.
[4]) Brahestads besvär inl. 1675 till Per Brahe odat.

verkan. Konungen lät svara, att han icke kunde bevilja tillstånd till Pyhäjärvi marknads inrättande, „effter som andre städer, uti hwilkas gebiet samma ort ligger, icke äre thermed nögde, utan sättia sig theremot“. [1])

Frågans öde var dock icke därmed beseglat. Vid 1680 års riksdag inlämnade bönderna i Pyhäjoki socken en anhållan om, att en frimarknad bleve inrättad i Pyhäjärvi på Trettondagen, „på det landtmannen äfwen som borgerskapet med dhe öfver landzryggen boende då kunde nödtorfteligen handla och köpslaga“. [2]) Antagligen stod Uleåborgs borgerskap bakom denna ansökan, fastän det hoppades, att saken skulle hava större framgång, om initiativet utgick från allmogen. Men även denna gång rönte förslaget häftigt motstånd från Brahestads sida. I dess riksdagsbesvär påstods det, att sagda marknad „wore så mycket skadeligare, som med samma marknadz hållande wore att förwenta ett skadeligt landzkiöp, hwilket och wore bonden till förderf“. Detta komme att bliva en följd av, att borgarena icke på sin långväga resa dit skulle kunna „föhra med sig salt eller annat swårt godz, som bonden torfftigest behöfwer, uthan (skulle) sökia att utsellia allmogen dhe kramwahror, som eenbara bringa bonden till stor skuld och uthlagors rest“ och i stället köpa av bonden de varor, „han till utlagornes erläggiande föryttra skulle“. Dessutom vore borgarena icke i stånd att „föhra dher ifrån och hem någon quantitet af bondens wahror, som spanmåhl eller tieru“, utan skulle allenast vid marknaden avsluta köp, varefter bonden blivit tvungen att „föhra samma sitt emot cram försålde godz, till dhen stadhen borgaren boor“, utan att han bleve i tillfälle att välja den stad, där han kunde få högsta priset. Till sist anfördes det, att uleåborgarne endast avsågo att bringa Brahestads borgare till „total ruin och undergång“. [3]) — På allmogens besvär avgav regeringen det svar, att tillstånd till Pyhäjärvi marknad skulle beviljas, så framt lands-

[1]) Resolution för Uleåborg dat. Uppsala d. 27 sept. 1675.
[2]) Allmogens besvär odat., inl. v. 1680 års riksdag.
[3]) Brahestads besvär d. 10 nov 1680 § 4.

höfdingen finner detsamma för allmogen och borgarne nyttigt wara, där om han först noga tillseer“. [1]) Brahestads borgare åter uppmanades att vända sig till kommerskollegium, „hwarest dhe samt deres som marknaden begiära skole skierskådade blifwa“. [2]) Orsaken till de uppenbart mot varandra stridande resolutionerna var förmodligen den, att Brahestads besvär blivit genomläst först, efter det resolutionen för allmogen redan hunnit utfärdas. Huru dessa myndigheters utlåtande utföll är obekant. Antagligen var det avstyrkande att döma av, att någon resolution om Pyhäjärvi marknads inrättande aldrig utfärdades. Förslaget blev därför för alltid gravlagt. Det måste även billigtvis erkännas, att all tillförsel till Brahestad från inlandet hade blivit avskuren, om uleåborgarnes önskningsmål uppfyllts.

3. Uleåborgs handelsdistrikt.

Kemi och Ijo handelsplatser.

De förnämsta handelsplatserna inom det Uleåborg tilldelade handelsdistriktet voro belägna invid Bottenvikens kust i närheten av Kemi och Ijo älvars utlopp. [3]) En anhållan om regelbundna marknaders hållande därstädes gjordes redan i början av 1620-talet i ett till regeringen inlämnat besvär. Såsom motiv därtill angavs, att det var omöjligt för allmogen i Kemi och Ijo socknar, att med sina små „håpar“ komma till staden efter hampa, salt och annat, som de kunde behöva till sina „nödtorffter“. Då det emellertid

[1]) Marg.-ant. till och resol. på allmogens besvär, den senare dat. d. 25 nov. 1680; avskr. i F. S. A.
[2]) Resol. på Brahestads besvär dat. d. 3 dec. 1680.
[3]) Kemi handelsplats var belägen på en holme utanför prästgården, enligt Fellman, Lappmarken I s. 347, och Ijo invid Ijo kyrka på älvens södra strand, enligt ägokartorna i lantm. styr. arkiv; jfr kartorna över Kemi o. Ijo handelsplatser.

var strängt förbjudet att göra „then fattighe almogen någhon tillföringh", anhölls om tvenne marknader i nämnda socknar. Marknaderna, av vilka den ena skulle begynna strax efter nyår och den andra omkring midsommar, skulle avslutas samtidigt i vardera socknen. Då även allmogen livligt åstundade dessa marknader, beviljades tillstånd till deras inrättande. [1])

Några år senare gjorde Torneå borgare anspråk på att få deltaga i Kemi marknader, emedan Kemi hamnplats var belägen endast 3 mil ifrån Torneå, medan avståndet till Uleåborg utgjorde 15 mil. Tillstånd härtill meddelades dem av regeringen genom en resolution av år 1627, däri det förordnades, att bägge städerna „opå förbemälte marcknad skall frijt tillstås sin emellan och med allmogen både handla och wandla". [2]) Denna rättighet Torneå stad sålunda fick sig tilldelad blev yttermera bekräftad år 1636, men tyckes icke till en början hava förorsakat några nämnvärda stridigheter. [3])

År 1641 blev det likväl slut med sämjan. Uleåborgs nya borgmästare lät taga i beslag det gods, torneåboarne „på rätte marknadzplatzen och marknadtzdagarne bekommit hafve". Häröver klagade torneåboarne vid riksdagen, åberopande sig på, att de i enlighet med sina privilegier under lång tid utan hinder besökt Kemi marknader. Dessutom sade de, att de av bönderna mottagit de konfiskerade varorna såsom ersättning för „den försträckningh", desse erhållit till kronoutskyldernas betalande, varför åtgärden föreföll dem än mera orättvis. Såsom skäl för sitt handlingssätt hade borgmästaren anfört, att ingen av Kemi sockens bönder hade rättighet att erhålla penningar eller varor ifrån Torneå. Om detta finge fortgå i framtiden skulle torneåboarne alldeles bliva „trängde ifrån samme marknadh", vilket såväl för dem som kemiboarne vore till „största undergångh". De

[1]) Uleåborgs besvär odat. och o. resol. på dets. av år 1622. — Marknaderna upptagna i almanackorna.

[2]) Priv. för Torneå dat. d. 15 febr. 1627; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A.

[3]) Resol. dat. d. 20 juli 1636; avskr. i F. S. A.

begärde därför, att Kemi marknad skulle underläggas dem, vartill de som ett ytterligare skäl anförde, att de endast hade Torneå och Kalix socknar till sitt handelsgebit, under det att Uleåborg hade så många socknar och marknadsplatser „under sin stadh, att thee knapt dem kunna i rättan tijdh medh torftige wahror bijspringa häller i rättan tijd besökia, som är till att see af Kiemijboernes underdånige suplication". Antagligen väntade de dock ej, att detta förslag skulle vinna nådigt beaktande att döma av, att de i det följande begärde, att marknaderna skulle inskränkas till „een wiss termin" och att det skulle fastställas, huru många gånger om året de skulle få äga rum. „Ty hertill hafve Uleåborgerskapet uthan någon wiss termin ther hållit marknadh, så längie och så offta them hafwer syntz godt wara, mångландes således derigenom sitt godz uth på landhett". [1])

Den i det föregående åberopade Kemi sockens besvärsskrift bekräftade till fullo påståendet, att Uleåborgs borgmästare lagstridigt tagit i beslag de varor, bönderna hämtat till marknaden. [2]) Vid samma tidpunkt försökte uleåborgarne förklara den händelse, som åstadkommit så mycken förbittring. Tagande sin borgmästare i försvar påstodo de, att torneåboarne visserligen icke kunde frånkännas rättighet att handla på själva marknadsplatsen, men att de därför icke fingo „uthom marknan bärga och uthprenga hoos almogen, dersammastädes lika som privilegerade stadzens inbyggiare". De ville tydligen uttala, att kemiboarne icke skulle få besöka Torneå, utan att all handel mellan dem och denna stads inbyggare måste försiggå under marknaden. De uttalade likväl till sist den förhoppning, att regeringen ville utfärda en resolution, efter vilken alla finge rätta sig. [3])

Regeringen förklarade sig vara „behindrat af andre rijksens högt anlägne ärenden" att granska de båda städernas privilegier, varför den icke alls inlät sig på att ägna

[1]) Torneå besvär dat. d. 15 dec. 1641.

[2]) Allmogens besvär, Österbotten, Kemi socken odat., inl. vid 1641—42 års riksdag.

[3]) Uleåborgs besvär dat. d. 1 sept. 1641.

saken någon närmare undersökning, utan gav endast de tvistande parterna en vänlig uppmaning, att „uthi mehrbem:te marknadh handla hvarom annan, som dee bäst kunne och för dette wahne ähre“. Lika litet var regeringen benägen att fastställa någon bestämd termin för marknaden, utan hänvisade blott till, att vardera stadens borgerskap enligt förut utfärdade stadganden hållit marknad midsommartiden i 8 dagar, varvid det även framdeles finge förbliva.[1]) Men följande år fingo torneåboarne det svar på sin förnyade begäran, att uleåborgarne måtte förbjudas att handla med allmogen i Kemi hamn utöver den fastställda marknadstiden, att ett dylikt landsköp var emot „lagh och laga stadgar“ och att därför landshövdingen skulle uppfordras att tillse att „sådant utlopp“ icke efterlåtes och att tillhålla lantmannen att resa till staden för att „sine tarfwer wäxla och byta“.[2])

Dessa stadganden förblevo sedermera under en lång tid gällande. Visserligen försökte torneåboarne vid 1648 års riksdag få Kemi marknader helt och hållet indragna och stället för dem en ny 8 dagars frimarknad inrättad i Torneå närmast före Johanne. Men regeringen avböjde bestämt denna anhållan på grund av, att Torneå och Kemi icke lågo i samma landshövdingedömen. Dessutom fann regeringen det vara nödigt, „att Ulå borgerskap een wiss tijdh om åhret“ reste till marknadsplatsen för att sköta det betydande laxfiske, som bedrevs i Kemi socken och för att uppköpa lax av bönderna. Däremellan skulle Torneå magistrat äga rättighet att förhindra allt landsköp.[3])

Då likväl striden oaktat alla regeringens försök att bilägga den, fortfor med oförminskad häftighet, gavs slutligen åt landshövdingen i uppdrag att noggrannt undersöka saken samt att å regeringens vägnar „förordna derutinnan

---

[1]) Resol. på U:borgs o. besv. dat. d. 14 okt. 1641 samt på Torneå dat. d. 25 febr. 1642; avskr. i F. S. A.

[2]) Resol. på Torneå besvär dat. d. 2 dec. 1643; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A.

[3]) Torneå besvär o. resol. på dets. dat. d. 21 jan. 1648; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A.

städerna emellan, som han finner skäligt och lända ingenthera emot wählfångne privilegier till nachdehl, alt till Kongl. Maij:tts widare gottfinnande och ratification“.[1]) Då likväl flere år förgått utan att någonting tillgjorts, klagade Torneå borgerskap ånyo vid 1654 års riksdag över, att uleåborgarne hela sommaren lågo i Kemi hamn ävensom att Uleåborgs „tullnär“, som uppehöll sig därstädes lika länge, avfordrade tull för allt gods, som bönderna förde förbi marknadsplatsen till Torneå. Följden härav blev, att all tillförsel till Torneå blev avskuren, då bönderna naturligtvis icke gärna ville fortsätta till Torneå, där de för andra gången hade blivit tvungna att erlägga tullavgifter. Torneåboarne förnyade därför än en gång sin anhållan om, att marknadstiderna närmare skulle angivas och att all handel däremellan skulle vara vid laga straff förbjuden.[2])

Att Uleåborgs borgare sålunda ostört kunde fortsätta att bedriva landsköp i Kemi hamn, oaktat det tydligen var emot regeringens resolutioner, berodde i främsta rummet på, att landshövdingen icke beivrade förseelserna med nödig kraft, men även därpå, att borgerskapet för laxfiskets skull ägde rättighet att ligga i hamnen utöver den bestämda marknadstiden och att det var omöjligt att övervaka, om de därunder bedrevo olaga handel, då de alltid kunde kringgå alla förordningar. Å andra sidan kunde kronan icke fråntaga dem laxfisket, då de härför erlade ett drygt arrende till kronan.[3])

Då det slutligen blev klart, att på denna väg intet kunde vinnas, utan att uleåborgarne kvardröjde i Kemi utöver marknadstiden alla förordningar till trots, så länge någon handel överhuvudtaget var möjlig i Kemi, anhöll Torneå borgerskap, att Kemi marknad alldeles skulle upphävas. En dylik åtgärd, sade de, skulle även medföra den fördel, att bonden

---

[1]) Resol. på Torneå besv. dat. 24 dec. 1652; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A.

[2]) Torneå besvär odat., inl. till riksdagen 1654.

[3]) Ett närmare ingående härpå skulle gå utöver detta arbetes plan. Det anförda har meddelats endast som förklaring till de mot varandra stridande resolutionerna och besvären.

skulle „dragas med sina warur til staden och torgett och allt undersleff förekommas bådhe nu och i framtijden". [1]) Regeringen visade sig ganska böjd att tillmötesgå denna anhållan, men ville dock först inhämta kommerskollegii utlåtande. [2]) En tid därefter utfärdades en slutlig resolution, som, utan att gå så långt som i besväret påyrkades, fastställde, att marknaden skulle begynna Petri Paulidag (d. 29 juni) och fortfara i två veckor. Därjämte stadgades det, att „utom den tijden, skall ingen borgare med sine wahror, draga op i sochnen och dermed, något prångell eller landkiöp föröfwa, utan lantmannen skall föhra sitt godz till tårgz och sahlu, och effter aflagd tull dermed lagligen handla och negotiera". [3])

Denna inskränkning i den hittills obegränsade handelsfriheten behagade icke Uleåborgs borgare. De gåvo sig icke ens tid att invänta följande riksdag, utan sände redan 1662 sin borgmästare, Anders Jöransson, för att inför kommerskollegium framhålla, att en viss termin vore „oläglig icke endast för Caijana skull utan och för laxfenges skull". Kommerskollegium anmodade i anledning härav landshövdingen att noggrannt undersöka saken. Man stod således åter på samma ståndpunkt som några år tidigare. [4]) Så länge frågan på detta sätt förblev oavgjord, ansåg Uleåborgs borgerskap sig hava rätt att fortsätta med sin handel som förut hela sommaren igenom. Häröver klagade Torneå borgerskap åter vid 1664 års riksdag. [5]) Den resolution, regeringen som svar härpå avgav, var fullkomligt översstämmande med den år 1660 utfärdade, utan att därmed någonting vanns. [6])

1) Torneå besvär odat., inl. till riksdagen år 1660 i Göteborg.

2) Resol. på o. besv. dat. d. 13 mars 1660; avskr. bl. Torneå priv. i F. S. A.

3) Resol. på Torneå besvär dat. d. 17 dec. 1660; avskr. bl. Torneå priv. i F. S. A.

4) Komm.-koll:ii skriv. till landshövdingen i Österbottens län, dat. d. 3 juni 1662; bland U:borgs besvär.

5) Torneå besvär odat., inl. till 1664 års riksdag.

6) Resol. dat. d. 1 sept. 1664; avskr. i F. S. A.

Vid det möte den ofta nämnda kungliga kommissionen under sin rundresa i Österbotten höll i Torneå, upprepade borgerskapet ånyo sina sedvanliga klagomål, vartill resolverades, att „Uhlå stadh ingalunda skall hafwa låf och tillstånd någon marcknad utj mehrbem:te Kiemi längre att hålla, än högstbemelte kongl. resolution i bookstafwen innehåller och förmäler, på det under praetext af Marknadzfrijheeten allehanda olaga landzkiöp icke må idkas och drifwas". [1]) Vid riksdagen samma år ingingo vardera stadens fullmäktige en förlikning med varandra, varvid de överenskommo, att marknaden skulle förlängas till en månad, efter vilken tid all handel skulle var förbjuden. Landshövdingen skulle åläggas att övervaka, att detta verkligen bleve iakttaget. [2]) Uleåborgarne visade sig även nöjda med den lösning den långvariga konflikten slutligen fått att döma av, att på länge inga klagomål över deras landsköp inlämnades till riksdagarna. — De själva föreslogo vid 1672 års riksdag, att stadens borgmästare och råd finge utöva „justicien öfver platsen enligt stadsrätt", emedan „af bönderna som andra föröfwas slagsmåhl och annor otijdighett". Regeringen lämnade detta utan avseende, i det den förordnade, att ingen förändring skulle vidtagas. Häradsrätten fick därför fortsättningsvis handhava rättsvården på marknadsplatsen. [3])

Ett årtionde senare blossade stridigheterna upp ånyo av orsak, att uleåborgarne begynt hålla ett ständigt „nederlagh" i Kemi hamn „af allehanda slags godz och wahror", vilket tydligen var ett kringgående av den år 1668 utfärdade förordningen. I sitt riksdagsbesvär av år 1680 bådo torneåboarne, att detta måtte förbjudas samt att det ytterligare måtte inskärpas, att all handel finge försiggå endast under

1) „Kongl. Commissariernas resolution och förklaring oppå dee besvärspuncter, som borgerskapet i Torneå stadh wid ransakningen inlewererat hafwa" dat. Torneå d. 16 maj 1668; avskr. bland städernas priv. i F. S. A.

2) Resol. för Torneå dat. d. 1 okt. 1668; avskr. i F. S. A.

3) Uleåborgs besvär odat., inl. vid 1672 års riksdag, samt resol. på dets. dat. d. 13 dec. 1672.

vissa tider av året.[1]) Ärendet remitterades till landshövdingen i Västerbotten, vilken rådförde sig med Österbottens landshövding, varefter båda beslöto att gemensamt förhindra varje överträdelse av gällande författningar.[2])

Tyvärr misslyckades åter alla strävanden att förhindra Uleåborgs köpmän att handla i Kemi, så länge de själva behagade. Detta föranledde åter Torneå borgerskap att vid 1686 års riksdag upprepa sina sedvanliga klagomål.[3]) Regeringen önskade nu åter inhämta landshövdingarnes utlåtande, varför frågans slutliga avgörande än engång uppsköts.[4]) Därför upprepades klagomålen ännu ytterligare vid 1689 års riksdag. Härvid framhölls såsom en beaktansvärd omständighet, att Torneå i likhet med övriga städers borgare voro vid „40 markers böter“ förbjudna att begiva sig ut på landsbygden och således även att mellan marknadstiderna ligga i Kemi hamn. På grund härav var det omöjligt för torneåboarne att erhålla någon tillförsel ifrån Kemi socken eller att handla med denna sockens allmoge, så länge uleåborgarne fingo bedriva landsköp, utan att strängt bestraffas.[5]) Regeringen tyckes dock redan blivit så uttröttad på dessa ständiga klagomål, att den icke alls vidare ville taga någon befattning med saken, utan anmodade landshövdingarna i Väster- och Österbotten att sinsemellan „correspondera“ och avgöra ärendet i enlighet med tidigare utfärdade resolutioner och „den enes samt andres hafwande rätt afhielpa“.[6]) Vilket resultat denna brevväxling medförde, kan icke numera utrönas, emedan inga handlingar rörande densamma finnas bevarade. Att man dock icke lyckades slutligt ordna denna

[1]) Torneå besvär odat., inl. vid 1680 års riksdag.
[2]) Resol. på o. besv. dat. d. 3 dec. 1680; avskr. i F. S. A., samt landsh. Clerks resol. dat. Umeå d. 2 maj 1682; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A. o. bl. Torneå besv. i S. R. A.
[3]) Torneå besvär dat. d. 20 sept. 1686.
[4]) Resol. på o. besv. dat. d. 10 nov. 1686; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A.
[5]) Torneå besvär dat. d. 3 febr. 1689.
[6]) Resol. på o. besv. dat. d. 18 mars 1689; avskr. bl. städ. priv. i F. S. A.

den mest segslitna av alla marknadsfrågor bevisas dock bäst därav, att striden uppblossade med förnyad häftighet under följande tidsperiod.[1])

Den andra av Uleåborgs enskilda lantmarknader vid Bottenvikens kust hölls, som ovan anförts, i Ijo hamn. Densamma förblev denna stads enskilda marknad intill periodens slut, utan att några andra städers borgare gjorde något försök att beröva uleåborgarne denna rättighet. Därför gav denna marknad icke heller anledning till några uttalanden i städernas besvär. Uleåborgs handelsmän kunde således därstädes mera ostört än i Kemi ligga hela sommaren med sina skutor för att utprångla brännvin och tobak åt bönderna. En gång funno sig bönderna själva nödsakade att klaga häröver i en till drottning Kristina inlämnad besvärsskrift, vari de anförde, att uleåborgarne „uthan konunghligit breff och tillstånd, så widt oss ähr kunnigdt, läggie sigh nedher widh wår sochne kyrkia om St. Johannis tijdh, dhär dhee såsom fiskeare liggia hele sommaren igenom in emoth hösten, räcknandes sigh dhär haffva ett marknadzställe, som doch rättare för theres långhsamme liggiande skulld een fiskiare hampn må kalles, effter dee i se många weckor natt och dagh sökia omkring hoos een och annan effter fisch, dragandes med thobach och andra onyttiga waror så widh fiskerijställen och i hampnen som hemma i gårdarne, dragandes den eenfalldiga hopen drängiar och pojkar uthur händerne hwadh fisch bondens hion åthkomma kan, dhet mycket förkorttar cronans laxestadga“. Då en dylik handel icke kunde betecknas annorlunda än som „ett falt landzkiöp“, anhöll allmogen, att i fall Uleåborgs borgare hade rätt att hålla marknad i Ijo, konungen måtte bestämma „huru länge och på hwadh tijdh om sommaren“ den finge hållas.[2])

De i detta besvär anförda klagomålen blevo på begäran bekräftade av landshövdingeämbetet i Uleåborg i en bifogad skrivelse, däri det sades, att det var allmänt bekant, „att så snart som någon lax begynner fångas uthj Ijo elff

[1]) Jfr. Virkkunen, Oulun kaup. hist. s. 177—179.
[2]) Allmogens besvär, Österbotten, Ijo socken odat.

och bårgerskapet dhet fåår wetta, skynda dhee sigh dijth, och liggia dhäär hele sommaren igenom intill Jacobj eller Olaij såsom i ett fiskieställe och kalla det till een marknadt". [1]) Någon resolution blev icke i anledning härav utfärdad. Icke heller omtalas Ijo marknad vidare i 1600-talets handlingar. Först under följande period blev även denna marknad föremål för häftiga strider. [2])

Ryssemarknader i Uleåborg och Kajana.

Uleåborgarne insågo, att det ej var nog med att hålla marknader vid kusten, utan att det även var nödvändigt, att handelsmännen själva reste till inlandet för att där upphandla böndernas varor och därpå själva frakta ned dem för älvarna. I överensstämmelse med dessa principer lyckades de utverka sig rättighet att hålla tvenne enskilda marknader i Kajaneborgs socken, den ena i Paldamo by den 24 juni och den andra i Särismäki by den 15 december. [3]) Härigenom hoppades de helt säkert icke allenast kunna anknyta handelsförbindelser med befolkningen i Kajana län, utan ock monopolisera den handel, som bedrivits av inbyggarena från archangelska guvernementet. Ty det måste ju anses fördelaktigare för dessa gårdfarihandlare att besöka de regelbundna marknaderna än att draga omkring från by till by i det svenska rikets vidsträkta nordliga bygder för att utbjuda sina varor. Av dessa marknadsplatser var den senare ej lyckligt vald att döma av, att den snar totalt råkade i glömska.

[1]) Bilaga till föregående dat. Uleåborg d. 7 okt. 1643, undertecknad på landshövdingens vägnar av Karl Olaf Bonde.

[2]) Jfr följ.

[3]) Priv. för Uleåborg, dat. d. 20 april 1625; avskr. i S. R. A. bl. Uleåborgs besvär. Av dessa marknadsplatser var den förra belägen invid Paldamo kyrka. Den senare marknadsplatsens läge är svårt att angiva, då en by benämnd Särismäki ej finnes upptagen på några kartor. Möjligtvis åsyftades „Saresmäcki" by belägen på vattendelarn mellan Uleå och Idensalmi vattensystem. Jfr Nordmann, Per Brahe s. 291.

Däremot fortforo Paldamo marknader samt blevo vid Kajanas anläggning flyttade till denna stad. Därtill inrättades därstädes samtidigt en andra marknad Kyndelsmessotiden. [1]) Båda dessa marknader blevo innan kort mycket betydande. Särskilt till vintermarknaden infunno sig karelare både från archangelska guvernementet och från Kexholms län, varigenom den blev en s. k. „ryssemarknad". [2])

Som nämnts voro dessa marknader ursprungligen Uleåborgs enskilda. Handeln var likväl så inbringande, att det i längden blev omöjligt att avhålla andra städers borgare därifrån. Särskilt försökte torneåboarne med våld tillkämpa sig rättighet att deltaga i handelsrörelsen. Först infunno sig enskilda borgare för att i all hemlighet uppköpa „ryska wahrur". Detta blev emellertid uppdagat och de skyldiga dömda till dryga penningeböter. [3]) Vid riksdagen i Göteborg 1660 lyckades Torneå borgerskap likväl utverka sig tillåtelse att besöka ifrågavarande marknader på grund av, att Uleåborgs handelsmän plägade närvara vid Torneå frimarknad. [4])

Genom fredslutet i Kardis medgavs de ryska handelsmännen rättighet att resa, till vilken stad de önskade. Då detta likväl snart ledde till missbruk och landsköp, beslöt regeringen att i stället inrätta en allmän marknad för „ryssehandeln" i Uleåborg, där köpmän från alla andra städer skulle få sammankomma för att handla „effter lagh och handelsordinantier". [5])

Denna marknad var sedermera under en lång tid föremål för regeringens synnerliga omsorger. Det oaktat var icke någon bestämd termin angiven för densamma. Denna brist blev avhjälpt av landshövding Wrangel, som år 1678

[1]) Enligt uppgifter i almanackorna.

[2]) Resol. för „gränze inspectoren i Kexholms län" dat. d. 16 dec. 1646; avskr. i F. S. A.

[3]) Uleåborgs rådst. prot. dat. d. 9 o. 11 febr. 1656.

[4]) Torneå besvär odat., inl. vid Göteborgs riksdag, samt resol. på dets. dat. d. 13 mars 1660; avskr. i F. S. A. Jfr. Gebhard, Kajanin linna ja lääni s. 14 o. följ.

[5]) Resol. för Uleåborg dat. d. 31 aug. 1664; avskr. i F. S. A. o. bl. Brahestads besvär i S. R. A.

på uppmaning av Uleåborgs magistrat fastställde, att marknaden skulle pågå melian den 2 och 20 januari, under vilken tid det skulle „allom fritt stånda med ryssarne att handla". [1])

Att denna marknad ej medförde den nytta, som avsett varit, berodde främst på, att uleåborgarne vanligtvis hade upphandlat de bästa varorna redan, innan marknadsterminen ingått, så att knappast någonting fanns kvar, då de främmande borgarena och bönderna tillätos handla. Borgerskapen i de väster- och österbottniska städerna anhöllo därför upprepade gånger om, att ryssehandeln åter måtte frigivas. [2]) Vid 1680 års riksdag förmåddes regeringen att lämna sitt bifall därtill, varefter ryssemarknaderna i Uleåborg förlorade varje betydelse. [3]) En ersättning härför erhöll stadens borgerskap genom, att Kajana förklarades för en marknadsplats under Uleåborg. Detta innebar emellertid icke, att andra städers borgare skulle utestängas från Kajana marknader. Tvärtom stadgades det, „at berörde marknad hålles och begåås, som der med förr och her till vant och bruukeligt warit hafwer". [4]) Terminerna förblevo även fortsättningsvis desamma som förut, den 2 februari och den 24 juni. Vid 1697 års riksdag anhöll allmogen om, att sommarmarknaden måtte flyttas till den 10 augusti, emedan Uleåborgs borgerskap Johannetiden befann sig på „Stockholms reesan" och allmogen den tiden var förhindrad av „svädes bruken" att besöka marknaden. [5]) Detta besvär blev remitterat till kommerskollegium, men föranledde icke till någon vidare åtgärd från regeringens sida. [6])

[1]) Resol. utfärd. av landsh. Didrik Wrangel dat. 29 juli 1678; avskr. bl. U:borgs besv. i S. R. A.

[2]) Vasa besvär dat. — sept. 1680.

[3]) Resol. på Uleåborgs och Vasa besvär dat. 11 nov. 1680; avskr. i F. S. A.

[4]) Resol. på Uleåborgs besvär dat. 20 dec. 1682; avskr. i F. S. A.

[5]) Allmogens besvär, Norra fögderiet odat., inl. d. 9 nov. 1697.

[6]) Resol. icke anträffad i S. R. A.; marknaderna upptagna på de förra dagarna i Tammelin, o. almanack. Jfr. Virkkunen, o. a. s. 180—182.

Andra perioden 1719—1772.

I KAPITLET.

Allmänna frimarknader i landets städer.

1. Åbo frimarknader.

Vid frihetstidens ingång hade frimarknaden i Åbo i början av september förlorat sin ursprungliga karaktär. Uppstädernas borgare föredrogo att begiva sig till den samtidiga höstmarknaden i Stockholm, där tillgången på varor var ofantligt mycket större än i Åbo. Utländska köpmän infunno sig icke heller. Orsaken till denna utveckling är att söka i merkantilsystemets ekonomiska lagstiftning, genom vilken Stockholm blev stapelstad för hela utrikeshandeln. [1]) I stället var höstjämte vinter- och sommarmarknaden i Åbo av så mycket större betydelse för handeln med allmogen. Till desamma infunno sig inlandsbönderna från avlägsna delar av Tavastland och Satakunta för att föryttra sina produkter och tillhandla sig varor. Där infann sig ock skärgårdsbefolkningen för att utbjuda sin fisk och för att förskaffa sig det den behövde. Rörelsen var därför vida större än på någon annan av landets marknader. Tyvärr hade bönderna vid dessa marknader icke tillfälle till ett fritt varuutbyte, emedan stadens köpmän småningom lyckats göra sig till förmedlare av all handel, varigenom alla varor mycket fördyrades. Över dessa förhållanden anfördes klagomål i

[1]) Jfr Palmén, o. a. s. 139.

flere vitt skilda häraders riksdagsbesvär, vilket vittnar om den stora tillströmning av resande från olika delar av landet, som kännetecknade Åbo marknader. Sålunda klagade nedre Hollola härads bönder vid 1731 års riksdag över, att då det endast fanns ett våghus i Åbo, det ofta kunde räcka två dagar, innan alla deras varor, vilka mest bestodo av lin, hampa och humla, hunnit vägas. Då de slutligen tillätos komma till torgs, kunde det därför ofta inträffa, att marknaderna, vilka pågingo endast en dag, redan voro över. Bönderna begärde på grund härav, att sagda vågpenningar måtte avskaffas. Kommerskollegium avstyrkte detta besvär under framhållande av, att enligt en förordning av år 1723 vågpenningar skulle upptagas för alla varor, som hämtades till städerna, samt föreslog i stället att flere våghus skulle uppföras.[1])

Vid följande riksdag, 1734, anhöll allmogen i Virmo och Masku härader i sina riksdagsbesvär, att Åbo marknader skulle förlängas från en till tre eller fyra dagar. Som motiv härtill framhöll den, att „alla landtmän på den ena dagen icke engång slippa igenom tullen för det myckna uppehållet, som derwid nu tillskyndas, mycket mindre hinna försee sig om någon handel med andra landtmän, utan nödgas i den händelsen stadna med sin wahra och kiöpslagan i borgarens twång och godtycko, hwad han derföre gifwa och taga will". — Likartade klagomål inlämnade bönderna i övre och nedre Satakunta, Halikko samt övre och nedre Sääksmäki härader. I de sistnämndas besvär föreslogs, att varorna skulle mätas på stadens våg, som var uppställd på torget, och att bönderna skulle få erlägga tullavgifter, enligt de uppgifter, de själva meddelade. De nuvarande förhållandena medförde, förklarade de, att sedan de vid tullporten genom förtullningen blivit hindrade att begiva sig in i staden, medan marknaden pågick, hava de efteråt nödgats

¹) Komm.-koll:ii betänk. ang. nedre Hollola härads besv. dat. 8 mars 1733; Allmogens besvär, Tavastland.

sälja sina varor „för mindre prijs, än derföre under marknadens påstående blifwit betahlt".[1])

Magistraten i Åbo, vilken sattes i tillfälle att yttra sig angående påståendet, att marknaderna pågingo endast en dag, hade en helt annan uppfattning om saken. Den förklarade, att allmogen själv var skulden till detta missförhållande, emedan den „i en trängsel på första dagen sammanstöter, skärikarlen til mötes, ock dagen derpå åter skyndar sig tilbaka för hästefördretz och sitt hemmans arbete skuld, ehuru den altijd warit här frigifwet, det som mera är, nembligen i 8 dagars tid om sommar- och vintermarcknaderne, men under höstemarcknaden, såsom en gammal frijmarcknad, 3 weckors sinsemellan att handla".[2]) Landshövding Yxkull meddelade därtill, att han låtit kungöra i hela länet, huru länge bemälde marknader skulle hållas, samt att marknadernas början och slut tillkännagåvos genom „an och trumbslag".[3]) Kommerskollegium hade för sin egen del intet att tillägga härtill, utan reciterade blott, vad i saken anförts.[4]) Den föreslagna tiden för Åbo stads' marknader blev sedermera genom ett överhetligt påbud fastställd. I anledning åter av allmogens klagomål över det långa uppehållet vid tullportarna, vilket för övrigt gällde varje gång de infunno sig till Åbo med sina varor, meddelade regeringen, att det genom en resolution på allmogens allmänna besvär redan stadgats, att tullportarna skulle hållas öppna från klockan fyra på morgonen och att förtullningen borde ske utan något uppehåll. Tullnären skulle dessutom vara skyl-

¹) Transsumt av Virmo och Masku häraders enskilda besvär vid riksdagen 1734 § 6; Åbo stads acta. Allmogens besvär, Tavastland, övre och nedre Sääksmäki härader odat.; jfr resol. på allmogens besvär.

²) Magistratens svarsskrift dat. Åbo rådhus d. 14 okt. 1734; Åbo acta i S. R. A.

³) Landsh. skriv. till komm.-koll. dat. Åbo d. 21 okt 1734; Åbo acta.

⁴) Anf. handlingar citerade i komm.-koll:ii betänk. dat. d. 12 nov. 1734.

dig att insläppa alla resande, som icke medförde tullpliktiga varor, strax efter det visitationen verkställts. På samma gång avböjde regeringen alldeles bestämt, att lilla tullen bleve förvandlad till en direkt på hemmanen vilande skatt. [1])

Det förefaller, som om borgerskapet insett det berättigade i allmogens klagomål och därför beredvilligt fogat sig efter dess önskningar. Men granskar man närmare de anförda aktstyckena skall man snart finna, att borgerskapet förstod att på ett skickligt sätt skenbart giva efter, men att det i själva verket alls icke yttrat sig om den huvudorsak till allmogens klagomål, vilken var, att skärgårdsbönderna infunno sig till den första marknadsdagen samt tvungos eller lockades att föryttra alla sina varor åt stadens köpmän, innan någon handel med inlandsbönderna hunnit komma till stånd. Det långa uppehållet med tullvisiteringen kunde icke heller avhjälpas trots alla kungliga förordningar. Bönderna förorsakades härigenom oerhörda lidanden. Ofta måste de i sträng vinterkyla flere dagar vänta på att bliva insläppta genom stadsporten. Ofta ådagalade tullbetjäningen ännu därtill en småaktig kitslighet gentemot de okunniga bönderna. Bönderna sökte därför vid följande riksdag, 1738, ännu engång framhålla sina svårigheter i hopp om, att regeringen slutligen skulle vidtaga sådana åtgärder, att tillståndet bleve drägligare. Besvären voro denna gång ifrån övre och nedre Sääksmäki och Masku härader, inlämnade genom dessas riksdagsrepresentanter. I det förra, synnerligen intressanta besväret omtalades först, att fastän bönderna ofta anlände dagen, förrän marknaden utlysts, visitationen drog så långt ut på tiden, att de blevo insläppta först, då all handel med skär-

[1]) Resol. på allmogens besvär i Virmo och Masku, övre och nedre Satakunta samt Halikko härader, givna d. 7 nov. 1735; Konc. resol. på allmogens besv. i S. R. A. Jfr resol. på allmogens allm. besvär dat. d. 12 dec. 1734 § 57; Modée, Utdrag ur resol. o. public. II s. 1178. — Uppbärandet av lilla tullen var utarrenderat åt generaltullarrende societeten åren 1727—65; Nord. familjebok 1. Uppl. V s. 1024.

gårdsbönderna redan var „förbi“. Därtill kom ytterligare „then swårighet hårda winterkiölden med sig hafft för den fattige allmogen, som under bar himmell på ett ställe så länge måste fördröja, sedan then och utaf en lång och beswärlig resa, blifwit så wäl sielf som des dräkter utmattad, (utan) at förtiga den olägenheten, som stundom infallande snö och uhrwäder förorsaka. Enär wisitationen omsider skall försiggå, så afskiäres åffta repet, hwarmed lasset bundit är och, utan skiählig misstanka af något offörtullat gods, blifwer den fattige allmogen twungen at häfwa sitt gods utur slädan åffta i wätan och orenligheten till sin stora skada. Denna olägenhet yppas icke ringa deraf, at wid tullarne här i Finland bliwit swenske betiente tillsatta, hwilka icke ens förstå finska språket, hwaraf åffta händt, at ehuru richtigt allmogen sitt gods angifwit, så har det annorledes anteknat blifwit, hwarigenom sedan confiscation skier, ehuru allmogen påstår, samt med edhz erbiuder sig erhålla, at han intet swek wid angifwandet brukat. Och som allmogen eij förstår att utföra en sådan saak, eller har tid att fördröja och afbida accis rättens utslag, så måste han under suk och klagan utöfwer en sådan en oförrätt, häldre lida densamme, än med en lång och ledsam rättegång sin rätt söka. Sådant alt sätter uti allmogen en sådan afsky och fasa at söka städerne med sine ringa til salu ägande waror, utan upsöker allmogen heldre andre utwägar om giörligit är til sine warors wändande till pennings, undantagandes, då högsta nöden dem twingar städerne att söka“. Besväret avslutades med önskningsmålet, att kontraktet med tullarrendesocieteten måtte upphävas och kronan själv upptaga tullavgifterna såsom förut, varav ock enligt allmogens uppfattning kronan skulle hava större „indrägsell“. [1]) — I Masku härads besvär gjordes samma anhållan, som i ovanstående, att kronan själv måtte övertaga tulluppbörden på grund av, att allmogen fick utstå „hwariehanda egen-

[1]) Allmogens besvär, Tavastland, övre och nedre Sääksmäki härad, dat. d. 13 febr. 1738.

willigheter och tidsspillan i synnerhet marknadstijder". [1]) Regeringen betraktade helt säkert dessa besvär såsom alltför oangenäma anklagelser mot missförhållanden, vilka den varken kunde eller ville avhjälpa, och fann därför för klokast att icke ens låta dem komma under kommerskollegii behandling. [2])

Till sist må ännu anföras det, som landshövding Wallén yttrade om marknaderna i Åbo i anledning av Merimasku socknebors nedannämnda anhållan om en marknad i sin socken, varav tydligt framgår, huru liten nytta allmogen faktiskt hade av Åbo stads många marknader. „Sommar- och wintermarknaderne påstodo allenast en dag", omtalade han, „då alt måste köpas och säljas med största brådska och obeqwämlighet, ej till förtigandes, det landtmannen förde in till sommarmarknaden föga eller alls ingen spannemål", vilket berodde därpå „at allmogen från de fiermare sochnarne, i synnerhet ifrån Biörneborgs och Tawastehus län, började redan wid åkeföret, at föra in sin spannemål till salu, hwilken tillförsel sedan påstod hela winteren, alt efter som landtmannen hunne. — — — — Jemwäl ock, att ehuru höstmarknaden i Åbo åter påstod i flere dagar dock ganska litet spannemål den tiden ifrån landet inkomme, och således skärkarlens öde wore i det mästa, at sälja sine wahror och sedan köpa spannemålen för reda penningar, utan någon bytes förmån". [3])

2. Frimarknader i Nylands och Tavastehus läns städer.

Borgå och Tavastehus.

Under frihetstiden fortforo de förut omtalade Trettondagsmarknaderna i Borgå och Tavastehus. Av dessa hörde

[1]) Allmogens besvär, Egentl. Finland, Masku härad, inl. vid 1738 års riksdag.

[2]) Enligt marg.-ant. till o. besv. Resol. har icke anträffats i S. R. A.

[3]) Komm.-kollii betänk. ang. Merimasku sockens anhållan om en marknad dat. d. 4 nov. 1761; Allmogens besvär, Egentl. Finland.

Tavastehus frimarknad till de mest betydande i hela landet samt besöktes av köpmän från vitt skilda orter. Så anhöllo kajanaboarne år 1731 om, att få besöka denna marknad för att uppköpa „rude materia af ull, lijn och hampa", i avsikt att därav förfärdiga garn, tyger och vadmal vid ett tillärnat „manufacteri". De mest betydande handelsartilarna vid ifrågavarande marknader voro, utom de nämnda, humla, smör, talg, hästar, boskap „och flere sorter saltfisk från Åbo och Österbotten". [1]) Ofta blevo marknadsbesökande utsatta för trakasserier från tavastehusboarnes sida, vilka tydligen med ovilja betraktade den stora skara främlingar, som samlades i deras stad. Sålunda klaga Kristinestads borgare vid 1723 års riksdag över, att Tavastehus magistrat vägrat anvisa dem torgplats under en marknad, varför de bönföllo om, att dem måtte tillåtas „at idka wid öppen marknad frijhandel med loflige retour wahror". [2])

Av Tavastehus övriga marknader voro de, som begynte den 29 juli och den 1 september allmänna frimarknader. [3]) Vid riksdagarna 1719, 1723 och 1726—27 försökte Helsingfors borgare tillvälla sig ensam rätt till marknaden i september. I vederlag härför erbjödo de sig att avstå åt åboboarne all rätt till Lojo, Karislojo och Borgå marknader. Denna anhållan motiverades med det redan många gånger förut anförda påståendet att Tavastehus marknader skulle utgöra en fortsättning av Turkhautta marknader samt med, att stadens borgare aldrig plägade besöka någon av marknaderna i Åbo och Björneborgs län. [4]) Denna begäran stötte på motstånd hos Borgå stads och allmogens representanter. Den förra anförde därvid, att borgåboarne år 1607 medgivits rättighet „att nyttia marknaderna i Finmarken". I detta yttrande instämde allmogens fullmäktig, vilken icke

[1]) Kajana besvär dat. Sthlm. d. 16 mars 1731. Jfr Landsh. i Nyl. o. T:hus län berätt. om länets marknader avgiven 1780.

[2]) Kristinestads besvär dat. 1723; Kr:stads acta i S. R. A.

[3]) Därtill hade stadens borgare en enskild marknad ursprungligen dagen efter Trefaldighetssöndagen och senare den 26 maj; enligt alm.

[4]) Helsingfors besvär vid riksdagarna 1719, 1723 och 1726—27.

allenast meddelade „at samma marknad från långliga tider tilbaka bliwit af alla städerne der ikring med lika frihet besökte“, utan ock anhöll, „at ingen enskijlt frihet staden Helsingfors på någon af desse marknader meddelas måtte, som ländande till allmogens största skada och förfång, i det de med sin afwel wore således bundne till hvad pris Helsingfors borgerskap dem gifwa täktes och deremot twungne emottaga de främmande warorne så högdt det wille stegra“. Dessa synpunkter delades av kommerskollegium, varför det fann sig föranlåtet att avstyrka den gjorda begäran.[1])

Helsingfors.

Helsingfors hade icke i början av perioden någon allmän frimarknad. I syfte att avhjälpa denna brist anhöll stadens borgerskap om att hålla marknad tvenne gånger årligen, Pålsmesso- (d. 25 jan) och Michelsmessodagen (d. 29 sept.) Då på nämnda „terminer“, tillade borgerskapet, inga andra marknader „här i orten“ inföllo, skulle de föreslagna frimarknaderna „lända till den här omkring belägne landtmannens märkelige nytta“.[2]) Dåvarande lanshövdingen, Stierncrantz, erhöll i uppdrag att häröver låta höra allmogen och borgerskapen i de övriga nyländska städerna. Tyvärr fördröjdes ärendets behandling härigenom mycket länge av orsak, att landssekreteraren underlät att „utarbeta en expedition i ämnet“. Då denne på grund härav blivit suspenderad från sin befattning, sände landshövdingen en skrivelse till kommerskollegium, däri han angav skälen till att ingenting i saken blivit gjort, varjämte han meddelade, att han icke vidare var i tillfälle att höra allmogen, emedan häradstingen redan avslutats. Han menade likväl

---

[1]) Komm.-koll:ii betänk. över o. besv. av år 1723 dat. d. 5 sept. 1723; H:fors acta i S. R. A.

Höstmarknaden blev efter nya stilens införande utsatt till 24 aug. Sommarmarknaden torde hava upphört i slutet av 1760-talet. Från och med år 1767 upptogs den ej vidare i almanackorna.

[2]) Helsingfors besvär vid 1734 års riksdag § 5; H:fors acta.

att „slike frimarknader icke kunna wara allmogen eller andre å landet boende till någon afsaknad, utan fast mera till nytta och båtnad“. Ty allmogen bleve genom att borgare från andra städer skulle „sammankomma“ i tillfälle att erhålla bättre pris för sina produkter och att tillhandla sig borgarenas varor för ett billigare pris än eljest Dessutom hoppades landshövdingen, att tullinkomsten i Helsingfors skulle ökas, varför han icke tvekade att tillstyrka förslaget.[1])

Kommerskollegium ansåg icke detta svar vara tillfredsställande, varför Stierncrantz erhöll förnyad befallning att höra såväl landsbygdens som städernas befolkning. I anledning härav sammankallades rådhusstämmor i städerna och häradsting på landsbygden. Vid de förra understödde borgerskapen i Borgå och Tavastehus förslaget. Det förra med det förbehåll, att höstmarknaden icke skulle utsättas till den 29 september utan något senare för att icke allmogen skulle bliva förhindrad att besöka Forsby marknad i Pernå, vilken av „ållderstädt Michelsmessodagen“. Tavastehusboarne däremot förklarade, att de ingenting hade att „påminna“, utan ansågo „fast heller för deras beqwämlighet nyttigt, att en marknad i Helsingfors på ofwananförde terminer skulle hållas“.[2]) Ekenäsboarne hyste helt andra tänkesätt. De motsatte sig marknadernas inrättande på det bestämdaste på grund av att helsingforsarne förvägrat dem rättighet att deltaga i Pikkala marknader och emedan de fruktade, att Ekenäs handel ytterligare komme att minskas genom förslagets realiserande.[3])

På landsbygden väckte förslaget endast odelad tillfredsställelse. Vid Helsinge, Nurmijärvi, Sibbo och Tusby socknars höstting yttrades det, att marknaderna skulle komma att lända „allmogen till fördehl“, då den därigenom komme

---

[1]) Landsh. Stierncrantz skriv. till komm.-koll. odat; föredr. d. 11 maj 1736; H:fors acta i S. R. A.

[2]) Borgå rådst. prot. dat. d. 18 aug. 1736 och Tavastehus d:o dat. d. 2 sept. s. å.; utdrag i H:fors acta i S. R. A.

[3]) Skriv. från Ekenäs magistr. till landsh. dat. d. 22 sept. 1736; H:fors acta i S. R. A.

att erhålla bättre pris „än elliest“ för sina varor. Likaså meddelades från Pusula, Vichtis, Esbo, Kyrkslätts och Sjundeå tingslag, att alla förklarat sig vara „thermed för sin del aldeles nöijde“.[1])

Vid avsändandet av anförda aktstycken bifogade landshövdingen en skrivelse, däri han angav, att ekenäsboarnes från alla andras avvikande uttalande berodde „på otillräckeligit begrep om slika marknaders natur och inrättning“. De hade likväl icke någon „skjälig orsak at befahra“ något „intrång“ i sin handel, då de lika väl som andra städers handlande kunde infinna sig till de tilltänkta marknaderna. För övrigt ansåg landshövdingen, att Helsingfors borgare vore de enda, vilka möjligtvis komme att förlora något genom förslagets realiserande. Men då de själva tagit initiativet därtil!, bevisade det, att de väntade sig „en ofelbar förmån af ståndpänningar, bod- och hushyror samt andre inkomster, som wid dylika tillfällen pläga inflyta“.[2])

Då intet svar ingått, innan 1738 års riksdag sammankallats, förnyade helsingforsarne än engång sin begäran, med det tillägg, att de ifrågasatta marknaderna „af inhemske och främmande i 2 dagar nyttias må och 4 dagar däreffter af borgerskapet allena“.[3]) Ärendets avgörande lät mycket länge vänta på sig. Först i november 1743 utfärdades slutlig resolution, genom vilken i enlighet med kommerskollegii hemställan, förslaget godkändes i dess ursprungliga form. Det senare besväret synes icke alls hava blivit beaktat vid ärendets behandling.[4])

[1]) Prot. utdrag fr. hösttingen i Helsinge och Nurmijärvi socknar dat. d. 12 nov. 1736 § 5, i Sibbo och Tusby socknar d. 4 nov. s. å. § 89, i Vichtis socken och Pusula kapell d. 19 okt. s. å. § 2, Esbo socken d. 25 okt. s. å. § 2. Kyrkslätt d. 2 nov. s. å. § 2 samt Sjundeå socken d. 8 nov. s. å. § 2; H:fors acta i S. R. A.

[2]) Landsh. Stierncrantz skriv. till komm.-koll. dat. H:fors d. 24 jan. 1737; H:fors acta i S. R. A.

[3]) Helsingfors besv. vid riksd. 1738 § 4; Nordmann o. a. IV s. 105.

[4]) Komm-.koll:ii betänk. ang. H:fors o. besv. odat., inreg. d. 2 nov. 1743; H:fors besv., samt resol. på dets. o. besv. dat. d. 17 nov 1743; Konc. resol. på städ. besv.

3. De österbottniska frimarknaderna.

Under frihetstiden nedsjönko de flesta av de gamla frimarknaderna i de österbottniska städerna till obetydliga lantmarknader, vilka endast besöktes av allmogen i de närmaste socknarna. Detta var t. ex. fallet med Korsmesso- i Kristinestad, Olofsmesso- i Nykarleby och Larsmessomarknaden i Uleåborg. Den sistnämnda pågick officiellt i flere dagar, men att den saknade varje betydelse framgår redan därav, att den var samtidig med en nyinrättad marknad i Kajana. Jakobstad, Gamlakarleby och Brahestad hade inga marknader.[1]) Borgerskapet i den sistnämnda staden gjorde visserligen ett försök att få en marknad. Men detta ledde icke till önskat resultat, måhända på grund av, att borgerskapet uttalat sig för, att främmande köpmän skulle tillåtas att handla endast med stadens egna borgare och ej med bönderna.[2]) Endast i Vasa fortfor den förut omtalade allmänna frimarknaden. Nämnda marknad besöktes likväl icke av åboboarne, men sin natur av frimarknad behöll den därigenom, att den besöktes av borgare och bönder från Bottniska vikens västra kusttrakter.

Antagligen hade dock även Vasa marknad förlorat sin ursprungliga karaktär, om icke vid frihetstidens början en djup fiendskap hade rått mellan borgare och bönder i södra Österbotten. Orsaken härtill var, att de förra önskade förhindra bönderna att begiva sig till den stad eller marknadsplats de önskade. I sådan avsikt fattade köpmännen i Vasa, Kristinestad, Nykarleby och Jakobstad en gemensam överenskommelse att handla endast med de närmaste socknarnas bönder. I varje stad bildade ännu därtill borgarena en ring, varigenom det blev dem möjligt att ytterligare sänka priset på böndernas produkter och höja priset på sina egna

[1]) Kristinestad erhöll under perioden en andra marknad Kyndelsmessodagen, Nykarleby och Uleåborgs marknader infölllo efter nya stadens införanden den 10 och den 24 augusti; enligt uppgifter i almanackorna.

[2]) Brahestads besvär odat.

varor. Så erlades exempelvis under vintern 1721—22 för en tunna tjära 4 d:r 16 ·/. k:mt och under påföljande sommar 6 d:r, medan tillverknings- och transportkostnaderna beräknades stiga till 16 d:r 15 ·/.. En tunna råg taxerades åter till 7 d:r 6 ·/., medan en „struken kappe" salt ansågs motsvara „4 rågade rågcappor". Under 1600-talet hade bönderna tack vare bondeseglationen och frimarknaderna i Vasa undgått att utsättas för ett dylikt godtycke. Men under stora ofreden hade förordningarna härom råkat i glömska. Fastän bönderna insågo, att det enda radikala botemedlet vore, att en stad i Österbotten finge stapelrättigheter, ville de likväl nöja sig med att bönfalla om att sagda frimarknad måtte återupplivas.[1])

Anförda uttalande, vilket ingått i böndernas besvär vid 1723 års riksdag, hänsköts till den vid sagda riksdag tillsatta „commercie deputationen". I dess betänkande, vilket avgavs som svar härpå, tillmötesgick man böndernas önskningsmål så mycket tidens uppfattningssätt tillät. Först och främst föreslogs det, att bönderna med de inskränkningar, som gjorts i generalresolutionen på allmogens allmänna besvär vid 1719 års riksdag, skulle medgivas rättighet att besöka, vilken stad de önskade.[2]) Rörande åter den begärda frimarknaden i Vasa, förklarade deputationen, att den efter att hava rådfört sig med kommerskollegium funnit, att privilegium därtill utfärdats åren 1640 och 1642 och att såväl Stockholms som andra städers borgare haft rättighet att besöka den. Orsaken till att den upphört, var att den utsatta marknadsterminen, den 10 augusti, var olämplig, emedan allmogen den tiden var upptagen av sitt åkerbruk. Emellertid ansåg deputationen, att en dylik frimarknad „så wäl till de angräntsande städers fördel som landtmannens nytta och beqwämlighet, at wid dylika tillfällen emot sine warors och afwels föryttrande få sig andre nödige perzedlar tilhandla, hwarpå och sådane och flere inrättade marknader böra hafwa sit förnämsta afse-

[1]) Allmogens besvär, Österbottens södra härad dat. Vasa d. 24 nov. 1722.

[2]) Jfr Modée o. a. I s. 94.

ende". På grund härav kunde deputationen icke finna „af hwad orsak staden Wasa denne frimarknad, emot förberörde kongl. påbud wil bestrida, utan håller före, at densamma fastmera borde til följe af mer högbem:te påbud, samt den der af landet och allmogen tilflytande nyttan, nu åter på samma sätt som i förra tider derstädes inrättas och åhrligen hållas". Därjämte tillstyrktes, att marknaden skulle „effter allmogens åstundan och landshöfdingens betänkande" utsättas till den 1 september.[1])

Regeringen önskade häröver ytterligare inhämta utlåtande av kommerskollegium, varigenom denna för allmogen så viktiga fråga länge förblev oavgjord.[2]) Bönderna sågo sig därför tvungna att vid 1730 års riksdag ånyo påpeka, att Vasa frimarknad fortsättningsvis var utsatt i almanackorna, men att den det oaktat icke „på långliga tider" blivit hållen Genom denna frimarknad skulle, tillades det, allmogen „någorlunda lindras i det twång, den lider i närmaste städer, besynnerligen i deras handel med strömming, järn, lijn och hampa med mera, som ifrån andra ortter hitföras sampt för lindrigare prijs köpas, eller och emot spannmåhl och andra waror tillbytas kan".[3])

Den efterlängtade marknaden blev nu äntligen inrättad. Att detta var av betydelse icke allenast för Österbottens, utan även för Västerbottens allmoge, framgår bäst därav, att den senare vid följande riksdag frambar en underdånig tacksägelse för den beviljade förmånen. Tyvärr förblev tiden för Vasa frimarknad fortsättningsvis Bartolomeidagen. Denna dag var mycket olämplig, emedan lantmannen i södra Österbotten till dess icke hann „aftröska än mindre till torgs föra sin säd" och bönderna i södra Västerbotten ej heller till den tiden „utan deras största skada och olägenhet" kunde infinna sig, „så wijda då

[1]) Kommersdeputationens betänk. över o. besvär dat. d. 26 juli 1723; Allmogens besv., Österbotten.

[2]) Resol. på o. besvär dat. d. 30 okt. 1723.

[3]) Allmogens besvär, Österbottens södra fögderi dat. Vasa d. 30 nov. 1730.

högsta inbärgningen för dem af säd infaller och påstår". De sistnämnde begärde därför, att marknaden måtte utsättas till den 9 september, varvid de tillika hänvisade till, att ändamålet med ifrågavarande marknad varit att sätta befolkningen på ömse sidor om Bottniska viken i tillfälle att sinsemellan „byta och handla med strömming och annan fisk, så wähl som med råg och flere nödige huushåldswahror". [1])

De västerbottniska städernas vid riksdagen närvarande representanter, vilka sattes i tillfälle att yttra sig, motsatte sig på det bestämdaste ett framskjutande av Vasa frimarknad till den 9 september, emedan i så fall även den för Umeå på sagda dag utsatta marknaden måste förflyttas till en senare tidpunkt, varav följden kunde bliva, att „fartygen uti de kalla orterna på någondera sidan blifwa infrusne". Däremot ansåg landshövdingen i Västerbotten, friherre Gyllengrip, allmogens begäran berättigad. Han önskade likväl av hänsyn till städerna gå en medelväg och föreslog på den grund, att Vasa frimarknad skulle hållas den 1 september. Genom landshövdingen i Österbotten infordrades ytterligare utlåtanden ifrån borgerskapen och allmogen i nämnda läns södra del. Av desse yttrade kristinestadsboarne, att den påyrkade ändringen vore skadlig icke allenast för Kristinestad, utan ock för flere andra städer, emedan borgarena i början av september befunno sig på sina handelsresor till Stockholm och därför icke kunde „wara hemma och betiena sig af strömmingshandeln så wäl som almogen". För övrigt påstodo de, att marknaden tryggt kunde hållas Bartolomeidagen, då allmogen vanligtvis till dess borde hava så stor del av årsskörden tröskad, att den kunde utbyta den mot västerbottningarnas varor. — Ungefär på samma sätt uttalade sig vasaboarne, vilka beskyllde bönderna för att endast „syffta på deras egen beqwämlighet och intet bry sig om, antingen Vasa borgerskap med Österbottns almoge kunna komma til deras marknad eller ej, utan blott

[1]) Allmogens besvär, „Wästerbottens lähns södre contract" dat. Umeå den 18 april 1734.

allena willia draga all spannemål derifrån sig till nytta". Däremot delade bönderna i Malaks, Närpes, Ilmola, Laihela, Mustasaari, Lillkyro, Vörå, Nykarleby, Lappo och Storkyro socknar den västerbottniska allmogens uppfattning, vartill även landshövdingen anslöt sig. Därjämte begagnade sig bönderna i de uppräknade socknarna av tillfället att beklaga sig över, att vasaboarne tvingade de till marknaden anländande västerbottniska bönderna att „afföra sin strömming ifrån hamnen 1/8 mil til staden och åter förskaffa spannemålen samma wäg utföre igen", varförutom de på annat sätt förhindrade bönderna „utj deras fria handel, som endast består utj byte af spannemål emot strömming". Bönderna begärde därför om tillstånd att få hålla marknaden i Vasa hamn, så framt de där hade sina bodar. Landshövdingen fruktade dock för, att det skulle bliva svårt att bevaka tulluppbörden i hamnen, varför han ansåg det „wara bäst, at marknaden hålles på Wasa torg, då så wäl den ena som den andra kan erhålla sit ricktiga mått, och staden undfå hwad den tilkommer i wåg- och mätarepenningar". Sedan kommerskollegium fått del av dessa sinsemellan stridiga synpunkter, beslöt det tillstyrka den i besväret gjorda ansökningen. [1]) Genom en år 1736 i mars utfärdad resolution blev det sedermera bestämt, att Vasa marknad skulle hållas från den 9 till den 17 september. [2])

Den fientliga stämning gentemot borgerskapen, som tog sig uttryck i nyss refererade besvär, stegrades under loppet av 1740-talet än mera. Den riktade sig likväl icke dåmera mot vasaboarne utan mot nykarlebyboarne, vilka togo ännu mindre hänsyn till allmogens fordringar samt voro dessutom

[1]) Komm.-koll:ii betänk. över o. besvär dat. d. — sept. 1735; Allmogens besvär, Västerbotten i S. R. A.

[2]) Resol. på o. a. besvär dat. d. 20 mars 1736; Registr. över resol. på allmogens besvär 1734—1746 — Den förra marknadsdagen den 24 aug. var även därefter utsatt i almanackorna ända till seklets slut. Tydligen försiggick handel på bägge marknadsdagarna. Jfr landsh. Creutz skriv. till komm.-koll. dat. 22 aug. 1745.

oförmögna att tillfredsställa dem.[1]) Orsaken till konflikten var likartad med den i Vasa. Borgarena hade fördelat rättigheten att uppköpa tjära mellan vissa lottägande samt likaså tvingat bönderna att alltid vända sig till någon bestämd köpman, varigenom all konkurrens mellan borgarena själva upphörde och deras varor kunde bibehållas vid ett visst pris. För att förekomma „en slik allmogen tryckande olägenhet", bönföll den om, att i Nykarleby årligen måtte hållas en allmän frimarknad Kyndelsmessotiden. Allmogen skulle därigenom bliva i tillfälle att för ett lägre pris tillhandla sig de varor den behövde, vilka i främsta rummet utgjordes av salt, tobak och järn.[2]) Magistraten i Nykarleby, vilken myndighet hördes genom landshövding Piper, svarade härtill, att ingen enda bonde vid sina uppköp i staden beklagat sig över, att varorna varit för dyra. Vad särskilt saltpriset vidkom, berodde det på, att för denna vara betaltes 19 d:r tunnan i Stockholm. Ett pris uppgående till 22 à 23 d:r k:mt i Nykarleby kunde därför ej anses vara för högt, när alla omkostnader medräknades. För övrigt var saltpriset detsamma i Vasa. Samma var förhållandet med tobakspriset, oaktat Vasa hade en egen tobaksfabrik. Beträffande järnet anfördes det slutligen, att allmogen i Nykarleby, Vörå och Lappo socknar uppköpte det ifrån Kimo bruk och ej alls i staden.

På samma sätt sökte magistraten visa, att borgerskapet icke kunde anses erlägga för lågt pris för tjäran, då det alltid gav åt bonden 10 à 11 d:r tunnan, oaktat det var ganska osäkert vilket värde varan skulle betinga sig i Stockholm. Efter att sålunda hava bemött allmogens alla påståenden förklarade magistraten om allmogens förslag, att en frimarknad skulle inrättas i staden, att en dylik marknad vore fullkomligt „onyttig", emedan allmogen redan vid Michelsmessomarknaden i Lappo hade tillfälle att försälja sina „victualievaror och slacktkreatur eller att byta dem mot köp-

[1]) Jfr följ. om Lappo marknader.

[2]) Allmogens besvär, Österbotten, § 24 dat. Nykarleby d. 12 aug. 1746. Anhållan gjord av Nykarleby och Lappo socknar.

mannavaror". Därtill kom, att bönderna om vintern icke hade andra produkter kvar än tjära, vilken de hämtade till städerna „wid första winterföret i novembris månad och sedan hwarje wecka til Kyndelsmessotiden och än längre". Till sist försäkrade magistraten, att allmogen icke kunde vänta sig någon fördel av den begärda frimarknaden, åtminstone beträffande möjligheten att uppköpa salt, tobak och järn, emedan man ej kunde antaga, att andra städers handlande skulle låta föra så stora mängder av dessa varor till Nykarleby, att allmogen erhölle dem för „lindrigare pris". Ej heller trodde sagda myndighet, att marknaden komme att inverka på tjärpriset, emedan bönderna omöjligt kunde släpa all sin tjära till staden vid en bestämd tidpunkt. Men även om ett större upplag tjära skulle samlas i staden, skulle icke köpmän från andra orter vara i stånd att avhämta den därifrån varken om vintern „med körslor" eller om sommaren „med båtar utom en odrägelig omkostnad", vilket naturligtvis komme att inverka på priset.

Detta uttalande bekräftades av landshövdingen, vilken tillade, att de varor, bonden plägade föryttra, nämligen tjära och smör, försålts till ett mycket högre pris än förut, så att en tunna tjära, som förut kostat 3—5 d:r kopp. m:t under några års tid hade stigit till 12—15 d:r, och ett lispund smör, vars pris förut varit 3—6 d:r, under de senaste åren hade utgjort ända till 12 à 13 d:r kopp. m:t. Då därtill länets städer voro belägna nära intill varandra, kunde bönderna alltid begiva sig till den stad, där de kunde försälja sina varor för ett pris, med vilket de voro belåtna. Landshövdingen kunde därför ej heller finna att allmogen haft något skäl för sin begäran. Det motstånd förslaget rönt inverkade ock självfallet på kommerskollegii uppfattning. Det avböjde alldeles bestämt, att en frimarknad skulle inrättas i Nykarleby, men hemställde i stället att borgarena måtte förbjudas att tvinga varje bonde att vända sig till någon bestämd handlande.[1]) Resolution utfärdades i överensstämmelse härmed följande år.[2])

[1]) Komm.-koll:ii betänk. över o. besv. dat. 13 april 1748; jfr komm.-koll:ii betänk. dat. d. 13 jan. s. å.; Allmogens besv., Österbotten.

[2]) Resol. på dets. dat. d. 27 febr. 1749; Registr. över resol. på allmogens besv.

II KAPITLET.

Åbo och Björneborgs läns handelsområde.

1. Marknader på landsbygden i Egentliga Finland.

Det stora flertalet av länets marknader hölls omedelbart efter varandra, så att Åbo borgerskap kunde begiva sig från den ena till den andra, utan att däremellan besöka hemstaden. Så omtalades engång, att handelsman Merthens besvär över ett riksdagsmannaval icke kunnat andragas på sju veckor, emedan magistraten önskade höra de frånvarande borgarena, som befunno sig på marknads — och segelresor. Ett annat år måste valet av borgmästare uppskjutas, emedan borgerskapet befann sig på marknadsresor under hela augusti månad. [1]) För allmogen blevo dessa marknader ofta en svår tunga, emedan borgerskapet fordrade, att bönderna skulle skjutsa handlandena själva jämte deras varor till och från marknadsplatsen. [2])

Av de i det föregående omnämnda marknaderna höllos Bjernå, Kimito, Lemo, Letala, Masku, Nagu, Nykyrko, Nousis, Rimito, Töfsala, Vehmo och Virmo socknars på förut angivna dagar och platser. Detsamma var fallet med marknaderna invid Hietamäki och Untemala kyrkor. Däremot synes Pemars marknad hava flyttats till 2 oktober. På samma dag hölls i Letala en andra marknad. Uskela eller Halikko socknars marknader inföllo den 24 augusti och den 7 oktober. Antagligen försiggingo vardera invid Salo bro. Endast Sagu

¹) Landsh. skriv. 1726 o. 1731.

²) Resol. på Piikkis och Halikko häraders besvär vid 1762 års riksdag dat. d. 21 maj 1762; Konc. resol. på allmogens besv.

marknader tyckes hava upphört, att döma av att de ej vidare omnämndes. [1])

Den första marknadsfråga rörande Egentliga Finland under frihetstiden föranleddes av en av Töfsala socknebor inlämnad supplik vid 1727 års riksdag, däri en anhållan gjordes, att en vintermarknad på den 28 januari måtte inrättas invid socknekyrkan, „på det de måge kunna hafwa tillfälle, att af dem som i landet boende äro få sig tillbyta de till deras fiskeri nödige waror, såsom tiera, hampa, lin, bast med mera“. Emot denna ansökning invände landshövding Yxkull och Nystads borgerskap i deras häröver infordrade utåtanden, „att denne begierte marknaden skulle förfördela bem:te stad uti des näring, och allmogen till ingen serdeles nytta lända“. Därtill menade de, „att töfsalaboerne, som om winteren icke skola hafwa mer än 2 à 3 mil till Åbo, skulle derifrån sin nödtorfft sig förskaffa kunna“, varförutom de bort vara belåtna med den förut omnämnda höstmarknaden den 21 september. Då icke något definitivt svar erhållits, förnyades anhållan vid 1731 års riksdag. Häröver utlät sig kommerskollegium, att lantmarknader vore av betydelse på den grund, att borgare och allmoge genom dem bleve i tillfälle att „komma till mötes samt af hwar andra handla och tillbyta sig dem nödige warorna“ [2]). Innan likväl detta betänkande hunnit föredragas, hade frågan avgjorts i enlighet med allmogens önskningsmål genom en resolution på allmogens allmänna besvär vid sistnämnda riksdag. [3])

Liksom under 1670-talet strävade Nystads borgerskap

¹) Enligt uppgifter i almanackorna.

²) Komm.-koll:ii betänk. över Vemo o. Nedre Satakunta häraders besvär o. 1731 års riksdag dat. Sthlm d. 28 nov. 1732; Allmogens besvär, Egentliga Finland.

³) Resol. på allmogens allmänna besv. dat, 18 juni 1731 § 51; tryckt i Stiernm. Riksd. o. mötens beslut Bd. III s. 2732 samt Modée o. a. III s. 886. Töfsala marknad d. 28 jan. finnes upptagen i almanackorna fr. o. m. år 1732. Däremot upptages d. 21 sept. icke efter år 1727.

att få Virmo marknader indragna eller transporterade till staden. I sådant syfte inlämnade det en supplik vid 1738 års riksdag, däri det framhölls, att staden hade „ganska ringa tillförsel af nödige wahror ifrån landet“, vartill en av de viktigaste orsakerna var, att lantmannen förde till Virmo marknad alla de produkter, han eljest hade nödgats „föra till staden och borgaren öfwerlåta“. Borgerskapet anhöll därför om, att nämnda marknad måtte förbjudas, varvid det tillika anmärkte, att det skulle bliva lättare att vaka över, att oförtullat gods icke infördes till staden än till marknadsplatsen, varest tullbevakningen aldrig kunde anordnas så, „att icke tillfälle til des försnillande“ fanns. Denna anhållan föranledde icke till någon åtgärd, antagligen av orsak att regeringen högst ogärna ville indraga gamla lantmarknader utan allmogens hörande.[1])

Hittills hade således regeringen någorlunda tagit hänsyn till allmogens intressen. Annat blev förhållandet sedan hattarna hunnit förverkliga sin ekonomiska politik. Då avböjdes konsekvent alla från allmogens sida inlämnade önskningsmål, om det kunde anses skada borgerskapens handel och näringar. Första gången den nya regeringen blev i tillfälle att uttala sin åsikt om lantmarknaders betydelse var i anledning av en av Nykyrko bönder gjord anhållan att få sin sommarmarknad förbytt till en vintermarknad på den 25 februari. Dessa anförde därvid, att legofolket strömmade till marknaden, vilket var en stor olägenhet under brådaste arbetstiden, och att inga varor av värde hämtades till den. Däremot kunde under vintern en byteshandel tänkas uppstå mellan inlandsboarna och skärgårdsbönderna.[2]) Innan kommerskollegium inlämnade sitt betänkande häröver, ville det inhämta landshövding Lillienbergs åsikt. Denne begagnade sig av tillfället att uttala sig om lantmarknaderna i allmänhet, varför hans utlåtande är av stort intresse. Han framhöll däri: „Med de mångfaldige marknader, (vilka) här i landet och äfwen i detta höfdingedöme mäst i alla socknar hållas i synnerhet de, hwilka icke långt ifrån städerne finnas, uträttas föga annat än att handelen och rörelsen i samma städer undertryckas och cronans inkomster i tullen förminskas, så wida intäkten på dessa obewarade ställen, så noga som wederbör, swårligen lärer kunna bewakas. Hwartill äfwen kommer, at åtskillige brott och missgerningsmål samt lagens och kongl. förordningarnes öfwerträdelse vid slike sammankomster, der meningheten icke är stadd under särdeles upsikt eller fruktan, sig gemenligen tilldraga. I anseende till hwilket alt min oförgripelige tanka är, at Nykyrkio sockns Olofsmessomarknad, såsom tillåten uti brådaste höö- och sädesbärgningen, samt då upsägningstiden för legohion infaller, borde sammanslås med marknaden i Nystad, (beläget) icke öfver en half mihl ifrån Nykyrkio, hwilken marknad i berörde stad årligen firas den 3 februari, då termin både för borgaren och lantmannen till begges deras beqwämlighet kunde till den 25 i sagda månad utsättas, samt således på den dag Nykyrkio sokns inwånare uti underdånighet anhållit“. Kommerskollegium delade fullkomligt landshövdingens uppfattning, emedan det självt „wid flere tillfällen i underdånighet yttrat den tanken, att landtmarknader icke böra tillåtas med mindre högsta nödvändigheten af aflägenheten från städerne det erfordrar“. I överensstämmelse härmed utfärdades kort tid därefter en resolution om Männäis marknads indragning och ändring av tiden för Nystads marknad.[1])

Vid samma riksdag, 1755, inlämnades ytterligare en anhållan om nya lantmarknader i Pyhämaa socken den 25 januari och i Lokalaks kapell den 25 februari, genom representanten för Vehmo och nedre Satakunta härader.[2]) Landshövding Lillienberg avstyrkte även dessa förslag under

[1]) Nystads besvär, inl. d. 3 aug. 1738. Resol. härpå saknas.
[2]) Allmogens besvär, Egentl. Finland, Vemo härad, inl. till riksd. 1755.

[1]) Komm.-koll:ii betänk. över o. besv. dat. d. 27 april 1756; Allmogens besvär, Egentl. Finland, samt resol. på samma besv. dat. d. 2 okt. 1756; Registr. över resol. på allmogens besv.
[2]) Utdrag ur allmogens i Vehmo och nedre Satakunta härad besv. v. riksd. 1755; Allmogens besvär, Egentl. Finland.

förevändning, att Lokalaks var beläget endast två mil från Nystad och Pyhämaa lika långt från Raumo och båda endast obetydliga församlingar. Kommerskollegium, även denna gång av samma åsikt som Lillienberg, uttalade, att allmogen „i berörde socknar icke har längre till stads, än (att) densamma med beqwämlighet kan dit föra sina wahror och åter derifrån afhämta, hwad til des egen förnödenhet kan betarfwas". Genom nyss anförda resolution blev även denna begäran avböjd. [1])

Vid 1760 års riksdag anhöll allmogen i Merimasku kapell om, att få hålla en „liten marknad" Bertilsmessodagen „till utbytande af deras strömming och andra waror emot spannemål och hwad de eljest kunna behöfwa". Kommerskollegium uppmanade i anledning av detta förslag borgerskapen i Åbo, Nystad, Raumo och Björneborg att yttra sig om detsamma. Av dessa insände Åbo handelsmän en vidlyftig skrivelse, däri de tydligt visade, att enligt deras uppfattning all handel på landsbygden så mycket som möjligt borde inskränkas och bönderna i motsvarande mån uppfordras att sysselsätta sig med sin huvudnäring, åkerbruket. „Allmogen i Merimasko kapell" lydde deras svar, „som består af en kringfluten ö, skall hafwa så tillräkeligt åkerbruk, att den sällan eller aldrig, behöfde köpa säd, samt at, om hos dem finnes brist derpå, deras seglation, som komme dem att försumma åkerbruket, dertill skulle wara wållande". Vidare anfördes det, att den föreslagna tiden var för bönderna själva oläglig, emedan de just då voro upptagna av sädesskörden. Dessutom vore de ej bosatta längre än en till två mil ifrån Åbo och endast en och en halv mil från Nådendal, vid vilka städers marknader de „beqwämligen kunde tillbyta sig spannemål med mera". Därtill kom, att de genom en egen marknad finge tillfälle „at locka menige man med spannemål och andra wahror till sig, desamma uphandla och, såsom ägande seglation, till Stockholm öfwerföra, samt igenom sådan landthandel förfördela städerna i deras rörelser". Slutligen begagnade

[1]) Komm.-koll:ii o. betänk. samt o. resol.; se s. 145 anm. 1.

sig Åbo borgare av tillfället att framhålla, att „det ock fast nyttigare wore, om marknaderna uti socknarne omkring Åbo, blefwe aldeles förbudne, hwarigenom all anledning till kronans tulls försnillande, landthandelns utöfning samt sielfswåld af en hop folk, som skola stryka omkring på desse marknader och öfwa fylleri och annat oskick, kunde förekommas". Även Björnborgs borgerskap ansåg en marknad i Merimasku onödig, emedan detta kapells invånare kunde med största lätthet föra sin strömming sjövägen till Åbo. Endast nystads- och raumoboarna förklarade, att de intet hade att invända emot förslaget.

Den nya landshövdingen, Wallén, vars åsikt man även önskade inhämta tyckes hava haft en vidare blick för allmogens behov än företrädaren, vilken vanligtvis tog intryck av Åbo borgerskaps åskådningssätt. Han förklarade nämligen, att orsaken till att Merimasku skärgårdsbönder erhållit seglationsfrihet var, att de ursprungligen blivit skattlagda för sitt fiske. Det vore likväl orättvist att påstå, att de försummat sitt åkerbruk, men deras odlingsbara jord var så knapp, att de icke ifrån sina egna åkrar erhöllo tillräckligt säd till utsäde och till eget behov, varför de skulle „ofelbart råka i wanmagt, kronan till skada", om de icke ägde rättighet att avsätta sina produkter på den ort, där de kunde få högsta pris för dem. Sedan landshövdingen därpå omförmält, huru det förhöll sig med handeln vid Åbo marknader, invände han gentemot påståendet, att tullförsnillningar vore en följd av lantmarknader, att fruktan härför försvunne, om tullen vid alla marknader skulle upptagas enligt författningarna. Till sist framhöll han, att handeln vid den tilltänkta marknaden i alla händelser komme att bliva mycket obetydlig, emedan bönderna i grannsocknarna icke hunne uttröska mera säd till Bartolomeidagen, än vad som erfordrades till utbyte mot fisk till husbehov. Följaktligen kunde man icke heller tänka sig, att inlandsbönderna komme att hämta bast och näver till marknaden, „hwilka wahror merimaskuboarne till hushållning och byggnad, oundwikeligen måste hafwa, så at någon landthandel i den delen ej eller wore at befara". För sin egen del fast-

höll kollegiet vid sin redan många gånger uttalade åsikt om nya lantmarknaders inrättande och avstyrkte därför den gjorda anhållan. [1]) Genom en kort tid därefter utfärdad resolution erhöllo merimaskuboarna definitivt avslag på sin begäran. [2])

I betraktande av dessa ständiga avslag på alla från allmogens sida uttalade önskningsmål, kommer det nästan som en överraskning att Vehmo socknebor utan något motstånd lyckades få sin sommarmarknad förbytt till en vintermarknad. Orsaken till deras i sådant syfte inlämnade begäran var att de icke kunde förhindra sina legohjon att bevista marknaden, fastän den hölls under brådaste arbetstiden och de själva icke hade någon nytta därav. Dessutom hämtades inga andra varor än öltunnor till marknaden, varemot man, om den skulle hållas om vintern hade skäl att vänta att också andra varor skulle komma att ditföras. [3]) Ärendet hänsköts till kommerskollegium, vilket infordrade Walléns utlåtande. Denne, som nu åter delade allmogens uppfattning, anförde att „slädföret ofelbart befordrar helt nyttiga marknadsrörelser“. Märkvärdigt nog fäste kollegiet sig icke vid, att städernas borgerskap icke blivit hörda, utan tillstyrkte anhållans bifallande under förevändning, att det vore skadligt för lantbruket, att marknaden hölls under höbärgningstiden. [4]) Av obekant anledning blev detta ärendes behandling så fördröjt, att kollegii betänkande blev föredraget och bifallet först i oktober 1765. Marknaden utsattes därvid i enlighet med allmogens åstundan till den 25 januari, dock med den ändring att om denna dag inföll på en söndag marknaden skulle hållas följande söckendag. [5])

---

[1]) Komm.-koll:ii betänk. över § 13 av Virmo o. Masku härads besv. vid 1761 års riksdag; Allmogens besvär, Egentl. Finland.

[2]) Resol. på o. betänk. dat. d. 21 maj 1762; Registr. över resol. på allm. besv.

[3]) Allmogens besvär, Egentl. Finland, Vemo härad, inl. d. 15 nov. 1760.

[4]) Transsumt av landsh. Walléns och komm.-koll:ii utlåt:n över o. besv. d. sen. dat. d. 7 jan. 1761; Allmogens besvär, Egentl. Finland.

[5]) Resol. på o. besv. dat. d. 12 okt. 1765; avskr. bl. Resol. på riksd. besv. i F. S. A.

2. Åland.

Vid 1731 års riksdag gjorde Ålands bönder första gången en anhållan om att få egna marknader. Som svar härpå meddelade regeringen, att den närmare skulle utforska „huruwida the begiärte twenne marknader i detta land kunna bewiljas“. [1]) Därpå hördes ingenting om förslaget ända tills det återupptogs i Ålands riksdagsbesvär av år 1751. Denna gång förklarade sig likväl bönderna tillfredsställda, om K. M:t „täcktes åtminstone till en marknad sitt nådiga samtycke lemna, på dhet the kunde emot strömming, hästar och andre chreatur få sig näfwer, lin, hampa och träkieril tillbyta, hwilken marknads hållande beqwämligast kunde skie uti augusti månad den 24 i Jomala socken och Jomala bys wik, till hwilken ort de resande med båtar äfwen kunna ankomma“. [2])

Detta förslag behagade icke kommerskollegium, varför det försökte undvika att avgiva sitt över detta besvär infordrade utlåtande. Den tilltänkta marknaden var dock av så pass stor betydelse för Ålands befolkning, att den ej lät sig nöjas härmed, utan upprepade ytterligare sin begäran i 1760 års riksdagsbesvär. Det påpekades därvid, att marknaden vore absolut nödvändig, emedan „detta lands största näringsfång af fiske, fordrar sådane landtmannewaror, som wid marknader af finske allmogen föryttras, och bestå i lin hampa, tiära och näfwer, hwilka i anseende till denne ortens belägenhet, offta nu af andre händer nog dyrt måste kiöpas, hwaremot wåre waror af flere slags fisk äro landtmannen oungängelige“. Sist antyddes, att ålänningarna funnit att den lämpligaste tidpunkten för en dylik marknad vore i medlet av februari, emedan „isföret“ då kunde „nyttias“, i följd varav Tavastlands inbyggare och „andre af finske allmogen“ kunde

---

[1]) Allmogens i Åland besv. vid riksd. 1731, komm.-koll:ii betänk. och resol. på samma besv. dat. d. 9 nov. 1739 § 4; samtl. aktstycken icke anträffade i S. R. A., men citer. i nedananf. besvär.

[2]) Allmogens besvär Åland dat. Jomala socken och by d. 26 juli 1751.

komma till densamma. I motsats härtill vidhöllo de fortsättningsvis, att Jomala by vore den lämpligaste orten, på grund av sitt läge „mitt uti landet“.[1])

Regeringen lät åter hänskjuta ärendet till kommerskollegium med den uttryckliga befallning, att detsamma skulle avgiva sitt underdåniga yttrande angående allmogens anhållan.[2]) Sagda myndighet vände sig därpå till landshövdingen, vilken icke heller var benägen att skänka böndernas begäran sitt understöd. Han medgav visserligen, att det otvivelaktigt skulle gagna Ålands inbyggare, om finske allmogen genom den ifrågasatta marknaden skulle dragas dit med sina varor. Men han fruktade för, att bönderna ifrån fastlandet alltför talrikt skulle infinna sig och att därigenom tillförseln till marknaden skulle bliva större än avsättningen. Som orsak till sin farhåga angav han, att „menige man gemenligen far med sina lass dijt, hwarifrån rykte om ett högre pris förljudes, utan at finske bonden räknar thet för beswär at fara 12 à 15 mihl, ja än längre bort, utan afseende på then omständigheten, om en dahlers högre pris på tunnan, eller några öre silv:mt på lisspundet kunna svara emot hans tidsspillan och resekostnad eller ej“. Men om konungen det oaktat skulle hugna ålänningarne med den sökta marknaden, ville landshövdingen för sin del föreslå Kumlinge by såsom det „tjenligaste stället till marknadsmöte för them och finske bonden“.[3])

Detta avstyrkande svar var mycket välkommet för kommerskollegium, emedan detsamma fortsättningsvis ville förhindra förverkligandet av ålänningarnes önskningsmål. Kollegiet sökte i sådan avsikt leda i bevis, att Åland icke hörde till de trakter i riket, där marknader borde inrättas. Detta borde nämligen ske endast, „där afsättning på landtmannawaror finnes tryta, och innewånarne icke utan swårighet, i anse-

1) Allmogens besvär, Åland, vid riksdagen 1760—61 § 3, inl. d. 8 jan. 1761 undertecknat Matts Mattsson riksdagsfullmäktig.

2) Marg.-ant. till o. besv. dat. 9 jan. 1761.

3) Transsumt av landsh. Walléns utl. över o. besvär; Allmogens besvär Åland.

ende til aflägsenheten ifrån städerne kunna hämta sina behof“. Detta kunde icke tillämpas på Åland, vars inbyggare „igenom en ständig seglation på Stockholm icke allenast hafwa ymnigt tilfälle, at här med fördel afsättia, hwad de af fiske och andra waror kunna åstadkomma, utan ock communicationen med den nära därintil belägne finska skärgården dem icke heller är betagen, til at hwad tid på året de hälst åstunda och lägligast för dem wara kan, derifrån tilbyta sig och hämta, hwad af det landets produkter för dem oumgängeligen må tarfwas“. Då kollegiet än ytterligare tog i betraktande, huru osäkert det vore, om allmogen i Finland, varje år i medlet av februari skulle kunna färdas isvägen över havet fram och tillbaka samt landshövdingens tvivel angåendet nyttan av en åländsk marknad, trodde det sig vara fullkomligt berättigat att avstyrka anhållans beviljande.[1])

Detta betänkande bemöttes av riksdagsfullmäktigen, Matts Mattsson, i en längre skrivelse, däri han ytterligare sökte klargöra behovet av en marknad på Åland. Däri påvisade han först, att Åland var beläget 24 mil både från Stockholm och Åbo, vilket avstånd ej kunde anses vara annat än „långt“. Vad vidkom „beqwämligheten“ att föryttra sina varor, fortsatte han, ägde endast den del av befolkningen tillfälle därtill, som hade „råd och lägenhet. at hålla sig med fartyg“. Men den övriga delen hade „dertill ingen annan utwäg, än att för en dryg och swår frakt, hwilken, när de derjämte, som i orten brukeligt är, skola lega skjutskarl, ofta borttager hela förtjänsten“. Dessutom sträckte sig ålänningarnes seglation endast till Stockholm, „hwarifrån de ej utan drygaste betalning kunna få sådan landtmannawara, som the till theras största näringsfång och fiske hafwa nödigt, nemb:n hampa, lin, tjära, näfwer“. Ville de åter förskaffa sig de nämnda varorna från Finland, kunde det ej ske på annat sätt än genom att hämta dem „lasstals“ från Åbo vintertiden, vilket var „nog swårt“. Ännu därtill måste de därstädes „merendels taga

1) Komm.-koll:ii betänk. ang. o. besvär dat. d. 15 jan. 1761; Allmogens besvär, Åland.

waran utur borgarens hand efter thet pris han föreskrifwer. Ty wintermarknadstiden i Åbo infaller den tiden då de stora hafssjöarne merendels hwarken bryta eller bära". Riksdagsfullmäktigen avslutade sitt intressanta och sakrika bemötande med påståendet, att han sökt visa, att „skälet, som Kongl. Collegium till marknaders inrättande självt ansedt wara gällande, i synnerhet är lämpeligt til Åland. Ty både är orten ifrån städerne aflägsen, dess afsättning i allmänhet swår och behofwens förskaffande therstädes mera tung och odrägelig än på något annat ställe i landet". Till sist uttalade han den förhoppning, att K. M:t måtte bifalla till en marknads inrättande på Åland, då „månge landsorter, som thertill warit mindre berättigade och endast 4 à 5 mil ifrån städerne belägne, njutit samma förmån".

Men det gällde icke endast att påvisa ohållbarheten av kommerskollegii argument, utan även att gendriva landshövdingens uttalanden. Mattsson vände sig därför nu mot denne, i det han anförde, att man ej kunde förutsätta, att finska allmogen „åtminstone ej mer än engång" skulle i hopp om en god avsättning göra tillförseln till marknaden „för stor sig själv till skada". Beträffande landshövdingens förslag, att marknaden skulle hållas i Kumlinge, invände fullmäktigen, att „thenne by, som består af en ö, är hwarken med ineller uthus så försedd, att en myckenhet folk och hästar, therstädes kunde hafwa sin bärgning". Icke heller fanns det i dess närhet några andra byar, utan den närmaste byn var belägen en mil därifrån ävenledes på ö och ännu sämre försedd med nödiga byggnader än Kumlinge. Därtill kom, att alla till Kumlinge socken hörande holmar voro alldeles skoglösa, varför man komme att sakna tillgång på ved. „Men om marknaden blir på fasta landet i Jomala by" slutade skrivelsen, „hwilket allmogen begärt, så hafwa folket med kreaturen uti ther ikring nära belägne byar godt utrymme. Och då är marknadsstället äfwen för hela landet beqwämligast". [1])

[1]) Underd. skriv. til Kongl. M:t undert. Matts Mattsson genom Sam. Ehrenmalm häradshövding; Allmogens besvär, Åland.

Ålänningarnes strävanden vunno för övrigt medhåll hos Ålands prästerskap, vilket i sitt besvär vid 1760 års riksdag, anhöll om att en marknad måtte beviljas „wintertiden i februari månad på Jomala byes backa". Som skäl härför anförde det utöver det bönderna uttalat i sina skrivelser, att Ålands inbyggare „ofta i anseende til deras näringsfång och fiske ej kunna bewista marknaderna i Finland, hwilka til en stor del ske, då isarna hwarken bryta eller bära". [1])

Det är icke svårt att inse orsaken till kommerskollegii avvisande hållning i denna fråga. Den berodde helt säkert därpå, att Stockholm dittils varit den förnämsta avsättningsorten för ålänningarnes varor, och man fruktade därför att tillförseln till huvudstaden skulle i avsevärd grad minskas, om deras önskningsmål hade blivit uppfyllda. Kollegiet representerade alltså i denna fråga Stockholms borgerskaps intressen, vilka nu såsom oftast gingo främst, då det gällde handelstvister. Till lycka för Ålands befolkning hade dock regeringen denna gång en vidare syn på saken samt insåg det berättigade i dess begäran. Tillstånd att hålla den efterlängtade marknaden blev därför nu äntligen beviljad „i anseende till de af allmogen uti förberörde måtto anförde wälgrundade skiähl". [2])

3. Landsbygden i Satakunta.

Sastmola.

I ett till 1723 års riksdag inlämnat besvär anhöll Björneborgs borgerskap om tvenne enskilda marknader i Luvia och Sastmola i stället för de marknader staden tidigare ägt i Birkkala och Lammais, men av vilka den förra övergått till

[1]) Utdrag ur prästerskapets besvär vid 1760 års riksdag, Inlämnat såsom bilaga till Matts Mattssons o. skriv. samt undertecknad Joh. Grunerus riksdagsfullm. för Åland.

[2]) Resol. på allmogens o. besvär dat. d. 8 juli 1762; Registr. över resol. på allmogens besv.

andra och den senare kommit upphört. Terminen för de nya marknaderna skulle K. M:t själv äga att bestämma.[1]) På denna ansökan kom icke något svar. Den var hållen i alltför svävande ordalag för att betinga ett dylikt. Någon tid därefter begärde allmogen, att en frimarknad måtte inrättas i Sastmola socken på den 15 februari, vartill regeringen lämnade sitt bifall.[2]) Denna marknad skulle enligt de allmänna bestämningarna angående frimarknaderna i riket få besökas av alla städers borgare. Men Björneborgs borgerskap ansåg sig äga uteslutande rättighet till densamma, emedan de till först tagit iniativ till dess inrättande. Då därför åboboarne genast begynte infinna sig till marknaden, uppstod en långvarig kamp om Sastmola handel. I denna strid tvangs regeringen att inblanda sig, sedan Åbo borgerskap anhållit om, att en köping måtte anläggas i Sastmola socken. Detta förslag hade väckts, försäkrade borgerskapet, endast i avsikt att förbättra böndernas läge, ty därigenom skulle tillgången på borgarevaror bliva större och möjligheten att förmånligt avsätta lantmannaprodukter ökas. Sedan borgerskapet sålunda angivit sitt oegoistiska tänkesätt, omtalade det de svårigheter, emot vilka dess egen handel hade att kämpa. I närheten av Åbo fanns det icke tillfälle att upphandla sådana produkter, som voro ägnade att utskeppas till utrikes orter och icke heller ägde borgarena sågverk, där bräder kunnat försågas i sådan mängd, att man därav erhållit full last till stadens egna skepp. Handlandena blevo därför ofta tvungna att inköpa trävaror m. m. ifrån Nyland eller andra än avlägsnare landsdelar, varigenom omkostnaderna ökades. Dessa omständigheter verkade ock därhän, att priset på alla från utlandet importerade varor, vilka lantmannen nödvändigtvis behövde, stegrades. Enligt borgerskapets tanke kunde alla dessa olägenheter enklast avhjälpas, om det erhölle en upplagsplats eller köping „uti Sastmola soc-

1) Björneborgs besvär odat., föredr. d. 19 mars 1723 § 11.
2) Resol. på allmogens allmänna besvär v. 1736 års riksdag § 51; Modée o. a. II s. 886.

ken och Wihbofiärd“, där det fanns en mycket lämplig ort för en dylig anläggning, emedan den hade en god hamn och man bekvämt kunde komma dit sjöledes. Därtill vore därstädes tillfälle att anlägga sågverk, emedan det i kringliggande trakter fanns skog i riklig mängd. Därigenom bleve man i stånd att skona skogarna i närheten av Åbo, vilka sades vara så utödda ända till 6 à 8 mil från staden, att sågverken knappast kunde erhålla nödigt virke. — Utom alla de redan nämnda fördelarna skulle än ytterligare genom köpingens anläggande allt landsköp förekommas, vilket dittils icke kunnat förhindras, då allmogen städse hellre sålt sina varor åt dem, som reste omkring på landsbygden för att uppköpa lantmannavaror, än de själva begivit sig ut på långa och besvärliga resor till närmaste städer. Då köpingen var avsedd att bliva endast en lastage- och upplagsplats för åboboarnas och böndernas varor, borde icke någon borgare tillåtas att bosätta sig därstädes, utan stadens köpmän skulle blott äga rättighet att där hålla sina „expediter“, vilka skulle ombetros att handla med allmogen. Slutligen föreslogs, att alla stadens borgare skulle äga samma handelsförmåner i den blivande köpingen samt att häradsrätten skulle utgöra forum i tvister mellan bönderna och stadsboarna och Åbo rådstugurätt mellan borgarena själva.[1])

Denna märkliga supplik blev snart känd bland de församlade riksdagsmännen. Av dessa skyndade sig Kristinestads representant att förskaffa sig en kopia av densamma för att sända den till sina valmän. Nämnda stads magistrat lät därpå icke tiden gå sig ur händerna. Den insände en skrivelse till landshövdingen, däri den framhöll, att Kristinestads borgerskap redan förut förorsakats stort intrång i sin handel av bönderna i de närmaste socknarna, vilka bedrevo lika stor om ej större handelsrörelse än de flesta av stadens invånare. Skulle därtill åboboarne få inrätta en upplagsplats i Sastmola, komme „den lilla tiärutillförsel“ staden haft från Ilmola och Storå socknar att

1) Åbo besvär vid 1746 års riksdag, inl. d. 3 dec. 1746.

„dö i twinsoten", emedan åboboarne kunde giva bonden „bettre skähl för waran". På samma sätt komme de sistnämnda att bliva i stånd att sälja borgarevaror billigare „såsom uhr första handen" än Kristinestads handlande, vilka voro tvungne att taga dem „uhr tredie eller fierde hand". — Återstoden av det långa aktstycket var uppfyllt av skymfliga tillmäten mot Åbo samhälle, vars alla strävanden sades hava sin grund i „förmätenhet och egennytta, som alltid warit och blir en rot till det allmännas förwirring". Åboboarne beskylldes därjämte för att genom uppenbara lögner hava försökt vilseleda regeringen. Ty för det första var Sastmola ej en särskild socken, utan endast ett pastorat underlydande Björneborg, för det andra fanns där inga betydande skogar, såsom de uppgivit, utan endast kärr och moras och för det tredje var den „ypperliga hamnen", varom de ordat, „den aldra orenaste och grundaste", till vilken det var omöjligt att komma med större fartyg. Magistraten förmodade därför, att åboboarne framställt sitt förslag endast i avsikt att kunna draga tjärhandeln till Åbo. Men då omkostnaderna för tjärans forslande till Åbo säkert bleve mycket stora, skulle icke bönderna genom köpingens inrättande kunna få mera betalt för sin vara än förut. För att än mera avskräcka regeringen från att lyssna till åboboarne, tillades det, att alla närliggande uppstäders köpmän formligen skulle tvingas till landsköp, vilket därigenom komme att bedrivas i större skala än någonsin förr. Skrivelsen slutade med en förfrågan huruvida ej Sastmola marknad kunde avskaffas, emedan tack vare den åboboarne blevo i tillfälle att skada Kristinestad genom att under marknaderna upptinga tjära av bonden till ett pris av 13 à 14 d:r km:t tunnan och förbinda sig att avhämta den, sedan bönderna fört den till en lämplig lastageplats. Denna handel skulle säkert framdeles än mera ökas, om planen att inrätta en köping skulle stranda. [1])

[1]) Magistratens i Kristinestad skriv. till landsh. dat. d. 4 april 1747; Kristinestads besv.

Landshövdingeämbetet insände skrivelsen till regeringen, varvid det intygade att Kristinestad, Vasa och Nykarleby skulle bringas till undergång, om köpingen bleve inrättad och att sökandenas enda avsikt varit „att draga österbottniske tiäruhandeln directe til sig, ty hwarken tiära, bräder eller andre til utskiepning tienlige produkter står i Sastmåla eller ther omkring utom Österbotn at erhållas". [1])

Kommerskollegium erhöll åter den svåra uppgiften att fälla ett rättvist utslag i en tvist, där endast inbördes avundsjuka bestämde parternas uppträdande. Kollegiet tog sin uppgift ytterst allvarligt. Det sände skrivelser till landshövdingarna i Åbo och Björneborgs samt Vasa län med uppmaning att insända såväl sina egna som att infordra utlåtanden från magistraterna i länens samtliga städer. Därpå sattes riksdagsfullmäktigen för Åbo, handelsman Trapp, i tillfälle att muntligen bemöta alla inkomna svar och till sist rådförde sig kollegiet med „de handlande af skeppsrederierne i Stockholm".

Av de sålunda hörda borgerskapen understödde Nådendals obetingat den gjorda anhållan, varjämte det uttalade sig för att „för allmogen på landet nyttiga köpingar och sågvärk" måtte inrättas. Nystads borgerskap förklarade, att dess handelsrörelse icke sträckte sig till Sastmola, men att handlandena i Raumo och Björneborg, vilka dittills i nämnda socken upphandlat den tjära, de behövde till sina fartyg eller till andra ändamål, bleve om köpingen komme till stånd, tvungna att vända sig till Säkylä, varifrån nystadsboarna uppköpt sin tjära. Det ville likväl icke motsätta sig åboboarnas begäran, om blott Nystads intressen kunde skyddas. På ett helt annat sätt yttrade sig borgerskapen i Raumo och Björneborg. Båda protesterade eftertryckligt emot den gjorda ansökningen, emedan köpingens anläggande komme att leda till „de nästgräntsande smärre städernas — — märckliga skada och förfördelande". I likhet med Kristinestads magistrat

[2]) Landsh.-ämbetets skriv. till K. M:t dat. Vasa d. 24 april 1747 (avsänd under landsh Pipers frånvaro); Kr:stads besvär.

betonade de ock, att Sastmola socken saknade skog samt att dess hamn var grund och svårtillgänglig. Därtill framhöllo de ock, att åboboarne genom rättigheten att få hålla „expediter“ i Sastmola skulle kunna förhindra all tillförsel av alla lantmannaprodukter till uppstäderna, varförutom alla bondevarors pris komme att onaturligt stegras genom därav uppstående „täflan i handelen“.

Gentemot dessa sistnämnda uttalanden förordade landshövdingeämbetet i Åbo och Björneborgs län mycket varmt åboboarnas förslag, varvid det stödde sig på ett uttalande av professor Hasselbom, vilken ansett, att allmogen i de skogrika socknarna, Mouhijärvi, Tyrvis, Karkku, Ikalis och Tavastkyrö komme att vintertid föra sina produkter till den tilltänkta köpingen samt att det därtill skulle finnas möjlighet att leda handelsrörelsen dit ifrån Ruovesi och Keuru — ja till och med ifrån „ryska sidan“.

Vid övervägandet av alla dessa uttalanden kom kollegiet till den slutsats, att genom den föreslagna köpingens inrättande all handel skulle dragas till Åbo, varigenom uppstäderna komme att förorsakas betydande förluster, utan att böndernas ställning därigenom skulle förbättras. Därtill kom, att avsikten med åboboarnes anhållan tydligen varit. att öka stadens utrikeshandel med trävaror, vilket lätt kunde hava till följd, att „tillförseln till Stockholms stad af de därifrån orten wanlige utskeppnings effecter af beck, tjära och träwärke ansenligen blefwe förminskad, hwilken saknad isynnerhet hwad träwahror angår, som till stufning wid järnutskeppningen äro oumgängelige, wore här i Stockholm, där största järnutskeppningen sker, så mycket ömmare som äfwen jernbergslagen derigenom kunde komma till at lida brist på afsättning, då utförslen af jern erfordeligen icke kunde wärkställas“. På grund av dessa omständigheter hade ock „handlande af skeppsrederierne“ bestämt protesterat emot anläggandet av en köping i Sastmola. Detta sistanförda uttalande vittnar, att striden om Sastmola handeln hade större bärvid än man vore benägen att antaga. Det gällde om Stockholm eller Åbo skulle vara exportort för trävarorna från Sastmola och

Österbotten. Det var att förutse, att kommerskollegium under sådana förhållanden avgjort skulle taga parti för rikets huvudstad och således hos regeringen hemställa om, att åboboarnes anhållan måtte avböjas. [1]) Den kungliga resolution utföll i enlighet med kommerskollegii betänkande. Ty även regeringen ansåg det vara betänkligt att gynna Åbo på bekostnad av huvudstaden. [2])

Förslaget att inrätta en köping i Sastmola socken var därefter för en lång tid avgjort. Endast landshövding Lillienberg gjorde år 1754 ett försök att taga frågan till tals, men hans förslag lades utan vidare ad acta. [3]) Däremot fortforo Sastmola marknader och gåvo anledning till ännu häftigare strider än någonsin förr mellan de därav intresserade borgerskapen. I dessa inblandade sig även bönderna i Vehmo och nedre Satakunta härader, vilka beslöto utverka marknadens flyttande till Tortila by, belägen i Kumo socken invid Björneborgs gamla marknadsplats Lammais. Som stöd härför anfördes, att, då Sastmola var den enda socken i hela nedre Satakunta, som producerade tjära, frånsett en obetydlig tillverkning i Säkylä, det var mycket svårt att erhålla denna produkt så länge den endast försåldes på Sastmola avlägsna marknadsplats. Därtill kom, att nämnda ort var belägen „innom widlyftige siöar och berg“ och att dit icke ens ledde någon väg, varför man var tvungen att sommartid färdas dit ridande. Därom tillfrågade hade ock sastmolaboarna själva förklarat, att de ej hade något att invända emot marknadens flyttande av orsak, att de hoppades kunna påräkna bättre betalning för sin vara på en ort, där antagligen flere köpare komme att församlas. Förslagsställarena förmodade slutligen, att marknadens flyttande skulle gagna borgarena i länets städer, emedan deras marknadsresor

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Åbo besv. vid 1747 års riksd. dat. d. 15 juni 1752; Åbo besvär i S. R. A.

[2]) Resol. på Åbo o. besv. dat. d. 29 juni 1752; Konc. resol. på städ. besv.

[3]) Landsh. skriv. till komm.-koll. dat. Åbo. d. 14 nov. 1754. Se även Holmberg, Medel till de finska stapelst. uppkomst.

därigenom skulle förkortas med många mil och emedan de ifrån Tortila skulle kunna med största lätthet forsla den uppköpta tjäran nedför Kumo älv, i stället för att såsom dittills nödgas segla genom den av klippor och grund uppfyllda farleden till Sastmola.[1])

Denna anhållan vann understöd av Björneborgs borgare, vilka tydligen hoppades, att det skulle bliva svårare för åboboarne att göra dem förköp i Tortila än i Sastmola. Dock önskade borgerskapet, att tiden för marknaden på samma gång skulle ändras från den 15 februari till den 14 januari, vilket stadens riksdagsfullmäktig, Lars Sacklén, vid ett senare tillfälle förklarade bero därpå, att borgerskapet därigenom bleve i tillfälle att under samma resa besöka andra marknader i samma trakter.[2]) Häremot sade sig allmogens representant Erik Eriksson hava intet att invända.[3]) Även kommerskollegium skänkte anhållan sitt understöd på grund av, att landshövding Wallén förklarat, att „hwarken Åbo eller någon annan stad ej eller allmogen i Sastmola“ skulle „genom nådigt bifall till den sökte flyttningen lida något mehn“.[4]) Förslaget vann därpå utan svårighet godkännande på högsta ort.[5])

1) Allmogens besvär, Vehmo och nedre Satakunta härader, remitt. till komm.-koll. d. 14 nov. 1760 enligt marg.-ant.; Björneborgs besvär i S. R. A.

2) Björneborgs besvär odat., undert. Lars Sacklén riksdagsman och remitt. till komm.-koll. d. 16 nov. 1760. -- I B:borgs hist. s. 176 säges om marknadernas flyttande till Tortila, att stadens borgersk. i samråd med allmogen i nämnda härad väckt förslag därom. Emellertid säger allmogens representant Eriksson i sitt nedannämnda memorial, att initiativet utgått från allmogen och att Sacklén senare å stadens vägnar förenat sig därom.

3) Erik Erikssons underdån. memorial dat. Sthlm i mars 1761; Allmogens besvär, Satakunta.

4) Landsh. skriv.; avskr. bland Björneborgs besvär, och komm.-koll:ii utlåt. ang. B:borgs o. besvär odat.

5) Resol. på allmogens besvär dat. 6 mars 1761; original bland Allmogens besvär och i Konc. resol. på allmogens besvär, samt resol. på B:borgs besvär dat. s. d.; Konc. resol. på städ. besv.

Denna förändring var mycket ovälkommen för Åbo borgare. De hade sina magasiner i Sastmola, där de upplade tjärtunnorna, tills de om våren kunde bortföra dem med sina fartyg. På den grund protesterade stadens ombud redan vid riksdagen emot förslaget, ehuru han ej lyckades göra sig hörd. Efter riksdagens avslutning vände sig stadens handlande till Wallén med en bön, att han måtte förhindra marknadens hållande i Tortila. Och vid den följande riksdagen begärde de, att de gamla förhållandena skulle återställas. I sina strävanden vunno de medhåll hos en del av allmogen i övre Satakunta, under det att riksdagsrepresentanterna för Vehmo och nedre Satakunta härader samt för Björneborg protesterade mot deras besvär.

Vid den förnyade utredning kommerskollegium nu underkastade frågan, befanns det, „at allmogen icke allenast uti särskilde, utan ock i en och samma sockn warit härutinnan skiljaktige, i det en del åstundat flyttningen, en del åter bibehållandet af denne marknad“. De intresserade städernas närvarande representanter förklarade sig åter vara „lika nögde om marknaden å dess wanliga ställe oförändrad komme att förblifwa, allenast den utan intrång af Åbo stads handlande finge nyttias“. På grund härav resolverade K. M:t att ifrågavarande marknad „hädanefter såsom hittils må bibehållas och förblifwa i Sastmola, såsom en ort, hwarest den til denne tid utan synnerlig olägenhet för samtelige wederbörande skall blifwit idkad“.

På samma gång skulle det definitivt avgöras, vem som ägde rättighet att handla på Sastmola marknad. För att saken skulle kunna avgöras anmodades borgerskapen i Björneborg och Åbo att framlämna de förordningar och resolutioner de kunde anföra till stöd för sina anspråk. Av deras skrivelser framgick det, att Åbo „borgerskap icke på något sätt gittat visa sig hafwa gifwit anledning til denne marknads inrättande eller at hafwa ägt tillstånd at därstädes nyttia någon handelsgemenskap med allmogen vidare än, at staden sig åberopat på en af landshöfding Lillienberg utfärdad resolution, som skall lemna Åbo borgerskap frihet at wid Sast-

mola uppbygga bodar, til at under kronobetientes tilsyn uplägga och intil afförslen förwara tiäran, som de sig tillhandlat, hwilken resolution dock hwarken af Åbo stads borgerskap kunnat upvisas eller i landscancelliet i Åbo igenfinnas, så att ej intygas kunnat på hvad grund en sådan resolution varit utfärdad". [1]) Men om en dylik resolution också faktiskt blivit utfärdad ansågs det dock, att den upphävts genom den år 1752 utfärdade kungliga resolutionen på Åbo stads ansökning att anlägga en köping eller lastage- och upplagsplats i Sastmola. „Fördenskull och i anseende härtil med flere förekomna skiäl finner K. M:t det Åbo stads handlande ej må wara tillåtit, at i någen slags handel med allmogen wid berörde Sastmola marknad sig inlåta och aldraminst at emellan marknadstiderna, såsom de sig för detta skola företagit, ther hålla något upplag af den upphandlade tjäran, hvarunder en skadelig landshandel med andra wahror lätteligen föröfwas kan". [2])

Genom denna viktiga resolution hade således Åbo borgerskap utestängts ifrån Sastmola marknad och därmed hade det förlorat sista återstoden av den tjärhandel, vilken ursprungligen skapat stadens välmåga. Åbo begynte därför hastigt avtyna. Lyckligtvis inföll snart en annan tidsperiod med en vidsträcktare handelsfrihet, varigenom staden åter kunde repa sig efter det svåra slaget. Icke ens för Björneborg medförde utgången av striden någon förbättring. Tvärtom blev stadens fattigdom så stor och dess handelsrörelse så ringa, att dess borgare ej förmådde uppköpa all den tjära, som hämtades till Sastmola marknad. [3])

Kumo älvdal.

Efter fredsslutet återupptogos med förnyad styrka planerna att få till stånd nya marknader i Kumo älvdal. I de

[1]) Denna resol. anförd i Ruuth, B:borgs hist. s. 175.

[2]) Resol. på Åbo besvär vid 1765 års riksdag dat. d. 13 nov. 1765; avskr. i Städ. hand.-distr. i S. R. A.

[3]) Slutet grundar sig på borgerskapens och landshövdingens inlämnade berättelser, vilka utgjorde svar på förfrågan ang. städernas handel och näringar, avgivna 1772—78; Städ. hand.-distr. i S. R. A.

flesta fall utgick initiativet därtill från allmogen, men även städernas borgare önskade erhålla nya lantmarknader för att kunna öka sin handelsrörelse. Redan vid 1723 års riksdag uttalade sålunda allmogen i övre Satakunta härad såsom ett önskningsmål, att nya „marknads- eller bytesplatser" måtte utses, varjämte de omnämnde, att de helst åstundade, att en marknad skulle inrättas invid Paavila gästgivargård i Tyrvis socken på Margaretadagen (d. 13 juli). [1]) I sitt häröver avfordrade utlåtande omtalade kommerskollegium, att det låtit uppkalla „wederbörande här warande fullmäktige", vilka enats om, att en marknad skulle få hållas på det angivna stället den 25 juli, på det villkor, att endast boskapshandel skulle få bedrivas därstädes. Då kollegiet förenade sig härom; utföll regeringens beslut i enlighet härmed. [2])

Efter det nya stilen införts, såg sig allmogen föranlåten att klaga över, att Paavila marknad hölls i „brådaste bergningstiden", varigenom den var „til hinder och tidspillan". Bönderna önskade därför få den flyttad från den 13 juli till den 29 juni, vilken senare dag vore „lika läglig" för borgerskapen, vilka i så fall hade kunnat bevista marknaden under färden till Orivesi marknad (d. 6 juli). [3]) Av de häröver hörda borgerskapen motsatte sig åboboarna kategoriskt varje förändring av tiden för Paavila marknad. Såsom skäl härför angåvo de, att Åbo handlande vanligtvis brukade på återresan från Orivesi marknad stanna i Tyrvis för att därstädes göra ytterligare uppköp av kreatur, varefter de drevo hela den vid båda marknaderna upphandlade boskapen „utan widare uppehåll till städerne". Skulle däremot Paavila marknad utsättas till den 29 juni komme de att försumma „sin bäst lönade marknadsresa till Orihwesi". I samma riktning uttalade sig nystadsboarna. Desse påstodo, „at

[1]) Allmogens besvär, övre Satakunta härads övre och nedre del dat. Birkala d. 18 dec. 1722.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens o. besvär dat. 26 juli 1723; Allmogens besvär, Satakunta, samt resol. på samma besvär utfärdad 1723; Konc. resol. på allmogens besvär.

[3]) Allmogens besvär, övre Satakunta härad, inl. d. 13 nov 1760.

arbetstiden icke wore brådare för allmogen den 13 juli än den 29 juni och at kreaturen, i synnerhet får, getter och bockar wore på den sistnämde tiden så magra, at de ej dugde till slagt". Borgerskapen i länets tre övriga städer ansågo i motsats härtill, att allmogens begäran varit berättigad. Samma uppfattning hyste även landshövdingen. Kommerskollegium beslöt därför förorda ansökningen utan att självt uttala sig. I överensstämmelse härmed utföll regeringens resolution. [1])

En annan på allmogens initiativ inrättad marknad hölls i Tavastkyrö socken. En anhållan därom gjordes vid 1734 års riksdag, varvid bönderna tillika föreslogo, att marknaden skulle hållas i Raipala by i närheten av socknekyrkan den 21 augusti. Orten och dagen voro valda med hänsyn till, att borgerskapen skulle kunna „med beqwämlighet" resa ifrån denna marknad till Harju marknad den 24 i samma månad. [2]) Nådig resolution avgavs icke som svar på detta besvär, men det oaktat begynte städernas handlande under sin färd till Harju marknad sammankalla bönderna till Raipala by genom utsända „bodkaflor" i avsikt att handla med dem. [3]) Emellertid visade det sig snart, att Raipala by var alldeles för obetydlig för de stora folksamlingar, som därigenom uppstodo. Därjämte tycktes Raipala byinnevånare hava varit mycket obenägna att härbergera marknadsbesökandena, emedan de ansågo, att deras egor ledo „stort intrång af marknadsfolkets medhafwande hästar". Däremot voro den på andra sidan om Tavastkyrö kyrka belägna Uskela bys sex hemmansägare försedda med tillräkligt rymliga boningshus och stallrum samt hade även förklarat sig „nögda", om marknaden skulle hållas i deras by. På grund härav anhöll allmogens fullmäktig vid 1746 års riksdag, att bemälda marknad måtte flyttas till Uskela by, varjämte han uttryckte som en

1) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens o. besvär dat. d. 4 nov. 1761; Allmogens besvär, Satakunta, och resol. på samma besvär dat. d. 21 maj 1762; Registr. över resol. på allmogens besv.

2) Allmogens besvär, övre Satakunta härad dat. d. 18 april 1734.

3) Resol. saknas, se nedananf. handl.

förmodan att „igenom den deraf wundne beqwämligheten långt flere af Åbo, Björneborgs, Raumo, Nystads och Nådendahls handlande samt en större myckenhet af den nästgräntsande allmogen, än tillförende wid Raipala ske kunnat, ofelbart ditlockas skulle". På samma gång uttalade sökanden önskvärdheten av, att marknaden fortsättningsvis måtte hållas den 20 augusti såsom den för allmogen „tiänligaste tiiden".

Kommerskollegium önskade härom vinna en så allsidig utredning som möjligt, varför det lät genom landshövdingeämbetet höra „wederbörande städer och allmoge". Av dessa yttrade sig Åbo borgerskap, att Raipala marknader medfört „mera skada än nytta", emedan samtidigt hållits större och „för de handlandena och allmogen fördelaktigare marknader — — —, hwilka genom slike ringa marknader nödwändigt måste förswagas, så wida allmogen derigenom på flere ställen warder fördeld och skingrad samt icke med den fördel, som wid de större marknaderne ske kan, sine wahror derstädes får afsättja, utan offta twingas effter beswärlige och långa giorde resor dem wid sådane ringa marknader med största skada och afsaknad at föryttra". Därjämte ansåg borgerskapet, att kronan förorsakades onödigt stora omkostnader och att tullbevakningen i städerna försvagades, när tullbetjäningen blev tvungen att resa omkring på landsbygden. På grund härav uttalade borgerskapet som sitt önskningsmål, att den ditintills vid Raipala hållna marknaden helt och hållet skulle förbjudas såsom varande „ganska skadelig och så wäl för landet som de handlande oläglig" samt att ingen ny i dess ställe måtte tillåtas.

Ungefär likalydande voro de svar borgerskapen i Björneborg och Nådendal avgåvo. Som stöd för påståendet, att marknaden vore överflödig anförde de, att i Satakunta redan höllos 9 särskilda marknader, av vilka 7 på landsbygden. Därtill vore en marknad i Tavastkyrö „skadelig för Björneborgs län", emedan invånarena i de österbottniska städerna hade „närmare och beqwämligare wäg" till densamma än handlandena i någon av länets städer, varigenom de förra bereddes tillfälle „at tilhandla sig de för länets eget borgerskap

förut nog otilräckelige landtmanna-wahror". — Endast borgerskapen i Raumo och Nystad hade ingenting att invända emot allmogens begäran av orsak, att de icke plägat besöka Tavastkyrö marknad „för dess wida aflägsenhet skull". Gentemot dessa uttalanden invände allmogen i övre Satakunta nedredels härad, att den var fullkomligt ense med sin fullmäktig och att „dess högeliga åstundan" vore, att „för sin beqwämlighet skull få en ständig marknad på den 20 augusti uti Kyrö socken och Uskela by". För sin egen del biträdde landshövdingeämbetet allmogens uttalande på grund av, att „så wäl Kyrö och Ikalis socknars förmån som äfwen åtskillige städers nytta och fördel derigenom ofelbart mycket befordras skulle".

Sedan kommerskollegium noga övervägt, vad „å alla sidor blifwit anfört", hemställde det om, att bifall till marknadens inrättande måtte lämnas. Detta sitt beslut sade kollegiet sig hava fattat, emedan det funnit, att Kyrö och Ikalis socknar „skola wara ganska widlyfftige och så belägne, at des inbyggare ej utan synnerligit beswär andra marknadsplatzer besöka kunna och emedan bemälte allmogens angelägenhet på denne marknad til en stor del finnes wara beroende". Kommerskollegii betänkande godkändes genom en resolution utfärdad den 9 november 1747. [1]

Ett årtionde senare blevo bönderna missnöjda med Uskela marknadsplats, emedan den hade visat sig vara „mycket olämplig, trång, sankig och wåt". De önskade därför få marknaderna flyttade till Mahnala by i samma socken, där det fanns en „torr och jemn sandmo". [2] Beträffande denna anhållan yttrade sig Åbo borgerskap, att ifrågavarande marknad „kunde anses för en af de mindre nyttiga emedan densamma ej wore mer än 3 ½ mil från Tammerfors eller

[1] Komm.-koll:ii betänk. ang. förslaget att flytta Tavastkyrö marknad från Raipala till Uskela by dat. d. 14 juli 1747; Allmogens besvär, samt resol. på samma betänk. dat. d. 9 nov. 1747; Konc. resol. på allmogens besv.

[2] Allmogens i övre Satakunta härad förut anf. besvär av år 1760; se sid. 163 anm. 3.

Pispala marknad belägen, dit allmogen ifrån hela den öfra delen af Björneborgs län, stötte tillsammans och dit äfwen Kyrö sochns inwånare kunde begfiwa sig som ock tillförenne hade warit wanligit". Det ansåg på grund härav, att Tavastkyrö marknad vore alldeles överflödig och att den „med skäl" kunde upphävas. Däremot uttalade sig Björneborgs, Raumo och Nystads borgerskap till förmån för allmogens förslag. Särskilt den sistnämnda stadens omförmälde, att Uskela varit mycket olämplig som marknadsplats i anledning av jordmånens beskaffenhet, vilken var „lerig, trång och sank". Landshövding Wallén förklarade åter i sitt utlåtande, att Tavastkyrö socknemän knappast skulle förlora „något av sina gamla rättigheter, derest marknadsförmonen blefwe dem betagen". Detta sitt påstående grundade han därpå, att borgerskapen redan i slutet av juni „med sina boskapsdrifter" voro på väg till städerna. Att detta blev dem möjligt berodde därpå, att de ägde frihet att resa omkring på landsbygden för att „indrifwa sina fordringar", varunder de hade tillfälle att göra sina „förnämsta upphandlingar". Men för den händelse, att Tavastkyrö marknad komme att bibehållas, understödde han allmogens förslag, att den skulle flyttas till Mahnala. Angående detta ärende utlät sig kommerskollegium, att ifrågavarande marknad „blifwit berörde sochns allmoge ifrån äldre tider till dess beqwämlighet förundt och något skäl till en slik förmåns indragande för bemelte allmoge sig icke heller nu företer". I enlighet därmed blev Mahnala by utsedd till marknadsplats. [1]

Men icke ens den nya marknadsplatsen kunde tillfredsställa alla. Innan lång tid förgått klagade bönderna i Ikalis över, att de hade „ganska obeqwämt och lång wäg at bewista marknaden i Mahnala by och dit framforsla sine landtmannawaror", varför de yrkade på att densamma skulle flyttas till Järvenkylä by i samma socken. Därigenom finge ock städernas handlande „flere köpare till theras waror och

[1] Komm.-koll:ii förut anf. betänk. av år 1761 och förut anf. resol. av år 1762; se sid. 164 anm. 1.

större tilförsel af det som landtman har at aflåta, hwarförutan tullinkomsten derigenom blefwe större". [1]) Till denna begäran genmälde Åbo borgerskap, att det självt för länge sedan gjort en likartad anhållan, om det endast skulle hava sett på sin egen fördel. Men då „mahnalaboerne med mycken kostnad icke allenast uptimratt tillräckeligit antahl marknadsbodar och stånd, utan ock i sine gårdar gjort hwarjehanda inrättningar lämpade effter de wid marknaderne befundne behofwen", var borgerskapets „oförgripeliga tanka" att desse genom marknadernas bortflyttande bleve lidande. [2]) Magistraten i samma stad tillade ännu härtill, att den hade sig bekant „att Mahnala by var till marknads anställande långt beqwämligare än Jervenkylä by". [3])

Även landshövdingeämbetet förordade den begärda flyttningen av Mahnala marknad, men ansåg Järvenkylä olämplig såsom marknadsplats, varför det hemställde om, att marknaderna framdeles skulle hållas på deras ursprungliga plats i Raipala by i Tavastkyrö socken där „tvenne allmänna farwägar sammanstöta" och där „allmogen och borgerskapet lättast kunna samlas". Därtill vore det lättare att bevaka den nya platsen, varigenom „den oseden uphörde, att slaktcreaturen dagen före marknaden upphandlas, hwarigenom tullförsnilling hittils åstadkommits och de handlande jämwäl blifwit i sin näring lidande". Då Satakunta häraders riksdagsrepresentant, Johan Mårtensson Siiko, icke hade något att invända häremot, uttalade sig även kommerskollegium för landshövdingens förslag. [4]) Genom en den 13 januari 1770 utfärdad resolution förordnade regeringen, att Tavastkyrö marknader skulle flyttas till Raipala by. [5])

[1]) Utdrag av allmogens uti övre Satakunta härad besvär vid riksdagen 1769, inl. d. 27 juli 1769.

[2]) Borgerskapet i Åbo ang. allmogens i övre Satakunta härad besvär. Allmogens besvär, Satakunta.

[3]) Magistraten i Åbo ang. allmogens besvär dat. Åbo d. 2 sept. 1769; Allmogens besvär, Satakunta.

[4]) Komm.-koll. betänk, ang. allmogens besvär dat. d. 18 dec. 1769; Allmogens besvär, Satakunta.

[5]) Resol. på allmogens besvär dat. d. 13 jan. 1770; Registr. över resol. på allmogens besvär.

I städernas till 1723 års riksdag inlämnade besvär ingingo ock särskilda förslag till nya marknader i länet. Sålunda anhöllo raumoboarne, att nya „boskapsmarknader" måtte inrättas „i de socknar, som därtill bäst belägne äro", varigenom tillförseln av lantmannaprodukter till staden komme att ökas. Borgerskapet uttalade tillika önskvärdheten av, att landshövdingen måtte åläggas att utse lämpliga marknadsplatser, „efter föregången communication med wederbörande". Självt ansåg det, att följande förslag till nya marknader bäst skulle tillfredsställa dess behov: i Hvittis kyrkoby tvenne gånger årligen Mariæ Besökelse- (d. 2 juli) och på Bartolomeidagen (d. 24 aug.), i Ylistaro by i Kumo socken på Jakobidagen (d. 25 juli) samt i Vanis by i Eura socken på Morsmessodagen (d. 8 sept.) Om nämnda marknader bleve inrättade, fortsattes det, kunde „landtmannen, hwilken ett eller annat creatur kan föryttra, — — utan bekåstnad och tidzspilla, som han genom månge mihlers resa till stads hafwer, på en sådan marknad när sin hemwist slijkt afsättia, icke allenast til des utskyllders så mycket bättre afbördande, utan och följachteligen till hemmanetz cultivation och oprättelse". [1]) — Om en enskild marknad i Hvittis kyrkoby anhöllo yttermera Åbo och Nådendals borgare, av vilka de senare angåvo den 22 juli såsom en lämplig marknadsdag. Likaså sökte Nystads borgare förvärva sig rättighet att hålla nya boskapsmarknader, utan att närmare angiva, vilka orter de funnit lämpliga till marknadsplatser. [2]) Detta ärende hänsköts till kommerskollegii avgörande, vilket förordnade, att en boskapsmarknad finge hållas i Hvittis kyrkoby den 28 augusti. [3]) Den nya marknaden, som tydligen var gemensam för länets städer, hölls ursprungligen på kyrkobacken. År 1738 blev

[1]) Raumo besvär dat. Sthlm d. 20 mars 1723.

[2]) Nystads och Nådendals besvär vid 1723 års riksdag odat.

[3]) Komm.-koll:iii resol. på Åbo besvär vid 1723 års riksdag; avskr. från Kommissionens i Tavastehus m. fl. län handl. Se även Schybergson, Bidrag till Finlands inre hist. s. 60. — Marknaden upptagen i almanackorna.

den flyttad till Lauttakylä by på initiativ av socknens kyrkoherde, som fruktade för, att kyrkan skulle utsättas för eldfara i följd av det nära grannskapet till borgerskapens bodar och stånd. År 1747 blev den ytterligare flyttad till Korkiakoski by några kilometer därifrån invid den lika benämnda forsen i Loimijoki. Vid ifrågavarande marknad försåldes mest boskap och hästar. All annan handel var obetydlig. [1])

Ehuru icke officiellt påbud därom emanerat, hölls i Kumo socken en vintermarknad den 20 januari och efter nya stilens införande den 13 januari i ovannämnda Ylistaro by. [2]) Vid 1769 års riksdag inlämnade allmogen i nedre Satakunta härad en anhållan om, att sagda marknad skulle flyttas till Tortila by för att hållas därstädes den 20 januari. [3]) Härom tillfrågat motsatte sig Åbo borgerskap detta förslag, emedan stadens egen vintermarknad, 19 januari, vilken „alle kringliggande socknar äfwen de, som längre härifrån aflägsne (äro) än Kumo, åhrligen besöka", därigenom skulle „blifwa af intett wärde, om Kumo marknad skulle flyttas på samma tid eller den 20 januari". Även det föreslagna marknadsstället vore enligt borgerskapets uppfattning olämpligt, vilket framgått av det ovanberörda försöket att flytta Sastmola marknad dit. Till sist uttalade borgerskapet förhoppning om, att Kumo marknad såsom i sig själv mindre betydande, icke måtte få flyttas utan även framdeles hållas på en sådan plats och tid, att stadens handlande kunde besöka den. Ärendet avgjordes först under Gustaf III:s tid. [4])

[1]) Carenius, Beskrifning öfver Hwittis socken s. 63.
[2]) Upptagna i almanackorna från och med år 1764.
[3]) Allmogens i nedre Satakunta härad besvär vid 1769 års riksdag, inl. d. 31 juli 1769.
[4]) Åbo magistrat och borgerskap ang. allmogens o. besvär dat. Åbo d. 8 sept. 1769. Komm.-koll:ii utlåt. saknas, besväret blev enligt marg.-ant. remitt. till komm.-koll. d. 1 aug. 1769 och resol. utfärdad d. 14 febr. 1775.

Harju och Piispala.

Efter stora ofreden förlorade vintermarknaden i Tammerkoski i betydelse och råkade småningom i glömska. Birkkala sommarmarknad fortfor däremot och hölls invid Harju kapellkyrka den 24 augusti. [1]) Något försök av åboboarne att behålla sistnämnda marknad för sig själva omtalas icke vidare. Antagligen förmådde de icke mera utestänga andra städers borgare ifrån den inbringande handeln.

Emellertid förstörde en häftig vådeld den 24 augusti 1748 samtliga marknadsbodar, varvid även kyrkan var „i största fahra att blifwa i aska lagd". Denna olycka förmådde församlingsboarna jämte kapellanen Edenius att väcka förslag om, att marknaderna „till förekommande af sådant äfwentyr framdeles" måtte flyttas till Piispala by „en fierdedels mil therifrån". Det uppgavs därjämte, att sistnämnda ort vore „långt beqwämligare", på grund av att den var belägen på näset mellan Pyhäjärvi och Näsijärvi, över vilka sjöar „större delen af menigheten med båtar till marknaden kunna på bägge sidor om platzen ankomma". Vid behandlingen av detta mål fann häradsrätten att ett återuppbyggande av marknadsbodarna på den gamla platsen icke ens kunde tillåtas på grund av, att det enligt 1686 års kyrkolag 26 kap. var förbjudet att uppföra hus så nära intill kyrkor att dessa kunde råka i fara under eldsvåda. Om detta sitt beslut anmälde häradsrätten hos landshövdingen. Denne ansåg de anförda skälen för marknadens flyttande berättigade, varför han underställde ärendet kommerskollegii beprövande. [2]) Någon tid senare lämnade regeringen sitt bifall till den gjorda ansökningen. [3])

[1]) Tammerfors besvär av år 1800 m. fl. aktstycken från gustavianska tiden.
[2]) Prot.-utdr. fr. tinget i Birkkala och Messuby socknar dat. 20 sept. 1749, samt landsh. skriv., Åbo och Björneborgs län dat. d. 26 maj 1750. Se även Schybergson, Bidrag till Finlands inre hist. s. 61.
[3]) Piispala eller Tammerkoski upptagen såsom marknadsplats i almanackorna från och med år 1753.

Piispala marknad, vilken hölls den 4 september, hörde enligt flere vittnesbörd till de största och mest betydande i hela landet. Den skall hava besökts av handlande ifrån alla finska städer och av allmogen i 40 socknar. De varor som försåldes vid densamma bestodo av „bast, bryn- och tälgstenar, humla, fiskvaror, pälterier, lin, hampe- och roffrö, beck, tiära, boskap, hästar, spannemål och wictualier". [1])

Orivesi och Vesilaks.

Genom kommerskollegii förut anförda resolution hade åboboarne förvärvat sig tillstånd att hålla en marknad i Orivesi socken, ehuru de icke begagnade sig härav. [2]) Måhända var orsaken till detta förhållande, att åboboarne ansökt om bemälda marknads inrättande endast i avsikt att förhindra andra städers borgerskap att få till stånd någon marknad i Orivesi. Då bönderna likväl gärna önskade erhålla en marknad, anhöllo de själva vid 1727 års riksdag om „att dem een marknadz- eller bytesplats widh Prästegården i bem:te Orriwesi sochn, hwarest tijonde boden äfwen är bygd, allernådigst kunde bewiljas att hållas den 20 augusti, hwart desse och Längellmäki inwånare sampt flere med båtar beqwämligen kunna framkomma". [3]) Att bifall till denna anhållan givits framgår av att marknaden senare upprepade gånger omtalades. Dagen för densamma var först tre dagar före midsommar och senare den 6 juli. [4])

Vid riksdagen 1760 begärde bönderna i Jämsä socken, att en ny marknad måtte inrättas i Orivesi socken några da-

[1]) Holmberg, Om medel till de finska stapelstädernas uppkomst s. 10.

[2]) Komm.-koll:ii förut anf. resol. på Åbo besvär; se sid. 169 anm. 3; jfr även Schybergson, anf. arb. s. 60 anm. 2.

[3]) Allmogens besvär, övre Satakunta härad, uppl. i råds. deputationen d. 30 jan. 1727. — Orivesi marknadsplats var belägen invid Kirkkolahti i närh. av nuv. järnv. station; jfr Wallin, Tamp. kaup. hist. s. 59.

[4]) Rudenskölds berätt. s. 144. Den 6 juli upptagen i almanackorna såsom marknadsdag från och med år 1753.

gar före den 4 september, då Harju marknad inföll, på det att de icke skulle nödgas driva sin boskap och sina hästar ända fram till sistnämnda ort. En dylik marknad skulle för allmogen i övre i Sääksmäki härad medföra den fördelen, att den då skulle bliva i tillfälle att sälja sin boskap och sina hästar, utan att behöva föra dem genom hela Orivesi socken till Harju marknad.

Över denna ansökning införskaffades utlåtanden från magistraterna i Helsingfors, Borgå och Tavastehus, samt ifrån landshövdingen i Nylands och Tavastehus län. Av dessa utlät sig Helsingfors magistrat, att Orivesi vore så avläget, att en ny marknad därstädes icke kunde gagna stadens handlande, men väl giva upphov till lanthandel, varjämte andra vid samma tid infallande marknader därigenom kunde bliva „aldeles onyttige". Samma uppfattning hyste Borgå magistrat. Däremot understödde magistraten i Tavastehus allmogens önskningsmål. Vid behandling av detta ärende avstyrkte kommerskollegium detsamma, emedan det ej trodde att utgifterna för anordnandet av tullbevakning vid den tilltänkta marknaden skulle motväga utgifterna. [1]) Emellertid befanns det i rådkammaren, då besvären upprepades vid 1760 års riksdag, att frågan ej blivit tillräckligt utredd, varför den återremmitterades till kollegiet med befallning, att införskaffa närmare uppgifter angående borgerskapens tänkesätt. [2]) Någonting nytt tillkom likväl icke härigenom. Borgerskapen i Helsingfors och Borgå delade magistraternas i bemälda städer uppfattning. Även tavastehusboarne yttrade sig denna gång i samma riktning, framhållande att den tilltänkta marknaden komme att infalla emellan Tammerfors och Anianpelto marknader, „hwilka woro ibland de bästa marknader i hela negden".

[1]) Landsh. Gust. Gyllenborgs skriv. till komm.-koll. dat. Helsingfors d. 10 nov. 1755; Landsh. berätt. Nyl. och T:hus län, samt komm.-koll:ii betänk. dat. d. 7 maj 1761.

[2]) Utdrag ur övre och nedre Sääksmäki härads besvär vid riksdagen 1760, inl. d. 29 nov. 1760 samt resol. på dets. dat. d. 21 maj 1762; Registr. över resol. på allmogens besvär.

Landshövdingen i Nylands och Tavastehus län sade sig betvivla att någon handlande vore benägen att lämna Piispala marknad, vilken „af ålder warit ansedd för den största fördelaktigaste“, för att begiva sig den fyra mil långa vägen till Orivesi. Tvärtom vore det, enligt hans tanke, mera anledning att indraga Orivesi marknad den 6 juli, „hwilket wore en nog bråd arbetstid för deromkring boende landtmän“. Någon lämpligare tid för en sommarmarknad kunde han heller icke utse, då redan marknaderna voro så avpassade, att handlande ifrån städerna i Åbo och Björneborgs län ifrån Piispala begåvo sig till Hvittis marknad, medan åter helsingforsarne m. fl. borgare ifrån Nylands och Tavastehus län reste ifrån nämnda ort till Anianpelto. Vida fördelaktigare vore det därför om Orivesi marknad kunde hållas den 15 december, varigenom handlandena kunde begiva sig dit ifrån Vesilaks marknad. Detta vore även den lämpligaste tidpunkten, i betraktande av att Orivesi sockens förnämsta produkt vore lin, „hwarmed nu en otrolig landthandel af österbottningarne föröfwades och hwilket ej kunde wara färdigt till försäljning förr än ungefärligen den tiden“. Kommerskollegium avstyrkte anhållan, men ville ifall regeringen det oaktat bifölle till marknadens inrättande, framhålla önskvärdheten av, att den måtte utsättas till den 15 december. Som det var att vänta, avslogs anhållan på högsta ort.[1]) — Vid 1772 års riksdag föreslog allmogen i övre Satakunta att Orivesi sommarmarknad skulle förbytas till en vintermarknad, som skulle hållas den 10 december. Även denna anhållan möttes med avslag, emedan handlandena ofta på grund av menföre ej alla år komme att kunna besöka marknaden Däremot skulle bifall en annan gång lämnas, om „någon lägligare marknadstermin“ bleve föreslagen.[2])

Vesilaks marknader, vilka även benämndes Narva

[1]) Komm.-koll:ii betänk. dat. 7 nov. 1764 och resol. på dets. och på allmogens i övre och nedre Sääksmäki härader besvär dat. d. 28 febr. 1765; Registr. över resol. på allmogens besvär.

[2]) Resol. på allmogens i övre Satakunta besv. vid 1772 års riksdag dat. d. 14 juli 1772; Registr. över resol. på allmogens besv.

marknader, på grund av att de höllos i Narva by, omnämndes första gången i början av 1700-talet. De inföllo den 30 november samt besöktes företrädesvis av åboboarne samt av allmogen i Satakunta och Tavastland. Någon större betydelse tyckes denna marknad icke haft. Ett vid 1755 års riksdag väckt förslag att flytta den till Lempälä kyrkoby föranledde ej till någon åtgärd.[1])

Föreslagna köpingar.

Genom lantmarknaderna kunde dock icke det olidliga tvång, varav handeln och näringarna ledo, upphävas om det ock i väsentlig grad kunde lindras. Då de maktägande icke kunde förmå sig att giva lanthandeln fri sökte man finna en utväg genom att inrätta s. k. köpingar, vilka voro ständiga handelsplatser under någon viss stad. I Åbo och Björneborgs län väcktes förslag om dylika köpingars inrättande av landshövding Lillienberg i ett år 1754 till kommerskollegium inlämnat betänkande. Han framhöll i detsamma att den omständigheten, att köpingar saknats i övre Satakunta „lagt hinder i wägen, för then allmenne hushållningens rätta drift, samt handelen och rörelsen nog förswagat, emedan emillan städerne och landet icke warit eller är något band. The handlande hafwa härigenom saknat lämpelige nederlagsplazer för lantmannawahror och icke ägt tillfälle till någon slögdeyrken af råämnens förädling“. Landshövdingen ansåg flere orter lämpliga därtill, men ville för denna gång inskränka sig till att framhålla tvenne, av vilka den ena orten var såsom förut omtalats Sastmola och den andra Piispala. Den senare platsen vore synnerligen lämplig för en köping, emedan därifrån sträckte sig ansenliga vattendrag såväl norr- som söderut. Man hade därför öppen båtled åt ena hållet till Ruovesi socken „tiugu mil åt Österbottniska gräntzen“, och åt det andra åtta mil till Tavastehus, „förutan

[1]) Landsh. Lillienbergs förut anf. skriv. av år 1754; se sid. 159 anm. 3. Vesilaks markn. upptagna i almanackorna. Se även Wallin, anf. arb. s. 59.

sidoleden ifrån Längelmäki sockn och siön Lumenen, samt then stora elfwen, som kommer ifrån Birckala sockn och flyter igenom landet förbi Cumo och flere socknar, så wäl som Biörneborgs stad, uti stora siön och hafwet". Vidare anfördes, att orten, som låg 16 mil ifrån Åbo och 15 ifrån någon annan sjöstad, av „sielfwa naturen till en handelsplats för thet omliggande widsträckta landet tyckes beredt". Det hände därför ock att lantmän ifrån avlägsna orter kommo till de där hållna Bartolomeimarknaderna.

Utom dessa tvenne „mäst nödige och för landet nyttige" framhöll landshövdingen ännu Tyrvis by i den likabenämda socken såsom en lämplig plats för en köping, där de årliga marknaderna höllos den 11 juli. Mellan denna ort och Piispala var endast sju mil, „som kan med båt enligit then projecterade och af professoren Hasselbom föreslagne durchfarten befaras, till thess Nockia forssar möter wid Hafwisto giästgifwaregård, en mil ifrån Piispala, så at communication thesse kiöpingar emellan, tå en mil till lands endast nyttias, blifwer tämmeligen beqwäm". Om några forsar likaså upprödjades nedanför Tyrvis „kan sedan fahrleden elfwen utföre ända till Björneborgs stad och stora siön med större och mindre båtar nyttias". Till Åbo landvägen var 11 $^1/_2$ mil. Till köpingens „uppkomst och förkofring kunde ifrån Hvittis sockn hitdragas, then marknad, som therstädes årligen den 28 aug. hållas, och till en winttermarknad här förwandlas".

I slutet av sitt betänkande bad landshövdingen erindra om dessa köpingar 1:o att de skulle bliva fria köpingar eller uppstäder, „utan at wara några andre städer underlagde, i hwilket fall handelen sättes under twång och the blifwa grunden till monopolier, hwarigenom then påsyftade nyttan förfaller, och skada i stället uppwäckes; 2:o böra inwånarne, hwarken tillåtas åkerbruk eller öfwerflödigt krogerii, som hittils i the mindre städer warit the fläste borgares mästa näringssätt, utan böra the förnämligast sysselsättas med landets råämnens förädling, planteringar och slögdeyrken"; 3:o vore det viktigt att „förmögne borgare och bodesvänner, som i stapellstäder tient samt handeln lärt, (skulle) medelst förmohner och frijheter låckas att i thesse kiöpingar sätta sig neder". [1])

4. Enskilda marknader i länets städer.

På sin resa till askonsdagsmarknaden i Nådendal brukade allmogen ofta sinsemellan byta varor vid St Mariæ eller St Karins kyrka alldeles invid Åbo. Detta gav Åbo stads fullmäktig vid 1746 års riksdag, handelsman Trapp, anledning att i sina besvär anhålla om, att sagda fullkomligt olagliga handel måtte förbjudas och att en marknad i stället skulle på samma dag, fastlagstisdagen, inrättas i Åbo. I avfordrat yttrande förklarade bönderna i de nämnda samt i Piikkis och Reso socknar, att „någre kongliga privilegier på den öfwerklagade marknaden så mycket mindre kunde uptes, som å samma plats, hwilken endast skall warit en sammel- eller betesplats för allmogen af öfre socknarne, som ärnat resa till Nådendals marknad, ingen ordentelig handel widare än allenast med något bast och lin blifwit drifwen". På grund härav hade allmogen intet att invända emot den av Trapp gjorda ansökningen, utan förenade sig därom „till undwikande af den olägenhet, att för landskiöp blifwa antastade och att slippa resa till den marknad som å samma tid i Nådendal hålles", De hoppades ännu därtill, att förslagets realiserande „skulle lända både desse och flere socknar i landet till fördel och nytta samt landskiöp och tullförsnillingar dymedelst förekommas". Då även landshövding Ehrenmalm understödde denna anhållan, hemställde kommerskollegium om, att regeringen måtte bifalla till densamma. Genom en något senare utfärdad resolution lämnade regeringen sitt samtycke. [2])

[1]) Landsh. Lillienbergs förut anf. skriv. till komm.-koll. av år 1754. Se även Holmberg, anf. arb. s. 10—11.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Åbo besvär vid 1746 års riksdag dat. d. 19 jan. 1748; Åbo besvär i S. R. A., och resol. på samma besvär dat. d. 6 aug. 1748; Konc. resol. på städ. besv.

Vid avgörandet av detta ärende hade ingen hänsyn tagits till Nådendals intressen, ehuru denna stads gamla askonsdagsmarknad genom den nyinrättade marknaden förlorade varje betydelse. Detta tvingade stadens borgare att år 1755 i sina riksdagsbesvär framhålla, att nämnda marknad „tillförene icke utan förmån mycket bidragit till rörelsen i staden, som ock tiänt till beqwämligheten af handel och byte både för landt och skäre allmogen, hwilken derföre äfwen densamme förr nog ymnigt besökt", men att sedan den nya marknaden i Åbo blivit inrättad „har landtman från Nådendals marknadsbesökande så godt som alldeles blifwit afwähnd". Nådendals borgare ansågo sig därför hava goda skäl att yrka på, att Åbo marknad skulle förbjudas, helst båda städernas marknader i själva verket höllos på samma dag, varav följden blev, att Nådendals marknad alldeles upphörde, vilken var den enda som hölls i denna stad. Men i fall konungen icke lämnade sitt bifall härtill, ansökte borgerskapet om, att stadens marknader skulle utsättas till den 24 februari, Mattsmessodagen.[1] Utlåtande fordrades denna gång av borgerskapen i städerna Björneborg, Nystad och Raumo samt av allmogen i kringliggande socknar. Alla erkände därvid det berättigade i nådendalsboarnes klagomål samt „förmenade det wara för städerne och landtmannen nyttigt och förmånligit, om bemälte stads marknad blefwe i des förra stånd satt utan intrång af Åbo". Kommerskollegium ansåg likväl, att 1748 års resolution icke kunde ändras, samt understödde därför det i besväret ingående alternativet, om en annan dag för Nådendals marknad, vilket vann vederbörlig stadfästelse.[2]

Nådendals höstmarknad hade under ofärdsåren alldeles upphört. I hopp om att åter kunna förmå allmogen att besöka staden anhöll stadens borgerskap, att marknaden skulle utsättas till den 30 september samt att detta skulle kungöras „genom behöriga publicationer". Detta blev av kommerskollegium tillstyrkt. Marknaden återinrättades således, men stadens handelsrörelse ökades därigenom icke.[1]

1) Nådendals besvär, inl. d. 11 nov. 1755 genom stadens fullm. Thure Hagert.

2) Komm.-koll:ii betänk. ang. N:dals besvär dat. d. 1 okt 1756; N:dals besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 26 nov. s. å.; Konc. resol. på städ. besv.

Om marknaderna i länets övriga städer är icke mycket att orda. Nystads marknad blev år 1756 såsom förut omtalats flyttad till den 25 februari.[2] Raumos marknader inföllo såsom förut den 6 januari och den 21 september.[3] Björneborg hade marknad den 24 augusti. År 1771 anhöll stadens borgerskap om att få den utsatt till den 12 september, emedan „höbärgningen och det angelägna höstsädet" inföllo i slutet av augusti, vilket icke allenast hindrade allmogen, utan även de av stadens invånare som hade något jordbruk.[4] Kommerskollegium gav i anledning härav i uppdrag åt kronofogden i Ulfsby härad att inhämta allmogens åsikt om den begärda förändringen. Av dennes svarsskrivelse framgick det, att „icke andre, än the landtmän, som bo uti Björneborgs stads kyrcka gjäld" plägade besöka ifrågavarande marknad. I övrigt meddelades det, att ingen haft något att invända emot förslaget, varför landshövdingen och kommerskollegium understödde detsamma. Genom en resolution utfärdad år 1772 lämnade regeringen sitt bifall därtill.[5] — En vintermarknad synes staden hava haft den 22 februari.[6]

1) Nådendals besvär odat., inl. d. 30 juni 1731, och komm.-koll:ii betänk. ang. samma besvär dat. d. 4 juli 1734. — Nådendals höstmarknad, d. 30 sept., upptagen i alla almanackor under 1700-talet.

2) Resol. på allmogens i Vehmo och Nedre Satakunta härad besv. dat. d. 2 okt. 1756 jfr ovan s. 144—145.

3) Enligt uppgifter i almanackorna.

4) Björneborgs besvär odat., inl. d. 21 sept. 1771.

5) Kronofogden Isak Tackous skriv. till komm-koll., komm.-koll:ii betänk. ang. B:borgs besvär, dat. d. 11 dec. 1771 samt. resol. på samma besvär dat. d. 24 juli 1772; Konc. resol. på städ. besvär.

6) Upptagen i almanackorna fr. o. m. 1753.

III KAPITLET.

Nylands och Tavastlands handelsområde.

1. Västra Nyland.

Ekenäs.

Vid frihetstidens ingång hade Ekenäs ingen stadsmarknad. Borgerskapet anhöll för den skull år 1731 om, att 1672 års resolution skulle träda i gällande kraft och Midfastomarknaden i Lojo förty ersättas med en marknad i staden. Men då Midfastosöndagen, var olämplig såsom marknadsdag, emedan den icke inföll på samma datum under olika år, föreslogs därjämte, att stadens marknad skulle utsättas till Mattsmessodagen (d. 24 febr.).[1] Allmogens närvarande riksdagsfullmäktige, vilka sattes i tillfälle att yttra sig angående detta förslag, menade att den gamla marknaden borde bibehållas i Lojo, men att det oaktat skulle „wara för allmogen gagneligit", om en ny marknad bleve inrättad i Ekenäs. I enlighet härmed yttrade sig kommerskollegium i sitt betänkande, på grund varav Ekenäs beviljades rättighet att hålla en marknad under 8 dagars tid från och med den 24 februari.[2]

Den nya marknaden, som sålunda kom till stånd, lände icke staden „til den nytta, som warit förmodad", emedan

[1]) Ekenäs besvär av år 1731 § 4.

[2]) Komm.-koll. betänk. ang. o. besvär dat. d. 7 april 1731; Ekenäs besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 25 okt. 1734 § 2; Priv. o. resol. 1627—1774. i F. S. A.

handlande från andra städer, såsom Åbo, Helsingfors och Borgå infunno sig till densamma med sitt „kramgods", vilket de försålde åt allmogen. Därtill kom, att tidpunkten för marknaden var olämplig, emedan „the fleste åhren" var „på berörde tid ett ganska slätt slädföre så at allmogen ifrån Tawasteland intet kan nederförsla någon spannemål". Därför anhöll borgerskapet (år 1746) om en andra vintermarknad „för sig sjelfwa, utan besök af andre städers handlande", vilken „kunde hållas den 13 januari, emedan then tiden är bästa åkeföret, och kunde man tå säkert förhoppas att få spannemål, lijn och hampa samt flere waror till staden".[1])

Kommerskollegium lät genom landshövdingen, greve Gyllenborg, häröver höra borgerskapen i Borgå och Helsingfors. Därvid förklarade det förra, att det icke hade något „att påminna" emot den gjorda begäran. Däremot motsatte sig helsingforsarne på det bestämdaste, att en marknad skulle inrättas i Ekenäs den 13 januari, varvid de som skäl härtill framburo, att de marknader, som höllos på nämnda dag i Anianpelto, den 6 januari i Tavastehus, den 25 i samma månad i Helsingfors och den 22 februari i Lojo kyrkoby, därigenom skulle „giöras onyttige, hälst det både för allmogen wille falla ogiörligit, at å särskilte ställen på en tid twenne marknader besöka, och marknaderne då äfwen i sig sielfwe emot omständigheterne skulle tyckas blifwa alt för många". Men om en dylik marknad icke desto mindre skulle tillåtas, uttalade sig borgerskapet för, att Helsingfors handlande lika väl som Ekenäs handlande „af en slik förmån derstädes nådigst måtte delaktige göras". Bönderna, vilka även sattes i tillfälle att yttra sig, understödde den gjorda anhållan, emedan de sade sig hava bekant „at Ekenäs stad til sin handel är mycket stängd af de många kringliggande bruken, och slädeföret dess utan giör den föreslagne tiden til marknadens hållande ganska tiänlig, så wida landtmännen i Tawasteland då afföra den spannemål, som de kunna hafwa at föryttra". För sin egen del var landshövdingen av samma

[1]) Ekenäs besvär vid riksdagen 1747 § 3.

åsikt som helsingforsarne, att marknaden borde inrättas endast på det villkor att den bleve en allmän frimarknad.

Sedan Ekenäs riksdagsfullmäktig, handelsman Lillja, genomläst dessa uttalanden, omförmälde han, att vid „de åtskillige kring Ekenäs liggande bruken“ allt uppköptes, som allmogen dithämtade, varigenom all tillförsel till staden förhindrades, då allmogen „til tullens samt någre mihls kiörslors undwikande“, gärna sålde sina varor till bruken. „I anseende hwartill och emedan allmogen mästa delen til marknader plägar wara hågad“, hade nämnda ansökning gjorts om en enskild marknad i staden i januari månad, på det att att lantmannen, som vid den tiden avyttrade all den spannmål, han icke själv behövde, „måtte blifwa föranlåten någon del deraf i staden at försälja“. Därför väntade sig stadens invånare, att genom en dylik marknad „få någon större tilgång på spannemål, än de härtils erhållit, och icke widare blifwa nödgade denne oumgängelige wahra för deras lifsuppehälle til en del ifrån bruken sig at tilhandla“. Men, tillade herr Lillja, „så nyttig berörde marknad kunde wara på det sätt, som den blifwit föreslagen, så stor skada skulle deraf förordsakas, om andre städers handlande deruti finge wara deltagande, emedan de månge handlande, då skulle uppfylla hela den lilla districten, så at Ekenäs stad en alt för ringa afsättning på sine kiöpmannawahror kunde hafwa at förwänta“. Han uttalade sig därför bestämt emot ett sådant förslag, varjämte han ansåg, att helsingforsarne icke hade „fog at klandra Ekenäs stads ansökning i detta mål“, då de tillika med Åbo och Borgå handlande bevistade Ekenäs marknad den 24 februari. — Under dessa omständigheter ansåg sig kommerskollegium icke kunna tillstyrka Ekenäs förslag, utan hemställde om, att det måtte få förfalla, vilket även blev regeringens beslut.[1])

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Ekenäs o. besv. d. 16 juni 1747; Ekenäs besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 16 juli 1751; Konc. resol. på städ. besv. — En nyvintermarknad på Mariebebådelsedag tyckes staden enligt uppgifter i almanackorna hava haft från medlet av seklet. Se även följ. s. 184.

Pojo, Karis, Snappertuna och Ingå.

I syfte att öka stadens handelsrörelse begärde Ekenäs borgerskap vid 1726—27 års riksdag, att de marknader som höllos midsommardagen invid Karis, den 24 augusti invid Snappertuna och den 14 september invid Pojo kyrka måtte flyttas till staden. Det framhöll därjämte, att allmogen ej skulle tillskyndas någon olägenhet, om förslaget realiserades, utan tvärtom erhålla bekvämare husrum och „bättre köp“, när borgarena icke vidare skulle nödgas forsla varorna till marknadsplatserna. Därtill kom, att ingen tull avfordrats för det gods, som hämtats till ifrågavarande marknader, vilket däremot bleve fallet, om bönderna måste hämta det till staden, varigenom tulluppbörden ansenligt komme att ökas.[1])

Detta förslag behagade emellertid icke allmogen. Den fruktade för att inlands- och skärgårdsbönderna icke mera fritt skulle få byta varor med varandra, om marknaderna bleve flyttade till Ekenäs, utan bliva tvungna att anlita stadens borgare såsom mellanhandlare. De erbjödo sig därför att erlägga alla föreskrivna tullavgifter, om blott stadens tullnär ville komma till marknaderna. Likaså kunde, ansågo de, stadens borgare besöka samma marknader. Då ifrågavarande lantmarknaderna inrättats för allmogens „beqvämlighet,“ kunde kommerskollegium icke förena sig om stadens anhållan, vilken således förföll.[2])

Denna utgång avskräckte icke ekenäsboarna att vid ett senare tillfälle försöka få åtminstone Snappertuna marknad transporterad till staden. De angåvo såsom orsak därtill, att nämnda marknad hölls på ett avstånd av „föga mer än en mil“ ifrån staden, varför forslingen av marknadsgodset blev överhövan kostsamt i förhållande till vägsträckans längd. Dessutom talade den omständigheten för en flyttning av

[1]) Ekenäs besvär odat., inl. till 1726—27 års riksdag.

[2]) Komm.-koll:ii betänkande ang. Ekenäs o. besvär dat. 20 juli 1727 och resol. på samma besvär dat. d. 11 jan. 1728, Konc. resol. på städ. besv.

ifrågavarande marknad, att platsen för densamma låg på „Rassborgs öfverste sätes ägor“, vars innehavare alltid klagat över att „en del af gårdsens ägor“ blev nedtrampad av marknadsbesökandena. Likaså skulle allmogen i staden bättre kunna förse sig med „salt och flere swåra wahror“, vilka borgarena hade „svårt att föra till en sådan liten marknad på landet.[1]) För marknadens flyttande till staden talade också riksdagsfullmäktige för allmogen i Raseborgs östra och västra härader, i det de försäkrade, „att Karis sockns inwånare, dermed skulle vara bättre nögde och andre socknars åboer, som tillförene sådan marknad icke bewistat, då kunde hafwa lägligit tilfälle, densamma at besöka“. Då därjämte varken greve Gyllenborg eller Helsingfors borgerskap hade någonting att invända emot förslaget, understöddes det av kommerskolligium och vann kunglig sanktion år 1751[2]) Den marknad Ekenäs sålunda fick, blev fortsättningsvis borgerskapets enskilda.

Ingå sockens marknad inföll under hela perioden den 21 september. Densamma gav anledning till en kortare skriftväxling mellan de myndigheter, vilka hade sig ombetrott att avgöra marknadsfrågor. Vid 1726—27 års riksdag hade nämligen Ekenäs borgenskap anhållit om att få uppbära tullen vid sagda marknad under frihetsåren. Ansökningen hänsköts till kammar- och kommerskollegium, vilka förvexlade Ingå marknad med Pikkala nedannämnda marknad, vilken just vid denna tidpunkt utgjorde föremål för vidlyftiga överläggningar. På grund därav kommo kollegierna till den slutsats, att Helsingfors tullkammare handhaft tulluppbörden vid samma marknad, varför ansökningen förkastades.[3])

[1]) Ekenäs besvär, vid 1746 års riksdag, inl. d 10 nov. 1746.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Ekenäs o. besvär dat. d. 16 juni 1747 och resol. på samma besvär dat. d. 16 juli 1751; Konc. resol. på städ. besv. Jfr även kartan över Snappertuna marknadsplats.

[3]) Ekenäs förut anf. besvär v. riksd. 1726—29 § 7, kammar- o. komm.-koll:ii gemensamma betänk. över samma § dat. d. 22 ang. 1727 samt resol. på dens. dat. d. 11 jan. 1728; Konc. resol. på städ. besv.

Under slutet av frihetstiden omnämndes en annan marknad i Ingå den 25 juli. Båda voro Ekenäs enskilda samt besöktes antagligen endast av allmogen från den kringliggande landsbygden och stadens borgare.[1])

Lojo, Karislojo och Vichtis.

Under frihetstiden besökte åboboarne fortsättningsvis Lojo och Karislojo marknader. Denna deras rättighet ansågs så oomtvistlig, att varken Helsingfors eller Ekenäs borgare satte ifråga att påyrka, att de skulle utestängas därifrån. Marknadsdagarna voro såsom förut i den förra socknen den 1 februari och dagen före midfasto söndagen, i den senare den 25 januari.[2])

I samband härmed må ock omtalas, att allmogen i Raseborgs härader vid 1738 års riksdag begärde, att en ny frimarknad måtte inrättas i Vichtis kyrkoby på Bertilsmessodagen, på vilken dag inga andra marknader höllos „up i landet“. Den nämnda orten sades vara belägen 14 mil från Åbo, 6 från Helsingfors och 7 från Ekenäs, varför den vore synnerligen lämplig som marknadsplats. Ändamålet med marknaden vore för övrigt, att sätta borgerskapen i de nämnda städerna i tillfälle att tillhandla sig kreatur, vilket de helst gjorde vid Bartolomeitiden, „dels til egit behof och slagt, dels at föra till Stockholm“. Då allmogen genom marknadens inrättande, erhölle penningar till sina utskylders erläggande, hoppades den att dess förslag skulle godkännas. Några ytterligare uppgifter härom saknas, varför det är antagligt att detta ärende utan vidare blev lagt ad acta.[3])

Tenala.

Stockuddens marknad i Tenala tillkom icke på det vanliga sättet genom en resolution på inlämnade riksdagsbesvär, utan

[1]) Enligt uppgifter i almanackorna och landsh. De Bruces betänk. om markn. i länet dat. T:hus år 1778.

[2]) Enligt uppgifter i almanackorna.

[3]) Allmogens besvär, Nyland, Raseborgs östra och västra härader dat. 1738.

genom ett av greve Gyllenborg framställt förslag i en skrivelse till K. M:t. Härtill hade han uppmanats av bönderna i Pojo, Tenala, Lojo, Karis och Karislojo socknar, vilka därjämte föreslagit, att den tilltänkta marknaden skulle hållas på den s. k. Stockudden den 1 oktober. [1]) Sedan Ekenäs borgare förklarat, att de ingenting hade att invända emot böndernas begäran, men förbehållit sig „at med andra städers uteslutande denne marknad enskilt få besöka och sina krambodar derstädes hålla", tillstyrkte kommerskollegium förslaget. Som skäl härtill anförde kollegiet, att det var allmogens „enhälliga åstundan", att en dylik marknad bleve inrättad, varjämte den befunnits lända till invånarenas i ovannämnda socknar „beqwämlighet och nytta". Denna marknad borde likväl icke förbehållas endast ekenäsboarne, utan borde „jemwäl de öfrige i länet warande städernes borgerskap" erhålla tillåtelse „berörde marknad obehindrat at nyttia och besöka". [2])

Stockuddens marknad kom således till stånd. Men Ekenäs handlande blevo de enda borgare, vilka regelbundet besöka den. Emellertid voro de ej i längden i stånd att förse bönderna med de varor de behövde, eller ock voro de „så obilliga i priset" att ingen kunde köpa någonting av dem. Därför blevo bönderna nödsakade att hos regeringen anhålla om, att handlande från städerna i Åbo och Björneborgs län och från de övriga städerna i Nyland måtte tillerkännas rättighet att besöka Stockuddens marknad. [3]) Vid den utredning denna fråga i anledning av detta besvär un-

[1]) Marknadsplatsen belägen invid Stocksundet och Stockby cirka 2 km. fr. allmänna landsvägen. Synnerligen intresant är att på marknadsplatsen påträffats stora avlånga gropar, vilka tydligen utmärka platsen för uppställda marknadsbodar och -tält; enl. av förf. på platsen gjord undersökning.

[2]) Landsh. Gyllenborgs skriv. till K. M:t dat. d. 19 maj 1747 och komm.- koll:ii svarsskriv. till Gyllenborg dat. d. 11 juli s.å.; dessa aktst. hava icke påträffats i S. R. A., men refereras utförligt i komm-koll:ii nedannämnda betänk. av år 1761.

[3]) Allmogens besvär, Nyland, Raseborgs östra och västra härader, inl. d. 25 nov. 1760.

derkastades, vidhöll allmogens riksdagsfullmäktig Henrik Jäspenssen Groth påståendet, att ekenäsboarna ansett sig hava „enskild rättighet till handel" på Stockuddens marknadsplats. Däremot förklarade Ekenäs magistrat och borgerskap i sin insända skrivelse, att allmogens uttalande varit i alla avseenden fullkomligt obefogat och att det endast avsåg att rubba det med inrättandet av berörda marknad avsedda ändamålet. Tillika bestridde ekenäsboarna kategoriskt, „den angifna bristen på åstundade wahror wid marknaden samt dyrheten på hwad de handlande ditföra såsom obewisligt och på intet sätt bestyrkt". I sitt avgivna utlåtande bestyrkte även landshövdingeämbetet, att „såwäl Ekenäs som de öfrige städernes handlande borgerskap där i länet, wid omtalte marknad föryttra köpmanna wahror till det billigaste pris, som tid och omständigheter kunna medgifwa". Allmogen hade därför icke „skälig orsak till klagan öfwer bristande tillfälle at wid samma marknad förse sig med sådana förnödenheter, som af stadsboer och handlande kunna ditföras". Det vore därför „både onödigt samt till länets städers förfång ländande", om även borgerskapen från städerna i Åbo och Björneborgs län skulle erhålla tillåtelse att besöka marknaden vid Stockudden. Men i all synnerhet skulle ekenäsboarna, vilka eljest hade „nog ringa handelsrörelse, dymedelst komma at lida och ställas i känbar saknad." I betraktande härav beslöt kommerskollegium hemställa om, att Stockudden måtte fortsättningsvis förbliva i överensstämmelse med 1747 års resolution „en för allmogen i de nämde socknarne tillika med städerna inom Nylands och Tawastehus län fastständ enskild marknadsplats". Detta betänkande vann regeringens godkännande först år 1766. [1])

Kyrkstad.

I 1746 års riksdagsbesvär förnyade ekenäsboarne sitt under 1600-talet väckta förslag om, att i Kyrkstad by

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens o. besvär § 26 dat. d. 12 juni 1761 samt resol. på samma besv. dat. d. 12 sept. 1766; Registr. över resol. på allmogens besvär.

måtte inrättas en köping, där de finge rättighet att hålla „öpne bodar med specerie, kläde, salt, salt strömming och andre waror“. Detta ärende hade av Karl XI remitterats till landshövdingen i länet, vilken skulle underrätta K. M:t „om det låter sig med nytta giöra och wärkställa“. Sedan dess hade ingenting hörts om denna plan, under det att lanthandeln vid bruken i stadens omnejder så ökats, att borgerskapet icke vidare var i stånd, att inköpa allmogevaror till eget husbehov och än mindre för att driva någon handel. I den påtänkta köpingen skulle sådana varor tillsaluhållas, „som kunde för landets inwånare wara tienlige, och nödige“, och uppköpas „hwad allmogen kunde hafwa at föryttra“. Därigenom skulle, tänkte borgarna, „helt säkert denne stadsens upkomst utan ringaste prejudice för de andra städerne, med allmogens förmon, befordras“, och tullinkomsterna ökas, då landets produkter komme att föras till staden, och icke såsom dittills stadna „uti brukens och andre privatas händer, som thermed oloflig och för det allmänna såwäl som oss enskillt, högst skadelig handel drifwa“.[1])

Gentemot denna ansökning inlämnade brukspatron Mikael Hising å sin egen och å sin broders kapten Johan Wilh. Hisings vägnar en protetskrivelse, däri det framhölls att deras bruk i Nyland, „som til sin belägenhet nog aflägne äro“, skulle genom köpingens inrättande förlora alltför mycket, „hälst then från Carislojo, Tavastland och Savolax ankommande almogen, som med tilförsel af lifsmedel ämnat sig til bruken, til större delen måste passera thenne by, hwarest the således skulle blifwa anhållne och wij följachteligen med wåra wärk stängias från tilgång af oundgängelige wahrur och lifsmedel“.[2]) „Then praejudice och förfång“, ekenäsboarna komme att tillfoga bruken genom en dylik handelsplats, syntes ägarena så mycket mera obillig, som de vid „åtskillige marknadsplatser, hwilka i orten årligen hållas

[1]) Ekenäs förut. anf. besvär av år 1746 § 1.
[2]) Bröderna Hising ägde Fagervik, Billnäs och Skogby; T. Hultin, anf. arb. s. 93.

utan at upräkna flere sätt“, voro i tillfälle att förse sig med spannmål, varför deras avsikt icke kunde vara någon annan än att uppköpa spannmål i större mängder än de själva behövde för att därigenom kunna stegra priset på nämnda vara. Skrivelsen avslutades med en bön om att förslaget måtte förkastas, emedan det komme att lända bruken „til högsta nachdel och förtryck“, varjämte det påpekades, att Ekenäs erlade i utskylder till kronan endast 3 $^1/_2$ d:r smt, vilket ej motsvarande skatten från ett enda av bröderna Hisings bruk.[1])

I det utlåtande, som i anledning härav avfordrades av greve Gyllenborg, omtalade denne, att innehavaren av Kyrkstads skatterusthåll „bestridt en sådan köpings inrättande“ av fruktan för, att hans åkrar och ängar „af den ditkommande allmogens hästar om sommartiden skulle blifwa aldeles upbette och nedtrampade“. Likaså hade bönderna i Karis, Tenala och Ingå socknar, „besynnerligen den vid skären boende allmogen“, protesterat emot ekenäsboarnes begäran, emedan deras dittills „nyttjade förmånen at hemma i husen emot strömming och annan fisk sig spannemål, lin och hampa af allmogen uppe i landet få tillbyta“, därigenom kunde inskränkas, varefter de skulle se sig tvungna att ifrån Ekenäs „med stegring i priset upköpa hwad de till deras hushållsförnödenheter kunde betarfwa“. Däremot förklarade sig allmogen i Pojo och Karislojo socknar, „såsom längre up belägna, nögde“, om köpingen bleve en verklighet. Om detta sistnämnda uttalande förenade sig landshövdingen.[2])

Generaltullarrende societetens fullmäktige, vilkas åsikt även inhämtats, hade ingenting att invända emot förslaget, såframt tull komme att erläggas för alla tullpliktiga varor, som skulle hämtas till den projekterade köpingen. För detta ändamål vore det nödvändigt, att en särskild handelsplats bleve utsedd, varest på stadens bekostnad icke allenast „ett

[1]) Skriv. till K. M:t undert. „Mich. Hising uppå broderns capitain Johan W. Hising och å egna vägnar“; Ekenäs besvär.
[2]) Landsh. skriv. till komm.-koll., inkom d. 31 mars 1747, ingår i komm.-koll:ii betänk.

tullhus för en tullbetjänt“ bleve uppfört, utan ock själva platsen omgärdas med „en hög gärdslegård“. Dessa villkor hade gjorts på grund av, att det vore „owisst om tullen wid ofta nämnda köping skulle til så stor summa sig bestiga, at någon tilräckelig tullbetjäning där kunde underhållas“. Kommerskollegium slutligen hyste förhoppning om, att den „olofliga landhandeln“ genom köpingens inrättande skulle hämmas, varför det hemställde om bifall till ansökningen på de av tullarrende societeten utfästade villkoren. [1])

Dessa uttalanden delgåvos antagligen Ekenäs magistrat att döma av att rådman Lillja blev i tillfälle att bemöta de gjorda invändningarna emot anläggandet av en köping i Kyrkstad. I en inlämnad promemoria genmälde han gentemot skärgårdsallmogen, att stadens borgerskap endast avsett att hindra tavastlänningarne att föra sin spannmål till bruken genom att uppköpa den i Kyrkstad. Däremot hade borgarena aldrig tänkt förhindra de närmaste socknarnas inbyggare att besöka sina grannar i skärgården för att tillbyta sig strömming. Vad vidkom Kyrkstad rusthållarens farhågor att få sina ängar „uppbette eller skadade“, så voro de alldeles oberättigade, emedan „ingen almoge har något at föra til kiöpingen om sommaren, ty finske almogens öflige bruk är at med winterföret afföra alt hwad the kunna hafwa at föryttra“. Dessutom behövdes det icke „stor plats til 2:ne bodars och en stugas upsätjande“ vilket kunde „skie på sandmalmen bredewid landswägen. Timmer af tall och gran, fås nog från närgräntsande byar emoth betalning om intet Kyrkstads rusthållaren will aflemna något thertill“. Skulle denne önska erhålla någon ersättning för den plats som erfordrades, skulle staden icke vara „obenägen til sådant“, fastän köpingens inrättande „wärkeligen wore honom till någon förmohn, fast han såsom förmodeligen intalt af någon, som missunnar staden, hwad som kan lända till dess fördel och upkomst, nu intet finner sig deruti“. Den planerade köpin-

[1]) Generaltullarrende societetens fullmäktiges skriv. dat. d. 30 okt. 1749 samt komm.-koll:ii betänk. dat. d. 16 nov. 1649; Ekenäs besvär i S. R. A.

gen skulle, betonade rådman Lillja ytterligare, öka kronans tullinkomster, emedan all spannmål därigenom komme att föras till staden „och intet på sådant sätt förfaras, som i dessa tider skiedt, at ett enda bruk uphandlat på en winteröfwer 10,000:de t:r, och dett öfwerfördt til swenske grufwor och bruk i Roslagen“. Till sist försäkrade Lillja, att Ekenäs borgerskap i följd av den ringa tillförseln till staden icke hade annat val än att invänta „sin endteliga undergång eller att flyttia therifrån“, men att det „kunde blifwa förmöget och behållet, om thetta ärendet skulle winnas“. [1])

Genom en resolution daterad d. 4 juni 1750, lämnade regeringen sitt bifall till köpingens inrättande, såframt de tidigare nämnda garantierna för tullens regelrätta uppbärande bleve uppfyllda. [2]) Därmed hade således stadens borgerskap nått sitt länge närda önskningsmål. Nu skulle man äntligen kunna göra ett definitivt slut på den för staden så ofantligt fördärvbringande lanthandeln vid bruken. Men man hade tyvärr uppgjort räkningen utan värden och det skulle därför snart visa sig, att svårigheterna nu först skulle börja. Då bröderna Hising icke lyckades, trots sina mäktiga relationer, förebygga nyss berörda resolutions utfärdande, beslötode, att till vilket pris som helst förhindra dess genomförande. I sådant syfte övertalade de ägaren av Kyrkstads rusthåll, att icke tillåta köpingens anläggande på sin mark. Antagligen erhöll han härför en rundlig gottgörelse, då det eljest knappast vore fattbart, huru han så envist skulle vågat motsätta sig landshövdingens, länsmans och borgerskapets förenade böner och hotelser.

Till en början försökte borgerskapet genom en uppgörelse i godo få sin älsklingstanke realiserad. Men då detta förblev resultatslöst uppsatte rådman Lillja en skrivelse till landshövdingen, i vilken denne skulle anmodas att „föranstalta at Ekenäs stad måtte få niuta kungliga resolutionen till godo“. Denna skrivelse medförde Lillja till Stockholm,

[1]) Underd. promemoria till Ekenäs besvär vid 1746 års riksdag § 1, undert. J. Lillja.

[2]) Resol. på Ekenäs besvär och på komm.-koll:ii betänk. dat. d. 4 juni 1730; Konc. resol. på städ. besv.

varest han åter infann sig till 1751 års riksdag, samt överlämnade den därstädes åt greve Gyllenborg, som likaledes deltog i riksdagen. Denne sistnämnde översände sedermera aktstycket till landshövdingeämbetet med en befallning, att den plats som erfordrades för köpingen, „ofördröjeligen“ skulle utbrytas ur Kyrkstads rusthåll, på det att Ekenäs icke längre skulle „stängas ifrån den förmåns åtniutande som then uti merhögstbemälte kongl. resol:n blifwit tillagt“. En tid därefter avsände landshövdingeämbetet en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri det omförmäldes, att icke allenast „stadsens ombudsmän“ försökt komma överens med Kyrkstads ägare om en lämplig handelsplats, utan ock „kronobetjänte i orten“ föreställt honom nödvändigheten av, att „emot skälig wedergällning afstå på sine ägor så mycket utrymme, som till köpingen kunde tarfwas“. Då rusthållaren likväl icke på något sätt lät övertala sig, anhöllo magistraten och borgerskapet i Ekenäs att „få utsyning af tiänligit ställe till den bewiljade kiöpingen å Jönsböle fyra kronohemmans ägor i Lojo socken och Raseborgs östra härad“, vilka gränsade till Kyrkstad och voro belägna „8:dels mil närmare“ Ekenäs. I anledning härav hade häradsfogden erhållit i uppdrag att bese det ställe å bemälde hemmans mark, där köpingen kunde anläggas, ävensom att höra Jönsböle husbönder. Av denna undersökning hade framgått att till köpingen skulle erfordrats „wid pass 24 kappars land på en obrukad sandmalm inwid stora landswägen“, varför ej Jönsböle by skulle tillskyndats någon nämnvärd skada genom köpingens anläggande. Men Jönsböle hemmansägare voro lika litet tillmötesgående som Kyrkstads rusthållare. De vände sig i en skrivelse till greve Gyllenborg, däri de förklarade att deras „små och fattige hemmans wilkor och belägenhet“ icke kunde tillåta köpingens anläggande på deras mark. Ty redan förut hade de svårt att bärga sig utan andras hjälp, emedan de saknade skog och hade ett „trångt muhlbete“. Skulle de nu därtill nödgas avstå den enda plats, de kunde lämna „åt soldaten“ till torpställe, vore deras totala undergång nära. De bönföllo därför om att bliva skyddade mot borgarenas anspråk,

och menade, att på „Carismalm“ nog skulle finnas plats för deras „åstundade köping“, utan att „andra nyttige ägor“ behövde „skadas“. Till denna hemmansägarenas obenägenhet för företaget sällade sig ännu en annan svårighet, vilken var än omöjligare att övervinna. Jönsböle hemman voro nämligen „indelte til augumenter under tvänne rustningsstammar“, vilkas ägare likaså motsatte sig köpingens inrättande på det „utsynte stället“. Landssekreteraren önskade därför, innan han vidtog några åtgärder, bliva underrättad om, huruvida köpingen skulle komma till stånd på Jönsböle mark, oaktat således „såwäl wederbörande rusthållare som augumentsbönderne sådant wägra och sig undanbedja welat“ [1])

Jämte det greve Gyllenborg befordrade dessa skrivelser till vederbörlig ort, tillade han för egen del, att han ej kunde fatta huru borgerskapet, sedan det erhållit överhetens utslag, kunde „igenom hwariehanda effteråt giorde inwändningar uti sin rätt uppehållas“. Han hade därför skrivit till landshövdingeämbetet „at utan dröjsmål förhielpa Ekenäs stad till den plats på Kyrkstads ägor, som kongl. resolutionen utsätter“. Som skäl för sitt handlingssätt angav han, att det icke anstod någon undersåte, „att sättia i twifwelsmål“, vad K. M:t fastställt, „sedan wederbörande hörde blifwit“. Men utan avseende därpå komme Kyrkstad icke att förlora mera mark genom köpingen än „$^3/_8$ tunneland“, vilket vore „obrukbar mark på Karis sandmalm“, varjämte bemälte rusthåll komme att hava „mera förmon än skada“ genom de resande, vilka kunde förväntas komma till den blivande handelsplatsen. Dessutom hade ju Ekenäs borgare erbjudit rusthållaren för rättigheten till ovannämnda sandmalm „i ett för alt 250 d:r. kopparmynt“. Därefter utlade Gyllenborg de företräden sist berörda ställe hade framom den påtänkta platsen på Jönsböle mark. Dessa voro, att stora landsvägen från Tavastland ledde genom Lojo förbi Kyrkstad, där den sammanstötte med strandvägen mellan Helsingfors och Åbo, att tullbetjäningen bättre kunde hålla uppsikt vid ett enstaka hem-

---

[1]) Se nedan s. 194 anm. 1.

man än i en by, varest alltid vore „tillfälle till hwariehanda underslefs föröfwande", och slutligen att hovrättsrådet, baron Cederström, under vilken Jönsböle augumentshemman lydde, icke alls blivit hörd, fastän han torde varit emot landshövdingeämbetets förslag. Därtill kom, att denne anhållit om att få köpa nämnda hemman till skatte, vilket ärende icke ännu blivit avgjort. På grund av dessa omständigheter kunde landshövdingen icke biträda förslaget om köpingens anläggande i Jönsböle by, utan hemställde om, att ekenäsboarne måtte erhålla rättighet att inrätta den på Kyrkstads mark mot erläggandet av den avgift de själva föreslagit eller mot någon annan gottgörelse, varom parterna sinsemellan kunde överenskomma. Så snart landshövdingen återvänt från Stockholm skulle han försöka få till stånd en förlikning.[1])

Så enkelt som Gyllenborg tänkt sig det, skulle saken likväl icke avgöras, ty därtill var frihetstidens regering alltför formalistisk. Tvärtom resolverades det, att upplysning saknades „huruwida ägarne af Kyrkstads rusthåll i början, enär ansökning härom af Ekenäs stad giordes, eller innan ofwanämde K. resol:n utföll, angående detta mål blifwit hörd eller ej, samt och hwad han då derwid hafft at andraga", om vilket landshövdingen ålades att inberätta.[2]) Resultatet av den äskade utredningen meddelade Gyllenborg i ett den 21 oktober 1752 daterat brev, vilket åtföljdes av en av Kyrkstads ägare, Hans Hansson, författad skrivelse. Denne sistnämnde påstod, att han redan år 1747, då länsman Söderberg frågade av honom, om han hade något att invända mot en köpings anläggande på sin mark, med största bestämdhet yttrat sig däremot samt även anhållit om att få del av ekenäsboarnes ansökning för att bliva i tillfälle att

[1]) Landsh. Gyllenborgs skriv. till K. M:t dat. Sthlm d. 30 mars 1752, landsh.-ämb. skriv. till K. M:t dat. H:fors d. 6 febr. 1752, samt Jönsböle hemmansägares brev till landsh., bilaga till föreg:de; alla dessa aktstycken förvarade bland Landsh. berätt., Nyl. o. T:hus län i S. R. A.

[2]) Resol. till greve Gyllenborg dat. d. 9 april 1752; Konc. resol. på städ. besv., samt marg.-ant. till greve Gyllenborgs skriv.

skriftligen bemöta densamma. Men Ekenäs borgerskap hade icke brytt sig härom och icke heller blev frågan föremål för behandling vid tinget, varför rusthållaren ej vidare blivit i tillfälle att bevaka sina intressen. Då sedermera år 1751 länsman Strandman vände sig till honom angående samma sak, hade Hansson ånyo upprepat sin uttryckliga vägran att foga sig efter borgarenas önskningar. Men då dessa inför länsmännen gjorda uttalanden endast hade en privat karaktär, kunde därigenom Hanssons uppfattning icke ändras, att han utan att bliva hörd mot sin vilja tillfogats „intrång och skada i sin egendom". Han anhöll därför om att nu få framlägga de skäl, han haft för sin avvisande hållning. Dessa voro 1:o att han skulle komma att mista sin skog, vilken redan förut var otillräcklig till rusthållets „nödige tarfwor", genom att marknadsresandena skulle nedhugga den för att använda den „både till sin och andras fördehl". 2:o Att „det ringa och slätta muhlbete rusthållet" ägde skulle bliva „förswagat" då „deras hästar och andra kreatur måste betas på hans mark", varigenom hans egna „kreatur och dragonhästarna" skulle „blifwa utswultne och förlorade". Därtill skulle ännu „nattetid giärdesgårdarne nedrifwas" och åkrar och ängar bliva „utij bästa wäxten upbete och förtrampade", om icke av ekenäsboarna själva dock av andra, som komme till köpingen för att handla eller tillbyta sig några varor. 3:o Skulle rusthållet „råka i ödesmåhl" och dess ägare bli tvungen att övergiva det, varigenom kronan komme att lida mera skada än hava gagn „af ekenäsboernes privata handell och deras därunder berörde enskijlta nytta". Samt slutligen 4:o skulle vid köpingen „löst folk och lättingar" hava tillfälle att „under pretext af handelsdrifwande" uppehålla sig i köpingen, „landtmannen å denna folklöse orten till skada och afsaknad wid deras landtbruk". Utom dessa skäl fanns andra omständigheter, slutade rusthållaren sin skrivelse, vilka han ej ville anföra dels emedan „the wore för widlyftige och dels för wisse orsaker".[1]) Måhända var detta ett medgi-

[1]) Skriv. till landsh. Gyllenborg undert. Hans Hansson rusthållare i Kyrkstad; Landsh. berätt. Nyl. o. T:hus län.

vande, att rådman Lillja haft rätt i sitt påstående, att bruksägarena stått bakom rusthållaren.

I anledning av denna skrivelse ville greve Gyllenborg icke göra något nytt uttalande, utan åberopade sig blott på, vad han tidigare anfört, varjämte han bifogade en ny av rådman Lillja till konungen adresserad böneskrift.[1]) I densamma framhöll Lillja ytterligare, att orsaken till alla svårigheter berodde på, att „Kyrkstads åboen, som (för) at giöra bruken — the ther intet wilja släppa then öfwerflödiga handeln — til wiljes, och således häremot wisat sin widrighet“. Därefter redogjorde Lillja i korthet för planen att förlägga köpingen till Jönsböle by. Dess hemmansägare hade först varit emot saken men senare torde de, då de „närmare eftersinnat then nyttan the therwid hafwa at förwänta“, ändrat uppfattning och därför kunde förväntas vara mera tillmötesgående, om de än engång hade blivit hörda. I skrivelsen betonades därpå än ytterligare, huru nödvändig en dylik köping vore för Ekenäs. Borgarena väntade därför med största spänning att genom H. K. M:ts „nåd och rättvisa“ komma i åtnjutande av de rättigheter 1750 års resolution tillerkänt dem, „på thet the intet må falla i uselhet och nödgas flyttia therifrån“. Skrivelsen avslutades med en bön om, att regeringen måtte noggrannt överväga, huruvida det kunde anses vara förenligt med rikets välfärd, att „en eller twenne personer få en nästan oräknelig ägendom under sig och theremot en liten menighet blifwa aldeles utarmade, hwarigenom kronan går i mistning af både tull och utlagor“.[2])

På dessa sistanförda skrivelser gavs icke något svar. Den välvilja myndigheterna i Stockholm tidigare hyst för Ekenäs hade tydligen svalnat; måhända under inflytande av de beskyllningar bruksägarena riktat mot stadens borgerskap. Dessutom hade de nyländska brukspatronerna, såsom

[1]) Landsh. Gyllenborg skriv. till K. M:t dat. H:fors d. 21 okt. 1752; Landsh. skriv., Nyl. o. T:hus län.

[2]) Böneskrift till K. M:t undert. J. Lillja, „herredagsman för Ekenäs“; Ekenäs besvär.

utgångna ur Stockholms handelsvärld, stort inflytande.[1]) Var det därför icke nyttigare att gynna dem, vilka genom sin energi upparbetat ett flertal stora bruk än menigheten i en småstad, som knappast hade någon framtid för sig. Det var ju för övrigt överensstämmande med tidens åskådningssätt att i bruksdriftens upphjälpande se det säkraste medlet till landets ekonomiska förkovring. Om nu därför en fullkomligt olaglig lanthandel var den nödvändiga förutsättningen för en lönande fabriksdrift, fick man lov att ej räkna så noggrannt med alla privilegier och förordningar. Huru härmed i detta speciella fall må hava förhållit sig är omöjligt att närmare utreda i brist på tillräckliga källor. Faktum är emellertid, att det var en helt annan tonart, som tog sig uttryck i den för Ekenäs stad år 1752 utfärdade resolutionen än i de tidigare nämnda. Det gällde denna gång en anhållan från borgerskapet, att alla varor, som hämtades från de nyländska bruken, skulle konfiskeras vid Blockhusudden, såvida de ej vore av brukens egen tillverkning. Till de förbjudna varorna skulle räknas: ved, spannmål, mjöl, humla, levande boskap och viktualier, vilket yrkande vittnar om den vidsträckta handel som bedrevs vid bruken. Vid övervägande av ärendet fann regeringen, att bruksägarena överskridit sina handelsrättigheter, om de idkat handel i den omfattning, som påståtts i stadens besvär. Men fortsattes det, då bruksägarena jämte länsman Dikman uti sina förklaringar beskyllt borgerskapet för lika stora olagligheter, utan att det å någondera sidan blivit bevisat, vad som vore riktigt, hänvisades vederbörande till det, som i lagen fanns stadgat angående hämmandet av landsköp och brukens handelsfrihet, varöver kungliga brevet av den 23 maj 1722 samt resolutionen av den 23 jan. 1722 utfärdad av bergskollegium lämnat närmare upplysningar.[2])

[1]) Jfr Hultin, anf. arb. 117 o. följ,

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Ekenäs besvär dat. d. 4 sept. 1752 och resol. på samma besv. dat. d. 23 okt. 1752; Konc. resol. på städ. besv.; jfr härmed Ekenäs besvär, inl. d. 4 nov. 1751.

Väl berördes icke Kyrkstad häri direkt. Men det var dock tydligt, att regeringen icke vidare ville befatta sig med denna fråga utan helst ville låta den av sig själv förfalla. Detta bevisas även därav, att borgerskapet icke alls vidare berörde saken vid de följande riksdagarna, utan i stället riktade alla sina ansträngningar på att få en uppgörelse till stånd med Kyrkstads ägare. Under en kortare tid såg det även ut som om borgerskapets årslånga bemödanden skulle krönas med framgång. Den 14 mars 1771 förband sig den nya ägaren av Kyrkstad, Hans Loberg, med sin „hustrus ja och samtycke" att lämna den omtalade platsen „wid stora lanswägen och wäga skilnaden upp till Lojo, efter öfverenskommelse med bem:te stads handlande borgerskap at bygga och sedan nyttia och beboo så länge the sielfwa thet åstunda, emot et betingat årligt arrende af trettio (30) dahler kopparmynt". Därtill fingo stadens handlande rättighet att, intill dess byggnader på handelsplatsen hunnit uppföras, få på rusthållet „så många husrum som the thertill kunna betarfwa", emot en årlig hushyra av 50 dahler km:t mot förbehåll, att rusthållaren skulle till borgerskapet „emot en skiälig betalning" sälja virke och allt annat, som han hade att föryttra.[1]) Detta kontrakt bevittnades på övligt sätt jämte det Loberg erhöll 90 daler kopparmynt i avräckning på arrendet och hyran. Det oaktat ryggade han sedermera överenskommelsen, då det gällde att underskriva den på stämplat papper. Enligt borgerskapets förmodan blev han övertald härtill av dem, „hwilkas intresse syntes härwid något lida". I sin nöd vände sig därför stadens ombud, Carl Hultman, till regeringen med en bön om, att antingen Loberg genom vederbörande myndighet måtte åläggas att hålla sin överenskommelse eller ock „at någon å kronoägor, wid landswägen belägen plats måtte til samma köpings upprättande staden förunnas, på det staden, efter flere

[1]) Rusthållar Lobergs skriftl. kontrakt med Ekenäs borgerskap dat. Kyrkstad rusthåll d. 14 mars 1771; avskr. bl. Ekenäs acta i S. R. A.

års förlopp, må ändteligen niuta någon frukt af högstberörde Kongl. resolution".[1])

Något svar ingick icke härpå, och icke heller vet någon i trakten bevarad tradition omförmäla, att i Kyrkstad skulle hava funnits en köping eller ständig handelsplats. Man måste därför antaga, att hela frågan somnade bort som fullkomligt orealiserbar. Men om således icke något direkt resultat vanns genom denna långvariga tvist mellan Ekenäs borgerskap och bruksägarena, hör den dock till de intressantaste av frihetstidens handelsstrider, emedan den tydligt avspeglar de otaliga svårigheter, vartill tillämpningen av frihetstidens handelspolitiska system ledde.

Det var icke blott ekenäsboarna, som kände sig besvärade av de nyländska bruksägarenas landsköp. Även Helsingfors borgerskap klagade över, att stora partier spannmål och mjöl översändes „till Stockholm och andra orter på svenska sidan". Bland dem, som särskilt gjorde sig skyldiga „till slik olaga handel", nämndes brukspatronerna John Montgomerie, ägare av Fiskars och Antskog, och Kreij, ägare av Svartå. Men ej nog härmed. Dessa personer läto dessutom hämta från Stockholm salt, tobak och kramvaror, varmed de betalade icke allenast sitt eget folk utan ock alla, som förrättade körslor eller gjorde andra dagsverken för brukens räkning. Därtill försålde de av de uppräknade varorna ävensom järn och smide för ett billigare pris, än borgarena voro i stånd till, åt de bönder, som hämtade spannmål och viktualievaror till bruken. En dylik lanthandel skall emellertid hava blivit förbjuden genom ett flertal under 1600-talet utfärdade kungliga resolutioner, enligt vilka bruksförvaltningarna erhållit tillstånd att tillbyta sig spannmål, salt, saltad fisk m. m. för att kunna förse sitt folk med varor, men ålagts att betala alla andra varor, vilka försåldes vid bruken, i reda penningar. Ytterligare hade bärgs- och kommerskollegierna

[1]) Skriv. till K. M:t undert. Carl Hultman dat. d. 16 aug. 1773; Ekenäs acta i S. R. A. Ur flere aktstycken framgår det, att ålänningar överförde varorna från bruken till Stockholm. Ang. striden mellan bruken och Ekenäs se även T. Hultin, anf. arb s. 241—243.

i ett brev daterat den 24 oktober 1679, „pröfwat rättwist", att bruksförvaltningarna skulle förbjudas att vid bruken försälja något åt eller köpa någonting av allmogen. I stället skulle all handel försiggå „på wisse dagar i weckan på beqwäma torgplatser", vilka landshövdingarna skulle äga att utse. Till nämnda marknader skulle bruksägarena, borgerskapet och allmogen föra sina varor för att föryttras, varvid tull skulle erläggas för de varor, vilka ej tidigare blivit förtullade. Detta stadgande hade under krigsåren råkat i glömska. Stadens borgerskap bönföll emellertid nu om, att bruksägarena skulle åläggas att varje år i oktober månad inlämna till landshövdingen en förteckning över bruksfolkets antal samt på de varor de ansågo sig behöva under det kommande året. Borgerskapet skulle därpå förpliktigas att förse bruken med alla förnödenheter och att inköpa allt stångjärn, som skulle exporteras till utlandet. Därjämte skulle, i enlighet med nämnda uttalande, vissa torgplatser utses, där all handel finge försiggå både vinter- och sommartid. Borgerskapet försäkrade slutligen, att bruken härigenom icke skulle berövas sin handelsfrihet, utan endast missbruk avskaffas. [1])

Denna anhållan upprepades vid 1751 års riksdag, oaktat kommerskollegium avstyrkt densamma redan år 1747. Resolution utfärdades i augusti 1751, då borgerskapet erhöll avslag på sitt förslag. Det meddelades därjämte, att de förordningar borgerskapet åberopat sig på voro dels utfärdade för enskilda personer och dels blivit upphävda, då bruksägarena genom kungliga brev av den 23 maj 1700 och den 23 januari 1722 samt genom resolutionen på städernas allmänna besvär vid 1723 års riksdag erhållit tillstånd att uppköpa spannmål, smör, ost, kött, fläsk, salt, torr och salt fisk, blångarn och vadmal till sitt eget bruksfolks behov samt för att byta emot malm, tackjärn, kol och ved m. m. eller för att betala körslor och forlöner. Skulle bruksägarena däremot göra sig skyldiga till verkliga olagligheter t. ex.

[1]) Helsingfors besvär, inl. d. 5 jan. 1747.

genom att idka „kramhandel" eller genom att uppköpa och försälja varor „på andra orter", uppmanades borgerskapet att draga saken inför laga domstol. Regeringen resolverade ytterligare, att det absolut icke kunde tillåtas, att borgerskapet skulle „befatta sig med något efterseende af bruksarbetarenas antal och underhåll", emedan bruksägarena därigenom skulle „ställas under skadeligit twång och hinder i deras handtering". Likaså kunde borgerskapets förslag om, att vissa torgplatser skulle utses invid bruken, icke bifallas, emedan brukspatronerna icke behövde erlägga tull för de varor de upphandlade av bönderna. Däremot hade de föreslagna marknadernas inrättande medfört nödvändigheten att påbjuda uppbärandet av tullavgifter, „hwilket wore för bruken en ny gravation". Därtill kom, att icke allmogen, „för hwars beqwämlighet sådana marknader pläga inrättas", anhållit därom. [1])

Pikkala.

I helsingforsarnes ofta berörda till frihetstidens första riksdag inlämnade besvärsskrift begärdes, att den marknad som under 1600-talet hållits Michelsmessodagen vid Bobäck i Kyrkslätt skulle flyttas till „Pickala bro", dit lantmannen „med större beqwämlighet" kunde infinna sig. [2]) Då denna anhållan upprepades vid den följande riksdagen, uttalades det tillika som ett önskningsmål, att marknaden måtte få pågå i 6 dagar av orsak, att då de flesta köpmannavaror måste hämtas sjövägen till Pikkala, det lätt kunde inträffa att borgerskapet komme att försumma den egentliga marknadsdagen. [3]) I den som svar härpå avgivna resolutionen stadgades det, att Pikkala marknad finge hållas den 21 sep-

[1]) Bärgs- och komm.-kollegiernas betänk. dat. d. 13 okt. 1747; H:fors besv., samt resol. på H:fors besv. dat. d. 6 aug. 1751; Resol. på städ. besv. Jfr även T. Hultin, anf. arb. s. 243—244.

[2]) Helsingfors förut anf. besvär vid 1719 års riksdag § 7.

[3]) Helsingfors förut anf. besvär vid 1723 års riksdag § 8.

tember, utan att det synes blivit fastställt om den finge räcka en eller flere dagar. [1])

Sedan gammalt hade Pikkala å och bro betraktats som gräns mellan Helsingfors och Ekenäs handelsdistrikt. [2]) Då emellertid de nya marknaderna ofta höllos invid åns båda stränder, ansågo ekenäsboarne sig hava rättighet att deltaga i den därstädes bedrivna handelsrörelsen. Då helsingforsarne nekade dem detta, besvärade de sig först hos den år 1725 sammanträdande östra kommissionen och därpå hos regeringen vid 1726—27 års riksdag. Vid det senare tillfället yrkade de på, att Helsingfors köpmän skulle få stanna med sina „bodar och kiöpslagan" på den östra stranden, vilken var „deras sijda af åen", medan de själva fritt skulle få disponera över den västra åstranden. Genom denna anordning skulle båda städernas borgerskap vara „åthskilde" och alla tvistigheter undvikas. [3]) Detta besvär hänsköts till kommerskollegium, vars utslag stadens borgerskap uppmanades att avvakta och „sig til rättelse ställa hvad det pröfwas skiäligt härutinnan enligt hwars och ens privilegier at förordna". [4]) Då det dröjde länge innan ärendet hunnit behandlas, anhöllo ekenäsboarne, oroliga över utgången, i sina till följande riksdag inlämnade besvär att saken måtte påskyndas. [5]) Ännu samma år, 1731, blev kollegiets betänkande färdigt. Ur detsamma framgick, att ekenäsboarne redan inför den östra kommissionen av år 1725 begärt att få del i Pikkala marknad. Men denna anhållan avslogs

[1]) Resol. på denna § icke anträffad, men marknaden upptagen i almanackorna på d. 21 sept.; jfr följ.

[2]) Detta skall hava bekräftats genom ett brev fr. landsh. Creutz till Ekenäs magistr. dat. d. 21 maj 1660, i vilket stadgades, att Helsingfors „strandridare" skulle äga rättighet att visitera kuststräckan öster om Pikkala å och Ekenäs strandridare väster därom.

[3]) Ekenäs förut anf. besvär vid 1726—27 års riksdag § 5. Jfr nedananf. aktstycken och Schybergson, anf. arb. s. 61.

[4]) Resol. på Ekenäs besv. § 5 dat. d. 11 jan. 1728; Konc. resol. på städ. besv.

[5]) Ekenäs besvär vid 1731 års riksdag § 3 odat.

på grund av, att Pikkala marknad var en fortsättning av den marknad Helsingfors och Borgå borgare erhållit tillstånd att hålla i Bobäck, vilken vid riksdagen 1723 transporterats till Pikkala. Med detta utslag voro icke allenast Ekenäs borgare, utan även bönderna missnöjda. De sistnämnda hade därför i sitt till nyss omtalade riksdag inlämnade besvär beklagat sig över, att allmogen ofta nödgades resa ifrån Pikkala marknad utan salt, emedan Helsingfors handlande i följd av motvind icke kunde „framskaffa" det. De anhöllo på grund därav om, att ekenäsboarne icke måtte utestängas från ifrågavarande marknad. Likaså erhöll Ekenäs borgare understöd av landshövding Stierncrantz, vilken fann deras begäran icke vara „oskählig". I betraktande av dessa omständigheter beslöt kommerskollegium hemställa om, att ekenäsboarnes begäran måtte bifallas på högsta ort, varvid det som ett ytterligare skäl härför uttalade, att „marknaderna intet mindre för allmogens än städernas nytta och beqwämlighet böra wara inrättade". [1])

Regeringen ansåg likväl icke den utredning frågan fått tillräcklig. Orsaken härtill var, att Stierncrantz till sin redan nämnda skrivelse bifogat ett brev, vilket häradshövding Anders Lanaeus på befallning insänt till landshövdingeämbetet. Detta brev hade såväl landshövdingen som kommerskollegium förbigått med tystnad, men i regeringskretsarna väckte det stort uppseende. Däri anfördes nämligen, att östra kommissionen utfärdat sin resolution utan att varken allmogen eller Ekenäs borgerskap blivit hörda. [2]) Regeringen såg sig i anledning härav tvungen att skyndsamt infordra förklaring av Lanaeus.

Häradshövding Lanaeus hade nu kommit in i en mycket svår situation. Han hade utan att närmare taga reda på saken mot kungliga kommissionen utkastat en graverande beskyllning, vilken dess bättre visade sig vara osann. Ty

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Ekenäs besv. dat. d. 7 april 1731.

[2]) Östra kommissionens resol. dat. d. 6 sept. 1725, citer. i Lanaeus nedan anf. skriv. Se även Schybergson, anf. arb. s. 61.

faktiskt hade två borgare från Ekenäs, handlandena Johan Lillja och J. H. Kessler varit närvarande vid kommissionens möte samt å borgerskapets vägnar framställt det ofta nämnda yrkandet på rätt att handla vid Pikkala marknader. Dessa hade således ock varit i tillfälle att inför kommissionen framställa allt, som kunde bestyrka ekenäsboarnes anspråk. Dessutom hade landshövdingen, som även varit närvarande, kunnat uttala sig om vad, som vore „bäst och fördelaktigast“ för såväl städerna som landsbygden. I sitt försök att urskulda sig skyllde Lanaeus på, att han avfattat sitt brev på uppmaning av Stierncrantz, vilken i ett brev av den 23 juni 1732 meddelade, att han ej själv kunde erinra sig, vad som försiggått vid kommissionens möte och bad därför Lanaeus taga reda därpå. Häradshövdingen hade likväl varit så överhopad med arbete, att han ej haft tid att personligen besöka Ekenäs, utan sett sig tvungen att stöda sig på bemälde stads och Raseborgs härads riksdagsbesvär, vid vilkas upprättande borgarena och bönderna „beswärade sig högeligen ther öfwer, at Helsingfors stad ensam wunnit marknadz friheten wid Pickala och intet bättre then nyttiadt, än at almogen allaredan 2:ne resor fått komma therifrån utan salt“. Därjämte beklagade sig bönderna ytterligare över att de ej blivit hörda, innan kommissionens resolution utfärdats. Likaså hade de närvarande borgarena påstått, att ingen vid sagda tillfälle bevakat deras rätt, varigenom „the kommit at mista then förra friheten“. Huru saken verkligen förhållit sig, fick Lanaeus veta först sedan han genom Stierncrantz bemedling erhållit en avskrift av kommissionens i Helsingfors utfärdade resolution. Av denna framgick nämligen, att de nämnda Lillja och Kessler, „fördristat sig å borgerskapets wägnar“ inlämna en supplik till kommissionen, utan att först anmäla därom vare sig hos landshövdingen eller hos Lanaeus, som då företrädde borgmästaretjänsten i Ekenäs, vilka skulle haft „bättre kunskap om stadzens rättigheter“, än nämnda borgare, vilka först 1722 kommo från Stockholm. Samma borgare hade ännu därtill handlat vid Pikkala marknad, innan kommissionen anlänt till landet. Denna sistnämnda omständighet hade föranlett Lanaeus att tänka sig möjligheten, att Helsingfors borgerskap önskat ensamt tillvälla sig all handelsfrihet i Pikkala, samt även vunnit resolution därpå, innan Ekenäs borgerskap blivit i tillfälle att förklara sig. Men tvärtom var det just Lillja och Kessler, som bragt denna fråga inför kommissionen genom att inlämna sin emot Helsingfors stad riktade besvärsskrift. Häröver hade sedermera utlåtanden infordrats av Helsingfors magistrat och möjligtvis därjämte av landshövdingen, vilkas „påminnelser“ varken delgivits sökandena, magistraten i Ekenäs eller någon annan av stadens borgare, innan resolutionen avgavs. Beträffande den år 1723 utfärdade kungliga resolutionen yttrade sig Lanaeus, att ingen vid sagda års riksdag bevakat Ekenäs rättigheter emedan dess borgerskap valt till sin riksdagsfullmäktig rådman Langhaar från Borgå, vilken „twiwelsutan gjorde et med Helsingfors“. I följd av dessa orsaker hade således icke den viktigaste grunden till ekenäsboarnes anspråk på att få del i Pikkala marknad, att Pikkala å utgjorde gräns för Helsingfors och Ekenäs handelsdistrikt, varit bekant för kommissionen eller regeringen. Lanaeus avslutade sin långa skrivelse med en försäkran, att han blott önskat försvara sig personligen, men ej egentligen velat uttala sig om marknaden, såsom en av Kongl. Maj:t redan avgjord sak. [1])

Oaktat regeringen icke anmodat Stierncrantz att denna gång avgiva någon förklaring, bad han likväl om att få inlämna en skrivelse till K. M:t främst i avsikt att bekräfta Lanaeus uttalande och för att bönfalla om tillgift för honom. Men därtill ville landshövdingen begagna sig av tillfället att framhålla, att även han för sin del ansåg, att den ofta nämnda inlagan till kommissionen bort inlämnas av magistraten eller den som dertill varit förordnad, i vilket fall den „med bättre skiähl kunnat drifwas, än af 2:ne nykomne och om stadsens rättigheter föga kunnige borgare“. Likaså ville han icke „obemält lämna“, att oaktat han i enlighet med K. M:ts resolu-

[1]) Skriv. från And. Lanaeus till K. M:t; Allmogens besvär, Nyland.

tion icke skulle „försumma att tilhålla“ Helsingfors borgare, „at försee allmogen med nödige och tilräckelige wahror wid Pikkala marknadh, så wida de wilja bibehållas wid det priwilegium, dem deruti enskijlt är förundt, så förefaller doch den swårigheten, att enär de hafwa motwind och den beswärliga siöwägen wid hafsbandet ei kunna passera, utan då wore förplichtade at föra sitt gods landwägen, så måste det nödwändigt stegras så mycket högre för förslans skuld, at landtmannen hellre will resa til staden än til en sådan handelsplatz“. Hade däremot Ekenäs borgerskap „fådt lika frihet“, skulle alltid någondera av dessa, på ömse sidor om Pikkala belägna, städers borgare haft medvind och allmogen således aldrig behövt beklaga sig över att hava nödgas resa bort från marknaden utan salt. [1])

Vid behandlingen av detta ärende befanns det, att kommissionen vid utfärdandet av sin ofta omtalade resolution stött sig på Helsingfors privilegier av år 1584 och 1594, vilka stadens borgare framvisat. [2]) Enligt dessa hade Helsingfors och Borgå erhållit rättighet att hålla en enskild marknad i Bobäck, till vilken sedermera Pikkala marknad utgjort en fortsättning. Då därtill regeringens avsikt var att granska alla städers privilegier och då vidtaga de förändringar, som voro av behovet påkallade, stannade regeringen vid beslutet att bekräfta kommissionens resolution. [3]) Dock fästes det villkor vid den åt Helsingfors borgare givna rättigheten, att de skulle förse allmogen vid Pikkala marknad med tillräckliga varor „till skähligt pris“, vid äventyr att eljest förlora sitt privilegium. [4]) Denna utgång av striden

[1]) Skriv. fr. landsh. P. Stierncrantz till K. M:t dat. H:fors d. 29 maj 1733. Liksom föreg:de bl. Allmogens besvär, Nyland. Enligt marg.-ant. föredrogos dessa skrivelser d. 12 juni 1733, varvid det beslöts att lägga dem ad acta.

[2]) Jfr ovan s. 3.

[3]) Jfr regeringensformen av år 1720 §§ 45 och 51; Stiernm., riksd. o. mötens besl. III s. 2338—2339. och resol. på borgersk. allmänna besvär vid riksd. 1723; Stiernm., samma arb. s. 2537—2538.

[4]) Resol. på Ekenäs besvär vid 1731 års riksdag dat. d. 25 okt. 1734; Ekenäs priv. i F. S. A.

förbittrade länge ekenäsboarne, vilket vid flere tillfällen tog sig uttryck. [1]) Likaså var allmogen mycket missnöjd med regeringens beslut. Den klagade även därför än engång, vid 1734 års riksdag, över att helsingforsarne icke kunde förmå sig att hämta till Pikkala marknad så mycket salt skärgårdsbönderna behövde, varav följde att deras infångade fisk förskämdes. Men någon förändring i den utfärdade resolutionen vunno bönderna icke härmed. [2])

Denna marknad blev med tiden ganska betydande. Till densamma samlades allmogen från avlägsna trakter för att sinsemellan byta varor. Så hämtade bönderna från Kimito dit salt strömming, vilken utbyttes mot råg. Härvid beräknades ursprungligen 13 kappar råg i värde motsvarande en fjärdings tunna strömming. Men under åren 1754—1760 steg den senare varan så i pris, att man begynte fordra 19 kappar för en fjärding, vilket uttryckt i mynt ansågs motsvara mer än 36 daler kopparmynt för strömmingstunnan. Under vissa år betalades strömmingen ännu högre. [3])

2. Östra Nyland.

Sibbo.

I östra Nyland hade Helsingfors såsom ovan framhållits endast en enskild marknad i Sibbo den 8 september. År 1723 ansökte stadens borgerskap om, att den måtte transporteras till Helsingfors på grund av, att få köpare och säljare kunde infinna sig till Sibbo, emedan denna ort låg

[1]) Jfr ovan s. 150.

[2]) Allmogens besvär, Nyland, Raseborgs härad, inl. 1734.

[3]) Uppgifterna hämtade ur kyrkoherden Christian Limnells skrivelse till landshövdingen i anledning av allmogens i Raseborgs härad vid 1760 års riksdag gjorda anhållan att „få tillösa sig tiondefisken mot 4 dahler km:t tunnan färsk strömming“.

„emellan Helsingfors och Borgå". Någon påföljd hade denna anhållan icke. Men småningom syntes marknaden hava upphört av sig själv. [1])

Abborfors och Fredrikshamn.

En kort tid efter det Fredrikshamn förklarats för stapelstad sökte dess borgare ernå rättighet att hålla en marknad „med lantmännen" Bartolomeitiden. I sådant syfte inryckte de en anhållan därom i sina till 1727 års riksdag inlämnade besvär. [2]) Men då detta icke kröntes med önskvärd framgång, vände de sig till landshövding Friesenheim, i hopp att genom dennes bemedling vinna sitt mål. Landshövdingen skänkte förslaget sitt varmaste understöd. I en till kommerskollegium adresserad skrivelse framhöll han, att den påtänkta marknaden „så wäl till commercierns styrkio och understöd, som stadens och landets särdeles upkomst och fördel lända skulle" samt hemställde om att den på grund därav måtte inrättas. För att ytterligare övertyga kollegiet om det berättigade i borgerskapets anhållan hänvisade han till att Bartolomeitiden en marknad hållits i Viborg, vars rättigheter i övrigt övergått till Fredrikshamn. [3]) För att påskynda ärendets behandling förnyade borgerskapet sin begäran vid 1731 års riksdag, varvid tillika den ändring av det ursprungliga förslaget tyckes hava gjorts, att den projekterade marknaden ej skulle vara avsedd endast för landsbefolkningen utan bliva en allmän frimarknad. Om denna begäran förenade sig allmogens närvarande riksdagsfullmäktige „på hela landets wägnar". Att borgerskapet sålunda

[1]) Nordmann, Bidrag till H:fors stads hist. IV s. 30; se även almanackorna och landsh. De Bruces förut anf. betänk.

[2]) Resol. på Fredrikshamns fullm. borgm. Wittstack andragne punkter Sthlm d. 12 juni 1727 § 5; avskr. i F. S. A. bl. Städ. priv., F:hamn, (i resol:n uppgives att borgersk. anhållit om marknad d. 14 aug. vilket dock antagligen är misskrivning).

[3]) Skrivelse till K. M:t dat. W:strand d. 29 mars 1729 och undert. J. W. Friesenheim, remitt. till komm.-koll. d. 10 juni 1729.

från många håll vann understöd, åstadkom, att det ovanligt snabbt fick ett gynnsamt svar, som uppfyllde alla dess förhoppningar. [1])

Fredrikshamns borgerskap hade genom sin nämnda anhållan tydligen avsett att förringa betydelsen av Abborfors marknad, vilken de betraktade med den största ovilja. Att detta lyckades över förväntan väl framgår av Helsingfors till följande riksdag inlämnade besvär, däri det påstods, att borgerskapen i Helsingfors och Borgå, sedan Fredrikshamn erhållit tillstånd att hålla marknad Bartolomeidagen, „efter en beswärlig resa till denne Pyttis marknad icke kunna afsättja och föryttra sitt gods, så wida numera rätt få af allmogen med dess boskap och waror stadna wid Pyttis, utan dermed fahra förbij till Friedrichshamn, fast än all billighet derutinnan med dem redan blifwit försökt". Besväret avslutades med en bön om, att staden måtte få behålla sina privilegier okränkta samt att förty Fredrikshamns marknad måtte utsättas till en annan dag, „antingen något förr eller efter Bartholomei dag". Häröver infordrade kommerskollegium utlåtande av landshövding Stierncrantz, [2]) vilken i sin tur vände sig till landshövding Friesenheim. Denne delgav Fredrikshamns magistrat innehållet i anförda besvär, vilken myndighet inlade en bestämd protest emot anhållan om marknadens utsättande till en annan dag. Härtill genmälde landshövding Stierncrantz, att Helsingfors borgerskap icke kunde förvägras rättighet att hålla marknad i Pyttis och icke heller lantmannen förbjudas att besöka „en straxt derwid belägen stadsmarknad", varest han trodde sig kunna finna „bättre utkomst", än om han höll sig till „marknaden på landet". Dessutom hade Fredrikshamns borgerskap „såsom närboende wid alla tider — — tillfälle at

[1]) Resol. på Fredrikshamns besvär vid 1731 riksdag dat. d. 13 maj 1731; F:hamns priv. i F. S. A.

[2]) Extract ur Helsingfors besvär, inl. vid 1734 års riksdag av stadens fullmäktig Thomas Uhrwäder; kopia bl. H:fors acta i S. R. A., samt resol. på samma besvär dat. d. 29 juni 1736; Konc. resol. på städ. besv.

honom afwända och draga intill staden, till dess at Helsingfors stads inwånare, som på det sättet af sådan marknad omöjeligen kunna äga någon fördel, nödgas lämna densamma obesökt och således komma i mistning af hwad, til des uppkomst och nytta, af höga öfwerheten förmedelst Pyttis marknads förunnande i nåder är wordet stadgat och förgodt funnit". Landshövdingen slutade sin inlaga med uttalandet, att enligt hans åsikt „billigheten" fordrade, att Fredrikshamns marknad skulle flyttas några dagar efter Abborfors, varigenom både Helsingfors och Fredrikshamn „kunde warda wid deras tillständiga rättigheter bibehåldne" och Fredrikshamns borgerskap „likafult äga lägenhet at biwista" Morsmessomarknaden i Villmanstrand. Den omständigheten, att Viborg förut haft marknad Bartolomeidagen, ansåg landshövdingen, att ej kunde tillmätas någon betydelse. [1])

Den utredning saken sålunda fått, betraktades dock ej i Stockholm såsom tillräckligt uttömmande. Kommerskollegium uppfordrade därför Stierncrantz att genom landshövding Friesenheim inhämta allmogens i Kymmenegårds län uppfattning. [2]) Frågan kom härigenom i ett väsentligen annat skede, emedan allmogen därstädes bestämt motsatte sig en förändring av dagen för Fredrikshamns marknad. Sålunda röstade bönderna i Vederlaks, Vekkelaks, Elimä och Valkeala tingslag för, att marknaden skulle få bibehållas i Fredrikshamn på Bertolomeidagen, emedan denna dag vore „för dem lägligast" och marknaden förut hållits i Viborg på samma dag. [3]) Endast allmogen i Pyttis tingslag föreföll att vara litet vacklande i sina tänkesätt. En del av de vid tinget närvarande talade i början för att marknaden i Fredrikshamn tryggt kunde hållas 8 dagar senare. Likväl stannade man även där

[1]) Landshövding Stierncrantz förut anf. skriv. till komm.-koll. dat. d. 4 maj 1736; H:fors acta i S. R. A.

[2]) Skriv. fr. komm.-koll. till landsh. Stierncrantz dat. d. 26 maj 1736; H:fors acta i S. R. A.

[3]) Prot. fört vid Vederlaks höstting den 25 aug. 1736, vid Vekkelaks den 31 aug., vid Elimä, d. 17 sept. och vid Valkeala den 24 sept.; prot. utdrag bl. H:fors acta i S. R. A.

för beslutet, att Bertilsmessodagen vore den lämpligaste tidpunkten för Fredrikshamns marknad, emedan allmogen, som „eij skall hafwa tid särskillte marknader (att) besöka", därigenom bleve i tillfälle att välja om den ville fara till Abborfors eller stadens marknad. Då det vidare förmäldes, att det sällan inträffat, att „boskapscreatur i Abborfors kunnat afsättias, som allmogen den tiden plägar hafwa at förytra", enades slutligen alla närvarande om beslutet att yrka på, att vardera marknaden skulle hållas den 24 augusti. [1])

Gentemot dessa uttalanden framhöll Helsingfors magistrat, som undfått protokollsutdrag från samtliga tingslag, 1:o att bönderna „icke gittadt klaga, at de creatur, som till Abborfors marknad förde blifwit, de derifrån oförsålde återhemptadt, eller at något twång wid deras wahrors föryttrande dem är tillfogat"; 2:o att, „om bägge desse marknader, som ej längre, än högst $4\,{}^1/_2$ mihl ifrån hwar annan belägne äro, på en termin blefwe stående, skulle Helsingfors och Borgå städers borgerskap, hwilka sit gods med omkåstnad och besvär, det förra 13 och det sednare 7 mihl till Abborforss fram- och återskaffa måste, mycket lida, ja mehra skada än någon nytta och förtjänst af sådan marknad hafwa, enär de derwid icke kunna något föryttra eller af bonden få sig wahror tillhandla, emedan han nu mehra sällan kommer dit, utan altid går til Fredrichshamn, hwarest borgerskapet detta med sin fördel wäl tåla, såwida de icke behöfwa giöra någre resor eller bekåstnad på deras gods, utan hemma i staden afsättia hvad de kunna". Till sist påstod magistraten i likhet med Stierncrantz, att den omständighet, att Viborgs marknad infallit den 24 augusti, ej kunde anses utgöra giltig orsak till, att Fredrikshamn erhölle marknad samma dag, enär den förra staden var belägen 19 mil från Helsingfors. [2])

Jämte det landshövding Stierncrantz avsände anförda skrivelse till kommerskollegium, tillade han för sin egen del,

[1]) Prot. fört vid ting i Pyttis socken den 16 nov. 1736, undert. And. Hagert; avskr. bl. H:fors acta i S. R. A.

[2]) Skriv. från Helsingfors magistrat till landsh. Stierncrantz dat. d. 24 jan. 1737; H:fors acta i S. R. A.

att han till fullo gillade de synpunkter Helsingfors magistrat framhållit. Det enda, som kunde anmärkas emot en ändring av Fredrikshamns marknadsdag vore, sade han, att Helsingfors borgare skulle bliva i tillfälle att uppköpa eller avsätta mera varor än förut. Men detta skulle dock ej i nämnvärd mån komma att inverka på Fredrikshamns handel, då största delen av allmogen ej skulle infinna sig till Abborfors marknad, utan fortsättningsvis begiva sig till Fredrikshamn.[1])

Detta ärende var oavgjort ännu, då Helsingfors besvär till 1739 års riksdag uppsattes, varför stadens borgerskap än en gång förnyade sin begäran.[2]) Kort därpå inträffade Lilla ofreden, varefter, som känt, Fredrikshamn gick förlorat. Sedan sedermera efter fredsslutet Lovisa anlagts inträdde helt andra förhållanden. Helsingforsarne och borgåboarne nödgades därefter, om de önskade begiva sig landvägen till Abborfors, passera genom den nya staden. Och för övrigt blev marknaden av ringa värde redan därför, att en stor del av bönderna i de landsdelar, vilka plägat besöka nämnda marknad, numera lydde under ryska kronan. Lovisas anhållan att få Abborfors marknad transporterad in till staden stötte därför ej på något allvarsamt motstånd. Helsingfors och Borgås riksdagsfullmäktige, Hagert och Pipping, förklarade båda, att Abborfors marknad „sedan några år tillbaka varit för städernas borgare mindre betydande och framdeles torde blifwa alldeles onyttig, sedan Degerby så nära där intill och just emellan dem och berörde plats kommit att blifwa funderad". De önskade därför icke motsätta sig dess indragande, blott i dess ställe en ny för Helsingfors och Borgå enskild marknad bleve inrättad i sistsagda stad på Bartolomeidagen. Härom förenade sig kommerskollegium framhållande, att Lovisa icke förut haft någon marknad, vilket dock vore „oundgängligit såväl för staden som i an-

[1]) Landsh. Stierncrantz skrivelse till komm.-koll. dat. H:fors d. 24 jan. 1737; H:fors acta i S. R. A.

[2]) Helsingfors besvär dat. 1738 § 4.

seende till kringliggande allmoges beqwämlighet". Kollegiet föreslog vidare, att den nya marknaden i Lovisa skulle, få pågå i två dagar.[1]) Sedan slutligen Lovisas representant förbundit sig å sina valmäns vägnar, att desse icke framdeles skulle „söka sig anledning at påstå rättighet till samma (Borgå) marknads besökande", blev en resolution utfärdad, varigenom både Lovisa och Borgå fingo var sin marknad Bartolomeidagen i stället för Abborfors marknad, som nu definitivt upphörde.[2])

Lovisa och Borgå.

Allmogen i Savolaks och Karelen, vars stapelstad Lovisa efter freden i Åbo var, var emellertid icke betjänt av den marknad, som sålunda inrättats i nämnda stad, emedan den sällan hade tid att begiva sig på en så lång resa annat än om vintern. För att därför få sina behov tillgodosedda anhöllo bönderna i Kymmenegårds län vid 1755 års riksdag om, att tvenne nya marknader måtte inrättas i Lovisa och Borgå, i den förra staden vid Pålsmesso- och i den senare vid Kyndelsmessotiden.[3]) Över denna ansökning anmodades riksdagsrepresentanterna för Lovisa och Borgå, Forsell och Hagert, att uttala sig. Båda yttrade därvid, „att landets inwånare äga samma om icke bättre frihet, att dageligen förrätta sin handel och köpenskap i städerne än wid marknader, och synes således deras anställande icke kunna wärka någon båtnad för en i synnerhet så aflägsen allmoge som denne". Men det oaktat förklarade de „å städernes wägnar" att de icke ville förhindra de föreslagna marknadernas inrättande, emedan

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Degerby stads besvär vid riksdagen 1748 dat. d. 18 juni 1752; Lovisa besvär.

[2]) Resol. på Degerby besvär av d. 12 febr. 1752 dat. d. 24 aug. 1752; Konc. resol. på städ. besv. (samma resol. i avskr. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A., där resol. uppg. vara dat. d. 23 juni 1752).

[3]) „Utdrag af allmogens i Stor Savolax och Nyslotts samt Kymmenegårds län besvär vid riksd. 1755" § 11; Allmogens besvär, Savolaks.

allmogen betraktade dem som „en förmån“, med villkor, att de icke skulle bliva frimarknader, „sådane som de andre städerne kunde besöka, hwaremot de på det högsta protestera, såsom stridande emot förmälte städers rättigheter och ofwansagda orters allmoge så mycket mindre gagnande, som den förut äger frimarknader i Tavastehus den 6 januari och den 29 juli samt i Anjanpeldo den 12 januari och den 14 september årligen“.

Utöver detta framhöll borgmästar Hagert ytterligare, att, då Helsingfors tidigare erhållit tillstånd att inrätta en marknad den 26 januari och allmogen anhållit om en marknad i Lovisa på samma dag, den föreslagna marknaden i Borgå 6 à 7 dagar senare knappast torde bliva besökt. Han föreslog därför att, om desse marknader skulle „pröfwas nödige“, också Borgå marknad skulle hållas vid Pålsmessotiden, „då landtmannen där i orten mäst röres med sina wahror“. Vid övervägandet av detta ärende kom kommerskollegium till den slutsats, att allmogen icke kunde tillskyndas „någon förmohn eller nytta“ av de begärda marknaderna, om de skulle bliva enskilda. Men om de åter skulle förklaras för allmänna frimarknader, skulle det åstadkomma „rubbning uti handeln wid de förut inrättade marknader“ och „oreda och blandning i desse städers rörelser, till deras ömsom skada och förfång“. Kollegiet avstyrkte därför alldeles bestämt denna senare eventualitet. Skulle regeringen trots detta bevilja allmogen tvenne nya enskilda marknader i Borgå och Lovisa, yrkade kollegiet på, att de skulle utsättas till samma dag, den 26 januari, i bägge städerna. [1]) Märkvärdigt nog biföll regeringen till allmogens begäran på de av städernas representanter och kommerskollegium uppställda villkoren, varigenom således Lovisa och Borgå erhöllo var sin enskilda marknad på nämnda dag. [2])

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 30 jan. 1756; Allmogens besvär, Savolaks.

[2]) Resol. dat. d. 2 okt. 1756; Registr. över resol. på allmogens besvär, samt komm.-koll:ii skriv. till landsh. Otto Wilhelm De Geer med befallning att låta kungöra resolutionen dat. d. 14 maj 1757; Städ. hand.-distr. i S. R. A.

Pernå.

I ett besvär daterat 1740 anhöllo borgåboarna, att Forsby marknad måtte transporteras till Borgå. Som skäl härför anfördes, att, då sagda marknad hölls på endast 2 mils avstånd från Borgå, allmogen „med eij mindre beqwämlighet“ kunde besöka staden. Därtill fanns det i staden bättre tillgång på husrum och annat, som landsboarna behövde. Stadsboarna åter skulle undslippa besväret „med deras kramwahrors inpackande och ditsläpande“. Även för kronan skulle det medföra stora fördelar, om marknaderna skulle hållas i staden, emedan tulluppbörden vid Forsby ej motsvarat resepenningarne för tullbetjänterna. [1]) Till något resultat lände icke denna ansökan, varför marknaden bibehölls tillsvidare på samma ort och tid som förut.

I slutet av frihetstiden anhölls i Lovisa riksdagsbesvär om, att samma marknad måtte flyttas till Lovisa för att av „des innewånare få enskildt nyttjas“. I anledning av denna ansökning utlät sig Borgå magistrat, att, då redan Abborfors marknad transporterats till Lovisa, det ej fanns något som helst skäl, som talade för att flytta även Forsby marknad till sagda stad. Därefter fortsattes det, att den omständigheten, att Pernå marknad hölls i ett annat län än det, i vilket Borgå var beläget, saknade all betydelse, då „det dageligen händer öfwer hela rijket, at det ena länets borgerskap idkar handelsrättighet wid marknaderne i det andra“. Såsom bevis härpå anfördes, att „Åbo och flere städers borgerskap deromkring obehindradt färdas både til Lojo och Pickala samt flere marknader med sine waror och lovisaboerne jämwäl siehlwe uppå Anianpeldo marknadsplats med denne och Helsingfors stad drifwa frijhandel“. Dessutom kunde magistraten ej förstå vad nytta Lovisa borgare kunde hava av att tillvälla sig Pernå marknad, då de själva redan förut hade marknad Mickelsmessodagen i S:t Michel och de „ej gierna lärer på en och samma dag kunna biwista twänne ifrån hwarannan så

[1]) Borgå besvär dat. Sthlm d. 30 dec. 1740, undert. Sven Nymalm, riksdagsfullm.

wida skilda marknadsställen". Då därtill kom, att Pernå marknad enligt privilegierna „finnes nästan ifrån denne Borgå stads första fundation wara densamme förbehållen", samt denna rättighet bekräftats genom flere resolutioner särskilt genom den av den 12 dec. 1672, enligt vilken Borgå enskilt skulle få behålla „marknadsplatsen i Forsby eller som förlidet åhr (1768) åter blef flyttad till Pernå", levde magistraten och borgerskapet i den säkra förhoppning, att lovisaboarnes begäran skulle bliva „högsträttwisligen afslagen". [1])

Men även allmogen var i de flesta socknar absolut emot marknadens flyttande till Lovisa främst på grund av, att lovisaboarne icke ens förmådde „inlösa the creatur och landtmannawaror tijt Bartholomeidag införas, utan endast stegra sine waror så högt the behaga", vartill orsaken var, att Borgå borgare icke vidare kunde avsätta sina varor vid Lill Abborfors sistsagda dag. Till sist anhölls om, att marknaden vid Michelsmessotiden, måtte „bibehållas i des oinskränckta frihet". Lovisaboarne kunde i stället tillerkännas rättighet att få handla därstädes, vilket säkert komme att gagna allmogen. [2]) I samma riktning uttalade sig bönderna i Borga tingslag. Rädda att förlora en marknad, vilken de ansågo vara inrättad för deras räkning, framhöllo de, att de hade „långt och olägligit" till Lovisa, dit de „redan förut för Bartolomeimarknaden, måste giöra en kostsam och sällan lönande" resa. De anhöllo därför om, att få behålla sin urgamla marknad i Pernå socken, samt hoppades, att lovisaboarna skulle åtnöjas med de tvenne enskilda lantmarknader de redan förut hade i S:t Michels och Sysmä socknar. [3])

Minst lika stor förtrytelse väckte bland Pernå sockne-

[1]) Borgå magistrats skriv. till landsh. Boije i anledning av Lovisa stads besvär dat. Borgå den 20 sept. 1769, inl. d. 25 sept. s. å.; Lovisa besvär. (Själva besväret icke anträffat bland S. R. A. samlingar).

[2]) Skrivelse dat. Elimä den 30 okt 1769 undert. med 13 namnunderskr. och bomärken; Lovisa besvär.

[3]) Utdrag ur Borgå härads „conceptbook" för d. 27 sept. 1769; Lovisa besvär.

bor själva förslaget, att deras „urgamla" i kyrkobyn hållna marknad skulle flyttas till Lovisa och bliva denna stads borgerskap ensamt förbehållen. De sade visserligen, att det var dem likgiltigt, om Lovisa eller Borgå handlande förság dem „å marcknaden med nödige kiöpmannawaror", men de önskade likväl, att marknaden måtte bibehållas på landsbygden, emedan i Lovisa fanns samlat „löst fålk, wärfwade soldater och myckenhet odygdig ungdom". Däremot såge de gärna, att marknaden skulle flyttas till Mörskom sockens kyrkoby, om den gamla marknadsplatsen såsom belägen endast 1 ¹/₄ mil ifrån Lovisa, prövades vara sagda stad till „meehn och intrång". Om marknaden komme att hållas i Mörskom skulle den ock mera än i Pernå lända „the längre ifrån städerne belägne socknars inwånare till lisa och förmohn". [1])

Till förmån för förslaget, att marknaden måtte flyttas till Mörskom, talade ock denna sockens egna inbyggare. Som skäl härför anfördes, att trenne stora landsvägar sammanstötte i Mörskom, varför allmogen ifrån olika delar av landet med största lätthet kunde infinna sig därstädes. Vidare var Mörskom by belägen invid gränsen mellan tvenne län, vilkas invånare genom en marknad därstädes kunde förskaffa sig penningar till kronoutskyldernas „afbördande, som gemenligen i october månad förrättas". Allmogen komme även att hava bättre tillgång till „fourage och husrum" i Mörskom stora by än i Lovisa stad, varjämte marknadsplatsen var „tilräckelig och tårr". I Lovisa däremot skulle landets invånare ofelbart „incommoderas" av garnisionen och tvärtom. Borgå och Lovisa borgare borde ock „med beqwämlighet" kunna betjäna sig av en marknad i Mörskom, då de kunde färdas dit längs allmänna landsvägen och ej hade längre väg dit än respektive 3 ¹/₂ och 4 mil. [2])

I övrigt förklarade sig allmogen ganska likgiltig för frågans öde. Så yttrade sig en del av bönderna i Lappträsk

[1]) Utdrag ur prot. fört vid Pernå socknestämma hållen i Pernå kyrkoby den 31 december 1769 § 1; Lovisa besvär.

[2]) Prot. fört vid Mörskom allmänna socknestämma den 22 oktober 1769; Lovisa besvär.

vid socknestämman därstädes, att Lovisa stad var så nära, att de kunde resa dit „fast hvar dag och tillhandla och wandla därstädes, om de annors nog råd och ämne därtill skulle hafwa". Endast några talade för en flyttning av marknaden till Mörskom eller Orimattila, „såsom mera tiänlig platz både för allmogen och de handlande". [1])

Likaså yttrade allmogen i Pyttis socken, att den ej hade haft någon nytta av Pernå marknad. Däremot framhöll den behovet av en marknad i Mörskom, „dit mera allmoge ifrån landet" kunde samlas och „hwarest then, som behöfde kiöpa sig creatur, finge tilhandla sig mindre utmattade", än om de drevos till Pernå marknad eller till Lovisa. [2]) Allmogen i Artsjö ville icke alls bestämt uttala sig, utan överlämnade åt regeringen att efter gottfinnande avgöra frågan. [3]) De enda, som enhälligt tillstyrkte Lovisa stads begäran, voro bönderna i „Uthis" socken, vilka förklarade sig „nögda" med marknadens flyttande till staden, emedan det alltid vore för „dem lägligare och fördelaktigare" att bevista en marknad i staden än på landsbygden. [4]) Det dröjde ett par år innan alla dessa protokollsutdrag hunnit inlämnas till landshövdingeämbetet, varför detsamma blev i tillfälle att först den 9 september 1771 insända dem till kommerskollegium jämte en anmälan om orsakerna till dröjsmålet. [5])

I sitt betänkande yttrade sig kollegiet, att det av de avgivna utlåtandena framgått, att en del av allmogen önskat få marknaden flyttad till Mörskom kyrkoby, varemot bön-

[1]) „Utdrag ur socknestämma protokoll hållit i Lappträsk den 5 november 1769"; Lovisa besvär.

[2]) Utdrag ur protokollet vid socknestämman hållen i Pyttis kyrka den 29 oktober 1769; Lovisa besvär.

[3]) Protokoll fört vid socknestämma i Artsjö kapell d. 19 nov. 1769; Lovisa besvär.

[4]) Utdrag ur protokoll vid socknestämma i „Uthis" den 5 november 1769; Lovisa besvär.

[5]) Skrivelse fr. landsh. ämb:et i Lovisa till kommerskollegium dat. d. 9 sept 1771; Lovisa besvär.

derna i Borgå härad samt Pernå m. fl. socknar i likhet med Borgå borgerskap anhållit om dess bibehållande på sin gamla plats. Likaså hade landshövdingen i Nylands och Tavastehus län uttalat sig för, „at Borgå stad i anseende till en swag och ringa handelsrörelse wid Pernå marknads enskilta nyttjande bibehållas må". Då även kollegiet förenade sig härom, blev Lovisa stads ansökning avböjd. [1])

---

3. Västra Tavastland.

Tammela.

Tillstånd att hålla en „frimarknad" i Tammela socken på Jokkis gårds mark förvärvades av Åbo borgerskap genom den förut nämnda resolutionen av år 1723. [2]) Oaktat marknaden hölls inom Nylands och Tavastehus län besöktes den icke alls av borgare från detta läns städer utan endast av handlande från Åbo och Björneborg. Omsättningen vid marknaden utgjordes endast av „köpmannavaror något gröfre lärfter, blårgarnväfnader samt valmar". [3])

Pälkäne och Urdiala.

I Sääksmäki bönders förut berörda besvär av år 1755 väcktes förslag om en ny marknads inrättande på landsbygden i västra Tavastland invid Kostia bro i Pälkäne socken. Denna ort måste anses hava varit mycket lämpligt vald som marknadsplats på grund av sitt läge på ett näs emellan flere

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Lovisa besvär (slutet av aktst. jämte koll:ii egen motivering saknas), inl. d. 12 maj 1772 samt resol. på samma besv. dat. d. 29 juli 1772; Konc. resol. på städ. besv.

[2]) Komm.-koll:ii förut anf. resol. på Åbo besvär av år 1723; se sid. 169 anm. 3.

[3]) Landsh:s i Nyl. och T:hus län berätt. om länets marknader avgiven 1780.

stora sjösystem. Landshövding Gyllenborg var därför genast benägen att förorda allmogens begäran, i det han anförde, att marknaden ej allenast skulle komma att „gagna allmogen, utan ock lända städerna til nytta“. Han påyrkade likväl, att borgerskapen i Nylands och Tavastehus samt Åbo och Björneborgs läns städer måtte sättas i tillfälle att uttala sig, innan ärendet avgjordes. [1]) Som vanligt förorsakade dessa omgångar stor tidsutdräkt. Allmogen såg sig därför tvungen att upprepa sin begäran vid följande riksdag, varvid den tilllika föreslog den 24 september till dag för marknaden. Därjämte begärdes ytterligare en ny marknad den 21 i samma månad i Laukela by i Urdiala socken. Ändamålet med dessa marknader vore att giva allmogen tillfälle att „sälja och skifta de waror, som dit kunna föras, och sig köpmannawaror tilhandla“. [2])

Vid den förnyade granskning frågan nu underkastades yttrade sig magistraten i Helsingfors, „å egne och stadsens äldstas wägnar“, att den ej hade något att invända emot inrättandet av en marknad i Urdiala. Däremot fruktade den för, att den tilltänkta marknaden i Pälkäne i följd av dess „aflägsenhet och den ringa handel“, som vid densamma kunde bedrivas, „wärkeligen skulle åstadkomma, at de andra å samma tid infallande fördelaktigare marknader, blefwe aldeles onyttige, icke at förtiga, hwad olagligheter både igenom landthandel och eljest derwid skulle utöfwas“. Beviljandet av tillstånd till denna marknad vore därför „både för Helsingfors och de andra städerne ej annat än högst skadeligit“. Skulle den det oaktat inrättas borde den utsättas till en sådan tid av året, „at de andra marknaderna icke måtte blifwa för landet och städerne ödelagde och onyttige giorde“.

I samma riktning uttalade sig magistraten i Borgå. Däremot ansåg magistraten i Tavastehus de begärda marknaderna „för borgaren och landtmannen nyttiga“, om blott tiden för Pälkäne marknad bleve ändrad. För sin egen del anförde landshövdingeämbetet, att handlandena i Helsingfors och Borgå knappast kunde besöka några marknader i så avlägsna socknar. Men det ville det oaktat icke motsätta sig marknadernas inrättande, då allmogen genom dem bleve i tillfälle, „at sig emellan få sälja, köpa och byta landtmannawahror jemte boskap och hästar“. Dock borde de utsättas på sådana dagar „at de icke fölle för tätt in uppå de förut bewiljade större marknader wid staden Tafwastehus och Anianpeldo by“. Dessa utlåtanden inverkade på kommerskollegium därhän, att det ställde sig ytterst tveksamt angående nyttan av dessa marknader. Kollegiet stärktes yttermera i sin uppfattning därav, att det i de nämnda socknarna ej fanns någon tullbevakning, vilken vore nödvändig „till origtigheters och hwariehanda underslefs hämmande“. Men att åter ditsända tullbetjäning hade knappast lönat sig, då tulluppbörden aldrig komme att motsvara kostnaden för dess ditsändande och underhåll. Kollegiet hemställde på grund härav om, att allmogens anhållan måtte avböjas. [1]) Regeringen delade icke denna gång kommerskollegii betänkligheter, utan ställde sig på en för allmogen mera gynnsam ståndpunkt. Likväl befanns den utredning av frågan, som företagits, vara så litet tillfredsställande, att en ny anbefalldes, vid vilken landshövdingen jämte städernas magistrater skulle överenskomma om lämplig tid för de ansökta marknaderna. [2])

Efter att hava fullföljt detta uppdrag inberättade Nylands och Tavastehus läns nya landshövding, Hans Henrik Boije, till kommerskollegium, att Helsingfors magistrat och borgerskap enhälligt vidhållit sin förra uppfattning och således fortsättningsvis förhöllo sig avvisande emot planen att inrätta en

[1]) Landsh. Gyllenborgs skriv. till K. M:t dat. d. 10 nov. 1755; se sid. 173 anm. 1.

[2]) Utdrag ur allmogens i övre och nedre Sååksmäki härad besvär vid 1760 riksdag; Allmogens besvär, Tavastland.

[1]) Komm.-koll. betänk. ang. allmogens besvär dat. 7 maj 1761; Allmogens besvär, Tavastland.

[2]) Marg.-ant. till och resol. på komm.-koll:ii betänk., det sen. dat. d. 28 okt. 1761 samt resol. på allmogens besvär dat. d. 21 maj 1762; Konc. resol. på allmogens besvär.

marknad i Pälkäne. Lika litet hade borgåboarna kommit på andra tankar. Tvärtom uttalade de sig än mera kategoriskt om alla de olägenheter de väntade skulle härflyta av anhållans bifallande, varjämte de tillade, att „mångfaldigheten af marknader, som till tider och ställen stöta tätt in på hwarandra icke allenast förorsakade dryg kostnad, utan ock obotelig tidsspillan så för köpare som säljare". — Tavastehusboarna understödde liksom förut allmogens förslag om en marknad i Pälkäne, vilken de ansågo borde utsättas till den 14 september, om Anianpelto marknad bleve flyttad till den 25 i samma månad, men till den 8 september i händelse den senare bleve bibehållen på sin gamla datum. Beträffande den tilltänkta marknaden i Laukela by i Urdiala yttrade de sig däremot, att handelsmännen icke kunde färdas till nämnda ort, som var belägen „uppe i landsbygden" och icke kunde „siöledes besökas", på annat sätt än med marknadsforor längs en lång och svårtrafikabel väg. Skulle det oaktat en marknad därstädes anses nödvändig, borde den utsättas till början av oktober, då nyttan av densamma möjligen kunde bliva „at det kringfarande mindre borgerskapet ifrån Åbo och Björneborgs län" ej vidare skulle kunna „öfwa landthandel medelst boskapskreaturs och victualiers uppköpande", då nämnda varor möjligtvis komme att föras till den föreslagna marknaden.

Landshövding Boije yttrade sig för egen del om Pälkäne tilltänkta marknad, att den allmoge, som begärt densamma kunde „med all beqwämlighet" besöka de i grannsocknarna försiggående marknaderna. Därtill kom, att handlandena knappast skulle resa dit under en tid på året, då alla större marknader redan hållits. Skulle densamma det oaktat inrättas vore den lämpligaste tidpunkten den 7 september, då Tavastehus och Borgå städers handlande kunde uppehålla sig därstädes under sin färd från Tammerfors till Anianpelto på samma sätt som Åbo och Björneborgs köpmän plägade stanna i Hvittis, där marknad även hölls den 7 september. Likaså uttalade han sig om den begärda marknaden i Laukela by i Urdiala, att några handlande knap-

past skulle komma att besöka den i följd av „wägens obekwämlighet". Därtill vore den alldeles överflödig, då socknens inbyggare kunde resa till marknaderna i Tammela och Vesilaks och ej heller hade lång väg till Tavastehus eller Piispala marknadsplatser. Om likväl denna marknad skulle tillåtas, borde den utsättas till den 12 augusti, emedan i så fall „de handlande, som biwistat Tammela marknad och ämnade sig derifrån till Tawastehus, kunde taga den wägen".

I samband med dessa marknadsärenden yttrade sig landshövding Boije, att marknaderna i Tavastland redan voro tillräckligt många, varför några nya icke alls borde inrättas och de gamla efter hand avskaffas. I stället kunde flere uppstäder anläggas i olika delar av länet. Men då detta erfordrade lång tid, borde till en början några köpingar anläggas, vilka sedan „med tiden skulle nödvändigt förwandla sig till städer". Egentliga lantmarknader borde sedermera hållas endast där, varest funnes riklig tillgång på både lantmanna- och borgarevaror. Detta program vore likväl omöjligt att förverkliga, „om ej alfwarsamma mått och utwägar blefwe widtagne för at hindra den dageligen sig ökande högst skadelige landthandeln", vilken utövades av borgerskapen i de österbottniska städerna och av den kustallmoge, som ägde rättighet att idka seglation på Stockholm.

Detta landshövdingens uttalande överensstämde så mycket med de åsikter kommerskollegium självt vid flere olika tillfällen gjort sig tolk för, att det genast var villigt att skänka honom sitt understöd. Skulle dock regeringen icke ens nu biträda kollegiet utan godkänna allmogens begäran, ville det förorda de av landshövdingen föreslagna terminerna. Regeringen blev likväl denna gånna gång övertygad om, att allmogen ej haft något skäl för framställandet av sin anhållan, varför den nu definitivt avböjde densamma. [1])

Denna utgång hindrade icke allmogen att än engång

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 7 nov. 1764; Allmogens besvär, Tavastland, samt resol. på samma besv. dat. d. 28 febr. 1765 och resol. på komm.-koll:ii betänk. dat. s. d.; Registr. över resol. på allmogens besvär.

upprepa sin begäran. Dock inskränkte den sig till att bönfalla om en marknad i Urdiala socken, Laukela by, på Andersmessodagen (d. 30 nov.)[1]) Även nu yttrade sig borgerskapen i Helsingfors, Borgå och Tavastehus mycket energiskt emot den nya marknadens inrättande. Sålunda framhöll magistraten i Borgå, å stadboarnes vägnar, att den föreslagna marknaden utan att gagna varken landet eller staden, endast skulle „gifwa allmogen tillfälle att med sine ditresor fruktlöst förspilla flere dagswärken". Tavastehusboarna förmälde, „at de redan till öfwerflöd och tätt uppå hwarandra i nära landsorter infallande marknader" icke medförde annat än, att handlandena kunde under sina resor ifrån det ena marknadsstället till det andra passera by efter by och därunder bedriva en omfattande lanthandel och allmogen undvika att erlägga lantmannatullen för kreatur och andra varor, vilka de försålde åt de kringresande borgarena. Allmogen i Borgå härad, vilken denna gång även tillläts uttala sig, sade sig hava ingenting att invända emot förslaget, så framt icke de gamla marknaderna genom den nyas inrättande bleve „så förswagade" att häradets invånare icke skulle hava någon nytta av att besöka dem. Däremot ansåg allmogen i Sääksmäki härad, att marknaden vore „till dess wahrors afsättande nog beqwämlig allenast terminen blefwe flyttad till någon dag i december månad".[2])

Landshövding Boije upprepade åter, vad han förut anfört emot allmogens begäran, varvid han tillika framhöll, att någon tillförsel icke vore att vänta till den tilltänkta marknaden från någon annan socken än Urdiala, på grund av de förut hållna talrika marknaderna i de angränsande socknarna och i Tavastehus. Därtill kom, att den tid allmogen föreslagit för marknadens hållande var olämpligt vald, emedan det sällan inträffade, att vinterföret inföll så tidigt och icke heller att de sjöar „bakom hwilka Urdiala socken är belägen, då kunde till öfwerfart nyttjas". Under sådana förhållanden vidhöll kommerskollegium sin tidigare ståndpunkt, vilket föranledde, att frågan nu definitivt fick förfalla, utan att ens någon resolution utfärdades.[1])

[1]) Allmogens besvär, Tavastland, nedre Sääksmäki härad vid riksd. 1769 § 16, remitt. komm.-koll. d. 28 juli 1769.

[2]) Utdrag ur Borgå härads „conceptbook", se sid. 216 anm. 3, samt nedan sid. 225 anm. 1.

4. Socknarna omkring Päijänne vattnen.

Hollola marknad och Anianpelto köping.

I början av frihetstiden gjorde helsingforsarne ett försök att ensamt tillvälla sig Hollola marknad. Därjämte föreslogo de, att den måtte förflyttas från Lahtis till Uskela by, belägen nära kyrkan, „för allmogens, som siöledes ankommer bättre läglighet skull". Denna begäran stötte på häftigaste motstånd från borgåboarnes och böndernas sida, av vilka de förra åter framkommo med sitt påstående om, att de enligt 1607 års privilegium fått rättighet att besöka „marknaderna i Finmarken", medan de senare framhöllo, att borgarena från alla kringliggande städer förut „med lika frihet" besökt Hollola marknad. I anledning härav yttrade sig kommerskollegium, att marknaderna voro inrättade till „landtmannens beqwämlighet att derwid föryttra sin afwel och med de dem nödige waror sig förse", varför det icke kunde tillstyrka en anhållan, som avsåg att underkasta bönderna ett enda borgerskaps godtycke.[2])

Oaktat helsingforsarne således erhållit avslag på sin begäran, upprepade de den i sitt till följande riksdag inlämnade besvär, varjämte de föreslogo, att marknaden skulle flyttas till Anianpelto by i Asikkala kapell.[3]) Denna gång

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 8 jan. 1770; Allmogens besvär, Tavastland. — Resol. saknas.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. H:fors besvär vid 1723 års riksdag dat. d. 5 sept. 1723; H:fors acta i S. R. A.

[3]) Helsingfors besvär vid 1727 års riksdag.

tycktes lyckan vara helsingforsarne bevågen. Landshövdingen förklarade, att Anianpelto by vore vida „beqwämligare för de deromkring belägne socknar“ än den gamla marknadsplatsen. Icke heller allmogen hade någonting att invända mot förslaget, blott marknaderna utsattes till den 13 januari och den 14 september. Kommerskollegium förenade sig även härom på det villkor, att marknaderna fortsättningsvis skulle förbliva tillgängliga för andra städers borgerskap än Helsingfors. Detta kommerskollegii beslut delgavs sedermera Gyllenborg, vilken anmodades att låta en kungörelse om de nya marknaderna utgå.[1])

I sin till 1746 års riksdag inlämnade berättelse föreslog landshövding Gyllenborg, att en s. k. köping med öppen handel så gott som hela året om måtte inrättas i Anianpelto by. Vid den följande riksdagen förnyade han detta förslag, varvid han närmare angav, att bemälde by vore synnerligen lämplig som handelsplats, emedan den var belägen vid „Vääksjö korta ström emellan 2:ne siöar samt wid stora landswägen, som går ifrån Tawastehus till Sawolax“.[2]) Frågan blev dock aktuell först sedan Helsingfors borgerskap vid sistnämnda, 1751 års, riksdag anhållit om, att vid Vääksy ström få „inrätta en köping till all loflig handelsidkande utan intrång af de andre städerne“. Över denna begäran infordrade kommerskollegium utlåtande av Gyllenborg, vilken naturligtvis skänkte den sitt varmaste understöd, varvid han särskilt betonade „den ansenlige förmohn och nytta“, som genom köpingens inrättande skulle tillflyta en stor del av Tavastlands allmoge, vilken mycket hindrades i sitt arbete genom sina „swåra och långwäga stadsresor“. Därtill skulle även de bönder, vilka icke hade tillfälle att besöka städerna, kunna i köpingen „afsättia sina waror, dem de elliest blefwe nödsakade at hoos sig behålla“. Dessutom väntade landshövdingen, att det skulle bliva möjligt att på

[1]) Komm.-koll:ii skriv. till landsh. Stierncrantz dat. Sthlm d. 20 maj 1727; avskr. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A., jfr följ. sid. 230—231.

[2]) Citer. i landsh. Gyllenborgs nedananf. skriv. till komm.-koll:um av år 1752; se sid. 227 anm. 1.

grund av den tillförsel, som komme att äga rum till Anianpelto, kunna bilda sig en föreställning om „den begärdte durchfartsöpningen“ mellan Päijänne och Vesijärvi sjöar vore så nyttig och angelägen „för landets upkomst“, som man i allmänhet föreställde sig. Endast däri var han av annan åsikt än Helsingfors borgerskap, att han ansåg, att även borgåboarne borde tillåtas att betjäna sig av den blivande köpingen, om de önskade det.[1])

Av de ävenledes hörda städernas borgerskap hade lovisaboarna ingenting att invända emot helsingforsarnes anhållan. Likväl förbehöllo de sig, att helsingforsarnes köping ej skulle få „giöra dem någon swårighet, wid en kiöpings anläggande“ i Kymmenegårds län, „på hwad ställe den hälst skulle befinnas tienligast til borgerskapets och allmogens gemensamma fördel“. På samma villkor tillstyrkte landshövdingen i Kymmenegårds län, Nordenskiöld, förslaget.[2]) På ett helt annat sätt förhöllo sig borgåboarne. De påstodo, att den tilltänkta köpingen vore alldeles „onyttig“ och att denna uppfattning delats av allmogen i Borgå härad. Borgå magistrat angav, utgående från den förutsättningen, att köpingen bleve gemensam för Helsingfors och Borgå, som motiv till detta åskådningssätt, att de för lantmannen mest nödvändiga varorna, salt, tobak, och järn, måste med stora kostnader transporteras landvägen till Anianpelto, 10 à 12 mil, varav följden komme att bliva, att borgarena bleve tvungna att sälja de nämnda varorna med förlust eller ock allmogen nödgas inköpa dem för ett högre pris, än den plägade erlägga för dem i städerna. Därtill kom ännu de stora utgifter borgarena måste ikläda sig för „anskaffandet af nödige husrum (samt) expediternas eller betienternes lönande och underhållande“. På samma sätt komme priset på allmogens produkter genom transporten till städerna att så stegras, „at man med theras uphandling, blått skulle förorsaka dyrhet på brödfödan för then torftigare“.

[1]) Landsh. Gyllenborgs skriv. till komm.-koll:um dat. d. 4 maj 1752; Landsh. berätt., Nyl. o. T:hus län.

[2]) Landsh. Nordenskiölds skriv. till komm.-koll:um dat. Lovisa d. 24 nov. 1752; Landsh. berätt., Kymmenegårds län.

Vad särskilt allmogen beträffade, framhölls det, att den om somrarna icke hade tid till några „stads- och kiöpenskapsresor“ i följd av „sitt swåra skogsarbete“ och vintertid, som känt, mindre frågade efter vägens längd än efter möjligheten att avsätta sina produkter och att förskaffa sig billiga borgarevaror. Ty „tijo och flera mijhl“ betydde ingenting för honom, „sedan han engång begifwit sig med sina fohror uppå resan“. Vidare anfördes det, att då regeringen beslutit inrätta ett kronomagasin i Vääksy eller Anianpelto byar, köpingens anläggande skulle medföra, att „städernes expediter och magazins betienterne skulle förordsaka hwarannan öfwerbod på the thärande wahrorne, hwarigenom man med tijden skulle förspörja en långt högre dyrhet både för kronan och städerne än then, som nog redan trycker hwar och en, hwilken måste kiöpa sig födan“. Dessutom kunde „de ifrån städerne thijt skickade expediter och betiente, — — stryka landet ikring och idka then skadeligaste landthandel“ eller ock kunde de „såsom skilde så långt ifrån husböndernes eller deras, som dem utsendt, upsigdt, drifwa för sig sielfwa thet grofwaste underslef i handelen och på slutet tilägna sig borgarerätt uppå en sådan handelsplats och handel. Ja thet skulle icke fela, at ju folck, som tyckia sig i sin lättja icke så lätt äga förtienst i städerne, flyttjade sig thit at utöfwa thetsamma, hälst the thär skulle mindre hafwa kiänning af the utlagor, som i städerne utgiöres. Warandes bekant, at sådane kiöpingar eller marknadsplatser warit uprinnelser til en hoper mindre nyttige landtstäder, som här och wärckeligen blifwa skulle, thesse gamble städer til säker olägenhet och undergång, hwilket intet stode at hindras eller hielpas, sedan slijke okynnen engång kommit i häfden thermed“. Därefter framhölls, att lantmannahandeln bedrevs på så olika sätt i Helsingfors och Borgå, vilket skulle hava till följd, att även de utskickade „betiente“ skulle förhålla sig mycket olika gentemot allmogen. „Sådant kunde ju icke åstadkomma annat än dagelige klagomåhl och beswär, som skulle förordsaka både konungens befallningshafwande och magistraterne ouphörlige giöromåhl med slika beswärs och

oordningars utredande och rättande“. Skrivelsen slutade med uttalandet av den förhoppning, att helsingforsarnes begäran måtte avböjas, i all synnerhet då de ägde tillräckligt stor rörelse hemma och därför ej behövde „tänckja på winning, så lång wäga, som här påsyfftas, och hwilken sannerligen icke ärhålles eller kan annors aflöpa, än til bägge städernes ofelbara undergång“. [1])

Av landsbygdens befolkning yttrade sig bönderna i Hollola härad, att de voro „ganska nögde med hwad höga öfwerheten i detta mål täckes för godt finna“. Endast åboarna i Anianpelto och de tre närmast därtill gränsande byarna motsatte sig bestämt köpingens inrättande av fruktan för, att deras skog därigenom bleve „utödd“. Men i fall köpingen komme till stånd förbehöllo de sig att icke på något sätt „igenom denne inrättning blifwa brachte på kåstnad och utläggningar“. För sin egen del framhöll häradshövdingen, „at igenom en sådan inrättning landet en besynnerlig förmån tillflöte“, men att även möjligheten att bedriva „oloflig landthandel“ skulle bliva större än förut, varjämte det vore omöjligt att förekomma densamma, då handelsmännen alltid kunde påräkna medhåll av allmogen. [2])

Jämte det Gyllenborg insände dessa nu senast refererade skrivelser, ville han än en gång framhålla de synpunkter han ansåg tala för det av honom så varmt omhuldade förslaget. Han yttrade därvid, att de bönder som bodde omkring Päijänne och Vesijärvi „stora och widt sträckte siöar“, komme att kunna färdas med båt till köpingen för att där tillhandla sig salt, järn och tobak åtminstone för samma pris som i städerna, i stället för att nödgas resa 20—40 mil landvägen till Borgå eller Helsingfors. Vidare skulle borgarena kunna försälja till det tilltänkta kronomagasinet säd och andra lant-

[1]) Skriv. fr. Borgå magistr. till landsh. Gyllenborg dat. Borgå d. 24 april 1753; Landsh. berätt. Nyl. o. T:hus län.

[2]) Häradshövding H. Gabr. Myrbergs skriv. till landsh. Gyllenborg dat. Hollola den 18 januari 1753; Landsh. berätt. Nyl. o. T:hus län.

mannavaror, de därstädes upphandlat av bönderna, och således icke nödgas bekosta varornas transport till städerna. Han slutade sin inlaga med en bön om, att kommerskollegium täcktes „för sådane ömma orsaker befordra inrättningen af ofta nämde wid Anjanpeldo nog nödwändige handelsplats, ther så wäl Helsingfors som Borgå stad torde kunna tillåtas idka lag likmäktig köpenskap och söka deras åstundade förkofring“.[1])

Kort efter det denna skrivelse insänts, erhöll Gyllenborg uppmaning att uttala sig om, huruvida några köpingar kunde anläggas „wid stora landswägen emellan Åbo, Carelen och Sawolax“. Rädd att detta möjligen kunde fördröja avgörandet av anläggningen av Anianpelto, skyndade han sig att genast förklara, att några dylika handelsplatser icke voro av behovet påkallade invid den nämnda vägen. Ett halft år senare sökte han ytterligare påskynda behandlingen av sitt älsklingsförslag. Härtill tog han sig anledning av en erhållen befallning att upphandla spannmål under vintern 1753—54 av bönder från Karelen, Savolaks och Tavastland till det då färdigblivna kronomagasinet i Anianpelto. Anseende att bönderna lättare kunde förmås att infinna sig, om de bleve i tillfälle att samtidigt verkställa sina uppköp, anhöll han att privilegier omedelbart måtte utfärdas för köpingen. Härvid tillade han till det han förut anfört till förmån för förslaget, att „gränzte allmogen“ därigenom komme att förhindras att „gå öfwer med sin spannemål, tiära och flere slika landtmannawahror til ryske sidan, såsom härintil förljudes ofta wara skedt“.[2])

I början av 1750 emanerade befallning om, att Anianpelto tvenne marknader skulle hållas „på de tider som för landtmannen beqwämligast föllo at med sina waror komma dijt“. Sedan allmogen och borgerskapen blivit hörda, utsattes vinter-

[1]) Skriv. fr. landsh. Gyllenborg till komm.-koll:um dat. H:fors d. 7 maj 1753; Landsh. berätt., Nyl. o. T:hus län.

[2]) Skrivelser från landsh. Gyllenborg till komm.-koll:um dat. H:fors 16 juni 1753 och d. 10 jan. 1754; Landsh. berätt., Nyl. o. T:hus län.

marknaderna till den 13 och 14 januari och höstmarknaden till den 14 september.[1]) Dessa marknader hade ursprungligen varit enskilda för Helsingfors och Borgå. Men år 1762 erhöllo även lovisaboarna rättighet att bevista dem.[2]) Under en lång tid betraktades dessa marknader såsom de mest betydande i hela länet, att döma av att både landshövdingen och borgerskapen voro mycket angelägna om, att icke rörelsen skulle minskas vid desamma genom inrättandet av nya marknader. — Beträffande den projekterade köpingen må omnämnas, att tillstånd att utsyna plats för densamma givits, men att den det oaktat aldrig blev en verklighet.[3])

Sysmä.

Vid tal om underhandlingarna rörande den tilltänkta köpingen i Anianpelto har det ofta anmärkts, att lovisaboarna uttalade farhågor för, att deras egen handel komme att lida, om Helsingfors och Borgå borgerskap erhölle alltför vidsträkta handelsrättigheter i Päijänne området. Möjligen i avsikt att förhindra detta anhöllo de själva om, i ett besvär inlämnat till 1755—56 års riksdag, att under fyra dagars tid räknat ifrån den 8 september få hålla marknad invid Sysmä kyrka i stället för den marknad de dittills hållit i S:t Michel.[4]) Sedan landshövdingen, Nordenskiöld, och kommerskollegium förordat denna anhållan, bifölls den genom en nådig reso-

[1]) Landsh. Gyllenborgs skriv. till K. M:t dat. 10 nov. 1755; Allmogens besvär, Tavastland — Anianpelto marknader finnas upptagna i almanackorna från och med år 1750. Tydligen hade de hållits ända sedan år 1727 på anförda dagar, varför resol. endast torde avsett att ändra marknadsdagarna efter nya stilens införande.

[2]) Resol. på Helsingfors och Borgå besvär vid 1760 års riksdag dat. d. 20 juli 1762 samt landsh.-ämb. i Lovisa skriv. till stadens magistr. dat. d. 31 aug. 1762 avskr. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A. (jfr följ. om Sysmä marknad).

[3]) Skriv. fr. H:fors magistr. till landsh. dat. H:fors d. 27 april 1778; se även Thuneld. anf. arb. IV s. 156.

[4]) Lovisa besvär, inl. i febr. 1756.

lution.[1]) Den nya marknaden väckte emellertid stor ovilja bland borgarena i Helsingfors och Borgå, vilka fruktade för, att handeln vid Anianpelto genom densammas inrättande komme att minskas, varför de anhöllo om dess avskaffande. Detta motiverades därmed, att Lovisa stad förut hade marknad i själva staden och i S:t Michel „och på flere ställen". För att lovisaboarne dock icke skulle bliva förfördelade erbjöds dem rättighet att deltaga i Anianpelto marknad. Oaktat ständerna tillstyrkt Sysmä marknadens indragning, samtyckte regeringen icke därtill, emedan den ansåg, att densamma var „til landtmannens beqwämlighet nödig". Likväl vidtogs den förändring, att borgerskapen i Helsingfors, Borgå och Lovisa tillätos „ega och idka gemensam handelsrättighet" både vid Sysmä och Anianpelto marknader. De tvenne marknaderna blevo således gemensamma för de trenne städerna.[2])

Jämsä och Jyväskylä.

Vid riksdagen år 1765 gjorde allmogen i övre Sääksmäki härad en anhållan om, att „en marknad mitt uti häradet eller i Jämsä sockn kunde tillåtas at hållas sidst i augusti månad, på thet allmogen wid samme marknad kunde få föryttra sine kreatur och jämwäl tilhandla sig kiöpmannawaror". Till denna anhållan gjordes ett tillägg, vilket visade att allmogen ej gärna såg borgerskapens landsköp. Det lydde: „Men på thet ordning så wäl therwid som wid andre marknader måtte stå att winnas, tycker allmogen, att borgerskapet ifrån städerne icke borde tillåtas annorstädes än på marknadsplatserne kiöpslaga". Jämte detta besvär inlämnade häradets riks-

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Lovisa besv. samt resol. på samma betänk. och på besväret dat. d. 18 sept. 1756; d. förra resol. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A. och d. senare bl. Konc. resol. på städ. besv. — Jfr följ. om S:t Michels marknad.

[2]) Resol. på H:fors och Borgå besv. dat. d. 20 juli 1762 samt landsh.-ämb:ts skriv. till Lovisa magistr. dat. d. 31 aug. 1762 (avsänd under landsh. De Geers frånvaro); avskr. bl. Städ. hand.-distr. i S. R. A. — Jfr ovan sid. 231 jämte anm. 2.

dagsman, David Davidsson Ruokanen, för egen del en skrivelse, däri han sökte visa, att den begärda „frimarknaden" lämpligast kunde hållas i „Laukas sockns capelles kyrkioby Jyfwäskylä wid namn", vilken ort just var belägen mitt uti häradet. Där „tillstötte" även „stora stråk wägar" från alla städer i Finland, varför man med största lätthet kunde komma dit. Dessutom kunde borgerskapen därifrån begiva sig över Päijänne stora sjö till Sysmä och Anianpelto marknader, vilka, som sagt, höllos i början av september eller således strax efter den föreslagna.[1])

Av städernas borgerskap yttrade sig endast helsingforsarna till förmån för denna anhållan, vilken de ansågo vara „billig". Dock uttalade de sig för, att endast borgarena i länets städer borde tillerkännas rättighet att besöka marknaden, vilken lämpligast kunde hållas den 27 augusti „på det wederbörande, kunde bewista Sysmä och Anianpeldo marknader" i början av september. Av helt annat slag voro de skrivelser, som insändes från Borgå och Tavastehus. Borgerskapet i den förstnämnda staden fann den föreslagna terminen „både för städerne och allmogen aldeles otienlig" på grund av, att marknaderna i Tavastehus och Tammerfors höllos samtidigt och marknaden i Sysmä kort efter den tilltänkta marknaden. Dessutom var „jämwäl landswägen till de föreslagne marknadsställen för lass och fohror aldeles obeqwäm, och sjöwägen jämwäl ganska äfwentyrlig". Tavastehus invånare anförde åter, att de ej kunde finna, huru några stadsbor skulle kunna besöka en marknad i Jyväskylä, dit de flesta hade „30 till 40 mihl ganska beswärlig wäg". Därtill kom, att stadens egen marknad, den 24 augusti, besöktes av de flesta städers borgerskap och lantmän från många socknar. De menade därför, att Sääksmäki härads allmoge kunde hämta sina kreatur till denna, Tammerfors eller Orivesi mark-

[1]) Allmogens i övre Sääksmäki härad besvär vid riksdagen 1765 § 15, remitt. till komm.-koll:um d. 4 mars 1765 samt riksdagsman David Davidsson Ruokanens „aldra underdånigste påminnelser" till samma besvär, inl. d. 5 mars 1765; Allmogens besvär, Tavastland.

nader „med långt mindre kostnad“ och därjämte förse sig med köpmannavaror. Dessutom kunde ju ock „desse långt uppe i Tavastland belägne socknars inwånare“ sjöledes besöka Sysmä och Anianpelto marknader för att „där nu som tillförene föryttra sine producter“. Mot en marknads hållande i Jyväskylä eller Jämsä protesterade ännu därtill allmogen i övre och nedre Hollola härader av fruktan för, att deras förut „förundte marknader“ därigenom skulle bliva onyttiga.

Med de sistanförda utalandena förenade sig till alla delar landshövding Boije, vars övertygelse var, att den föreslagna marknaden „på intet sätt“ kunde „bidraga hwarken till landtmannens eller städernes nytta och båtnad, men wäl medföra skada och olägenhet“. Han trodde icke ens, att Sääksmäki häraders alla invånare varit med om den gjorda anhållan, utan menade att några få personer uppmanat riksdagsfullmäktigen att upptaga den i besvärsskriften. Kommerskollegium slutligen var, som redan flere gånger påpekats, vid denna tid alldeles emot, att lantmarknadernas antal skulle ökas, „i anseende till de oordentligheter, som wid sådana lantmarknader wanligen förefalla“, varför detsamma icke heller ville tillstyrka allmogens begäran.[1])

Ruokanen inlämnade likväl, trots det föga uppmuntrande mottagande besväret fått, ännu vid ett senare tillfälle nya „underdåniga påminnelser“ till konungen, däri han närmare förklarade orsaken till behovet av en marknad. Han yttrade däri: „Jyfväskylä är beläget i norra ändan af Päjäne, hwilken siö är så godt som i centrum af Finland och kan räknas ibland de största sjöar i riket, af samma längd som Venern ehuru wäl icke så bred. Ingen, som rest öfwer Päjäne och besedt det deromkring liggande landet, lärer kunna undgå at beklaga, det wid des stränder icke en enda stad finnes; då likwäl wid Wettern, som är långt mindre och lika långt ifrån hafwet, flere städer äro anlagda. Icke allenast nödwändigheten utan ock möjeligheten at anlägga en stad eller

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 21 nov. 1765; Allmogens besvär, Tavastland.

köping i Jyfväskylä och en i södra ändan af Päjäne torde af de senast uprättade geographiska chartor kunna skönjas. Och transporten landwägen ifrån Lactis til Borgå eller från Pulkila sund til Helsingfors lärer eij kunna mera hindra rörelsen i Tavastland, i synnerhet om Borgå å til någon del blefwe uprensad, än transporten emellan Willmanstrand och Fredrichshamn, så länge desse städer woro under Sweriges krono, hindrade rörelsen i Savolax, som war så betydande, at Willmanstrand ifrån en fiskare hamn på några år blef en wacker och wälmående stad. Om Eder Kongl. Maj:t allernådigst skulle finna Jyfväskylä så belägit, at en stad eller köping der kunde med tiden anläggas, huru mycket större förhoppning kan då icke allmogen underdånigst giöra sig om en årlig marknads bewiljande nu till en början på berörde ställe, som i sitt mått skulle bidraga til detta widlyftiga och glest bebodda landets upodling“. Därefter bemöttes de emot förslaget gjorda invändningarna. Borgå magistrat sades icke hava haft något „särdeles“ att anföra däremot. „Magistratens i Tavastehus anmärkningar torde finnas aldeles obefogade, så wida Tavastehus icke kan åstadkomma den hielp landet tarfwar, ligger afsides ifrån Päjäne och sielf klagar öfwer obeqwäm transport, hwarföre den och föga kunnat giöra skiäl för stads namnet“. Lika litet kunde böndernas i Hollola härad protest anses vara av något värde, då deras marknadsplatser lågo på ett avstånd av 15 à 20 mil från Jyväskylä. „Deras marknader blifwa altid besökte alt derefter, som de äro flitiga at producera waror, och kan dem eij minsta intrång skie genom marknaden i Jyfväskylä“.[1])

Dessa väl motiverade och för en enkel odalman ovanligt vittsyftande synpunkter vunno tyvärr icke beaktande hos regeringen, vilken icke lyssnade till, vad han hade haft att andraga, utan avslog allmogens anhållan på grund av de

[1]) David Davidsson Ruokanens „underdåniga påminnelser“ till K. M:t i anledning av komm.-koll:ii anf. betänk. över allmogens besvär, inl. d. 11 juni 1766; Allmogens besvär. Tavastland.

skäl, som anförts emot den. Dock lämnades allmogen frihet att vända sig med sin begäran till landshövdingen, i fall den kunde framvisa „tillräckeligare skähl“ för densamma. Denne skulle sedermera åläggas att, sedan en noggrannare undersökning verkställts, insända sitt utlåtande till regeringen. [1]) Antagligen insåg allmogen det lönlösa i att fullfölja denna uppmaning att döma av, att deras förslag icke vidare avhördes. [2])

[1]) Resol. på allmogens i övre och nedre Sääksmäki härad besvär § 15 dat. d. 12 sept. 1766; Registr. över resol. på allmogens besv.
[2]) I 1802 års almanack upptagas 3 marknader för Jyväskylä: på d. 26 jan., d. 13 sept. och d. 17 dec.

IV KAPITLET.

Savolaks och Karelens handelsområde.

1. Savolaks.

Villmanstrand och Nyslott.

Då Fredrikshamn var avsett att efter Viborg bliva östra Finlands stapelstad, mötte det ingen svårighet för dess borgerskap att erhålla bifall till dess vid 1723 års riksdag gjorda anhållan, att „Lappstrand och Nyslotts malm“ måtte förklaras för marknadsplatser under Fredrikshamn. Borgerskapet ålades likväl att „städze försee“ dessa orter med för „landtmannen nödige waror“ samt att i sådant syfte hålla torgdag vid nämnda marknadsplatser alla lördagar, så „att landtmannen då kan föryttra des varor och försee sig med hvad han kan behöfva vid svårt ansvar tilgiörande, der sådant skulle bliva efftersatt och deröfver klagat“. Vidare stadgades det, att på marknadsplatserna handel skulle få idkas med alla lovgivna såväl in- som utländska varor. Angående rättskipningen bestämdes, att den skulle handhavas i Lappstrand av Fredrikshamns magistrat, men av häradshövdingen i Nyslotts malm. [1])

De stora privilegier Fredrikshamn sålunda fick sig tilldelade mötte självfallet opposition från flere håll. Särskilt

[1]) Resol. på F:hamns besvär dat. d. 18 juli 1723 §§ 6 och 11; avskr. bl. F:hamns acta i S. R. A. och Städ. priv. i F. S. A. samt tryckt som bilaga I i Nordenstreng, Fredrikshamns stads hist. del 1.

försökte landshövding Friesenheim påvisa det orimliga i de tillskapade förhållandena samt yrkade på, att Villmanstrand åter måtte förklaras för en uppstad. Som skäl härför anförde han, att de, som ärnade begiva sig från Savolaks och Karelen till Fredrikshamn, måste resa genom Villmanstrand. Och då vägen från sistsagda ort till Viborg var flere mil kortare än till Fredrikshamn, blev självfallet frestelsen för bonden mycket stor att vika in till Viborg för att där försälja sina varor i all synnerhet, då därstädes betalades för en tunna tjära ända till 14 à 15 d:r tunnan, vilket var ett vida högre pris, än han kunde påräkna att erhålla i Fredrikshamn. Då emellertid Villmanstrand låg „för landtmannen beqwämligare“ än Viborg, skulle allmogen komma att föra sitt gods till den förra orten, om den bleve till uppstad. Därigenom skulle ock de „wiborgske betiänterne, som stadigt skohla liggia i byarne wid gräntzen“ berövas „tillfälle att låcka allmogen öfwer gräntzen“. Detta förslag, framhöll landshövdingen till slut, skulle icke alls medfört några olägenheter för Fredrikshamn, då dess handel blott komme att ökas, om det bleve stapelort för en uppstad. Men dessutom kunde ju ock dess borgerskap beviljas rättighet att handla i Villmanstrand hela året om.

Kommersdeputationen vid 1726 års riksdag, till vilken detta förslag hänsköts, anmärkte gentemot detsamma, att dess realiserande varken komme att gagna lantmannen, som därigenom skulle tvingas att köpa stapelstadens varor „utur andra handen“, eller stapelstadens borgare, som då måste inköpa lantmannavarorna av uppstadsboarna för det pris desse fastställde, utan att vidare bliva i stånd att underhandla direkte med bönderna och själva få „accordera“ priset. Vidare anfördes det, att allmogen hade ingen orsak att klaga, då Fredrikshamns borgare alltid plägade hålla sina „betiänter i Villmanstrand“. [1]) Detta kommersdeputationens betänkande vann även beaktande

[1]) Kommersdeputationens betänk. ang. Fredrikshamns priv. av år 1723 dat. Sthlm d. 15 dec. 1726; avskr. bl. F:hamns besv. i S. R. A. Se även Nordenstreng, anf. arb. s. 141—142.

på högsta ort, varför det snart genom en utfärdad kunglig resolution ytterligare bekräftades, att Lappstrand skulle förbliva en marknadsplats under Fredrikshamn. Däremot skulle landshövdingeämbetet förflyttas till Lappstrand, såsom en mera centralt i länet belägen ort, ävensom en kämnersrätt inrättas därstädes. Härigenom upphörde det administrativa sambandet mellan Fredrikshamn och Lappstrand. [1])

Då emellertid all handel med Karelen och Savolaks faktiskt bedrevs i Villmanstrand måste allt uppköpt gods transporteras därifrån av borgerskapet till Fredrikshamn för att därifrån sändas till andra orter. På samma sätt skulle de varor köpmannen önskade försälja åt bönderna, ifrån Fredrikshamn släpas till Villmanstrand. Utom de kostnader detta medförde, blev borgaren ofta tvungen betala tull för varan flere gånger, då det icke på de 8 fastställda „liggedagarna“ kunde forslas från den ena orten till den andra den 8 à 9 mil långa vägen. Dessutom kunde tunga in- och utländska varor släpas endast under vintern. För tjäran t. ex. måste lantmannen erlägga lilla tullen, när han hämtade varan till Villmanstrand om sommaren. Sedermera måste borgaren betala samma tull, då han om vintern hämtade varan till Fredrikshamn, och stora sjötullen, när varan avsändes till andra orter. På samma sätt förhöll det sig med „inkommande varor“. Borgerskapet anhöll därför om i sina besvär, att det måtte befrias från erläggandet av dylika upprepade avgifter. Regeringen kunde icke lämna sitt bifall härtill, emedan även andra städer enligt 5, 13 och 23 §§ i 1666 års tullordinante voro samma besvär „underkastade, och det skulle lända till stor förminskning uti riksens inkomster“, om städerna befriades därifrån. [2])

Kort efter fredslutet gjorde viborgarne ett försök att vinna handelsrättigheter på Villmanstrands marknader. Här-

[1]) Resol. ang. Fredrikshamns privilegier § 4 dat. Sthlm d. 21 febr. 1727; avskr. bl. Städ. priv. i F. S. A.

[2]) Resol. på Fredrikshamns besvär dat. d. 14 jan. 1735; avskr. bl. Städ. priv. F. S. A.

vid understöddes de av kommendanten i Viborg Iwan Chuwaloff, som på uppmaning av borgerskapet i ett brev till landshövdingen i Kymmenegårds län, sökte klargöra huru orättvist det vore, om stadens handlande bleve berövade alla tillfällen att inkräva sin hos bönderna innestående gäld, som uppgick till 60,000 rubel. Han föreslog därför, att viborgarne fortsättningsvis måtte få besöka Lappstrands marknadsplats mot erläggandet av de i forna tider brukliga tullavgifterna. Stora sjötullen komme alltså att bortfalla och endast lanttullen att uppbäras. För att likväl svenska kronans tullinkomster icke skulle minskas, komme stora sjötullen att uppbäras ända tills gälden blivit indriven, då varorna fördes från Viborg till andra delar av ryska riket. Antagligen fingo viborgarne under något år besöka marknaden på dessa villkor. Men då de begagnade sig härav i en utsträckning, som helt och hållet hotade att utestänga Fredrikshamns egna borgare från all handel med allmogen, fråntog sistsagda stads magistrat dem alla handelsrättigheter, vilket svenska kronan sanktionerade. [1])

S:t Michel.

Sedan de båda köpingarna Nyslott och Villmanstrand genom freden i Åbo gått förlorade, kunde allmogen i Savolaks och Karelen ej mera få sina nödvändiga behov fyllda och särskilt blev bristen på salt mycket kännbar. Men än betänkligare syntes det att landets egna produkter i stora mängder begynte överföras till Ryssland. För att råda bot på detta tillstånd anhöll allmogen i Savolaks trenne domsagor om, att en köping i enlighet med en tidigare uppgjord plan måtte anläggas i Savolaks. Som skäl härför angåvo bönderna i lilla Savolaks domsaga, att de ej kunde föra „sin afwel och tiära“ till närmare handelsplatser än till städerna,

[1]) Iwan Chuwaloffs skriv. till landsh. Frisenheim dat. Viborg d. 1 aug. 1722; Landsh. berätt., Kymmenegårds län, samt F:hamns rådst. prot. d. 9 sept. 1723. Se närmare härom i Nordenstreng, anf. arb. sid. 138—139.

dit de hade 30 à 40 mil. En färd till så avlägsna orter blev för dem mycket kostsam, då de måste förse sig med „wägkost och furage för sina drächter“ för flere veckor. Dessutom var mången hemmansägare icke alls i stånd att resa, emedan han saknade dragare eller emedan han ej vågade lämna sitt jordbruk. Således var han ej heller i tillfälle att förskaffa sig nödiga penningemedel till utskyldernas erläggande eller att tillhandla sig nödvändiga varor. Besväret avslutades med en vädjan till regeringen att „wisse handelsstäder och marknadzplatzer“ måtte inrättas. — Denna begäran ansågs måhända vara avfattad i alltför obestämda ordalag, då den icke ens blev remitterad till kommerskollegium. [1])

Emellertid var behovet av handelsplatser i Savolaks så stort, att Lovisa handlande på eget bevåg begynte hålla en marknad i S:t Michel vid Korsmessotiden. Bönderna inskränkte sig därför att i sina till följande riksdag inlämnade besvär anmäla om detta sakförhållande jämte det de bönföllo, att den sålunda inrättade marknaden måtte genom ett överhetligt påbud fastställas, emedan den var „nyttig“ för allmogen. Tillika uttalades som ett önskningsmål, att marknaden måtte få pågå från den 8 till den 29 september i likhet med den forna marknaden i Villmanstrand. [2])

Osäkert är huruvida en resolution följt på detta besvär. Men det oaktat hölls den nya marknaden årligen under den av allmogen föreslagna tiden. Densamma betraktades som lovisaboarnas enskilda på grund av, att den ansågs utgöra en omedelbar fortsättning av Villmanstrands marknad, vilken, som känt, först varit Viborgs och senare Fredrikshamns borgerskaps enskilda. — Den långa marknadsterminen och det stora avståndet till marknadsplatsen beredde likväl Lovisa borgerskap stora svårigheter, varför det anhöll om, att marknaden skulle inskränkas till 2 dagar och utsättas till den 29 och

[1]) Allmogens besvär, stora Savolaks domsaga, inl. d. 15 sept. 1746, och lilla Savolaks domsaga, inl. d. 17 jan. 1747.

[2]) Allmogens besvär, stora Savolaks domsaga, § 27 dat. Kangasniemi d. 12 aug. 1751, inl. d. 16 sept. 1751.

30 september. Främsta skälet härför angavs vara, att „ryska undersåtar", d. v. s. invånare från Gamla Finland, genom marknadens långa varaktighet blevo i tillfälle att överföra sina varor till S:t Michel samt att föryttra dem därstädes under det marknaden pågick. Men om den däremot skulle hållas endast två dagar, komme „ryska undersåtar" ej att besöka en på så „kort tid stående marknad". [1]) Emot denna anhållan hade landshövding Nordenskiöld ingenting att invända. Kommerskollegium var likaså benäget att skänka den sitt understöd, men ansåg den föreslagna tiden för marknaden för kort, emedan bönderna plägade infinna sig till densamma „från långt fjärran belägna ställen för sina förnödenheters skull" och det var svårt isynnerhet för dem, som kommo dit „sjövägen", att beräkna tiden så noggrannt, att de kunnat infinna sig till en viss bestämd dag. Kollegiet föreslog på grund härav, att tiden skulle bestämmas till 4 dagar. Härom förenade sig även regeringen. [2])

Långt senare, vid riksdagen 1769, anhöll allmogen i Savolaks om en andra marknad i S:t Michel om vintern antingen vid Påls- eller Kyndelsmessotiden. Som orsak härtill framhölls „den tryckande swårighet allmogen möter här å orten at på aflägsen wäg till städerne afförsla de waror, som den kan hafwa att afsätta". Allmogen syftade emellertid ännu längre. Därom vittnar den framkastade tanken att det måhända kunde finnas skäl att inrätta en köping „i S:t Mickels sockens kyrkoby". [3]) Gentemot denna ansökan framhölls av landshövdingeämbetet och magistraten i Lovisa, att S:t Michels kyrkoby var så långt avlägsen, att borgerskapet icke kunde framforsla dit salt, med vilken vara allmogen för övrigt plägat förse sig under sina stadsresor långt tidigare än i slutet av januari eller i början av februari. Dessutom

[1]) Lovisa besvär dat. i febr. 1756, undert. Jacob Forssell riksdagsfullm. — I samband härmed anhölls om en marknad i Sysmä, jfr ovan s. 231.

[2]) Komm.-koll:ii förut anf. betänk. och förut anf. resol. på Lovisa besvär; se ovan sid. 232 anm. 1.

[3]) Utdrag ur allmogens i stor Savolaks domsaga besvär vid riksdagen 1769 § 6; Allmogens besvär, Savolaks.

ansågs höstmarknaden vara alldeles tillräcklig för såväl borgerskapets som allmogens behov.

Vida mera hade kommerskollegium att invända emot en vintermarknad i S:t Michel. Det påstod, att en dylik marknad allenast skulle „tjena dem, som på lurendrägerier och inpractisering af till införsel i riket förbudne wahror äro begifne till ett medel att under förebärande af marknadsresor hinderlöst färdas med sine lass genom landet intill ryske gräntzen". Till denna uppfattning hade kollegiet kommit därför, att den „österbottniska och finska" allmogen just midvintertiden „i stor myckenhet" plägade besöka „de ryska städerne" Viborg och Fredrikshamn. Till dessa städer kunde de utan svårighet „olofligen föra landtmanna wahror" och därifrån hämta „til swenske sidan förbudne inrijkes waror", då de ryska „tullbetjenterne" tilläto deras gods passera både fram och åter utan visitation och erläggandet av tullavgifter. På detta sätt hade Sverige sedan någon tid tillbaka blivit uppfyllt med „förbudne lurendrägade waror, swenske städer och fabriquer till kännbaraste skada och afsaknad". På grund härav föreslog kollegiet, att böndernas anhållan måtte avslås „såsom både för allmogen onödig och för det allmänna skadelig". Av samma orsak kunde naturligtvis kollegiet ännu mindre tillstyrka inrättandet av en köping i S:t Michels sockens kyrkoby. Regeringen anslöt sig till kommerskollegii uppfattning. Den fruktade likaså för „lurendrägerier och förbudne warors hemliga inpractisering", om allmogens begäran skulle bifallas samt avslog därför densamma. [1])

Varkaus och Vianto.

Norra Savolaks var beläget så avläget från Lovisa, att lantmannen därstädes sällan kunde resa dit oftare än engång om året. Att därvid upphandla alla de varor, han

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 9 okt. 1769; Allmogens besvär, Savolaks, samt resol. på samma besvär dat. d. 10 jan. 1770; Konc. resol. på allmogens besvär.

behövde under ett helt år, var dels en omöjlighet, dels kunde han oftast icke på förhand veta, vad han framdeles komme att behöva. Enligt allmogens uppfattning vore anläggandet en en uppstad invid Varkaus ström i Leppävirta socken och möjligen av en annan på Vianto näs i Idensalmi socken det verksammaste medlet att råda bot på dessa missförhållanden. Den förra orten vore mycket lämplig för en dylik anläggning, emedan den „med beqwämlighet“ kunde besökas sjöledes av innevånarena i norra Savolaks, den närgränsande delen av „Tavastehus län“ och svenska Karelen. Skulle därtill köpmän tillåtas att nedsätta sig därstädes „och hålla till salu alt hvad uti landet kan vara utgång uppå“, skulle det mycket bidraga till att avhålla befolkningen från att „ifrån ryska sidan söka olofligen inpractisera, hvad där kan fås, och mångens yttersta förderf och undergång förekommas“. Till slut försäkrades det, att regeringen aldrig kunde bliva säker på att icke lurendrejeri bedrevs, så framt icke den projekterade köpingen bleve anlagd. Ty allmogen förklarade, att om den också gärna ville underdånigt underkasta sig alla utfärdade stadganden, hände det likväl ofta att nödvändiga varor måste isynnerhet sommartid anskaffas från Ryssland, då det under den årstiden var omöjligt att resa till Helsingfors eller Lovisa. Och tyvärr blev det lätt en vana att olovligen begiva sig över gränsen för den, som engång lyckats däri. Men bleve blott den begärda uppstaden anlagd, skulle allmogen säkert komma att rätta sig efter alla påbud och förordningar. [1])

Magistraten i Lovisa anmodades att över denna ansökning låta höra stadens handlande. Desse förklarade, att den åstundade uppstaden vore „så onyttig som alldeles obeqwäm i anseende till en så lång häremellan warande landswäg utan någon sjöfart“. Handlandena skulle därför icke utan „största kåstnad och besvär samt således med ingen fördel“ kunna

[1]) „Utdrag ur allmogens i lille Savolaks och Nyslotts län enskillte besvär“ vid riksdagen år 1755 § 4, remitt. till landsh. Nordenskiöld d. 10 dec. 1755; Landsh. berätt., Kymmenegårds län.

transportera sina varor till Varkaus eller därifrån återföra „de gröfre landtmanna warorne“, vilka allmogen tänkte sig att där kunna föryttra. Därtill voro ju bönderna redan i tillfälle att verkställa nödiga uppköp på S:t Michels marknad, till vilken borgerskapet hade „långt större kåstnad och omak“ att föra sitt gods än allmogen i norra Savolaks. Angående slutligen påståendet, att lurendrejerier kunde förekommas genom en uppstads anläggande, hyste borgerskapet en rakt motsatt uppfattning. Tvärtom skulle, sade det, lurendrejeriet just därigenom komma att ökas, då lantmannen önskade köpa och uppstadsbon sälja den vara, „som är bäst och kåstar minst“. [1])

Landshövding Nordenskiöld hade en helt annan åsikt om allmogens förslag. I sin digra svarsskrivelse omtalade han till en början, att han under sina resor i norra Savolaks själv funnit, att Varkaus vore en lämplig plats för en uppstad och att en annan dessutom gärna kunde anläggas i Vianto i Idensalmi socken. „Belägenheten af bägge platserna“, förklarade landshövdingen, „är ganska tienlig så wäl i anseende till självfwa ämnen, som ock, at therifrån är tillfälle med båtar om sommaren komma til the fläste orter i Safwolax och Carelen och therifrån hemta allehanda landtmanna waror til en slik stads behof. Thenna beqwämliga siöfart skulle således tilföra landet mycken båtnad genom thenna stadens anläggande. Ty thet är ostridigt, at et land som har tilräckelighet på wäl belägne städer och afsättning på waror, äger wälmåga framför et annat, som häruti brister. Theraf ser man, at ofta et torp wid en stor stad är altid så godt, som et hemman i en aflägsen landsbygd belägit. I följe theraf är thet säkert, at Safwolax aldrig kan komma til någon större wälmåga, utan snarare förlora then förra, så länge afsättningen är swår igenom städernas ganska långa aflägsenhet på alla sidor“. På samma sätt förhöll det sig med alla nya industrier, vilka uppstått eller planlagts i länet t. ex. hartstillverkningen, vil-

[1]) Lovisa magistrats skriv. till landsh. dat. d. 15 jan 1756; avskr. bland Landsh. berätt. Kymmenegårds län.

ken nyligen påbörjats i större skala av några bönder, tjärbränningen „och andra nyttige tilwerkningar". Men även jordbruket komme att hava en direkt nytta av uppstaden, då lättare avsättningsmöjligheter skulle förmå bonden att mera än dittills uppodla jorden och att i större utsträckning så lin, hampa och tobak, vilka växter varit så gott som värdelösa i följd av de dryga transportkostnaderna till städerna. Därtill kunde „et anseenligit tobaksspinnerie af inländske blad inrättas i thenne upstaden, som skulle skaffa kronan wacker inkomst och thessutom säkert förekomma thet förderfweliga lurendrägeriet med tobak och ryska blad, som utan thenna inrättning ei någonsin synes kunna rätteligen hämmas, men likwäl drar en otrolig myckenhet med swänska penningar utur riket, utom thet at then oseden bringar mången af rikets inwånare uti yttersta elände, när han uti slik gierning blir ertappad, hwartil, som dageliga förfarenheten wisar, then swåra och långa wägen til Lowisa mer än hans egen böijelse warit orsaken". Därefter genmälde han gentemot handelsmännens påstående, att en uppstad i norra Savolaks vore onyttig i följd av den långa landvägen dit, att då en dylik handelsplats komme att bliva en köping underlydande Lovisa, dess borgare komme att få ensamt upphandla all spannmål därstädes, vilken vara förut förts till de österbottniska städerna. Vidare antog han, att från vart hemman åtminstone ett lass spannmål skulle utbytas mot salt och järn, varigenom förtjänsten komme att fullt motsvara transportkostnaderna. Alldeles obefogat var även påståendet, att allmogen vid S:t Michels marknad kunde förse sig med allt, vad den behövde. Ty det var väl knappast möjligt, att en person från varje torp i de vidsträckta landskapen Savolaks och Karelen kunde begiva sig till en marknad på en ort, som låg „bakom många sjöar" och ditföra vad, som fanns att föryttra. Men även om detta varit möjligt, hade lovisaboarna icke kunnat uppfylla allas anspråk, emedan alltid „rätt få lass kramwaror", blivit förda till S:t Michel, „hälst kiöpmännerne wid then marknaden hafwa mästa afseende at förse sig med hästar och slakt creatur än att förse lantmannen

med allehanda nödige kramwaror". Till sist sade landshövdingen: „Wanan af en comode lefnad är således et grundskiäl til de handlandes sträfwande emot thenna nyttiga inrättning, ty man hade snarare förmodat, at the handlande skulle räknadt för sin fördel at hafwa en nederlagsplats för sina waror så långt uppe i landet, hälst mödan och kostnaden therwid på intet sätt kan jemnföras emot thet beswärlige handelssätt, som Eders Kongl. M:ts trogne undersåtare i the wästerbottniske städer idka, hwilka räkna för en botnad, at med kostnad, tidsspilla och lifsfara, släpa sina waror til de aflägsnaste Lappmarker, endast at therigenom äga winning och trefnad". [1])

Detta ärende blev remitterat både till kammar- och kommerskollegii utlåtande, på vilken väg det sedermera blev för alltid gravlagt. Man kunde ju knappast heller förutsätta, att de byråkratiska kollegierna hade insett vikten av ökade handelsmöjligheter för allmogen i rikets mest avlägsna landskap. I stället för det sålunda strandade förslaget inlämnades till riksdagen år 1765 av bönderna i Savolaks en anhållan om en marknad i Vianto „8 dagar före Bartholomeidag (den 16 augusti) till en befordran af en bättre och mera bekväm afsättning af de wahror, som de kunna hafwa att aflåta". Då det genom en resolution på allmogens allmänna besvär § 43 stadgats, att bönderna ej måtte sakna nödigt tillfälle till sina produkters avsättande och förvandlande till penningar, samtyckte regeringen till allmogens anhållan, sedan kommerskollegii åsikt inhämtats. Datum för den nya marknaden kunde dock icke utses, då allmogen ej varit enig beträffande den i besväret föreslagna dagen, på grund varav landshövding Ramsay ålades „att ofördröjeligen härom med allmogen närmare jämka och dem om terminen förena". [2]) Måhända

[1]) Landshövding H. J. Nordenskiölds skrivelse till K. M:t dat. Lovisa d. 10 febr. 1756, remitt. till kammar- och kommerskollegierne d. 31 mars 1756; Landsh. berätt., Kymmenegårds län.

[2]) Resol. på allmogens besvär i lilla Savolaks domsaga vid 1765 års riksdag dat. den 23 dec. 1765 samt kungl. skriv. till landsh. Ramsay dat. s. d.; båda i Registr. över resol. på allmogens besvär.

fullföljde icke landshövdingen denna uppmaning eller ock ledde underhandlingarna icke till något resultat att döma av, att marknaden icke vidare omnämnes.

2. Karelen.

Karelen hade, såsom förut anförts, under 1600-talet haft tre särskilda marknader. Av de socknar, i vilka dessa hållits, hade Kronoborg och Jaakkimvaara avträtts till Ryssland, varför endast marknaden i Ilomants kyrkoby återstod. I stället för de tvenne marknader, som sålunda gått förlorade, anhöll Fredrikskamns borgerskap, vid 1723 års riksdag, om rättighet att få hålla en ny marknad i Kides socken. Denna begäran blev remitterad till kommerskollegium, men föranledde icke till någon vidare åtgärd.[1]) — Vid en följande riksdag, 1731, beklagade sig allmogen i Karelen över, att den hade mera än 10 mil till närmaste svenska köpstäder, vilken väg var så lång och besvärlig, att resekostnaderna vanligtvis uppgingo till de medförda varornas värde. Allmogen begärde därför, att en ny marknad måtte inrättas i Puhois by i ovannämnda Kides socken samt att marknaden i Ilomants måtte bibehållas på dess gamla dag Trettondagen. Däremot borde Puhois marknad utsättas till någon dag höstetid, emedan Ilomants lättast kunde nås om vintern och Puhois om hösten. I händelse allmogens förslag vunne nådigt beaktande, skulle icke allenast bönderna i Karelen, utan ock handlande från Villmanstrand „samt ifrån ryske sijdan öfwer gräntzen“ kunna komma till de tilltänkta marknaderna „med båthar sjöledes och med beqwämligheet“. Därjämte erbjödo sig bönderna att för sina varor erlägga „så wähl den inländska som uthländska tullen“, emedan de vid marknaderna komme att hava bättre tillfälle att föryttra

[1]) Förut anf. resol. på Fredrikshamns besvär dat. d. 27 juni 1727 § 5; F:hamns acta i S. R. A.

sina varor än om de själva reste över gränsen till Kexholm, dit de mest avlägset boende hade över 60 mil. Särskilt svårt var det att driva boskap en så lång väg, varför lantmannen ofta vid framkomsten till Kexholm såg sig tvungen att sälja den till underpris hellre än att föra den med sig tillbaka hem. Antagligen ansågos de skäl allmogen anfört för inrättandet av en marknad i Puhois så behjärtansvärda, att regeringen fann sig föranlåten att samtycka därtill. Marknaden utsattes till den 10 augusti.[1])

Puhois marknad besöktes för det mesta av handlande från Villmanstrand, vilka färdades till och från Puhois med båtar. Därför blev även denna marknadsplats läge mycket olämpligt, sedan Fredrikshamn och Villmanstrand avträtts till Ryssland och marknaden underlagts Lovisa. Den nya stapelstadens köpman måste nämligen till Puhois „färdas långa och beswärliga wägar, en del till lands och annan till siös“. Därför hade icke heller efter stora ofreden några borgare infunnit sig till Puhois marknad, i följd varav densamma alldeles upphört, „hwaraf allmogen i thes rörelse mycken olägenhet haft“. Därtill kom, att marknaden inföll mitt under „then angelägnaste bärgningstiden“. På grund av dessa omständigheter anhöll allmogen år 1760 att få sagda marknad flyttad till Libelits kyrkoby, där den lämpligast kunde hållas den 19 januari, „på hwilken tid och ort eij allenast för allmogen, utan ock för de handlande ifrån flere orter beqwämligast wore at sammankomma“. Sist försäkrade allmogen, att tullbetjäningen lika väl kunde övervara en marknad i Libelits som i Puhois.[2])

Över denna begäran yttrade sig landshövdingen i Kymmenegårds län, De Geer, att en marknad i Karelen i

[1]) Allmogens besvär, svenska Karelen, dat. Kides d. 31 okt. 1730. Resol. saknas, men att marknaden inrättats framgår av nedananf. besvär samt att den upptogs i de på svenska språket i Stockholm utgivna almanackorna.

[2]) Utdrag ur allmogens i norra Karelen besvär vid 1760 års riksdag, § 9, remitt. till komm.-koll:um d. 1 dec. 1760; Allmogens besvär, Karelen.

januari vore fullkomligt onödig, då allmogen under denna månad var stadd på sina stadsresor och således hade tillfälle att förskaffa sig de varor, den ansåg sig behöva. Följaktligen var den förra marknaden „för almogen tienligare och mera nyttig, ifall någon sjöfart till den orten kunde göras“. Om detta uttalande förenade sig å stadens vägnar Lovisas riksdagsrepresentant, Gerhard Backman, då han av kommerskollegium blev anmodad att yttra sig. För sin egen del kom kollegiet självfallet till den slutsats, att den begärda marknaden vore onödig och sade sig därför ej hava någon anledning att tillstyrka anhållans bifallande.[1]) Denna frågas öde var likväl icke därmed avgjort. Regeringen fann i motsats till kommerskollegium, att allmogen haft tillräckliga skäl för framställandet av sitt förslag på grund av de stora förändringar, som inträffat sedan Puhois marknad blivit inrättad, samt återremitterade därför besväret till kollegiet med befallning, att en noggrannare undersökning måtte verkställas.[2]) Denna gång bedrevs saken på ett helt annat sätt. Landshövding De Geer lät icke allenast höra allmogen i Savolaks och Karelen, utan satte sig ännu därtill i brevväxling med landshövdingen i Österbotten, Göös, i anledning av, att det sistnämnda länets invånare plägat besöka Puhois marknad. I alla i följd härav till landshövdingeämbetet i Lovisa inkomna svarsskrivelser förklaras det, att marknaden genom den begärda förändringen „skulle både i anseende till belägenheten bättre in uti landet och den beqwämlighet winterföret gifwer till marknads wahrornas framskaffande i en årstid, då allmogen eij derigenom ifrån annat arbete hindras, medföra för begge lähnens inwånare mycken nytta, särdeles som Cajana marknad äfwen kort efter den föreslagne marknadsterminen i Libelitz eller den 1 februari infaller“. Landshövding De Geer fann sig därför föranlåten att nu uttala sig därhän, att han funnit, att den „föreslagne ändringen skulle lända så wäl all-

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 16 okt. 1761; Allmogens besvär, Karelen.

[2]) Marg.-ant. till komm.-koll:ii betänk. samt resol. på allmogens besvär dat. d. 21 maj 1762; Registr. över resol. på allmogens besvär.

mogen som städernes inwånare till fördel och nytta samt i wiss mohn bidraga till landthandelns förminskande och at äfwen deraf fälla det nuwarande höga priset därstädes (i Savolaks och Karelen) på victualie wahror“. Gentemot dessa utlåtanden förmådde icke kommerskollegium avstyrka anhållan, varför även regeringens bifall utan svårighet vanns. Ehuru Puhois marknad sålunda upphävdes och en ny inrättades i dess ställe fortfor densamma dock att hållas den 10 augusti. Karelen hade alltså därefter två vintermarknader, i Ilomants och Libelits, och en sommarmarknad i Puhois.[1])

Några år senare uppstod en tvist angående de tullavgifter, som avfodrades av allmogen vid Libelits marknad. Allmogen menade, att den endast skulle behöva erlägga gränsetullavgiften men icke lanttullen på grund av, att blott den senare avgiften uppburits i Puhois. Av dem, som kommo till marknaden „från ryska sidan“, borde i överensstämmelse härmed ingen tull alls fodras, om de förut betalt den „wanlige gräntzetullen“ vid tullkammaren i Pielis.[2]) Generaltulldirektionen, vilken anmodades att yttra sig om detta besvär lät höra den vid Libelits marknad tillförordnade tullinspektoren, Calmeyer. Denne bekräftade allmogens påstående, att ingen lanttull uppburits i Puhois, men han förklarade därjämte, att detta berott på att ingen tullbevakning därstädes varit anordnad. Däremot hade tullbevakning i Libelits ansetts nödvändig „i anseende till the flere slags lurendrägerie wahror, som skola dit föras öfwer ryska gräntsen“. Generaltulldirektionen understödde detta yttrande åberopande sig på 1 kapitlet 1 § och 1 momentet av 1756 års „kungliga

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens i Karelen anf. besvär dat. d. 30 aug. 1765; Allmogens besvär, Karelen, samt resol. på samma besvär dat. d. 12 sept. 1766; Registr. över resol. på allmogens besvär. — Puhois marknad upptogs fortsättningsvis jämte Ilomants i almanackorna samt omnämnes i Thunelds geogr. IV sid. 224. Libelits marknad inföll enl. almanackorna d. 6—10 jan.

[2]) Utdrag ur allmogens i svenska Karelen besvär § 10 vid riksdagen 1769; Allmogens besvär, Karelen.

landttulls och accis ordning", enligt vilken tull skulle uppbäras för alla tullpliktiga varor, som fördes till marknadsplatser och köpingar, samt på förordningen av den 20 augusti 1766, varuti stadgades, att lanttullen icke finge bortarrenderas eller upphöra „på de ställen, som wid gräntse eller saltsiö sidan äro belägne, eller där nederlag för lurendrägerier kan befaras". Som bevis på huru nödvändig tullbevakning vid sagda marknad var, omtalades det, att tullinspektoren jämte „gräntse ridaren", Winter, flere gånger konfiscerat så väl „holländsk spunnen tobak", vilken hämtats från Viborg, ävensom andra varor, fastän de icke vågat såsom varande „få till antalet angripa the större flockar och flere lass både af tobak och annat förbudit gods". Likväl inträffade det ett år, sedan marknaden avslutats, att „åtskillige dels af swenske dels af ryske undersåtare sig sammangaddat och natten emellan den 24 och 25 januari Calmeyer öfwerfallit, slagit och svåra åkommor tillfogadt, samt med wåld återtagit en del af de under beslag anhållne wahror tillika med upbördsmedlen, tullspecialer och andre tullcammaren tillhörige handlingar. Och då tullbetjeningen sökt sig wärja, har en af wåldswärkarne blifwit till döds skjuten". Denna händelse visade tydligt huru nödvändig en effektiv tullbevakning vid Libelits marknad var. Dessutom var „Libelits marknadsplats mitt i Carelen belägen, hwarest flere läglige tillfällen gifwas att afsätta lurendrägeri wahror". Därjämte var det vida bekvämare för de österbottniska städernas borgare att besöka denna ort än Puhois. Direktionen hemställde därför om, att bevakningen måtte bibehållas, fastän utgifterna för densamma ej motsvarade de uppburna avgifterna. Detta betänkande vann även regeringens samtycke. [1])

[1]) Generaltulldirektionens betänk. ang. allmogens besvär § 10 dat. d. 11 juni 1770; Allmogens besvär, Karelen; samt resol. på samma § dat. d. 9 dec. 1771; Registr. över resol. på allmogens besvär.

V KAPITLET.

Österbottens handelsområde.

1. Södra Österbotten.

Vasa och Nykarleby marknader.

De strider, som under 1600-talet utkämpats mellan Vasa och Nykarleby borgerskap, fortsattes långt in på 1700-talet. Sålunda försökte nykarlebyboarne åter förvärva sig enskilt privilegium på Vörå marknader, varjämte de föreslogo, att en köping skulle inrättas i Oravais. [1]) Då detta förslag ej föranledde till någon åtgärd, upprepades detsamma icke mera. Däremot råkade nämnda städers handlande i en bitter konflikt med varandra angående en marknad, vilken vasaboarna begynt hålla i Lappo socken. Dessa hade nämligen med stöd av 1682 års förordning till en början infunnit sig till nykarlebyboarnes marknad i Lappo vid Kyndelsmessotiden. Men icke tillfredsställda härmed företogo de sig att på eget bevåg resa med „sitt kram" och sina „wahror" till sagda socken vid Mikaelitiden, då de oftast till och med höllo en öppen marknad. I anledning härav sökte Nykarleby representant vid 1723 års riksdag utverka ett förbud emot denna vasaboarnes „sielftagne frijmarknad, såsom staden och allmogen till men ländande". [2]) Denna begä-

[1]) Enligt uppgifter i almanackorna hölls Vörå vintermarknad på förut uppgiven datum (d. 30 nov.) sommarmarknaden hölls däremot efter nya stilens införande den 25 juli.

[2]) Nykarleby besvär vid riksdagen 1723 odat.

ran upprepades i Nykarleby riksdagsbesvär av år 1727, vari det anfördes som ett ytterligare skäl till sagda marknads förbjudande, att i Lappo socken icke fanns „någon af allmogen inrättad kringstängd marknadsplats" och icke heller några tullbodar, varav följden blev att ett „skadeligt landzkiöp" förövades. Därtill kom, att marknaden var „till ingen nytta", emedan bönderna redan vid Mikaelitiden „under påstående vinterföhret" voro i tillfälle att föra sina produkter till Nykarleby och att därstädes upphandla „salt, järn, tobak och nödigt krahm". Besväret avslutades med ett förslag att en marknad i Nykarleby måtte inrättas i stället för Lappo marknad, „hwarigenom landskiöp och tullens försnillande kunde afböijas". [1])

Vid följande riksdag vunno nykarlebyboarna understöd av allmogen i södra Österbotten, vilken förklarade sig „wara intet betiänt" av de marknader borgerskapen i Vasa och Nykarleby höllo vid Kyndels- och Mickelsmessotiden i Lappo kyrkoby, varför den begärde, att nämnda marknader måtte „för hwarjehanda derpå fölliande missbruk och oskickeligheter skuld förbiudas och afskaffas". Detta besvär hänsköts liksom det föregående till kommerskollegium, vilket dock icke vidtog några åtgärder i anledning av detta ärende. [2]) Denna omständighet föranledde nykarlebyboarna att ännu engång upprepa sin begäran, att åtminstone Lappo höstmarknad måtte transporteras till staden, varest „allmogen i Lappo med de flere till staden nästgräntsande socknar" skulle erhålla „frijheet at då sine slaktcreatur och victualie wahror dersammastädes afsätta och föryttra". [3])

Men icke ens denna gång kunde kommerskollegium förmås att skrida till några effektiva åtgärder. Under det långa uppskov frågans avgörande härigenom erhöll, hade allmogen så totalt hunnit ändra uppfattning, att den vid riksdagen år 1738 beklagade sig över, att „borgerskapet i

[1]) Nykarleby besvär vid 1726—27 års riksdag odat.

[2]) Allmogens i Österbotten förut anf. besvär av år 1730 § 7 samt resol. på samma besvär dat. d. 24 april 1733; avskr. bl. Nykarleby besvär.

[3]) Nykarleby besvär, inl. d. 26 aug. 1734.

Wasa och Nykarleby söker afhända allmogen, the uti Lapo sochn wanlige marknader, som hålles Michaelis och Kyndersmessotijder om åhret, hwilka marknader så för Lapo sochn, som ock the ther omkring liggande sochnar warit ganska fördelachtige, emedan landtmannen på samma marknadsplats med ringa möda sin afwel kunnat framföra och til den mäst biudande föryttra". Därpå yttrade allmogen angående förslaget att transportera dessa marknader till Nykarleby, att dess borgare i så fall bleve i tillfälle att „för bondens afwel biuda hwad de hälst behagade". Besväret avslutades med en bön om, att allmogen måtte få bibehålla sina sedvanliga marknader. [1])

Kommerskollegium uppfodrade nu äntligen landshövding Frölich att låta höra magistraten och borgerskapet i Vasa samt „wederbörande allmoge". Av dessa motsatte sig vasaboarna, alldeles bestämt marknadernas flyttande till Nykarleby, varvid de åberopade sig på det privilegium Vasa hade på bemälda marknader. Därtill kom, att Lappo marknad mycket besöktes av bönder från „de andre lähnens socknar", vilka skulle åsamkas mycket stora svårigheter, om marknaden skulle flyttas, „aldenstund ifrån Lappo sochen till Wasa och Nycarleby städer är en lång och beswärlig wäg, så att allmogen utan beswär och omkostnad icke skulle kunna komma till den sökte marknadsplatsen". Slutligen anfördes, att Vasa handlande och Lappo sockens allmoge redan „i gambla tider belofwat, att samma marknad skulle stå i Lappo och icke i någonthera staden". Skrivelsen avslutades med påståendet, att orsaken till nykarlebyboarnas ansökning vore, att Lappo socknebor hellre handlade med Vasa handelsmän än med Nykarleby, emedan de av de förra kunde erhålla de varor de behövde „för bättre kiöp". Likaså inlämnade bönderna i Lappo till häradsrätten en protest emot marknadens transport till Nykarleby samt förklarade sig därjämte „högeligen åstunda att blifwa bibehållne wid marknaden innom socknen", varigenom de icke allenast

[1]) Allmogens besvär, södra Österbotten dat. d. 16 mars 1738.

kunde undvika att „med sin afwel resa åtta mihl en swår och stenig wäg till Nycarleby stad", utan ock sagda stads borgare förhindrades att tvinga allmogen „att aflåta them sine creatur för ringa pris". Nykarlebyboarne voro ännu därtill icke ens „förmögne att inlösa all den boskap", som hämtades årligen till staden till Michelsmessomarknaden. Om Lappo marknad flyttades skulle dessutom all den tillförsel av „afwel och boskap ifrån Björneborgs och Tawastehuus lähner", vilken varit allmogen i Lappo och angränsande socknar „till stor fördehl", alldeles upphöra, emedan invånarena i nämnda län aldrig komme att underkasta sig att nödgas resa ända fram till Nykarleby. — Om dessa uttalanden förenade sig landshövdingen och kommerskollegium, varav följde, att ingen förändring vidtogs. [1])

Även mellan Vasa och Kristinestads borgerskap uppstod strax efter fredslutet en häftig konflikt angående en marknad i Finby i Närpes, vilken vasaboarna utan egentligt tillstånd begynt hålla om Trettondagen. Då sagda marknad hölls endast ett par mil från Kristinestad kunde den lätt hava till följd, att all tillförsel av lantmannaprodukter till sagda stad bleve avskuren. Saken gestaltade sig ännu betänkligare därför, att vasaboarna i mycket stor utsträckning begynte betala böndernas utskylder för att förhindra dem att föra sina produkter till Kristinestad. I sin nöd vände sig Kristinestads borgerskap till regeringen med en bön om, att vasaboarna måtte åläggas att framvisa sina privilegier på bemälda marknad samt att densamma måtte förbjudas ända tills detta skett. Som ett ytterligare stöd härför framhölls det, att „med berörde marknad intet annat än för allmogen aldeles onyttige och onödige wahror uthprånglade blifwa". [2])

På denna skrivelse ingick icke något svar. Men detta

---

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. § 7 av allmogens i Österbottens södra kontrakt vid 1731 års riksdag inlämnade besvär dat. d. 16 okt. 1740; Nykarleby besvär. Resol. saknas, men bägge marknaderna omtalas framdeles och upptagas i almanackorna.

[2]) Skriv. till K. M:t undert. å Kristinestads vägnar av Elias Hamnius, riksdagsfullmäktig, och inl. år 1723; Kristinestads acta i S. R. A.

förhindrade icke Kristinestads borgerskap att i sina till 1731 års riksdag inlämnade besvär upprepa sina klagomål, varvid det denna gång påyrkade, att Finby marknad alldeles måtte upphävas, emedan den var „för nära intill Christinestads gebit belägen". För att lättare kunna räkna på regeringens medhåll omtalades det därjämte, att inga tullavgifter uppburos vid sagda marknad. [1]) Kommerskollegium, vars utlåtande avfordrades, vände sig till landshövdingeämbetet, vilket ansåg vasaboarna vara i sin fulla rätt, emedan de erhållit frihet att hålla en marknad i Närpes vid „S:t Johannis tid" och på grund av att marknaderna i Österbotten förklarats fria genom 1682 års resolution, §§ 9 och 11. Efter att hava erhållit kännedom härom ansåg sig kollegiet icke emot en så „tydelig kongl. förordning" kunna „styrka K. M:t till Christinestads ansökning willfarande". [2]) Det togs således ej alls i betraktande, att vasaboarne godtyckligt hade förändrat Närpes marknad till en vintermarknad utan att hava erhållit tillstånd därtill.

Kristinestads borgerskap upprepade sedermera sina klagomål ytterligare vid 1734 års riksdag. Men därmed vunno de intet, utan irriterade blott regeringen, vilket framgick av det synnerligen onådiga svaret, att „måhlet" icke kunde upptagas till behandling. [3]) Kristinestads borgare beslöto nu synbarligen att finna sig i sitt öde och begynte själva besöka Finby marknad. Då de likväl icke i längden förmådde konkurrera med vasaboarne, framkommo vid en långt senare riksdag, 1751, med ett nytt förslag gående ut på, att Finby marknad skulle upphävas och tvenne nya i dess ställe inrättas på Långön den 18 maj och den 25 juli. Som skäl till denna förändring anfördes det, att allmogen mycket väl om vintern kunde hämta sina varor till staden, varemot den sommartiden var mycket upptagen av sitt lantarbete. [4])

---

[1]) Kristinestads besvär dat. Sthlm d. 2 mars 1731.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Kr:stads besvär odat., föredr. d. 24 okt. 1735; Kr:stads besvär.

[3]) Resol. på Kr:stads besvär vid 1734 års riksdag dat. d. 5 mars 1736; Konc. resol. på städ. besvär.

[4]) Kristinestads besvär remitt. till komm.-koll:um d. 16 okt. 1751.

Denna gång blevo icke kristinestadsboarne avfärdade lika hastigt som förut, utan deras sak underkastades nu en vidlyftig granskning. Sålunda avfordrades utlåtanden av landshövding Piper, av Vasa borgerskap och av „wederbörande cronobefallningsman". Kommerskollegium fäste likväl största avseende vid landshövdingens „berättelse", enligt vilken „den till marknad i Närpis sochn för detta nyttjade platsen Finby", var en stor och „widlyftig på fasta landet belägen by, hwarest borgerskapet samt allmogen med mer beqwämlighet kan wara hwarannan til mötes, än wid Långöen, till hwilken, såsom en uti Nerpis åmynne kringfluten hollme, ingen utan att låna eller lega båt kan färdas". På grund av dessa omständigheter avstyrkte kommerskollegium borgerskapets anhållan, varom även regeringen förenade sig. [1])

En annan av Vasa enskilda marknader hölls som ovan anförts, i Kurikka by i Ilmola. Även denna förhindrade tillförseln av lantmannaprodukter till Kristinestad, varför dess borgare gjorde ett försök att få den upphävd. Då detta icke lyckades dem, upprepade de icke sin begäran därom. Senare torde denna marknad hava upphört. [2])

I allmogens i södra Österbotten till 1755 års riksdag inlämnade besvär begärde bönderna i Storkyro socken, att den i kyrkobyn hållna vintermarknaden skulle flyttas från januari månad till den 2 och 3 oktober, „strax efter höstmarknaden i Lapo sockn, emedan almogens boskap och afwel tå kunde med fördel afsättas, til thet ifrån Lapo marknad återresande Wasa stads borgerskap". På samma gång bönföll allmogen i Lillkyro och „theromkring gräntzande socknar underdånigst, at en frimarknad til byte och handel med strömming och mera fisk samt spannemål och flere hushållswaror emellan them (och) wästerbotningarne kunde i nåder tillåtas uti Mullola by af Lillekyro sockn, tijt Westerfjerden stöter och giör

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Kristinestads besvär dat. d. 5 maj 1752; K:stads besv., samt resol. på samma besvär och på komm.-koll:ii betänk. dat. d. 29 juni 1752; Konc. resol. på städ. besvär.

[2]) Kristinestads förut anf. besvär av år 1723, se ovan sid. 256 anm. 2. Denna marknad upptages icke i almanackorna.

beqwämligt inlopp som tienlig hamn". Som orsak till denna ansökning meddelade bönderna, „at the wid Wasa marknad icke få njuta til godo then bytes och handels frihet, som them vid samma marknad är allernådigst förundt, emedan borgerskapet vid wästerbottningarnes ankomst i förtid upphandla alla theras wahror och sedan (österbottniska) allmogen emot fördubblat pris aflåta". [1])

Det förra av dessa förslag eller ändring av tiden för Storkyro marknad till den 2 eller 3 oktober understöddes både av landshövding Piper och kommerskollegium samt blev därför utan svårighet bifallet. Däremot hyste landshövdingen farhågor för, att Vasa stad skulle genom den begärda marknaden i Lillkyro „blifwa rörd i sin näring", varför han avstyrkte dess inrättande, varom även kommerskollegium förenade sig. På anförda grunder godkände regeringen kommerskollegii betänkande. [2])

Vid riksdagen 1760 anhöllo ilmolaboarne om, att deras marknad måtte avskaffas, emedan Ilmola socken låg „så nära städerne, at thess inwånare lätteligen kunna hemfå alt kiöpmans gods, som the tarfwa". Dessutom tjänade marknaden icke till annat „än at wäcka yppighet och slöseri hos ungdomen, hwilka therwid mästa kiöpenskap drifwa". [3]) Detta blev ett välkommet tillfälle för alla dem, som voro motståndare till landsmarknaderna att yrka på deras totala avskaffande. Ty nu hade bönderna själva lärt sig inse deras skadlighet. Av alla hörda myndigheter var landhövdingeämbetet radikalast. I sitt utlåtande förklarade det, att det skulle tjäna till ingenting, om endast

[1]) Utdrag ur allmogens i Österbottens södre dels härad besvär vid riksdagen 1755. Nämnda marknad hölls antagligen i Ilmola kyrkoby d. 21 sept., på vilken datum den upptogs i almanackorna fr. o. m. år 1751.

[2]) Landsh. Pipers utlåtande över allmogens besvär dat. Korsholm d. 27 sept. 1755 och komm.-koll:ii betänk. över samma besvär dat. d. 28 jan. 1756; Allmogens besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 2 okt. 1756; Regist. över resol. på allmogens besvär.

[3]) Allmogens i södra Österbotten besvär vid riksdagen 1760.

Ilmola marknad bleve avskaffad, såframt icke marknaderna i Lappo och Storkyro socknar, vilka inföllo „efter hwarannan", samtidigt upphävdes. Ty alla dessa socknar lågo så nära intill varandra, att ungdomen ifrån Ilmola moderkyrkoförsamling kunde „på en och samma dag lätteligen resa till och ifrån alla dessa marknader". Därpå fortsattes det: „I anseende hwartill, det för allmogen och flere wore förmonligare samt till landthandelns förekommande nyttigare, om alla uti förenämde sochnar af Österbottns södra jurisdiction bewiljade marknader till städerne blefwo flyttade, hälst de ifrån Jacobstad, Nycarleby, Wasa och Christina städer icke skola wara mycket långt belägne". Emellertid vore det nödvändigt, att bönderna i de socknar på „hwilkas ansökningar marknaderne blifwit bewiljade" först bleve hörda. Om detta yttrande förenade sig borgerskapet i Kristinestad, vilket „enhälligt" förklarade dess „åstundan wara, at icke allenast Illmola marknad, utan ock alla de andre deromkring staden warande och bewiljade marknader, såsom till stadens förfång och afsaknad ländande måtte afskaffas och hädanefter aldeles indragas". Däremot framhöll Vasa borgerskap „nödwändigheten af Illmola marknads hållande efter förra wanligheten, i händelse Lappo och Storkyro socknars marknader, som med den förstnämde efter hwarannan infalla, komma att subsistera". Det föreslog därför, att antingen marknaderna i Ilmola, Lappo, Storkyro, Vörå och Närpes skulle avskaffas eller ock „samtelige desse marknader i södre delen af Österbotten, efter förra wanligheten förblifwa".

Vid övervägandet av alla dessa senast refererade uttalanden kom kommerskollegium till den slutsats, att alla parter i själva verket varit eniga däruti, att „Illmola marknads indragande skulle blifwa städerne i länet till fördel och lända till landthandelns förekommande". Då därtill „samma marknad, i anseende till sochnens nära belägenhet till städerne icke behöfwes och önskeligit wore, at alla landtmarknader i riket funnes af enahanda beskaffenhet, så at de till städerne kunde indragas", ansåg sig kollegiet hava all anledning att

tillstyrka anhållan om Ilmola marknads indragande. Vid tal om de övriga lantmarknaderna i södra Österbotten, yttrade kollegiet, att då någon förändring med dem „wederbörande ohördan" icke kunde vidtagas, kollegiet tillskrivit landshövdingeämbetet i Österbotten att låta höra bönderna i Lappo, Storkyro, Vörå och Närpes socknar, huruvida de önskade, att deras marknader skulle indragas eller icke. Denna sistnämnda omständighet var emellertid orsak till, att hela frågan uppsköts på obestämd tid, emedan regeringen ej önskade upphäva Ilmola marknad, förrän ett defenitivt beslut om de övriga hunnit fattas.[1])

Storå och Kauhajoki.

I syfte att utvidga stadens handelsrörelse anhöllo även Kristinestads borgare om, att erhålla en enskild marknad eller en „bytesplatz Lucia tid eller den 13 december femb mihl ifrån staden wid Storå capell och gräntzen af Åbo och Österbottens landshöfdingedömer". Bönderna i kapellet, vilka bodde „långt upp i landet" skulle därigenom bliva i tillfälle att tillhandla „sig wahror af borgerskapet till sin förnödenhet" och således kunna „undwika de kåstsamma och beswärliga resor, som de till andra städer hafwa". Kommerskollegium lät häröver genom landshövdingen von Essen höra vederbörande allmoge, som befanns „wara nögde med denne bytes platsens hållande", varför kollegiet tillstyrkte förslaget. Det oaktat förblev frågan denna gång oavgjord [2]).

Anhållan förnyades sedermera vid 1751 års riksdag med den olikhet, att borgarena önskade erhålla tvenne marknader i Storå, den 18 juli och den 13 december. Där-

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 1 juli 1761; Allmogens besvär, Österbotten, samt marg.-ant. till samma betänk. dat. d. 28 okt. 1761.

[2]) Kristinestads förut anf. besvär av år 1731 § 3 samt komm.-koll:ii betänk. över samma § dat. d. 16 mars 1734; Kristinestads besvär.

till begärde de ytterligare en marknad i Kauhajoki by i Ilmola socken „5 1/4 mihl ifrån staden“ den 10 augusti eller Larsmessodagen“, tå landtmannen med utarbete är mycket sysslosatt, så at han hwarken sielf kan komma till stads eller umbära sine hion at therhän them utsända och afhämta thet han nödigt hafwer“. Av dessa föreslagna marknader tillstyrkte kommerskollegium marknaders inrättande i Storå, av orsak att landshövdingen ansett, att „samme marknader där i orten finnes lända så wäl en stor del af allmogen som äfwen borgerskapet till förmån, hälst åtskillige sochnars allmoge både ifrån Biörneborgs län och Tawasteland dit med mycken beqwämlighet skola kunna föra sina wahror“. Däremot avböjde kollegiet borgerskapets „åstundan“ att hålla en marknad i Kauhajoki, emedan det fann „betänkeligit“ att alltför många marknader skulle inrättas på landsbygden, varjämte det i övrigt hänvisade till, vad det yttrat angående förslaget om „2:ne frimarknaders hållande i Sandaniemi.“ [1])

Lappajärvi.

Jakobstads borgare hade i likhet med de övriga städernas sin enskilda marknad, vilken hölls i Lappajärvi kyrkoby. Tillstånd till dess hållande skall hava givits redan genom en resolution daterad den 21 november 1660. Men det oaktat upptogs denna marknad i almanackorna först under frihetstiden. Stadens handlande hämtade dit „till allmogens tjänst nödige kiöpmanna waror“, i vars ställe de uppköpte slaktkreatur. Tullbevakning förekom ej, utan tull erlades då boskapen hämtades till staden. [2])

[1]) Kristinestads förut anf. besvär av år 1751 samt komm.-koll:ii förut anf. betänk. ang. samma besvär av år 1752; se ovan sid. 257 anm. 4. Jfr även nedan sid. 268—269.

[2]) Enligt uppgifter i almanackorna och landsh. Göös berätt. om marknaderna i länet avgiven 1773; Landsh. berätt., Österbottens län.

2. Gamlakarleby handelsdistrikt.

Kalajoki, Pyhäjoki och Lohteå handelsplatser.

Under stora ofreden drabbades Gamlakarleby borgare av en svår förlust genom att alla deras dyrbara tjärbodar i Kalajoki nedbrändes av ryssarna. Då därtill inloppet till den gamla hamnplatsen blivit så „uppgrundat, att man uthj storm ei mehra kan der ligga medh 8 footh lastat fartyg säker“, begärde borgerskapet „att få flyttia lastagieplatsen en mihl längre söder(ut), till Siponkari och der inneliggande Friedrichsholm, hwarest är en säker hamn och godt farwatn, till och ifrån bemelte holma“. Dock kunde själva marknaderna fortsättningsvis hållas på Santaniemi, och „Friedrichsholm“ således endast bliva en lastageplats för tjäran. Enligt borgerskapets tanke borde allmogen ej hava någonting att invända emot detta förslag, emedan invånarena i „heela söder Calajoki“ hade lika lång väg till „Friedrichsholm“ och Santaniemi. Om regeringen komme att lämna sitt samtycke härtill, skulle, försäkrades det, „många stora siö hazarder (bliva) afskaffade igenom en så säker hamns och lastagieplatzes antag- och förordnande“. [1]) Då regeringen dröjde med att härpå giva något definitivt svar nödgades borgerskapet vid de tvenne följande riksdagarna upprepa sin anhållan. Vid det senare tillfället anhölls därjämte, att en lantmätare måtte förordnas att verkställa utbrytning av något ödeshemman till den omskrivna nya lastageplatsen. [2]) Kommerskollegium ansåg sig emellertid icke kunna vidtaga någon åtgärd, innan generaltullarrende societetens åsikt inhämtats. I vilken riktning dess uttalande gick är obekant, men det torde varit avstyrkande att döma av, att ärendet

[1]) Gamlakarleby besvär, inl. d. 27 mars 1723, och resol. på samma besvär dat. d. 20 dec. 1723; Konc. resol. på städ. besv.

[2]) Resol. på Gamlakarleby besvär dat. d. 27 okt. 1730; avskr. bl. stadens besvär, samt Gamlakarleby besvär, inl. d. 11 mars 1731.

fick förfalla.[1]) Gamlakarleby borgare blevo för övrigt innan kort så upptagna av striden med brahestadsboarna om handeln vid Pyhäjoki och Kalajoki marknader, att de knappast hade tid att tänka på andra med desamma i samband stående frågor.

Som förut nämnts tillhörde både Pyhäjoki och Kalajoki marknader egentligen enskilt Gamlakarleby borgare, vilket framgick därav, att inga andra städers borgare ägde rättighet att uppföra tjärbodar på marknadsplatserna. Det oaktat hade såväl Brahestads som Uleåborgs borgare tillstånd att handla under marknadsdagarna. Men i början av frihetstiden gjorde gamlakarlebyboarna ett försök att beröva dem denna rättighet. I sin nöd vände sig Uleåborgs och Brahestads borgare till regeringen, vilken även utfärdade en resolution, som uttryckligen bekräftade deras rätt att idka handel vid nämnda marknader.[2]) Men icke nöjda härmed anhöllo brahestadsboarna vid 1727 års riksdag om att få lämna den tjära, de uppköpt vid vintermarknaderna, kvarliggande på stranden till följande vår för att vid första öppna vatten kunna avhämta den med fartyg. Som orsak härtill angåvo de, att „med åkföhret är altför kostsamt och odrägeligit sådant till staden att framskaffa“, varvid de stödde sig på, att Gamlakarleby och Uleåborgs borgare länge åtnjutit samma förmån.[3]) Kommerskollegium lät i anledning av detta besvär höra de vid riksdagen närvarande representanterna för Uleåborg och Gamlakarleby, vilka båda voro emot ansökningen på grund av, att „en sådan allmän frihet at besöka marknaderne i Österbotten, skulle förorsaka samtelige städernes derstädes aftagande uti handelen och derpå följjande undergång, der den ene den andra uti dess priwilegier skulle få giöra intrång“. Därtill kom, att Brahestads borgare icke

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Gkby sistanf. besvär dat. d. 26 juni 1732. Resol. härpå saknas.

[2]) Uleåborgs besvär, inl. d. 23 mars 1719 och Brahestads besvär, inl. d. 26 mars 1719 samt resol. på Brahestads besvär vid 1723 års riksdag dat. d. 20 dec. 1723; Konc. resol. på städ. besvär.

[3]) Brahestads besvär vid 1727 års riksdag odat.

kunde visa sig hava erhållit privilegium på bemälda marknader, ty 1682 års resolution kunde icke anses åsyfta att beröva var och en stad „des enskijlte kiöpingar“. Likväl ansåg kommerskollegium, att Brahestads borgare icke borde uteslutas „ifrån delacktigheten af denne handel“, emedan enligt Gustaf Adolfs resolutioner av år 1620 och 1622 „Uhleå och andra städer är wordet tillåtit at tillika med Gl. Carleby merbemelte marknader at besöka“. Dessutom hade allmogen „enhälleligen“ påyrkat, att Brahestads borgare måtte erhålla tillåtelse att handla vid samma marknader, varförutom Brahestad var beläget vida närmare intill Pyhäjoki och Kalajoki än Gamlakarleby. „I anseende till alt sådant“, fortsatte kollegiet, „så wäl, som på det at handelen der å orten må blifwa mera otwungen och ledas i fleres händer, som äro så nära derintill belägne, at de med enahanda beqwämlighet kunna handla med allmogen, hwarigenom också tiäran och de der fallande producter här i staden kunna erhollas för bättre prijs, enär waran är mera än i en hand, så kan collegium för sin dehl icke annat finna än at Brahestad tillika med Gle Carleby kunde effterlåtas at nyttia ofta nemde marknadsplattser“. Vad slutligen beträffade anhållan att upplägga tjäran till dess sjöfarten öppnats, ansåg kollegiet, att alla städer borde tillerkännas samma rättighet. I överensstämmelse härmed utföll regeringens resolution.[1])

Landshövding von Essen, som erhöll i uppdrag att vidtaga nödiga åtgärder i anledning av ovannämnda resolution, fann den av Brahestads borgare begärda „nederlagzfrijheten i Pyhäjoki“ alldeles orimlig. Han bad därför om att ytterligare få framhålla däremot, att Kalajoki och Pyhäjoki marknader egentligen aldrig varit priviligierade, utan uppstått därigenom, att gamlakarlebyboarna „godwilligt åtagit at annamma deras (böndernas) effecter uti Calajåki Sandaniemij med sine fartyg, hwilket nu mehra en uhråldrig

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Brahestads besvär dat. 1727; B:stads besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 1 sept. 1727; avskr. bl. B:stads besvär.

wahna befästat och med G. Carlbyboernes anseenlige siöskador uppå en så fahrlig redd aldeles gillat och wälförwärfwat är“. [1]) Därefter framhöll landshövdingen nödvändigheten av, at varje österbottnisk stad orubbat finge bibehålla sina särskilda privilegier, emedan de eljest icke kunde fortbestå. I all synnerhet var Gamlakarleby i behov av, att andra städers borgare icke finge tillåtelse att intränga i dess särskilda handelsdistrikt. Skrivelsen slutade med en begäran, att ärendet måtte ånyo upptagas till noggrann omprövning och alla parter lämnas tillfälle att uttala sig. Till något resultat ledde denna skrivelse icke, antagligen därför att regeringen drog sig för att upphäva en nyss utfärdad resolution. [2])

Gamlakarleby borgare uppgåvo emellertid icke allt hopp om, att få den för dem förhatliga resolutionen upphävd. År 1731 inlämnade de till riksdagen i sådant syfte en vidlyftig besvärsskrift, däri de sökte leda i bevis, att Brahestads borgerskap ej hade någon som helst grund för sina anspråk på handelsfrihet vid de ofta nämnda marknaderna. Först påstodo de, att Kalajoki och Pyhäjoki icke kunde vara frimarknader, då det endast fanns tvenne allmänna frimarknader i hela Österbotten, nämligen i Kajana och Salo. Alla övriga marknader voro antingen enskilda eller ock endast tillåtna lastageplatser. Till de sistnämnda hörde just „lastagieplatzen wed Calajoki Sandaniemi“. Till stöd för detta påstående anfördes Per Brahes resolution av den 27 februari 1651. [3]) Vidare anfördes det gentemot påståendet, att borgarena i Uleåborg och i andra österbottniska städer skulle „hafwa tillstånd att i berörde socknar få fritt handla“, att man „hwarken hört eller sedt“ något dylikt, samt att de ej heller skulle „warit så grofwe, att de någon tijd (sådant) emot privilegier åstundat“.

[1]) Jfr ovan sid. 103—109.

[2]) Landsh. von Essens skriv. till K. M:t dat. Korsholm d. 15 jan. 1728; Brahestads besvär.

[3]) Se sid. 106 anm. 3. Borgerskapet ville tydligen visa genom att åberopa sig på denna resolution, att marknader inrättats endast i Pyhäjoki och Lohteå, men ej i Kalajoki socken.

Brahestads borgerskap „lärer alltså hafwa fehlat om rätta liuset“, då det blandade „Uhleå stads tillstånd, wed den tijden som Gamble Carleby eij war funderat med den senare tijden, då Gamble Carleby wunnit sine privilegier“. „Att allmogen denne owanlige handell skulle begiärt är icke allenast otroligt, utan ock obewisligit, om dett icke kunnat wed en riksdag ske af en okunnig herrdagsman, som om denna handelsorten warit aldeles okunnig och af Brahestads fullmächtig därtill blifwit öfwertald. Och om så emot förmodan skedt wore, är det en begiäran emot denna stads wählfångna privilegier“. Allmogens åstundan hade endast varit, att få besöka den stad, där den kunde få högsta priset för sina varor. Men detta hade nu blivit „ombytt af angifwaren således, att Brahestad skall få handla i hwad socken, som honom behagar in- och utom marknader, utan anseende till privilegier“. En sådan frihet ägde ingen stad i hela Österbotten. Besväret åtföljdes av tvenne bilagor. Den ena av dessa utgjordes av en av 10 borgare undertecknad enskild besvärsskrift. I detta aktstycke framhölls, att även om Brahestads borgerskap kunde anses äga rättighet att under själva marknaderna handla med allmogen, det åtminstone icke ägde tillstånd att på lastageplatserna uppföra sina magasiner och tjärbodar, emedan detta var tvärt stridande emot alla städers privilegier, vilka hade sig tilldelade enskilda handelsgebit. [1]) Den andra bilagan utgjorde en avskrift av häradsrättens utslag angående tvisten mellan de rivaliserande städerna, varvid rätten obetingat i själva huvudfrågan ställt sig på gamlakarlebyboarnes ståndpunkt. Orsaken till målet var, att 18 brahestadsbor upplagt på Vuotikari holme 1,583 tunnor tjära, vilka de bortfört, då de blivit instämda till häradsrätten. Detta deras handlingssätt befanns strida emot 6 kapitlet i köpmåla balk och handelsordinantien av den 12 okt. 1617 § 17, varför rätten resolverade, att de 137 tunnor, vilka påträffats

[1]) Gamla Karleby besvär, odat., föredr. d. 2 febr. 1733 samt enskild besvärsskrift undert. av 10 borgare i staden; bilaga till samma besvär.

på Vuotikari, skulle tagas i beslag och att för de övriga 1,446 tunnorna skulle fordras 6 d:r tunnan, vilket steg till 8,676 d:r kopparmynt. Dessutom dömdes var och en av de 18 borgarena att för landsköp böta 40 mk silver mynt.[1])

Kommerskollegium framhöll i sitt utlåtande häröver det otillbörliga i, att Gamla Carleby borgare besvärade H. K. M:t i ett redan avgjort ärende, samt hemställde därför om, att ingen ändring måtte tillåtas i 1727 års resolution, då densamma „på god grund sig stödjer".[2])

Handeln vid Kalajoki och Pyhäjoki lastageplatser berördes dessutom tvenne särskilda gånger i de riksdagsbesvär, som inlämnats av allmogen i Österbottens norra kontrakt. I det ena omtaltes att marknaderna i Kalajoki — „Henricitid om vintern och Laurentij tid om sommaren" — blivit upphävda, emedan bonden „till berörde terminer ej kunnat få des gods neder til marknads platzerne". Det var „likväl för allmogen högst angelägit, at wissa terminer til marknad" skulle utsättas, så att städerna Brahestad och Gamlakarleby, „hwilka med hwarandra om samma sockn äro intresserade, måge därstädes med bonden samfält få handla och kiöpslaga". För bönderna vore den 25 augusti „Bartholomaei weckan", och om vintern den 12 februari, de bekvämaste tiderna att hämta gods från och till marknadsplatserna. Vid samma tillfällen kunde ock kronofogden hålla „stämningar och upbördsmöten" med allmogen.[3])

Det andra besväret var av något senare datum samt innehöll endast en anhållan om, att bliva benådad med tvenne frimarknader på Santaniemi den 26 februari och den 21 september.[4]) Det betänkande kommerskollegium i anledning härav anmodades att avgiva är i många avseenden ett ganska märkligt aktstycke, främst emedan det tydligen visar, att gamlakarlebyboarna till slut lyckats genomdriva sin önskan att göra slut på alla andra städers konkurrens i Kalajoki och Pyhäjoki socknar. Det förklaras nämligen i detsamma, i överensstämmelse med landshövding Pipers utlåtande, att då „Kalajocki sochn icke allenast är stadens Gamle Carlebys enskilte handelsdistrict, enligit så wäl des erhållne privilegier, som äldre och nyare kongl. resolutioner, utan ock borgerskapet i bemälte stad finnes för allmogens beqwämlighet derstädes hafwa anlagt en lastage plats, hwarthän Pyhäjocki och Calajocki socknars inbyggare, som slätt inga andra wahror skola hafwa at aflåta, än tjära och smör, eller swårt tunnegods, med mycken lätthet sådan des afwel föra kunna". Enligt kollegiets uppfattning voro även frimarknader i socknar, där allmogen med lätthet kunde komma „till stads" eller eljest hade tillfälle att handla med borgerskapet såsom t. ex. vid den ovan omtalte lastageplatsen „mer skadelige, än nödige", icke allenast därför, att de hindrade husbonden samt hans barn och tjänstefolk i deras lantsysslor, utan även därför, att „wid sådane frimarknader uti öpne bondebyar och socknar, lurendrägerier, lanthandel och tullförsnillningar ej tillräckeligen kunna bewakas och förekommas". På anförda grunder avstyrkte kollegiet Kalajoki böndernas anhållan. I enlighet härmed fingo de sedermera genom en kunglig resolution definitivt avslag.[1])

Den tredje handelsplatsen i Gamlakarleby handelsdistrikt var, såsom förut anförts, belägen i Lohteå socken. Marknaderna höllos samtidigt, som kronouppbörden om hösten försiggick, samt besöktes endast av socknebor och Gamlakarleby borgerskap.[2])

[1]) „Contumacie dom" undert. på „extra ordinarie tingsrättens" vägnar av Jonas Mollin, häradshövding; avskr. bl. Gkby besvär.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Gkby besvär dat. d. 5 mars 1734; Gkby besvär.

[3]) Allmogens besvär, Österbotten norra fögderiet, odat. § 2.

[4]) Allmogens besvär, norra Österbotten, dat. d. 17 aug. 1751.

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 11 april 1752; Allmogens besvär, Österbotten, samt resol. på samma besvär dat. d. 28 maj 1754; Registr. över resol. på allmogens besvär och marg.-ant. till komm.-koll:ii betänk. Om Kalajoki marknader finnes en utförlig beskrivning i Salmenius, Calajoki sochn sid. 48—50.

[2]) Lohteå marknader upptagas icke i almanackorna, men omnämnas i landsh. Göös berätt. av år 1773 och i Thunelds geogr. IV sid. 110.

3. Uleåborgs handelsdistrikt.

Limingo och Muhos.

Vid 1727 års riksdag anhöll borgerskapet i Uleåborg om, att tvenne „små spannmålsmarknader om hösten“ måtte inrättas i de närmast staden belägne socknarna. Den ena av dessa kunde lämpligast hållas invid Muhos kapellkyrka Mikaelitiden och den andra i Limingo kyrkoby Andreasmessotiden. Dylika marknader sades vara av behovet påkallade, emedan lantmannen, oaktat flere förordningar „om en ordenttelig torghandell esomofftast äro publicerade“, ej kunde „förmås det ringaste till stadz eller torgz at föra“. Därav följde, att borgarena ledo brist på nödig spannmål isynnerhet „om höstetiden, hwarföre de blifwa twungne att resa på landet och spanmåhl sig till föda uphandla, hwarunder icke allenast drifwes en skadelig lanthandell, utan och spanmåhlen och andra maatwahror åhrligen stegras“. [1])

Denna anhållan upprepades sedermera ännu ytterligare vid 1731 års riksdag, varvid besväret åtföljdes av ett utdrag ur häradsrättens protokoll, däri intygades, att allmogen samtyckt till borgerskapets förslag. Någon vidare utredning erhöll frågan dock icke denna gång. [2]) Borgerskapet erhöll sedermera en annan uppfattning om behovet av dylika marknader, varför det ej vidare upprepade sin anhållan. I stället tog allmogen initiativ till en ny marknads inrättande i nämnda Limingo socken på Bartolomeidagen i sitt till 1741 års riksdag inlämnade besvär. Förslaget understöddes på det varmaste av Österbottens läns landshövding, greve Gustaf Creutz. [3]) Likaså tillstyrkte kommerskollegium, att en marknad skulle inrättas i Limingo, men ansåg det vara förmånligare både för

[1]) Uleåborgs besvär odat. samt resol. på samma besvär dat. d. 12 jan. 1728; Konc. resol. på städ. besvär.

[2]) Uleåborgs besvär dat. Sthlm d. 11 mars 1731.

[3]) Allmogens besvär, norra Österbotten, dat. 1741 samt landsh. greve Creutz utlåtande över samma besvär dat. Vasa d. 30 juli 1745.

städerna och för landsbygden, om den skulle hållas om vintern, den 15 februari, vartill regeringen lämnade sitt bifall. [1])

Ärendets avgörande lät så länge vänta på sig att bönderna ännu till 1747 års riksdag hunno inlämna en ny petition om den omtalte marknadens inrättande, varvid tillika lämnades en utförlig relation över de ekonomiska förhållandena i Limingo socken. „Jordmånen therstädes“, förklarades det, „befinnes (vara) af then beskaffenheet, att boskapen och hästarne icke trifwes, utan äro gemenligen swår pest och allehanda siukdomar underkastade, så att allmogen åhrligen nödgas uphandla och förskaffa sig hästar och boskap ifrån andra aflägsna orter för så drygt prijs, att i synnerhet hästar och koor, sedan sednaste ryska invasion stigit till ett sådant wärde, som näppeligen i mannaminne existerat uti Österbotten“. Vidare beklagade sig Limingo socknemän däröver, att de nödgades strax efter bärgningstiden begiva sig till andra orter för att tillhandla sig hästar och boskap, och kommo därigenom att försumma sina åkrar och ängar samt allt „arbete med annan huusbyggnad“, vilket ävenledes mycket fördyrades därav, att socknen saknade timmerskog. Dessutom rådde i socknen så stor brist på järn, hampa, lin och saltfisk, att av dessa förnödenheter ingenting kunde erhållas. Skulle däremot, framhölls det, en frimarknad inrättas i början av september i Limingo by, skulle, „så wäl hästar och boskap ifrån nästliggande safwolaxske grändtsen och andre orter, som ock järn och strömming ifrån Wästerbotn till en sådan marknad inflyta och framskaffas“, vilka „sidstnemde persedlar“ kunde bytas emot „spannemål och penningar“. Därigenom skulle ock bonden bliva i tillfälle att nedlägga mera arbete på sitt hemman, då han ej mera behövde från vitt avlägsna orter „sökia sin förnödenheet“. [2])

[1]) Resol. på allmogens anf. besvär och på komm.-koll:ii betänk. ang. samma besvär dat. d. 14 och 18 nov. 1747; Registr. över resol. på allmogens besvär.

[2]) Allmogens i Österbottens norra fögderi besvär vid 1747 års riksdag § 17 odat.

Detta besvär lades naturligtvis ad acta. Men detta hindrade icke bönderna att än engång upprepa sina klagomål. De voro nämligen icke tillfredsställda med den beviljade frimarknaden den 15 februari, utan önskade därutöver erhålla en andra marknad i slutet av augusti. Kommerskollegium avböjde emellertid denna liksom andra samtidiga ansökningar om nya marknaders inrättande, varvid det åberopade sig på sitt uttalande om Pyhäjoki och Kalajoki socknemäns anhållan om en marknad på Santaniemi. Även landshövding Piper fann marknaden fullkomligt onödig, emedan platsen för densamma var belägen endast två mil ifrån Uleåborg, där en marknad just hölls vid Bertillsmessotiden. Han hade därtill en helt annan tanke än bönderna om det ekonomiska tillståndet i Limingo. Han sade att socknen var ibland länets minsta socknar, fastän den „igenom god belägenhet emellan 2:ne grunda och begge öfwer en mihl breda och långa hafswikar som den ock, i anseende till des hemmantal, skall anses för en af de största, samt ega mera boskap och hästar, än andre, många resor större, socknar". Vidare kunde de därtill tjänliga betesmarkerna uppodlas till ängar. Men framför allt hade icke „boskapsstörtningen" varit lika svår „som på många andre ställen i landet deromkring".[1]) Dessa åsikter bestämde självfallet regeringens handlingssätt, varför den genom en resolution av den 28 maj 1754 avböjde ansökningen.[2])

Ännu engång vid 1771 års riksdag blev Limingo marknad föremål för underhandlingar i följd av, att den förut omtalte vintermarknaden några år tidigare blivit indragen. I anledning härav beklagade sig karelska allmogen över, att den, så länge sagda marknad existerade, erhöll ett

---

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. „Limingo sockens allmoges ansökning om en åhrlig frimarknads hållande uti Limingo by, Bertillsmessotiden", dat. d. 11 april 1752; Allmogens besvär, Österbotten.

[2]) Resol. på allmogens i U:borgs norra och södra fögderi besvär vid 1752 års riksdag dat. d. 28 maj 1754; Registr. över resol. på allmogens besvär.

„godt pris uppå sin landtmanna wahra", men att den numera nödgades resa till Uleåborg och andre städer „med alt thet the haft at til salu uplåta". Uleåborgs borgare begagnade sig härav på så sätt, att de höjde priset på en tunna salt från 8 till 16 plåtar tunnan, „så at landtmannen, som i början af winteren, emot en tunna råg af borgarene i bemälte stad fick en tunna salt, sedan och emot våren måst låta twå tunnor råg i loppet".[1]) Denna inlaga blev föremål för ett längre bemötande från Uleåborgs borgerskaps sida. Det förklarades därvid, att marknaden indragits, emedan det varit omöjligt att bevaka marknadsplatsen, varigenom kronan gick miste om en stor del av sina tullinkomster. Vad den överklagade bristen på salt vidkom, så kunde den icke avhjälpas genom marknadernas återupprättande, alldenstund „intet salt til berörde marcknader blifwit fördt eller görligen ifrån städerne kan föras, så framt eij den perioden, som nu är nog nära för handen, kunde inträffa, att strandallmogen, hwilcken tilägnade sig en så fri siöfart, med sina fartyg utan någon bevakning, kunde til borgerskapets förfång och städernes totala undergång, så med denna som alla andra utan nödig tilsyn hämtade wahror wid en så beskaffad marcknadsplatts handel drifwa". Slutligen anfördes, att den stora saltbristen i Uleåborg, som föranledde det höga saltpriset, berodde på en ovanligt stor efterfrågan på samma vara. Ty allmogen i flere socknar i Savolaks och Karelen, vilka förut plägat besöka städerna Åbo, Helsingfors, Borgå och Lovisa, „antingen för saltbrist eller för lägre spanmåls pris derstädes eller ock för bägge delarne, i myckenhet stötte til Österbottniska städerne och i synnerhet til Uleåborg". För övrigt hade icke borgerskapet i dess helhet begagnat sig härav sig till fördel i lika hög grad som bönderna plägade göra, då brist rådde på några av deras varor. Borgerskapet uttalade till sist den förhoppning, att böndernas begäran måtte avböjas redan därför, att den „åsyftar ett öppit tilfälle för denna sammankomna ringa hopens warjehanda sådana oordenteligheter i

---

[1]) Karelens besvär vid riksdagen 1771.

lefnaden, som wid dylika marcknader i allmänt bekant måtto utöfwas". [1])

Jämte det magistraten översände denna skrivelse till landshövdingen, tillade den för egen del, att den skulle önskat, „at Carelska allmogen uti des nämde beswär utmärkt den eller de, som så omenskeligen skall åkrat på saltet, så at sådana kunnat lagligen tiltalas, men icke på så groft sätt en hel menighet hos höga öfwerheten afmåla(t)". [2]) Även landshövdingeämbetet motsatte sig på det bestämdaste marknadernas återinrättande, emedan desamma, så länge de pågingo, gåvo anledning till, att „fylleri, slagsmål och kortspel ibland allmogen sielf, theras drängar och söner, så togo öfwerhanden, at the ej allenast under sielfwa marknadstiden, utan ock i flere dagar efteråt i Limingo by på ett lastbart sätt förnött deras tid samt en del bortspelt både lös och fast egendom". Men sådant hade upphört, försäkrade han, sedan marknaden blivit avskaffad. Under sådana förhållanden vann allmogens anhållan understöd varken hos kommerskollegium eller regeringen. [3])

Kemi och Ijo handelsplatser.

Den långvariga strid, som under 1600-talet förts mellan Uleåborgs och Torneå borgerskap angående handeln i Kemi hamn, avslutades icke genom stora ofreden. Tvärtom hade knappast ordnade förhållanden åter inträtt, innan den blossade upp ånyo med en häftighet och lidelse, som saknar sitt motstycke bland frihetstidens handelstvister, fastän man

[1]) Uleåborgs borgerskaps bemötande av allmogens i Karelen besvär, undert. av 6 borgare; Allmogens besvär, Karelen.

[2]) Skriv. från U:borgs magistrat till landsh. i anledning av allmogens besvär, dat. U:borg d. 8 nov. 1771; Allmogens besvär, Karelen.

[3]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 4 dec. 1771; Allmogens besvär, Karelen. Resol. icke anträffad. Marknaden upptages icke i almanackorna.

sällan vid dylika tillfällen sparade på ord. Uleåborgarne och torneåboarne beskyllde därvid varandra för alla upptänkliga brott mot de utfärdade handelsförordningarna; ja mera än så, de talade om en medveten demoralisering av befolkningen i form av en i oerhört omfång bedriven utprångling av brännvin för egen vinnings skull.

Den stora striden tog sin början vid 1723 års riksdag med att Uleåborgs borgare beskyllde torneåboarna för, att bedriva landsköp i Kemi socken. De påyrkade därjämte, att de senare antingen alldeles måtte „blifwa skilde ifrån Kiemi handelen" eller ock åläggas att „drifwa sin handell med bonden (vid) rätta marknadztijden och på rätta gambla marknadz platzen och intet utsee sig andre winklar och wrår, eller som förr före marknadztijden fara kring, upstegra och uptinga godzet och igen effter marknadztijden och, sedan detta borgerskap och tulltäckten härifrån afrest, för ringare prijs taga, så framt icke af bonden crediteras eller bonden (för) att få drifwa olåflig handell på dess fartyg öfwerreeser". [1]) Vid den följande riksdagen klagade Torneå borgare i sin tur över, att grannstadens handlande infunno sig vid älvens „patuställen", där de genom att utmångla öl och brännvin lockade bönderna att lova dem hela fångsten för ett alltför ringa pris samt att de bedrevo handel en längre tid än marknaden varade. [2]) Dessa besvär blevo remitterade till landshövdingarne i Österbottens och Västerbottens län, vilka sinsemellan skulle ordna tvistefrågan på ett för båda parterna rättvist sätt och gemensamt vaka över, att inga överträdelser mot gällande författningar finge äga rum. Kommerskollegium fick därjämte i uppdrag att utforska orsakerna till konflikten och att taga reda på, vilka rättigheter de båda borgerskapen hade till den plats, där marknaderna höllos. [3])

Då denna fråga var oavgjord ännu, då Uleåborgs riks-

[1]) Uleåborgs besvär odat. § 2, inl. d. 2 mars 1723.

[2]) Torneå besvär dat. den 8 aug. 1726 § 3.

[3]) Resol. på Torneå besvär dat. d. 12 jan. 1728 §§ 3 och 4 samt på Uleåborgs besvär vid samma (1726—27 års) riksdag dat. samma dag § 5; Konc. resol. på städernas besvär.

dagsbesvär för år 1731 uppsattes, begagnade sig borgarena därstädes av tillfället att anhålla om, att Kemi marknad måtte i enlighet med deras privilegier förklaras för deras enskilda.[1]) Saken invecklades än ytterligare därav, att vid samma riksdag Brahestads borgare beklagade sig över, att de tvärtemot gammal hävd blevo utestängda ifrån Kemi marknad samt yrkade därför på en återgång till förhållandena före stora ofreden. För att vinna klarhet lät kommerskollegium genom landshövding von Essen höra bönderna i Kemi socken. Desse gåvo Torneå borgare „ett godt witnesbörd och beröm för deras med dem plägade uppriktiga och redeliga handel". Allmogen önskade likväl icke, „at Torneå stads inwånare måge tillstädjas wid marknadsplatsen uppsättia några hus, emedan densamma derigenom skulle komma at lida något hinder uti des näring och fiskerie". Särskilt fruktade den för, „at medelst sådane hus uppbyggande, och deraf förorsakat buller i hamnarne, laxen blefwe skrämd, och således det fisket skulle komma at förminskas". Av detta yttrande tog kommerskollegium så starkt intryck, att det sade sig till alla delar överensstämma med de däri uttalade åsikterna. Det hemställde därför om, att både uleåborgarne och torneåboarne skulle som förut äga samma handelsfrihet på Kemi marknader, dock skulle de sistnämnda icke äga rättighet att uppföra några hus och bodar på marknadsplatsen. Härom förenade sig även regeringen.[2])

Under den tid dessa förhandlingar varade, beslöto uleåboarna att själva ägna frågan en noggrann undersökning. I sådant syfte sammankallades en allmän rådhusstämma till den 23 augusti 1731. Härvid hördes under ed flere av stadens borgare, vilka under sommarens lopp gjort resor till Kemi lappmark. Alla hade därunder varit i tillfälle att iakttaga, att torneåboarna bedrevo landsköp i en oerhörd

[1]) Uleåborgs besvär § 2, föredr. d. 11 mars 1731.

[2]) Komm.-koll:ji betänk. ang. § 2 av Uleåborgs besvär dat. d. 10 maj 1731 samt marg.-ant. till samma betänk. dat. d. 20 dec. 1733; Uleåborg besvär.

skala. De reste, förklarades det, ända till närheten av Kemi träsk de bönder till mötes, vilka ärnade begiva sig ned till hamnplatsen, samt uppköpte eller upptingade på förhand alla deras varor. Därtill hade de i de flesta socknar sina agenter, vilka för sina husbönders räkning upphandlade ofantliga kvantiter fisk, renhudar, skinn och smör och i stället försålde kramvaror, tobak och salt.[1]) Magistraten, som därpå erhöll i uppdrag att uppsätta en skrivelse till kommerskollegium, sökte däri leda i bevis, att endast Uleåborgs borgerskap ägde rättighet att handla i Kemi och Ijo hamnar och att marknaderna därstädes ej berörts av 1682 års förordning. Det förnämsta av magistraten åberopade argumentet emot att sagda marknader vore frimarknader var likväl att, om alla de tre städernas, Torneå, Uleåborgs och Brahestads, borgare skulle äga handelsfrihet vid marknaderna „flere handelsmän än tunnetahlet af godset står till buds" skulle infinna sig därstädes, vilket gåve anledning till „trätor och slagsmåhl", då de olika köpmännen försökte överbjuda varandra och „giöra förköp i handelen". Därtill kom att tillgången på lax så minskats, att fångsten numera knappast motsvarade ens en tredjedel av forna tiders. På grund härav hade inköpspriset för denna vara stigit så högt, att en tunna saltad lax ibland betingade sig ett högre pris på Kemi handelsplats än i Stockholm. Naturligtvis underlät magistraten icke att även begagna sig av tillfället att därjämte anklaga torneåboarna för allsköns oredlighet. Det sades, att de haft „åtskillige nederlag, dels hoos allmogen dels i skogen", ungefär på halv annan mils avstånd ifrån hamnplatsen samt därstädes „medelst låckande" förmått bönderna att sälja sitt gods. De uppköpta varorna blevo sedan förda „nattetiden förbij tullen i hamnen". Härigenom minskades tulluppbörden så, att under den sist förlidne marknaden „eij

[1]) „Extract af protocollet, hållet i Uhleå å en allmän rådstugudag den 23 aug. 1731"; avskr. bl. Uleåborgs besvär. (Bland agenterna omtalas prästsonen Johan Fellman från Kemi träsk, klockaren i Rovaniemi Simon Häggman m. fl.

trediedelen af godset, emot förra wanligheten kommit till hamns och rätta handelsplatsen". Till sist anfördes, att alla farhågor, att bönderna skulle komma att lida om Kemi handelsplats tillförsäkrades Uleå borgerskap allena, voro obefogade, alldenstund borgarena inbördes skulle överbjuda varandra. [1])

Dessa beskyllningar lämnades från Torneås sida icke obemötta. I en längre skrivelse påvisade Torneås riksdagsfullmäktig, Carl Stubbe, ohållbarheten av Uleåborgs magistrats påståenden. Han började med att framhålla, att „det är en mycket swag grund, hwarå Uhleå stad will sig stödja, til Torneå stads utestängande ifrån ofwannemde handel". Sedan berördes de av magistraten åberopade resolutionerna, av vilka en stor del blivit orätt tolkade i avsikt att bevisa Uleåborgs förmenta rättigheter. Därpå fortsatte han: „Alt det öfriga, som af bemelte magistrat anföres och raisoneres, består allenast af blotta dicentes och icke et enda bewisande och wählgrundat, hwarken oeconomiskt eller juridiskt skjähl; liksom de och sluteligen bilägga et testimonium de domo, eller deras egit hålne protocoll, angående någre uhleåborgares giorde lösa berättelser om torneåboernes handell, hwilket som det icke lönar mödan at beswara, så fördristar jag mig ej heller derom något närmare röra". I stället bad fullmäktigen att få framhålla, att Torneå borgerskap hade allt sedan år 1627 handlat med Kemi sockens allmoge samt fått denna rättighet bekräftad genom 1664 års resolution. Dessutom „är det ock blifwer en oförnekelig grundsats, at änskjönt åtskillige städer wid deres förste fundation, förskaffade sig privilegium på wisse socknar eller wisse districter, däräst ingen annan med allmogen kiöpslaga måtte, har dåk sådant, såsom skadeligit och ländande til allmogens förtryck samt et onaturligit twång i handelen, blifwit på allmogens klagan in totum exantum uphäfwit, särdeles genom Kongl. resolutioner på

[1]) Skriv. fr. Uleåborgs magistrat till K. M:t, föredr. d. 8 nov. 1731. Åtföljdes av ett brev dat. d. 23 okt. 1731 fr. magistratens sekreterare till komm.-koll:ii sekreterare, däri denne anmodades att föredraga magistratens skriv. för komm.-koll. och K. M:t.

allmogens almänna beswär, af åhr 1680 § 18, åhr 1686 § 34 och åhr 1719 § 5 med flere. I följe hwarutaf och sedermera ordenteliga marknader i socknarne inrättade blifwit, däräst de nästgräntzande städers borgerskap sig effter behag infunnit och med allmogen kiöpslagat; och på den grund äro slike emellan städerne yppade handelstwistigheter, endehls af Eder Kongl. Maj:t sielff, och endehls af Kongl. commercie collegio, effter den tijden slättade, och alla de så kallade handelsgebieter upphäfne wordne". Sedan följde en jämförelse mellan de socknar med vilka Uleåborg och Torneå plägade handla. Den förra staden hade ett så stort handelsgebit, att det motsvarade flere andra städers och sträckte sig ända till ryska gränsen, medan Torneå ägde endast två socknar och en marknadsplats gemensam med Luleå, vartill ännu kom „den högstbeswärliga lappmarcks handelen". Beträffande själva den omstridda marknadsplatsen yttrade herr Stubbe, att den låg 1 ½ mil ifrån Torneå, och 14 mil ifrån Uleåborg, varför den „af sielfwa naturen" syntes vara „den förre tillagd". Till sist anfördes utdrag ur allmogens och kommersekollegii uttalanden, däri uleåborgarnes handelssätt underkastades en skarp kritik och torneåboarnes redliga handel berömdes.

Slutet av skrivelsen ägnade fullmäktigen åt frågan om Torneå borgerskaps rättighet att uppsätta hus och bodar på marknadsplatsen. Han framhöll därvid, att detta icke kunde förbjudas torneåboarna, då det togs i betraktande att „de å ena sijdan — — till sjelfwa handelen äga en ostridig rätt och å andra sijdan, hafva deras contraparter, Uhleå borgerskap så många tilräckeliga huus, dem behagat upbygga". Däremot hade torneåboarne „en otrolig olägenhet av att vara utan bodar, i det de i brist deraf icke hafwa rum til förwarande, hwarken af det aflåtande eller inköpande godsset, hwilket är för dem en swår och twingande situation, som lätteligen begripes". Orsaken varför allmogen var emot hus och bodars uppförande var icke heller den uppgivna, att fisken skulle skrämmas genom „befaradt buller af timbrandet", utan allmogen fruktade för „at om Torneå borgerskap

finge der huus, skulle de giöra likasom uhleåboerne och medliggande i hamnen sommaren öfwer wara bonden til största last och beswär". Till förekommandet av detta kunde vederbörande landshövdingar erhålla i uppdrag „at utsättia en wiss och kort tijd, så om sommaren som om vintern, när begge desse städer skola där i socknen conjunctim få kiöpslaga och att utom den tijden ingen borgare eller något dess tjänstehjon, hustru eller barn wid alfwarsamt straff sig där uppehålla måtte". [1])

Detta aktstycke följdes ytterligare av ett av Uleåborgs magistrat insänt „underdånigt memorial", gentemot vilket riksdagsfullmäktigen för Torneå författade ett andra vidlyftigt genmäle. Bägge dessa skrivelser innehöll i sak ingenting nytt, utan utgjorde endast en återupprepning av de tidigare åberopade resolutionerna samt voro fulla av insinuationer emot motståndaren. Den förra slutades med uttalandet av det önskningsmål, att Torneå stad „såsom i annat höfdingedöme", måtte förbjudas att idka „all handel i denne sochn, både förr, uti och efter Uhleå enskijlte handels termin wid anseenligit wijte och wahrans förbrytelse". I det senare åter bönföllls om, „at Torneå måtte conserveras wid dess i detta måhl lagfästade rätt samt at uti Kemi kunde få hållas ordentelig handel och marknad på en wiss och kort tijd om åhret, utan at Uhleå borgerskap skola ligga där hela åhret öfwer, såsom och, at torneåboerne derhos undfå nådigt tilstånd, at med jordägandens samtycke nödige huus för sig där upbygga låta". [2])

Dessa skrivelser torde emellertid icke hava tagits i betraktande vid ärendets slutliga avgörande, utan regeringen lät, som sagt, helt och hållet bestämma sig av kommerskollegii betänkande. Lika litet inverkade på utgången en skrivelse från Brahestads riksdagsfullmäktig till Kongl. Maj:t, däri än en gång en anhållan gjordes, att Brahestads borgare måtte få betjäna sig av Kemi och Ijo marknader. [1])

Den lösning frågan sålunda fått tillfredsställde likväl icke Uleåborgs borgerskap. Det sökte finna en utväg att kringgå bestämningen om en wiss tid för marknadens hållande och inkom därför till 1734 års riksdag med en ny besvärsskrift. Det sades däri, att det var nödvändigt, att stadens borgare hade „för landtmannens förnödenhet uti Kemi och Ijo socknar" salt och hampa straxt om wåren, då dessa varor „i oföre eij en så lång wäg" kunde framforslas, när de behövdes. Därför borde handlandena erhålla rättighet att i „sine egne huus wed marknadsplatsen få lämna salt och hampa, hwaraf allmogen des tidigare sedan kan hafwa tillgång, som eljest aflägsenhetens skull eij så snart, särdeles på Kemi, kan anskaffas". [2]) Härtill hade landshövdingen redan förut lämnat sitt samtycke. [3]) Icke heller kommerskollegium eller regeringen hyste några betänkligheter att genom att godkänna detta förslag faktiskt bereda Uleåborgs borgerskap tillfälle att åter hela året om bedriva handel i Kemi hamn. På samma gång bekräftades de förut utfärdade stadgandena, enligt vilka marknaden finge pågå under en månads tid. [4]) — Genom en ett par år tidigare utfärdad resolution förklarades det, att regeringen icke kunde lämna sitt samtycke till en av allmogen i norra Österbotten gjord anhållan, att Brahestads borgerskap måtte få deltaga i Kemi

[1]) Riksdagsfullm:s för Torneå, Carl Stubbes, skrivelse till K. M:t odat.; Torneå besvär.

[2]) „Underdånigste memorial, uppå Torneå stads fullmäktiges wed senaste riksdag ingifne förklaring öfwer Kemi sochns handel" undertecknad av Uleåborgs magistrat; U:borgs besvär, samt „aldra underdånigste påminnelser emot Uhleå stads lofl. magistrats inkomne underdånige memorial, angående handeln i Kemi socken", undertecknat Carl Stubbe; Torneå besvär. Skriv. föredr. d. 15 mars 1733.

[1]) Brahestads riksdagsfullmäktiges „inlaga" till K. M:t; avskr. bl. Uleåborgs besvär. Se även ovan sid. 276 anm. 2.

[2]) Uleåborgs besvär vid 1734 års riksdag § 5; transsumt bl. U:borgs acta i S. R. A.

[3]) Landsh:s baron Bror Rålambs resol. uppå Uleåborgs supplik dat. Korsholm d. 20 juni 1733; U:borgs acta i S. R. A.

[4]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Uleåborgs besvär dat. d. 22 nov. 1734; Uleåborgs besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 29 juni 1736; avskr. bl. Uleåborgs besvär.

och Ijo marknader, emedan Uleåborg därigenom skulle „praejudiceras“.[1])

Ungefär femton år efter det denna tvist avgjorts, inlämnade allmogen i Österbotten jämte prästerskapet därstädes var sitt klagomål över, att städernas borgerskap vistades hela „laxfiskie tiden“ i Kemi hamn samt yrkade därjämte på, att marknaden, som dittills „hela sommaren påstådt“, måtte inskränkas till två veckors tid „från och med den 20 juli eller Margaretaedag till och med den 2 augusti eller Catharinaedag“. Därefter begärde de, „at all handell både före och efter besagde termin, må wara otillåtelig, hälst som igenom borgerskapets långsamma wistande på then såkallade Kemi hamn åtskillige tilfällen til allehanda oordentligheter och hälst för allmogens barn gifwas, så at the icke allenast försumma sin christendoms öfning om söndagarne, utan ock anwända mången tid om söknedagarne på samma hamn och eftersättia sitt eljest tilständiga arbete“.[2]) — Över dessa besvär utlät sig landshövding Piper, att ehuru det, såsom det framgått ur de anförda klagomålen, borgerskapens ständiga handel i Kemi hamn medfört „åtskilligt lastbart och eftertänckeligit lefwerne“, man likväl ej kunde förutsätta, att någon bonde vore i stånd „at med nödige waror sig på engång så förse, som efterhand kan årligen fordras“. Isynnerhet erbjöd det stora svårigheter att erhålla salt „til then lax, som fångas alt efter som fiskefänget kräfwer“. Landshövdingen ansåg därför, att „denne marcknads bibehållande i des wanlige bruk utan inskränckning til kortare tid, synes wara för sielfwa allmogen nödig samt beqwämlig at kunna tilhandla sig förberörde waror af Uhleå stads borgerskap“. Därjämte vore „handelens faciliterande emellan allmogen och inrikes städerne för hwarjehanda orsakers skull nödig“.

[1]) Resol. på allmogens i Österbottens norra kontrakt besvär vid 1731 års riksdag § 19 dat. d. 12 dec. 1734, avskr. bl. Uleåborgs besvär.

[2]) Allmogens besvär, norra Österbotten, dat. d. 17 aug. 1751 samt prästerskapets i norra Österbotten besvär av år 1751; transsumt bl. Allmogens besvär, Österbotten.

Emot en inskränkning av tiden för Kemi marknad talade vidare, att något dylikt vore stridande emot 1734 och 1736 års resolutioner, varjämte Kungl. Maj:t förut anbefallt, att de överklagade missförhållandena vid Kemi marknad skulle avhjälpas i enlighet med „hamnordningen“ av år 1726 och kungl. förordningen „emot swalg och dryckenskap“. Slutligen kunde „öfwerbyggarnes i Kemi nedkomst till Kemi hamn ogörligen“ försiggå innom så kort tid, som emellan den 20 juli och 2 augusti, „hälst deras nederresa gemenligen plägar ske från medio junii til förberörde tid i julii månad, då wäderleken och wägelaget för dem torde falla beqwämligast“. — Kommerskollegium hemställde i överensstämmelse härmed om, att förenämnda besvär måtte avböjas. I stället skulle landshövdingen erhålla order att tillse att anförda förordningar bleve iakttagna, varjämte „något wisst ställe uti Kemi hamn måtte stadfästas, dit alla i hamnen warande båtar borde wid utsatt tilräckeligt wite för ägaren lägga til, då den nu öfwerklagade olägenheten, att almogens barn och tjenstefolk genom marcknadens besökande eftersätta sine tilständiga arbeten och gjöromål, lätt stode att förekommas genom förbud at fara dit, så at de klagande således aldeles kunde klagelöse ställas“.[1])

Vid samma riksdag, 1751—52, klagade Uleåborgs borgerskap över, att tullbevakningen vid Kemi och Ijo hamnplatser blivit indragen år 1745, varav följde, att lantmanatullen måste erläggas för de varor, som hämtades från marknaderna därstädes in till staden, oaktat det egentligen bort ankomma på allmogen att erlägga denna avgift vid ankomsten till marknaderna. I en häröver avfodrad förklaring meddelade generaltullarrende societeten, att order redan avsänts till tullkammaren i Uleåborg att avsända tullbetjäning till nämnda marknader. Som förklaring till att tullbevakningen upphävts meddelades det, att det skett „till bespa-

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens och prästerskapets i norra Österbotten besvär dat. d. 15 april 1752; Allmogens besvär, Österbotten.

ring i staten". [1]) Detta ärende avgjordes således i en för Uleåborgs borgerskap önskvärd riktning. Däremot gavs avslag på dess i samma besvär gjorda anhållan om restitution av de tullavgifter, som redan erlagts, emedan det enligt 1666 års tullordinantie m. fl. förordningar var stadgat. att „en borgare bör i den första stad, der han med otullade wahror i andra handen ankommer bonde- eller lantmannatullen betala". [2])

Ryktet om det stora överflöd på varor, som rådde vid Kemi och Ijo marknader, lockade köpmän från allt flere olika städer att söka vinna del av desamma. Så petitionerade Vasa borgerskap vid 1756 års riksdag om rättighet att handla under sommarmarknaderna i nämnda socknar, varvid som stöd anfördes, att staden ej hade „någon considerable marknadsplats och denne är likwäl af större betydlighet och öfwerflöd af wahror, än någonsin Uhleå stad kan behöfwa till sin rörelse". [3]) Emot denna ansökning inlämnade Uleåborgs dåvarande riksdagsfullmäktig, Johan Brandberg, en protestskrivelse, däri han hänvisade till alla de resolutioner och privilegier, genom vilka Uleåborg enskilt tillförsäkrats Kemi och Ijo marknader utan andra städers intrång med undantag av Torneå. Särskilt åberopade han sig på den ovannämnda resolutionen på allmogens besvär vid 1731 års riksdag, vilken innehöll avslag på allmogens anhållan om rätt för Brahestads borgare att bevista nämnda marknader. Därefter genmälde Brandberg emot påståendet att Vasa icke skulle hava så givande marknader som Uleåborg, att „när

[1]) Kammar- och kommerskollegiernas betänk. om tullbevakningen vid Kemi och Ijo marknader dat. d. 3 febr. 1752; Uleåborgs besvär, samt resol. på U:borgs besvär och på betänk. dat. d. 28 febr. 1752; Konc. resol. på städ. besvär.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. riksdagsfullm:s för U:borg, Hollenders, anhållan om återbetalande av tullavgifter dat. d. 25 sept. 1752; U:borgs besvär, samt resol. på samma betänk. dat. d. 23 okt. 1752; Konc. resol. på städ. besvär.

[3]) Vasa stads besvär odat., remitt. till komm.-koll. d. 14 maj 1756.

landtmannen oblinerar nöjacktig betalning för sina wahror, skall marknaden blifwa considerable, om then anställes i ödemarcken, och fast häldre med Wasa stad i the folkrikare och bäst bebodde sochnarne. Hafwandes fullmächtigen så mycken mindre fog att klaga, som man wet, att Wasa stads borgerskap sällan betalt landtmannawahrorne så högt, som Uhleå. Doch hwad frijmarknader i gemen beträffar, så tror jag, at the numera äro mindre nödige och nyttige, sedan städerne hunnit til den styrka, at the hwar för sig mächta inlösa och nöjachtigit betala alla til salo inkommande wahror och therjemte kunna förse landet med oumgängelige tarfwor til nödtorft, så at ingen klagan förspörjes, men i början, tå städerne ännu woro i sin matta rörelse, hafwa sådana warit oumgängelige. Är altså thetta påstående ej annorlunda at anse än blott et borgare krig om större förmåhner och friheter framför hwarannan". Därefter sökte herr Brandberg närmare angiva den verkliga storleken av handeln vid Kemi marknader samt jemförde de två städerna med varandra. „Thet går så gemenligen til", började han, „at lystna ögon anse grannens gris stor och twiflar intet therpå, at ju lika driffieder anmant Wasa stads borgare til denna ansökning, isynnerhet tå fullmächtigen förklarar, at besagde marknader skola så lysa i theras ögon, at the hålla them för så betydeliga och så öfwerflödande af wahror, at Uhleå stad icke skall alt behöfwa til sin handels drift och rörelse. Desse grunder, ehuru orichtiga och swaga the doch äro, will fullmäcktigen anse såsom gällande, men thet wore ju blott att taga en förmåhn af them, som efter all billighet then niuta, och dehla åth en annan, utan at publicum theraf kan förwänta någon förmåhn. Wähl är thet sanning, at Uhleå stad idkar en wacker handel, och nästan den största i Österbotn, men så är och staden den ansenligaste och folkrikaste, så at i det stället, som Wasa stad innehåller et litet antahl handlande, nära sig Uhleå et dubbelt antahl, hwilka i proportion kunde påstå, at dem äfwen dubbla förmåhner borde tildehlas". Till sist anhöll fullmäktigen om, att innan ärendet avgjordes, det måtte kommuniceras med Torneå magi-

strat, då även denne stads rättigheter berördes genom ansökningen.[1])

Kommerskollegium anslöt sig utan tvekan till de åsikter, som framförts i denna skrivelse, samt hemställde därför om, att Vasa borgerskaps begäran måtte avslås. Det stödde sig härvid på, att Uleåborgs borgerskap kunde åberopa sig på Karl IX:s privilegier och den ofta nämnda resolutionen på allmogens besvär av år 1731, under det att „Vasa stad icke kunnat wisa någon resolution, i följe hwaraf densamma till desse marknadsplatsers nyttjande wore berättigad". Även regeringen gav uleåborgarne rätt.[2]) Genom en några månader senare från regeringen till landshövdingen sänd skrivelse blev därjämte „all tillförsel och försäljning af bränwin wid Kemi och Ijo socknars laxfisken, hamnar och marknadsplatser samt ikringliggande orter, ej mindre än alt annat utmånglande af bränwin — både Uhleåborgs stads borgerskap samt alle andre utan åtskilnad wid 100 d:r smts wite förbudet".[3])

Vid 1760 års riksdag blevo Ijo marknader föremål för överläggningar oberoende av Kemi. Orsaken härtill var, att allmogen i Kemi och Ijo socknar i sina inlämnade besvär beklagat sig över, att „ibland de mångfaldige swårigheter och hinder, som allmogen uti Ijo och Kemi socknar uti deres näring och hemmans bruk med mera af de handlande i Uhleå stad tilfogas, är isynnerhet den, at desse handlande merendels hela sommaren igenom wistas uti den så kallade Ijo hamn eller på marknadsplatsen, der de hafwa sine hus icke längre ifrån moderkyrkan än högst 70 steg, dels och färdas af och an, och derunder tilskynda allmogen, isynnerhet de närmast belägne, hwariehanda olägenheter och beswär, och af allmogen fordra, hwad til deras uppehälle

[1]) Johan Brandbergs, riksdagsfullm. för Uleåborg, bemötande av Vasa besvär, adresserat till komm.-koll:um; Vasa besvär.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. Vasa besvär dat. d. 26 juni 1756; Vasa besvär, samt resol. på samma besvär dat. d. 21 sept. 1756; Konc. resol. på städ. besvär.

[3]) Denna skriv. citer. i nedananf. resol. på Torneå besvär av år 1767; se sid. 293 anm. 2.

tarfwas af miölk, fisk med mera dylikt, tillika med wed och annan uppasning emot en ganska ringa wedergällning. Eller ock låta (de) wisse personer fara omkring på allmogens fiskeställen at upköpa fisk, hwarigenom händer, at waran för et ringa wärde gå landzmannen småningom utur händerna, i det stället, at han igenom sådane warors afsalu på en gång hade långt större förmån och nytta". Därtill hade handlandena beslutit att icke erlägga betalning för de uppköpta varorna, förrän de återkommit från Stockholm, då de efter sitt eget godtycke avdrogo en större eller mindre del „af den wid köpets slutande om hwarie persedel betingade betalningen, under förewändning, det warorne warit dels mindre nytige dels härsknade och surnade eller eliest förskämde". Däremot höjde de priset i enlighet med en ingången överenskommelse „oskäligtwis" på sina egna handelsvaror, „hälst när de finna, at landtmannen är twungen at af dem taga, hwad de til sine behof oundgängeligen tarfwa". På grund av alla dessa missförhållanden anhölls om, att borgerskapet måtte förbjudas att infinna sig i socknarna under andra tider än under rätta marknadsdagar samt „att en öppen frimarknad wid Ijo sochns moderkyrka, må få hållas på wanlig tid, den 21 augusti efter nya stijlen, på det icke allenast landtmannen måtte få med mera ordentlighet afsätta sine waror, utan jämwäl friare och obehindrat inköp af köpmanna warur til sitt behof; såwäl som de andre städernes handlande äfwen gifwas tilfälle, at få bewista berörde marknad, emedan desamma äga långt mindre och swagare handelsläner, än Uhleå stad, til hwilken handelswaror sammanstöta ifrån 10 socknar, utom en stor del af Safwolax".[1])

Detta besvär kunde icke undgå att väcka den största ovilja i Uleåborg. Borgerskapet därstädes skyndade sig ock att avgiva ett digert bemötande, däri alla de orättvisa beskyllningarna tillbakavisades. Ja däri påstods till och med att handeln i Kemi och Ijo hamnar, såsom den bedrevs, var

[1]) Allmogens besvär, Österbottens norra fögderi, vid riksdagen 1760 § 22, undert. Pehr Hindrichsson Käyrä, riksdagsfullmäktig.

absolut nödvändig just för allmogen och det var den, som hade alla fördelar därav och icke borgarena själva. Lika oberättigat var påståendet, att laxen skulle betalas för lågt Tvärtom hade alltid Ijo bönderna „utstakat dess wärde, så att deras beslutne marckgång alltid var dens lag, som welat förnöija sin lystnad på denna färska fisken, som i förflutne åhren blifwit betalt med 4 1/2 à 5 dahl:r k:mt lisspundet". Om 17 lisspund färsk lax räknades på tunnan utgjorde det pris borgaren betalade 85 d:r kopparmynt eller inberäknat värdet för salt och „fastagiet" jämte tullavgifterna 93 d:r silvermynt, alltså vida mera än då för varan „färdigt saltad inpackat och förtullat blifwit betalt à 84 till 90 d:r koppar-m:t tunnan". Vidare anfördes, att den förtjänst borgerskapet hade av denna handel utgjorde circa 12 %, vilket ej var mycket i betraktande av den långa och tidsödande transporten Stockholm och den stora risk, som var förenad därmed.

Icke heller fanns det enligt borgerskapets uppfattning, någon grund för påståendet, att borgerskapet beslutit betala varan först efter sin återkomst från rikshuvudstaden. Om det dock stundom inträffat, att bönderna fått vänta på betalning så berodde det därpå, att de senare nödgats leverera sin vara såsom avbetalning på gäld, vilken kunnat uppgå till flere hundrade dahler kopp. m:t, vilket varit fallet med riksdagsman Käyrä själv några år därförut. Dessutom hade det inträffat, att bönderna gjort sig skyldiga till bedrägeri, — „som till exempel med wanmåttiga kärill, falskt och löst inpackat lax med grå laxen blandat, med odugeliga och läkande kärill, hwarigenom laxen härsknar, surnar och förderfwas", — i vilket fall det var rättvist, att bönderna ålades att återbetala skadan. Borgarena kunde icke vidkännas något ansvar härför, emedan de aldrig hade tid att undersöka kärlen, då deras avresa därigenom kunnat bliva fördröjd med 2 à 3 veckor och således framskjutits till en årstid, när sjöresor varit så gott som omöjliga. Likaledes var Käyräs beskyllning, att borgerskapet beräknat sig oskälig vinst vid försäljningen av sina egna varor obefogad. Saltet kostade nämligen i Stockholm 33 d:r kopp. m:t och såldes i Ijo till 36 d:r kopp. m:t

vilken prisskilnad knappast motsvarade „lackage, transporten och annan kostnad". Detsamma var fallet med hampan, vilken i Stockholm betingade sig ett pris av 13 d:r lispundet emot 14 à 15 d:r i Ijo. Vidare anfördes, att borgerskapet för sin egen del gärna varit med om en inskränkning av tiden för Ijo och Kemi marknader. Men det var nödvändigt, att handeln pågick hela sommaren „till öfwerbyggarens af så wähl Kemi som Ijo socknar jämte Pudasjärfvi och Kusamo sochne inbyggares tjenst, hwilcka effter hand med mindre båtar på 15, 20 och flere mihls wäg utföre strida och steniga forssar nedföra sina wahror, bestående uti tårr fisk och tjära, dem de icke kunna under bar himmel uplägga, ej heller giörligen hinna på engång till marcknaden framskaffa, såsom the och icke kunna undgå at effter hand upkiöpa sina tarfwor till så aflägsna orter, hwarföre och borgerskapets ständiga vistande uti Ijo och Kemi hamnar öfwer sommaren är så mycket mera omistelig, som thesse emot lappmarcken anstötande sochnars upkomst therpå märckeliga beror". I slutet av skrivelsen sades, att allmänna frimarknader förut varit nödvändiga, då bönderna hade svårt att erhålla, vad de behövde. Men sedan städer uppstått nära intill varandra hade de blivit överflödiga och kunde alldeles avskaffas. Endast därigenom „kunde den excessiva och frätande dyrheten någorlunda hämmas, öfverflödet till någon dehl afskaffas, många millioner dagswärcken besparas till nyttigare ämnen, at häfda åker och äng, syndiga upptåg förekommas och isynnerhet många tillfällen betagas till utöfningen af landtförderfwande laster och odygder". Därför skulle ock Ijo marknads förklarande för en allmän frimarknad blott leda till böndernas egen skada, utan att det egentligen gagnade någon, varförutom det vore stridande mot stadens privilegier. [1])

Landshövdingen begagnade sig av detta tillfälle att försöka giva en opartisk bild av förhållandena i Ijo hamn. Han

[1]) Borgerskapets i Uleåborg bemötande av riksdagsman Käyräs besvär, undert. av 7 borgare, odat.

förklarade därvid först, att allmogens klagomål ej voro utan grund, „emedan en stor del af så wäl skatte- som cronobönder woro uti skuld hos borgaren så fördjupade, att de derutur näppeligen utan sin undergång sig rädda kunna“. Därav var det överklagade missförhållandet, att bonden ej fick betalning för sina varor, förrän de blivit försålda i Stockholm, en omedelbar följd. Skuldbördan ökades dessutom snabbt därigenom, „att borgaren icke förglömde, att i det nogaste beräkna bonden ränta, för hwad till honom utborgadt blifwit“. Dock kunde böndernas läge icke förbättras, om ock den begärda frimarknaden skulle beviljas, „så länge handelsgemenskapen dem imellan stode på den nuwarande fot, hälst de flästa af allmogen, som häffta hos borgaren i skuld, af fruktan att i förtid warda med utsökning beswärade icke dristade genast påstå för sine waror penningar eller godtgörande på skulden, innan resorne till Stockholm blifwit gjorde“.

Vid behandlingen av detta ärende kom kommerskollegium till den slutsats, att Uleåborgs borgerskap visserligen missbrukat „den genom stadsens privilegier erhållne och genom kongl. resolutionen af den 12 december 1734 befästade friheten, att ensamt handla med denne allmoge, deremot intet hufvudsakeligare medel wore, än att låta en sådan handelsgemenskap blifwa delad med någon annan stad“. Men å andra sidan befarade kollegiet, „att en sådan förändring lätteligen kunde gifwa anledning till öfwerbåd och täflan städerne imellan, eller och warornas stegrande utaf allmogen sielf, till förekommande hwaraf staden förberörde privilegium erhållit“. På grund av dessa omständigheter ansåg sig kollegiet icke kunna tillstyrka bifall till allmogens anhållan, i all synnerhet då stället, varest den föreslagna frimarknaden skulle hållas, var „Uhleå stad alt för nära belägit“. Dessutom såg man helst, fortsattes det, „huru sådane landtmarknader mer kunde indragas än ökas och handelsrörelserna in till städerne dragas“. Emellertid kunde kollegiet icke förneka, att ej Uleåborgs handlande sökt „sin fördel uti deras medundersåtares underwigt och wanmagt, (vilket) likwäl icke annorlunda än som ganska obilligt kan anses“. Därför beslöt kollegiet hemställa om, att K. M:t genom en resolution „på allmogens beswärspunct, täcktes förklara des mishag för ett sådant Uhleå handlandes förhållande mot allmogen, såsom stridande emot handelens tillständiga fria låpp“ samt att K. M:t skulle, i händelse dylika klagomål framdeles upprepades „efter omständigheterne till undanrödjande deraf widtaga närmare författning“. I överensstämmelse härmed erhöllo uleåborgarna av regeringen en sträng tillsägelse att icke missbruka de rättigheter, dem tillförsäkrats genom tidigare utfärdade resolutioner, varjämte allmogen anmodades att väcka laga åtal mot borgerskapet, i händelse det framdeles gjorde sig skyldigt till „något twång“ emot allmogen.[1])

Denna i skarp ton avfattade varning kunde likväl icke hindra Uleåborgs borgerskap att fortfara med sin olaga handel vid marknadsplatserna. Likaså fortsatte det, trots det stränga straff det därigenom kunde ådraga sig, att utmångla brännvin. Detta bevisade mer än något annat, att uleåborgarne trots sitt vackra tal om omsorg för allmogens bästa ej tänkte på någonting annat än att rikta sig på allmogens bekostnad. Detta blev dem möjligt, emedan de tydligen småningom lyckats göra bönderna så skuldbelastade, att desse voro tvungna att åt dem avyttra alla sina produkter. Därigenom hade ock Torneå borgerskap alldeles utestängts från all handelsgemenskap med allmogen. Det tjänade till intet att anropa tullbetjäningen om hjälp, emedan den var utsänd av tullkammaren i Uleåborg och därför självfallet gjorde gemensam sak med borgerskapet därstädes. För torneåboarna återstod således ingenting annat än att ånyo vända sig till regeringen för att genom en formlig anklagelseskrift mot Uleåborgs borgare väcka regeringen till insikt om förhållandena vid Kemi handelsplats. Denna inlaga, som författats av Torneås riksdagsrepresentant, borgmästar Ramén, slutade med en bön om, att „K. M:t i nåder måtte täckas

[1]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens besvär dat. d. 21 juli 1761; Allmogens besvär, Österbotten, samt resol. på samma besvär dat. d. 21 maj 1762; Konc. resol. på allmogens besvär.

stadga ansenligt wite och warornes confiscation för den eller dem, som utom rätta marknadstiden hålla något uplag och handelswaror i Kemi socken samt dermed idka olaga handel eller ock, under hwad sken det wara må, utom samma tid wistas wid marknadsstället. Så ock, att den kronobetient, som hädanefter beträdes hafwa genom flathet eller convivence underlåtit den honom åliggande tillsyn måtte derföre med tienstens förlust komma att anses". Till sist anhölls om att i enlighet med ovannämnda resolution på allmogens besvär av år 1752 en viss plats måtte utses, där alla båtar skulle förpliktas att lägga till. [1])

Nu var måttet äntligen rågat. Uleåborgs borgare hade gjort sig skyldiga till överträdelse av gällande lagar och förordningar och hade därför förverkat sina privilegier. På grund härav upphävdes 1736 års resolution, vilken borgarena missbrukat ända därhän, att de ansågo sig berättigade att vistas hela sommaren invid marknadsplatsen, oaktat det var stadgat, att de blott skulle „till allmogens i Kemi och Ijo socknar desto bättre betiening med deras behof af salt och hampa få, innan marknaden i Kemi infaller, till marknadsplatsen anskaffa och i egna hus uplägga förenämde stads waror". Tyvärr gick man likväl nu till en annan ytterlighet. Borgerskapet förbjöds nämligen att infinna sig till marknadsplatsen tidigare än den 10 augusti samt att stanna därstädes längre än till och med den 18 i samma månad, „till hwilcka dagar marknaden i Kemi hamn" framdeles skulle inskränkas. Under sagda tid ägde således borgerskapet „frihet att därstädes drifwa handel med lofgifna waror, såsom salt, hampa och tobak samt giöra uphandling af lax". Däremot skulle självfallet all utmångling av brännvin vara absolut förbjuden. För att det skulle bliva möjligt att effektivt kontrollera, att ingen överträdelse av detta stadgande framdeles komme att äga rum, ålades magistraten att utfärda pass åt alla, som önskade begiva sig till

[1]) Torneå besvär saknas, citer. i nedananf. resol. på Torneå besvär av år 1767; se sid. 293 anm. 2.

Kemi marknader. I dessa pass skulle angivas, huruvida „den förpassade äger rättighet till handelsrörelse eller icke", d. v. s. om han hörde till stadens handlande. Passet skulle sedermera vid ankomsten till marknadsplatsen uppvisas „för cronobetienten eller hamnfogden, hwars åliggande skall wara att hålla desse förpassningar i behörig ordning". Befanns det, att någon borgare utan dylikt pass infunnit sig till marknadsplatsen, skulle han enligt allmänna stadgandena om „oförpassade personer" på egen bekostnad, under bevakning återsändas till hemorten för att därstädes „af stadsfiscalen lagligen tilltalas". Med dylika personers varor skulle förfaras enligt gällande lag. [1]) På samma gång stadgades det, att stadens handlande skulle uttaga från stadens tullkammare en förteckning, upptagande alla de varor de tänkte medföra till marknadsplatsen. Denna förteckning skulle sedermera uppvisas för hamnfogden i Kemi, vilken skulle granska alla medförda varor. Om han därvid påträffade några „i passet" icke upptecknade varor, skulle dessa tagas i beslag och den brottslige „stadna i laga answar". För övrigt finge inga andra varor föras till Kemi, än sådana lantmannen verkligen kunde anses behöva. Därjämte anmodades Torneå borgerskap att vända sig till landshövdingen eller att väcka åtal vid domstol, i händelse kronobetjäningen gjorde sig skyldig till de i besväret omnämnda förseelserna. Slutligen utlovades, att landshövdingen skulle genom en särskild skrivelse uppmanas att vaka över, att alla båtar skulle vid ankomsten till Kemi lägga till vid ett noggrannt angivet hamnställe. Denna förordning utsträcktes att gälla till alla delar även för Ijo hamn och marknadsplats, varest handeln inskränktes till tiden mellan den 20 och 25 augusti, „hwilcken tid för berörde marknad skall wara nog tillräckelig". [2])

[1]) Borgare, som utan pass bevistade marknader, straffades med varans förlust och 20 dalers böter; se 1734 års lag Handelsbalk 7 kap. § 3. Jfr även resol. på städ. allmänna besvär dat. 7 juli 1752 § 39; Modée, anf. arb. V sid. 3280—81.

[2]) Resol. på Torneå besvär, inlämnat genom borgmästar Ramén, dat. d. 4 mars 1767; avskr. bl. Allmogens besvär, Österbotten.

Denna radikala förändring av den ditintills rådande obegränsade handelsfriheten kunde naturligtvis icke undgå att väcka den största ovilja på många håll. Särskilt de bönder kände sig förbittrade över det utfärdade påbudet, vilka hade att resa en lång väg till marknadsplatserna utför „beswärliga och branta forsar". Desse funno sig även nödsakade att klaga häröver i sitt till följande riksdag inlämnade besvär. Däri framhölls det först, att bönderna under sommarens lopp plägat göra flere resor „på de tjenligaste tider", varvid de småningom nedförde sina hemmans produkter. Men sedan marknadstiden inskränkts voro de tvungna att nedforsla sina varor „midt uti brådaste andetiden", då de icke hade „någre wanlige nederlagsrum" på marknadsplatserna. Dessutom fruktade bönderna för, att deras varor skulle bliva konfiskerade, om de skulle hämta dem på olovlig tid till hamnplatserna. De begärde på dessa grunder, att bägge marknaderna skulle bliva „prolongerade hälst til 14 dagar", varvid de särskilt påpekade, att de ej sågo sig i stånd att betala sina kronoutskylder, då de ej kunde avsätta sina produkter. Till sist anmärkte de, att torneåboarna aldrig plägat besöka Ijo marknad och således icke haft „minsta fog" att påyrka en inskränkning av tiden för denna marknad. Icke heller kunde, menade bönderna, den angivna utmånglingen av brännvin i Ijo hamn utgöra orsak till den vidtagna åtgärden, ty en „hel allmoge" borde icke därför „wara lidande i sin näringsfång och rättighet, hälst rikslagar och kongl. förordningar äro tilräkelige at hämma öfwerwåld och missbruk, samt näpsa och straffa den, som deremot bryter". [1])

Kommerskollegium lät i anledning av denna supplik höra både Torneå och Uleåborgs riksdagsfullmäktige, vilka båda inlämnade var sin skrivelse. Av dessa förklarade den förra, borgmästar Ramén, att Torneå borgare icke hade

[1]) Utdrag ur allmogens i Uleåborgs norra fögderi besvär vid riksdagen 1769 § 22 samt dess riksdagsfullmäktiges Jacob Joh. Kaikos och Abraham Lieronens „underdån-ödmiukaste memorial" till kommerskollegium dat. Sthlm d. 2 sept. 1769; Allmogens besvär, Österbotten.

något att skaffa med Ijo marknad, vilken var Uleåborgs enskilda, utan hade densamma endast av en händelse blivit nämnd i samband med Kemi marknad. Beträffande den senare ansåg han, att den lämpligast kunde utsättas till samma tidpunkt, som kronostämman och kronouppbörden om hösten försiggingo, „om hwilken termin kronobefallningsmannen uti orten (samt) begge städernes, Torneå och Uleåborgs, magistrater kunde notificera". Till sist sade herr Ramén, att då allmogen ej brukade uppehålla sig längre tid i Kemi än uppbörden, som räckte åtta dagar, varade, det vore alldeles onödigt, om marknaden finge pågå en längre tid. [1])

En helt annan ståndpunkt intog Uleåborgs representant, borgmästar Peldan. Denne icke blott understödde allmogens anhållan på det varmaste, utan visade ännu därtill, att den gjorda inskränkningen av marknadstiden medfört ofantliga skador för befolkningen i vidsträckta delar av riket. Detta gällde särskilt bönderna i Pudasjärvi och Kuusamo socknar, vilka plägat „i början på sommaren", då vattnet stod högst „uti den derifrån nedflytande elfwen, nedföra sina wahror", men numera nödgades hålla dem hemma hos sig eller ock begiva sig ända fram till Uleåborg. Lika stora svårigheter förorsakades dem, som varit beroende av Kemi marknad, vid vilken de, som bodde i Lappmarken plägat handla. Därefter fortsatte herr Peldan: „Skulle Uhleoborgs handlande eij få wistas der öfwer sommaren eller hålla uplag, så seer iag eij huru öfwerbyggarena kunde få sin bergning, hwad hampa och salt, men isynnerhet spanmåhl angår, emedan de ganska sällan för den der å orten wintertiden fallande myckna snön kunna besöka städerna och sig med åhrsbehofwer förse". „Igenom K. M:ts allernåd. omtancka för sina undersåtare är Uleoborgs stad upmuntrad att försee lapska allmogen med spanmåhl, på det eij deras wahror för brödfödan måtte afgå til Norige, utan komma riket

[1]) Borgmästar Ramens „påminnelser" till allmogens besvär adresserat till komm.-koll:um, där de föredrogos d. 10 jan. 1770; Allmogens besvär, Österbotten.

til godo. Huru skall nu detta låta sig giöra, om eij Uhleoborgs handlande finge uti sine egna huus under tullbewakning hålla slik wara i beredskap och äfwen, då sommartiden tilfälle gifwes upforsla den til Rovaniemi capell, såsom ännu mera öfwerbyggarena til hands". Slutligen föreslog herr Peldan, i anledning av den mot Uleåborgs borgerskap „ständigt af en dehl i detta måhl" riktade beskyllningen att idka „crögeri och wåte wahrors utmångling", att en hamnfogde, vilken kunde påräkna „prompt handräckning" av domare, kronofogde och länsman, skulle tillförordnas att övervaka ordningen i Kemi. „Då jag förmodar", slutade herr Peldan, „att dels Torneo stads och sochns, dels Kiemi innewånare skola icke wara de sidsta om icke de första och flesta, som blefwe såsom öfwerträdare af förordnandet i den delen utmärckte".[1])

Vid övervägandet av detta ärende fann kommerskollegium, att bönderna grundat sin ansökning om Kemi och Ijo „marknadsterminers prolongerande uppå så goda skähl, at om de därutinnan ej i nåder wilfaras skulle, samma marknader för dem tyckas blifwa mindre nyttige". Då dessutom av de hörda riksdagsrepresentanterna för Torneå och Uleåborg, Ramén icke haft någonting att invända emot Ijo marknads förlängande ifrån 4 till 14 dagar och „ej heller positivt bestridt Kemis marcknads termins förlängande til äfwen 14 dagar, utan endast föreslagit samma marcknads flyttande til den tid om hösten, då cronostämma därstädes hålles", samt borgmästar Peldan påyrkat en återgång till 1736 års resolution med öppen handel under juni till augusti månader, beslöt kommerskollegium tillstyrka bägge marknadernas förlängande till 14 dagar. Resolution utfärdades i överensstämmelse härmed den 9 december 1771.[2]) Därmed

[1]) Borgm. Jon. Peldans skriv. till komm.-koll:um i anl. av allmogens besvär; Allmogens besvär, Österbotten.

[2]) Komm.-koll:ii betänk. ang. allmogens anf. besvär dat. d. 21 nov. 1770; Allmogens besvär, Österbotten, samt resol. på samma besvär dat. d. 9 dec. 1771; Register över resol. på allmogens besvär.

var den långvariga kampen om Ijo och Kemi handelsplatser äntligen för alltid avslutad.

Marknader i Kajana härad.

Så snart förhållandena efter ryska invasionen hunnit helst någorlunda stadga sig, blev kommerskollegium överlupet med petitioner angående Kajana marknader. Redan vid riksdagen 1719 inkommo sådana både från Brahestad och Uleåborg. Det förra besväret innehöll endast en begäran för stadens borgerskap att besöka särskilda av de nordösterbottniska marknaderna bland dem även Kajana. Det senare var mera vittsyftande. Däri påyrkades „at Cajana stad" endast skulle bliva en marknadsplats under Uleåborg, „effter staden med kyrkan är aldeles afbränd och fästningen demolerad". Dessutom anhölls om, att borgerskapet måtte bliva „conserverade wid sine frijmarknader i Cajana lähn".[1])

I uleåborgarnes besvär vid riksdagen 1723 ingick åter en klagan över att såväl vinter- som sommartingen icke försiggingo under marknadsdagarna, utan först efter marknadernas avslutning. Då allmogen hade en mycket lång väg att färdas, drog den sig för att tvenne gånger besöka Kajana, varigenem marknaderna blevo litet besökta. Därtill kom, att allmogen önskade spara sina produkter till den vid tingen försiggående restuppbörden. Vida viktigare var likväl den i samma besvär gjorda anhållan „att Uhleå borgerskap nu som förr finge utan någons hinder uppbyggia sine marknadzbodar i Cajana igen, hwilke särdeles för Kyndelsmesso marknaden, då handelsryssarne sig mäst infinna, äro högstnödige", samt att en tullbetjänt skulle sändas från Uleåborg för att uppbära tullavgifterna. Såsom motiv härtill anfördes, att sedan de förra marknadsbodarna år 1712 uppbränts av ryssarna, „hafwa ryssarne tagit sig andra

[1]) Brahestads besvär odat., inl. d. 26 mars 1719, och Uleåborgs besvär odat., inl. d. 23 mars 1719, samt resol. på det senare dat. d. 9 sept. 1719; Konc. resol. på städ. besv.

förr förbudne wägar med sin handell att reesa, hwarigenom, uthom det E. K. M:ts tull förminskas, gifwes ryssarne tillfälle till uppenbart landzkiöp, som både af präster, ländzmän och andre betiente mehra befordres än hindres". Landet uppfylldes genom „detta landzkiöp med otullade ryska wahrur", medan „kåstelige skinwahrur, kan ock hända pärlor med" fördes ifrån landet. Besväret hänsköts till kommerskollegium, vilket ålades att „correspondera" därom med landshövdingen. Några följder hade detta besvär icke.[1])

Den betydelse Kajana marknader kunnat hava för det ekonomiska livet i hela norra delen av riket, förringades i icke ringa mån genom regeringens handelspolitik. Först och främst utfärdades ett påbud om uppbärandet av stora sjötullen för de varor, som hämtades från Ryssland, ehuru kronan intill stora ofreden nöjt sig med endast lilla tullen. Detta gav anledning till landsköp, emedan de ryska handelsmännen hellre utsatte sig för, att deras varor bleve beslagtagna, än de erlade de höga tullavgifterna.[2]) Ett ännu svårare hinder för handelns utveckling var regeringens förbud emot införandet av vissa varor, vilka kunde tillverkas i riket. Då många av dessa varor, t. ex. „lijn, hampa, spunnet lijngarn och victualie wahror, såsom torr fisk och talg", voro absolut nödvändiga för innevånarena i Kajana härad, anhöllo Kajana borgare att nämnda förbud beträffande dem måtte upphävas. Efter det kommerskollegium tillstyrkt denna anhållan lämnade regeringen sitt bifall därtill.[3])

Beträffande marknaderna må till sist anföras, att de ägde rum som förut i början av februari och i slutet av juni. I början av frihetstiden tillkom en tredje marknad, vilken först var utsatt till Larsdagen, men senare tyckes hava bli-

[1]) Uleåborgs besvär odat., inl. d. 2 mars 1723. och resol. på samma besvär odat.; Konc. resol. på städ. besv.

[2]) Kajana besvär odat., inl. d. 16 mars 1731.

[3]) Kajana besvär dat. 1734 samt komm.-koll:ii betänk. ang. samma besvär dat. d. 5 nov. 1734; Kajana besvär. Resol. utfärdad d. 5 mars 1736 enligt marg.-ant.

vit flyttad till den 24 augusti. Av dessa marknader var vintermarknaden den största, till vilken borgare från alla österbottniska ävensom de norrländska städerna infunno sig. Sommarmarknaderna besöktes företrädesvis endast av Uleåborgs borgare.[1])

Vid 1723 års riksdag anhöll allmogen i Kajana län om, att bliva benådad med tvenne frimarknader årligen, i Paldamo kyrkoby den 10 augusti och i Sotkamo kyrkoby den 2 februari, vid vilka tillfällen även kronoutlagorna kunde uppbäras. Som orsak till denna ansökan angav allmogen, att den hade mycket svårt att avyttra sina produkter, då den varken ägde fartyg eller hästar.[2]) Denna begäran avslogs av den vid riksdagen tillsatta kommersdeputationen med den motivering, att endast städernas borgare borde hava rättighet att besöka landsmarknaderna samt vann ej heller regeringens samtycke.[3])

[1]) Enligt almanackorna och landsh. L. J. Göös skriv. till komm.-koll:um dat. Vasa d. 8 dec. 1773; se även Thunelds geogr. IV sid. 127—128.

[2]) Allmogens besvär, Österbotten, Kajana län, vid 1723 års riksdag.

[3]) „Extract af riksens ständers commercie deputationens protocoll hållit d. 6 aug. 1723"; Allmogens besvär, Österbotten, samt resol. på allmogens besvär dat. 1723; Registr. över resol. på allmogens besv.

Register.

Abborfors i Pyttis, marknad 24 aug. sid. 3, 58—64, 209—213 (215).
Alavo kyrkoby föreslagen marknadsplats sid. 100.
Anianpelto i Asikkala kapell (Hollola socken), föreslagen marknadsplats sid. 70;
marknader 13 och 14 jan. samt 14 sept. sid. (173, 181, 214, 222) 225—226, 230—231 (233, 234) föreslagen köping sid. 226—231; kronomagasin sid. 230.
Antskog bruk sid. 199.
Asikkala se Anianpelto.

Birkkala marknad se Harju och Piispala.
Bjernå marknader, på Broända gods mark, 10 aug. och 24 aug. samt 29 sept. sid. 36—37, 43—44 142.
Björneborg marknader 22 febr., 24 aug. och 12 sept. sid. 53, 179.
Bobäck i Kyrkslätt, marknad 29 sept. sid. 3, 64, 201, (203).
Borgå frimarknad 6 jan. och 14 sept. sid. 3, 29—33, 130; marknad 26 jan. och 24 aug. sid. 212—214; tjärmarknad 1 juli sid. 3, 65.

Ekenäs marknader 24 febr., Midfastosönd., 25 mars, 24 aug. sid. 37, (54) 56, 180—182, 184; föreslagen marknad sid. 181—182.
Eura föreslagen marknad sid. 49; se även Vanis.

Finby i Närpes, marknad sid. 256—258.
Forsby bruk marknad 29 sept. sid. 60—61, (133) 215—216.
Friedrichsholm föreslagen lastageplats i Kalajoki sid. 263.

Gamlakarleby frimarknad 24 aug. sid. 24, 26—28 (135).

Halikko kyrkoby föreslagen marknad sid. 44; se även Salo.
Harju kapell under Birkkala, marknader 2 febr. och 24 aug. (alternativa med Piispala) sid. 45, 48 anm. 1, (164) 171, (173).
Hattula opriviligierad marknad lördagen före pingst sid. 66—67.
Heino i Karkku, föreslagen marknadsplats sid. 49 anm. 3.
Helsingfors frimarknader 6 jan. och 25 jan. samt 14 sept. och 29 sept. sid. 3, 34—35, 132—134 (181, 214).
Herrholmen, marknadsplats i Vörå, sid. 90 anm. 2.
Hietamäki, kapell under Virmo, marknad 26 juli sid. 41 anm. 1, 142.
Hollola kyrkoby föreslagen marknad sid. 65, 67—69; se även Lahtis och Anianpelto.

Hvittis föreslagna marknader sid. 49, 169; marknad 28 aug. och 7 sept. sid. 169 (176, 222); se även Lauttakylä och Korkiakoski.
Högfors i Pyttis, marknad 10 aug. sid. 3, 83.

Ijo handels- och marknadsplats sid. 113—114, 121—122, 274—297.
Ilmola kyrkoby marknad 21 sept. sid. 259—261; se även Kurikka och Kauhajoki.
Ilomants kyrkoby marknad 6 jan. sid. 88—89, 248, 251.
Ingå kyrkoby marknader 25 juli och 21 sept. sid. 3, 56, 184—185.

Jaakimvaara marknad 29 sept. sid. 89 (248); se även Segelaks.
Jaala i Nyby (Iittis) socken föreslagen marknad 10 aug. sid. 67, 69.
Jokkis i Tammela marknad 4 aug. sid, 219 (223).
Jomala by marknad 14 febr. sid. 149—153.
Jorois kyrkoby föreslagen marknad sid. 86.
Jyväskylä, kapell under Laukas, föreslagen marknad sid. 233—236.
Jämsä föreslagen marknad sid. 232—234.
Järvenkylä i Tavastkyrö, föreslagen marknadsplats sid. 167—168.
Jääskis marknad 1 aug. sid. 2, 74.
Jönsböle föreslagen köping sid. 192—194, 196.

Kalajoki handels-, marknads- och lastageplats (Santaniemi) sid. 103—105, 263—269; marknader se sid. 104 anm. 2.
Kajana marknader 2 febr., 24 juni och 10 (24) aug. sid. 123—124, 297—299.
Karis kyrkoby marknad 24 juni sid. (54) 183.
Karislojo kyrkoby marknad 25 jan. sid. 54—56, 185.
Karismalm se Kyrkstad.
Karkku se Heino.
Kauhajoki föreslagen marknadsplats sid. 262.
Kemi handels- och marknadsplats sid. 113—121, 274—297.
Kides se Puhois.
Kimito marknad 25 juli sid. 36, 38 anm. 3, 142.
Kimo bruk sid. 140.
Koppö se Kristinestad.
Korkiakoski marknadsplats sid. 170; se även Hvittis.
Kostia bro i Pälkäne, föreslagen marknadsplats sid. 219—223.
Kristinestad frimarknader 2 febr. och 14 sept. sid. 26—27, 135.
Kronoborg marknad 8 sept. sid. 86—88, (248).
Kumlinge föreslagen marknadsplats sid. 150, 152.
Kumo marknad 20 (13) jan. sid. 170.
Kuopio föreslagen marknadsplats sid. 86.
Kurikka i Ilmola, marknad 24 aug. sid. 99, 258.
Kyrkslätt se Bobäck.
Kyrkstad föreslagen köping sid. 58, 187—199.

Lahtis marknad 1 aug. sid. 68—70, 225.
Lammais marknadsplats sid. 153—154.
Lappajärvi kyrkoby marknad 21 sept. sid. 262; föreslagen marknad sid. 101—102.

Lappo kyrkoby marknader 2 febr. och 29 sept. sid. 101, 253—256, 260—261.
Lappstrand marknadsplats, senare köping, sid. 2, 74—83, 237—240; (marknad 8 och 29 sept.).
Laukela i Urdiala, föreslagen marknadsplats sid. 220—225.
Lauttakylä i Hvittis, marknadsplats sid. 170.
Lemo marknad 29 juli sid. 36, 38 anm. 3, 142.
Letala kyrkoby marknader 2 juli och 29 sept. sid. 44 anm. 1, 142.
Libelits kyrkoby marknad 6 jan. sid. (86) 249—252.
Lillkyrö se Mullola.
Limingo kyrkoby marknad 15 febr. sid. 271—274; föreslagna marknader sid. 270, 272.
Lojo kyrkoby marknader 2 febr., dagen före Midfastosöndagen, 15 aug. (Vårfrudag) sid. 54—56, 131, 180—181, 185 (215).
Lohteå marknads- och lastageplats sid. 106, 269 (marknader 12 juni och 24 aug.).
Lokalaks marknad 2 sönd. i fastan eller Trefaldighetssönd. sid. 41 anm. 1, 42; föreslagen marknad sid. 145—146.
Lovisa marknader 26 jan. och 24 aug. sid. 213—214.
Luvia föreslagen marknadsplats sid. 153—154.
Långön i Närpes handelsplats, föreslagna marknader sid. 97—98, 100, 257—258.

Mahnala i Tavastkyrö, marknadsplats sid. 166—167.
Masku kyrkoby marknad 24 juni sid. 36, 38 anm. 3, 142.
Maxmoskatan föreslagen marknadsplats sid. 99—100.
Merimasku föreslagen marknad sid. 146—148.
Mohla marknad 14 sept. sid. 2, 74.
Muhos föreslagen marknad sid. 270.
Mullola i Lillkyro, föreslagen marknadsplats sid. 258—259.
Mustasaari (Mussar) hamn- och marknadsplats sid. 21.
Männäis i Nykyrko, marknads- och handelsplats sid. 39—41, 142, 144—145, (marknad 29 juli).
Mörskom föreslagen marknadsplats sid. 217—218.

Nagu kyrkoby marknad 29 juli sid. 36, 38 anm. 3, 142.
Narva marknadsplats i Vesilaks, sid. 174—175.
Nousis marknad 15 aug. sid. 36, 38 anm. 3, 142.
Nyby socken se Jaala.
Nykarleby frimarknad 29 juli sid. 12—14, 27—28, 135; föreslagna marknader sid. 140—141, 254—256.
Nykyrko se Männäis.
Nyslott marknader sid. 85—86; köping under Fredrikshamn (Nyslottmalm) sid. 237.
Nystad marknader 25 jan., 3 febr., 25 febr., 2:dra sönd. i fastan och 12 aug. sid. 50—51, 145, 179.
Nådendal marknader 24 febr., askonsdagen och 29 sept. sid. 41, 49—50, 177—179.
Närpes opriviligierade marknader 6 jan. och 24 juni sid. 100, 256—258, 260—261; se även Finby.

Oravais föreslagen köping sid. 253.
Orimattila föreslagen marknadsplats sid. 218.

Orivesi marknad 6 juli sid. (163), 172, (233); föreslagna marknader sid. 172—174.

Paavila marknadsplats och föreslagen köping se Tyrvis.
Paltamo kyrkoby marknad 24 juni sid. 122—123; föreslagen marknad sid. 299.
Pedersöre kyrkoby frimarknad 29 juli (10 aug.) sid. 11—12; enskilda marknader för Nykarleby sid. 102—103.
Pemar marknader 25 juli och 2 okt. sid. 36, 38 anm. 3, 142.
Perho föreslagen marknadsplats sid. 110.
Pernå kyrkoby marknad 29 sept., alternativ med Forsby, sid. 215—219.
Petsmo i Mustasaari, marknad i juni sid. 99—100.
Pielis tullkammare sid. 251.
Piispala marknad 4 sept. sid. 171—172 (223); föreslagen köping sid. 175—177.
Pikkala i Sjundeå, marknad 21 sept. sid. 201—207, (215).
Pojo kyrkoby marknader 22 juni och 14 sept. sid. 56 (57), 183.
Puhois i Kides, marknad 10 aug. sid. 248—251.
Puumala föreslagen marknadsplats sid. 86.
Pyhäjoki, handels-, marknads- och lastageplats (Vuotikari) sid. 106—109, 264—268.
Pyhäjärvi föreslagen marknadsplats sid. 110—113.
Pyhämaa föreslagen marknadsplats sid. 145—146.
Pyttis se Abborfors.
Pälkäne se Kostia bro.

Raipala marknadsplats i Tavastkyrö sid. 164—165, 168.
Raumo frimarknader 12 jan., 25 jan., 2 febr., 16 febr., 24 juni, 10 aug., 24 aug. och 21 sept. sid. 4, 52—53, 179.
Rautalampi föreslagen marknad sid. 86.
Rengo opriviligierad marknad 25 juli sid. 66—67.
Rimito marknad 25 juli sid. 36, 38 anm. 3, 142.

Sagu kyrkoby i Egentl. Finland, marknad 29 juli sid. 36, 38 anm. 3, 142—143.
Sagu i Österbotten se Lappajärvi.
Salo i Egentliga Finland, marknader 15 aug., 24 aug., 15 sept., 21 sept., 7 okt. sid. 37—38, 44, 142.
Salo i Österbotten marknad 29 juli sid. 16—21.
Santaniemi sid. 103 anm. 2, 263, 268—269; se även Kalajoki.
Sastmola marknad 15 febr. sid. 153—154, 159—162, (170); föreslagen köping sid. 154—159, 175.
Segelaks i Jaakimvaara, marknadsplats sid. 89 anm. 2.
Selänpää i Valkeala, föreslagen marknadsplats sid. 84.
Sibbo marknad 24 juni och 8 sept. sid. 3, 64, 207—208.
Siponkari se Friedrichsholm.
Sjundeå se Pikkala.
Snappertuna marknad 24 aug. sid. 56, 183—184.
Sotkamo föreslagen marknad sid. 299.
S:t Karins kyrkobacke, bytesplats sid. 177.
S:t Mariae kyrkobacke, bytesplats sid. 177.

S:t Michel marknader 8 och 29 sept. sid. (215, 231—232) 241—242, (246); föreslagen marknad sid. 242—243; föreslagen köping sid. 242—243.
Stockudden i Tenala, marknadsplats sid 185—187, (marknad 1 okt.).
Storkyrö kyrkoby marknader 19 jan., 10 aug. samt 2 och 3 okt. sid. 90—97, 258—261.
Storå marknader 18 juli och 13 dec. sid. 261—262.
Svartå bruk sid. 199.
Sysmä marknad 8 sept. sid. (216), 231—232, (233, 234), 242 anm. 1.
Särismäki (Saarestenmäki) marknad 15 dec. sid. 122.

Tammerkoski frimarknader 6 jan., 24 febr., 24 aug. sid. 45—48, 171, (173); se även Harju och Piispala.
Tammela se Jokkis.
Tavastehus frimarknader 6 jan., 29 juli och 1 sept. sid. 29 anm. 1, 29—33, 67, 130—132, (181, 214, 223, 233); enskilda marknader dagen efter Trefaldighetssönd. och 26 maj sid. 67, 131 anm. 3.
Tavastkyrö marknad 21 aug. sid. 164—168; se även Mahnala, Raipala och Uskela.
Tenala se Stockudden.
Tortila marknad sid. 159—161, 170.
Tiurila marknad 29 sept. sid. 89.
Torneå marknad sid. 116, 123.
Turkhautta marknad 1 och 14 sept. sid. 33, 65—66, 131.
Tyrvis marknad 29 juni och 13 juli sid. 163—164, 176; se även Paavila.
Töfsala marknader 28 jan. och 21 sept. sid. 36, 38 anm. 3, 44, 142—143.

Uleåborg frimarknader 2 jan., 10 aug. och 24 aug. sid. 24—26, 27, 123—124, 135.
Untamala marknad 29 juni sid. 44 anm. 1, 142.
Urdiala se Laukela.
Uskela socken i Egentliga Finland se Salo.
Uskela i Hollola, föreslagen marknadsplats sid. 225.
Uskela i Tavastkyrö, marknadsplats sid. 164—166.

Valkeala se Selänpää.
Vanis i Eura, föreslagen marknadsplats sid. 169.
Varkaus föreslagen köping sid. 244—247.
Vasa frimarknader 2 febr., 10 aug., 24 aug. och 9 sept. sid. 22—24, 27, 135—139.
Veckelaks marknader 25 jan., 24 juni, 29 juli, 10 aug., 21 sept. sid. 2, 63, 83—85.
Vederlaks se Virojoki.
Vehmo marknader 25 jan., 13 juli samt 2:dra sönd. i fastan eller Trefaldighetssönd. sid. 41—42, 142, 148.
Vesilaks marknad 30 nov. sid. 174—175 (223); se även Narva.
Vianto föreslagen köping sid. 244—247; föreslagen marknad sid. 247—248.
Viborg frimarknad 24 aug. sid. 71—73, (208, 211).
Vichtis kyrkoby föreslagen frimarknad sid. 185.
Villmanstrand se Lappstrand.
Virmo kyrkoby marknader 2 febr. och 10 aug. sid. 41—43, 142—144.

Virojoki i Vederlaks, marknad 24 aug. sid. 83, 84 anm. 2.
Vuotikari se Pyhäjoki.
Vääksy se Anianpelto.
Vörå marknader 13 juli, 25 juli, och 30 nov. sid. 90—97, 253, 260—261.

Ylistaro i Kumo, marknadsplats sid. 169, 170.

Åbo marknader 19 jan. och 18 juni sid. 8 anm. 2; frimarknader 19 jan. 18 juni och 8 sept. sid. 8 —10, 125—130, (147); marknad fastlagstisdagen sid. 177—178.

Äyräpää se Mohla.

Förklaringar till kartorna.

Kartan över Petsmo marknadsplats är kopierad från Kveflaks socknekarta i lantmäteristyrelsens arkiv, upprättad år 1846. Marknadsplatsens läge är icke angiven, men stället där den förmodas hava befunnit sig är Petsmo bys hamn, där byinnevånarena hade sina sjöbodar, vilka finnas utsatta på Petsmo bykartor. Någon annan lämpligare och lika lätt tillgänglig plats torde ej hava funnits. Av de övriga äro kartorna över Vörå, Pyhäjoki och Kalajoki marknadsplatser likaledes från respektive socknekartor, av vilka de två förstnämnda äro upprättade 1845 och den sistnämnda 1846. På alla dessa finnas marknadsplatserna utsatta. Pyhäjoki marknads- och lastageplats kallas på kartan Luotikari, men i de i Riksarkivet påträffade aktstyckena Vuotikari. Vad slutligen kartorna över Ijo och Kemi marknadsplatser beträffar härleda sig även dessa ifrån respektive socknekartor, av vilka Ijo är upprättad 1846 och Kemi 1843. Av uppgifterna om Ijo och Kemi marknadsplatsers läge, grundar sig den förra på Söder Ijo bykarta över åker och äng upprättad år 1789 —1790. Uppgiften om Kemi marknadsplats läge är hämtad ur Fellman, „Anteckningar under min vistelse i Lappmarken“ I sid. 347—348. Bodarna på den gamla marknadsplatsen förstördes av en häftig vådeld 1821. Samtliga dessa nu nämnda kartor äro förminskade till hälften samt återgifna i skalan 1 : 40,000. Den 7:de kartan är reproducerad efter en i nämnda arkiv påträffad gammal ägo- och skifteskarta upprättad år 1682 benämnd „geometrisk afritningh öfwer Raseborg gårdh beläget i Rasborgs lähn och Karis sochn“. Även den är förminskad till hälften av originalets storlek och återgiven i skalan circa 1 : 13,000.

De två kartorna över landet i dess helhet äro återgivna i skalan 1 : 2,500,000. Vidare må här den anmärkning göras, att gränserna mellan de olika handelsdistrikten på 1600-talets karta grundar sig på uppgifter i städernas privilegier och städernas riksdagsbesvär. På frihetstidens karta är gränslinjen mellan västra och östra Nyland

dragen längs Helsinge och Esbo socknars rågångar samt gränsen mellan västra Tavastland och socknarna omkring Päijänne vattnen längs vattendelarn mellan nämnda och Pyhäjärvi vattensystem. På båda kartorna äro samtliga utsatta orter omnämnda i texten, med undantag av att Salo marknadsplats bibehållits på frihetstidens karta, emedan marknaderna därstädes någon gång upptogos i almanackorna under 1700-talet, ehuru de torde hava upphört redan på 1600-talet. Särismäki marknadsplats torde motsvara det nuvarande Saarestenmäki. Landsvägarna äro kopierade efter kartorna i Wallin, Suomen maantiet, för vilket ändamål även texten i samma arbete genomgåtts. Insjöfarledernas sträckning grundar sig förnämligast på uppgifter i anförda riksdagsbesvär och övriga aktstycken.

Tafl. I.

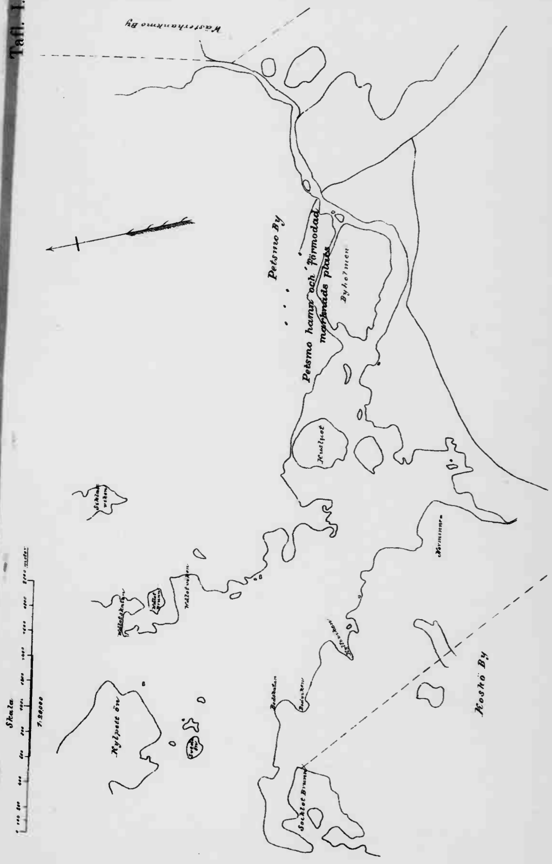

Karta över Petsmo marknadsplats i Kveflaks.

Tafl. II.

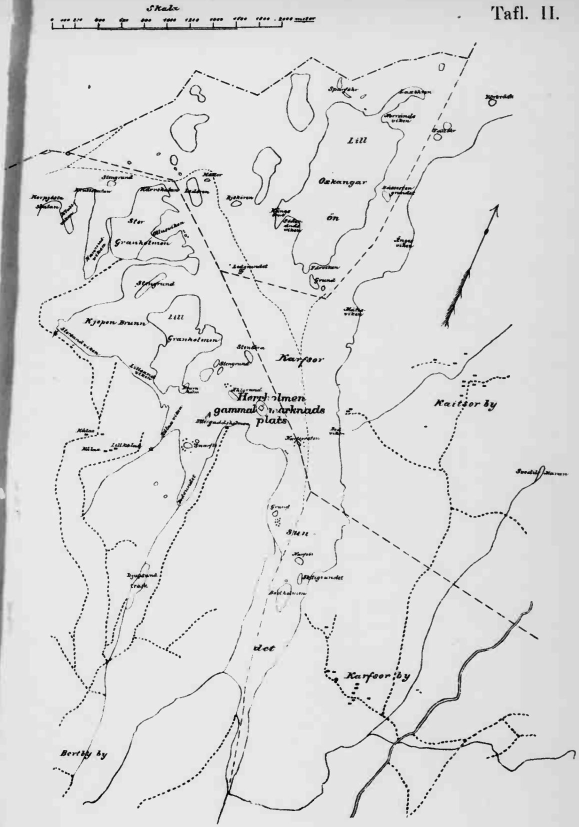

Karta över Herrholmens marknadsplats i Vörå.

Tafl. III.

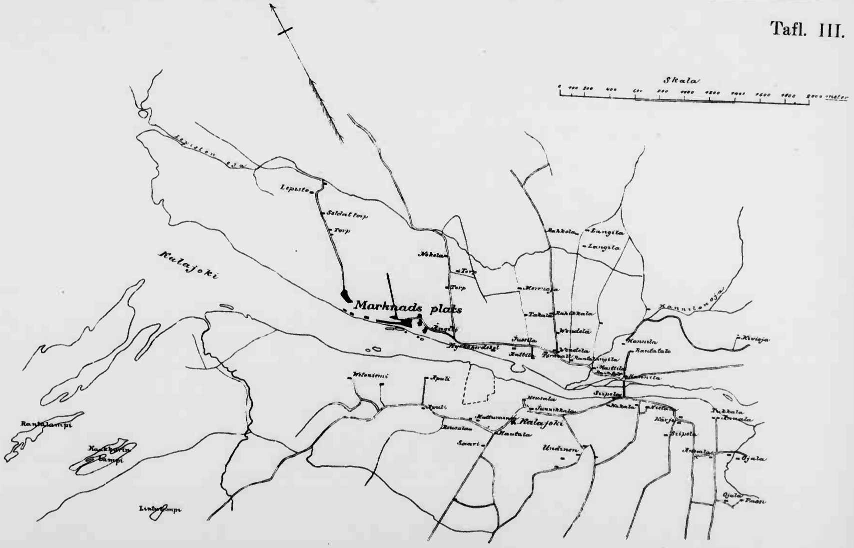

Karta över Kalajoki marknadsplats.

Tafl. IV.

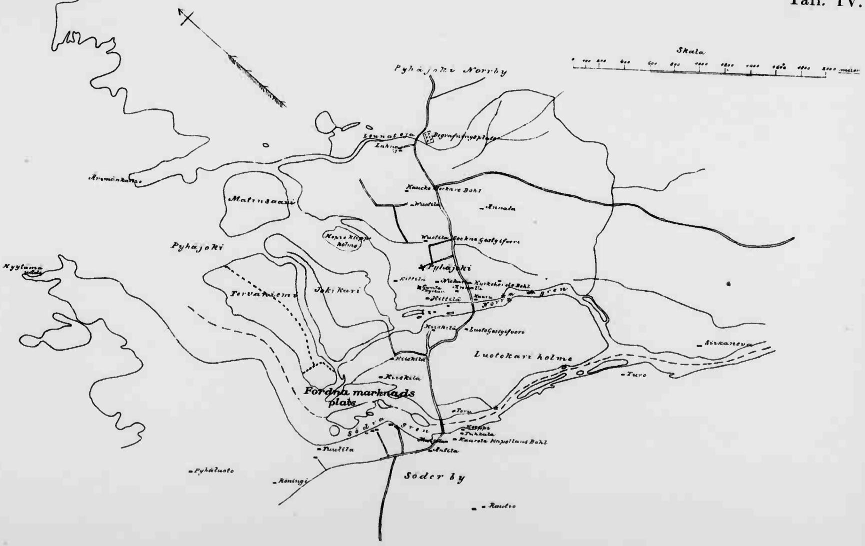

Karta över Pyhäjoki marknadsplats.

Tafl. V.

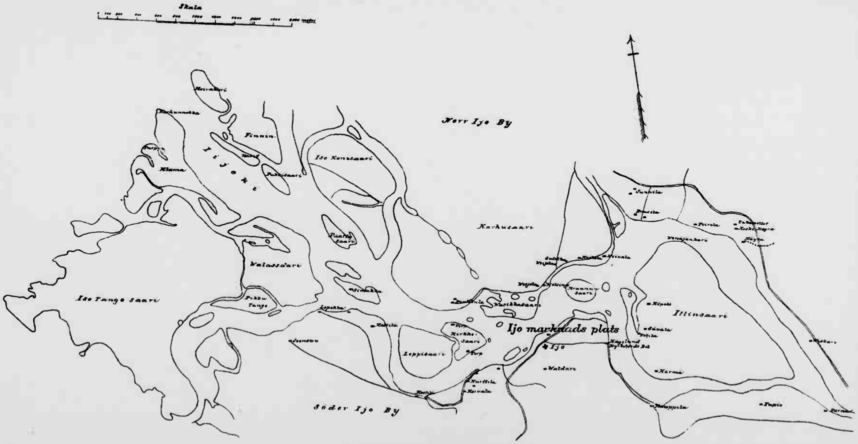

Karta över Ijo marknadsplats.

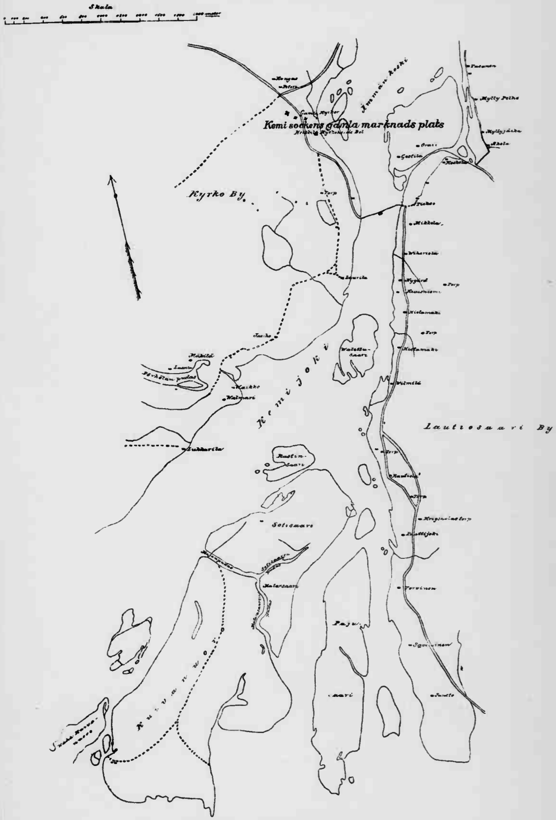

Karta över Kemi marknadsplats.

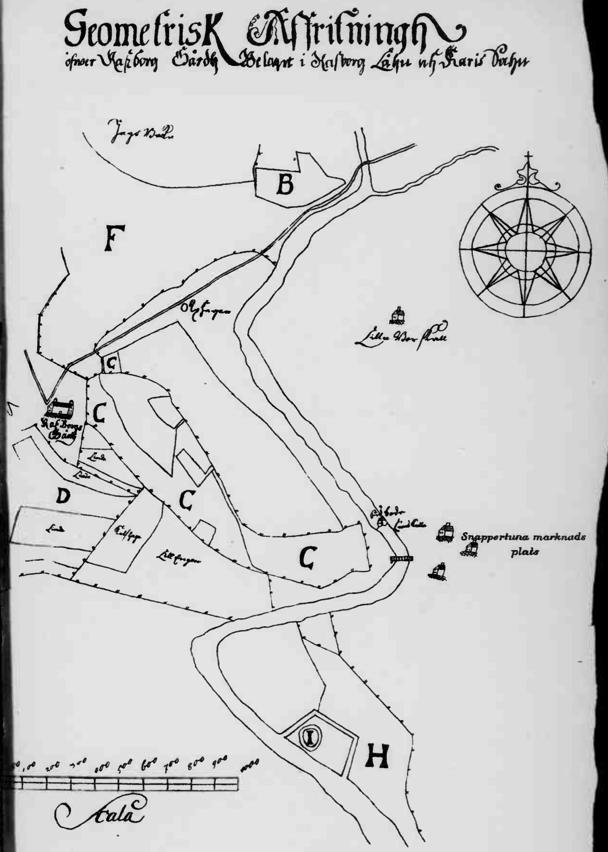

Karta över Snappertuna marknadsplats.

REDUCTION
RATIO
16:1

2.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

PM-MGP
METRIC GENERAL PURPOSE TARGET
PHOTOGRAPHIC

200 mm

150 mm

100 mm

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0

1.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

2.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

A5

A4

A3

PRECISION℠ RESOLUTION TARGETS

A&P International
2715 Upper Afton Road, St. Paul, MN 55119-4760
612/738-9329 FAX 612/738-1496

4.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

3.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

3.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

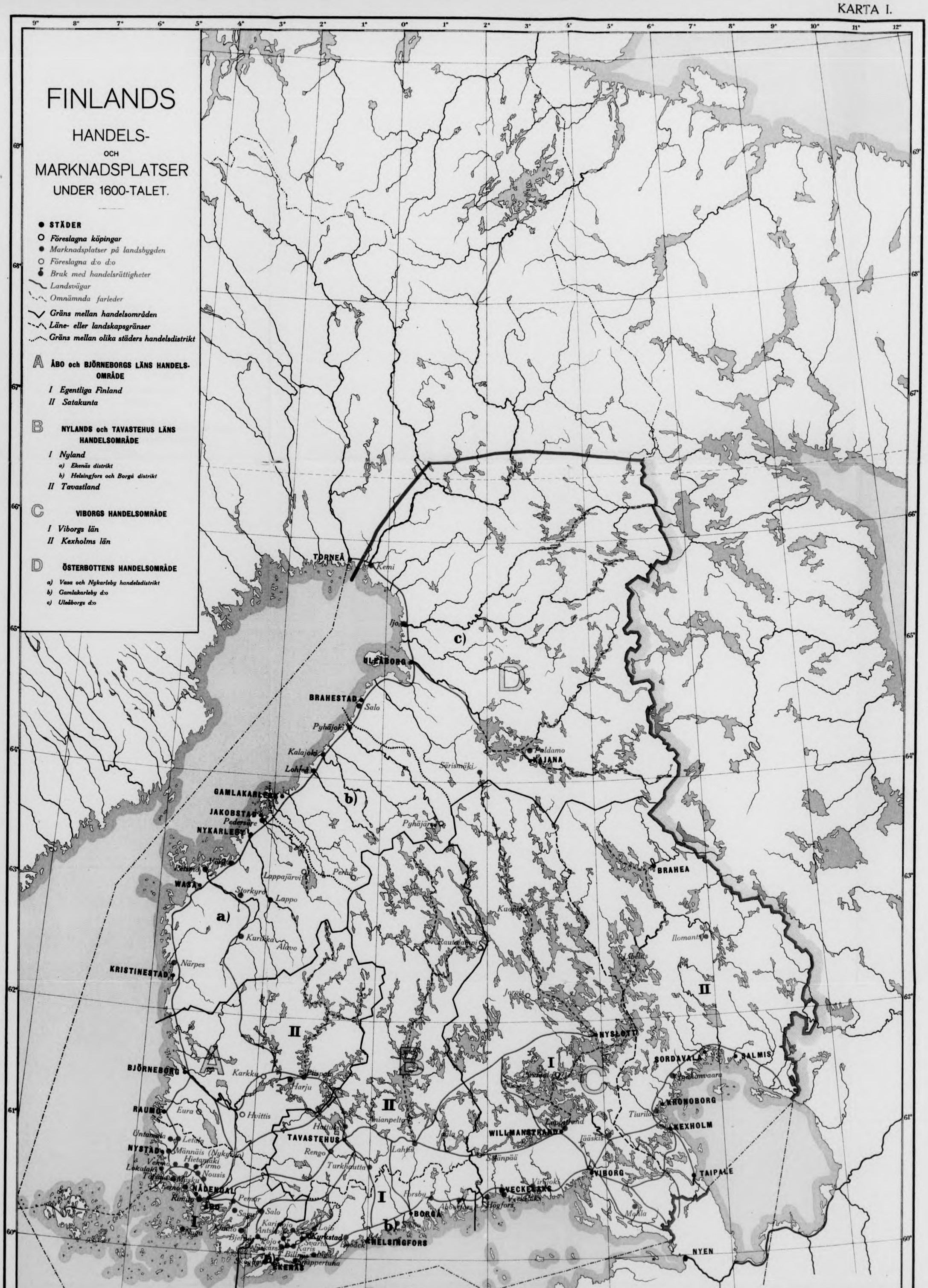
FINLANDS
HANDELS-
OCH
MARKNADSPLATSER
UNDER 1600-TALET.
STÄDER
Föreslagna köpingar
Marknadsplatser på landsbygden
Föreslagna d:o d:o
Bruk med handelsrättigheter
Landsvägar
Omnämnda farleder
Gräns mellan handelsområden
Läne- eller landskapsgränser
Gräns mellan olika städers handelsdistrikt
A ÅBO och BJÖRNEBORGS LÄNS HANDELSOMRÅDE
I Egentliga Finland
II Satakunta
B NYLANDS och TAVASTEHUS LÄNS HANDELSOMRÅDE
I Nyland
a) Ekenäs distrikt
b) Helsingfors och Borgå distrikt
II Tavastland
C VIBORGS HANDELSOMRÅDE
I Viborgs län
II Kexholms län
D ÖSTERBOTTENS HANDELSOMRÅDE
a) Vasa och Nykarleby handelsdistrikt
b) Gamlakarleby d:o
c) Uleåborgs d:o
TORNEÅ
Kemi
Ijo
ULEÅBORG
BRAHESTAD
Salo
Pyhäjoki
Kalajoki
Lohtea
Paldamo
KAJANA
Särismäki
GAMLAKARLEBY
JAKOBSTAD
Pedersöre
NYKARLEBY
WASA
Storkyro
Lappajärvi
Lappo
Kurikka
Alavo
Närpes
KRISTINESTAD
BRAHEA
Ilomants
Kuopio
Rautalampi
Joroïs
NYSLOTT
SORDAVALA
SALMIS
BJÖRNEBORG
Karkku
Harju
RAUMO
Eura
Hvittis
TAVASTEHUS
Rengo
Hollola
Asikkala
Lahtis
WILLMANSTRAND
Lappee
Jääskis
KEXHOLM
KRONOBORG
Tiurila
Jaakkimvaara
NYSTAD
Untamala
Letala
Männäis (Nykyrka)
Hietamäki
Virmo
Nousis
Lokalaks
Masku
NÅDENDAL
Rimito
ÅBO
Pemar
Sagu
Salo
Karis
Bjerno
Lojo
Ekenäs
Karis
Billnäs
Snappertuna
EKENÄS
Kyrkstad
Sibbo
Forsby
BORGÅ
HELSINGFORS
Abborfors
Högfors
Säkkijärvi
Virojoki
VECKELAKS
VIBORG
Muola
TAIPALE
NYEN
Turkhautta
Lahtis
Säkkijärvi
a)
b)
c)
A
B
C
D
I
II
Verst
Kilometer

REDUCTION
RATIO
11:1

PM-MGP
METRIC GENERAL PURPOSE TARGET
PHOTOGRAPHIC

150 mm

100 mm

A5

A4

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.0 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.0 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.5 mm

PRECISION℠ RESOLUTION TARGETS

A&P

A&P International
2715 Upper Afton Road, St. Paul, MN 55119-4760
612/738-9329 FAX 612/738-1496

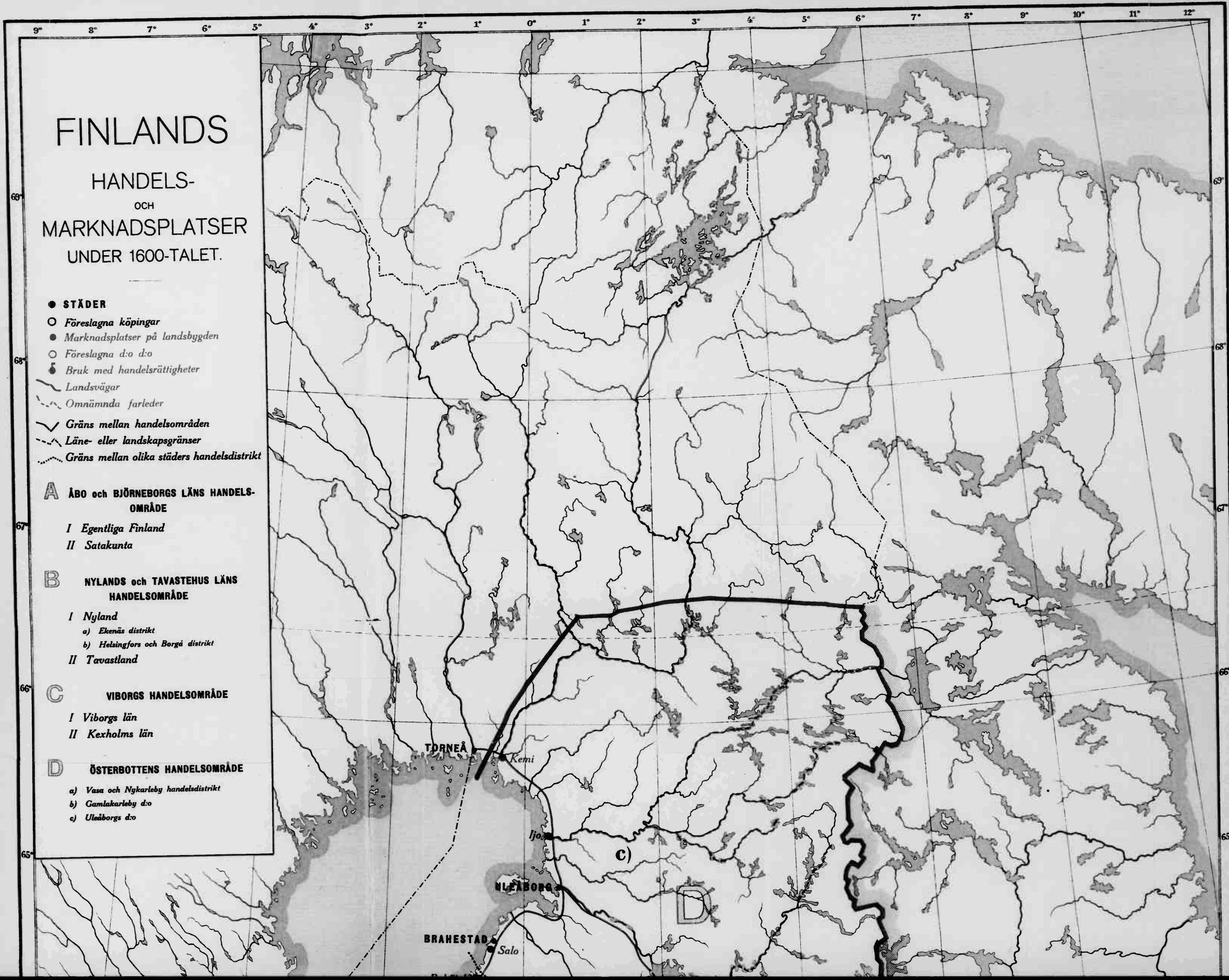
FINLANDS
HANDELS-
OCH
MARKNADSPLATSER
UNDER 1600-TALET.
STÄDER
Föreslagna köpingar
Marknadsplatser på landsbygden
Föreslagna d:o d:o
Bruk med handelsrättigheter
Landsvägar
Omnämnda farleder
Gräns mellan handelsområden
Läne- eller landskapsgränser
Gräns mellan olika städers handelsdistrikt
A ÅBO och BJÖRNEBORGS LÄNS HANDELS-OMRÅDE
I Egentliga Finland
II Satakunta
B NYLANDS och TAVASTEHUS LÄNS HANDELSOMRÅDE
I Nyland
a) Ekenäs distrikt
b) Helsingfors och Borgå distrikt
II Tavastland
C VIBORGS HANDELSOMRÅDE
I Viborgs län
II Kexholms län
D ÖSTERBOTTENS HANDELSOMRÅDE
a) Vasa och Nykarleby handelsdistrikt
b) Gamlakarleby d:o
c) Uleåborgs d:o
TORNEÅ
Kemi
Ijo
c)
ULEÅBORG
D
BRAHESTAD
Salo

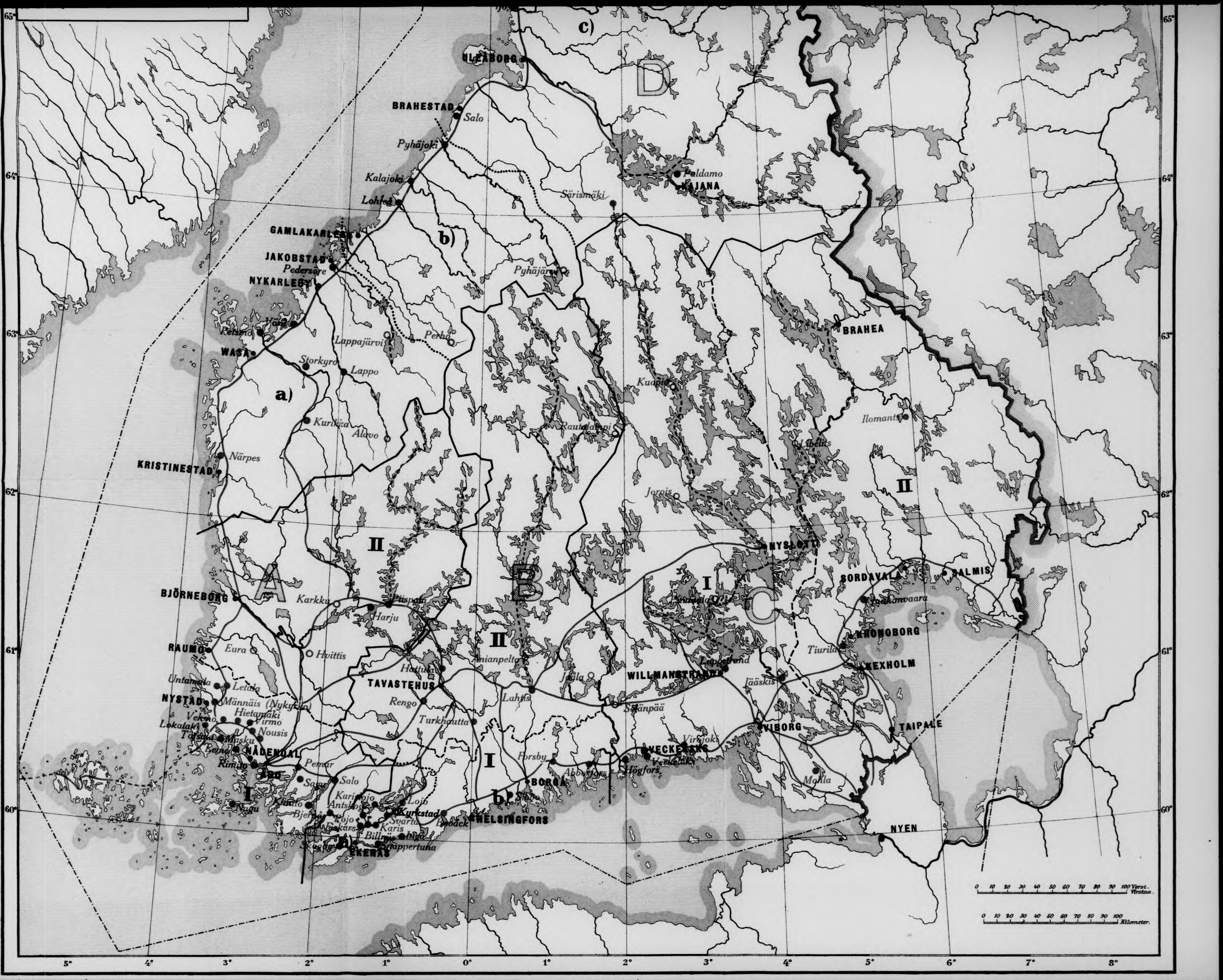

ULEÅBORG
BRAHESTAD
Salo
Pyhäjoki
Kalajoki
Lohtea
GAMLAKARLEBY
JAKOBSTAD
Pedersöre
NYKARLEBY
Vörå
Ketsmo
WASA
Storkyro
Lappajärvi
Lappo
Perho
Kurikka
Alavo
Närpes
KRISTINESTAD
BJÖRNEBORG
Karkku
Harju
Hvittis
RAUMO
Eura
Untamala
Letala
NYSTÄD
Männäis (Nykyrka)
Hietamäki
Virmo
Vekmo
Lokalaks
Nousis
NÅDENDAL
Rimito
ÅBO
Pemar
Salo
Nagu
Kimito
Bjerno
Karislojo
Antskog
Pojo
Svarta
Karis
Billnäs
Lojo
Kyrkslätt
Esbo
Båback
EKENÄS
Kappertuna
HELSINGFORS
Sibbo
BORGÅ
Forsby
Abborfors
Högfors
Veckelaks
Virojoki
TAVASTEHUS
Rengo
Turkhautta
Hattula
Lahtis
Anianpelto
Jaala
Särkpää
WILLMANSTRAND
Lappstrand
Jääskis
VIBORG
Muola
TAIPALE
NYEN
KEXHOLM
Tiurila
KRONOBORG
Lahdenpohja
Jaakonvaara
SORDAVALA
SALMIS
NYSLOTT
Joroi
Libelits
Ilomants
BRAHEA
Kuopio
Rautalampi
Pyhäjärvi
Särismäki
Paldamo
KAJANA
A
B
C
D
a)
b)
c)
I
II
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Verst. Virstaa.
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Kilometer.
65°
64°
63°
62°
61°
60°
5° 4° 3° 2° 1° 0° 1° 2° 3° 4° 5° 6° 7° 8°

REDUCTION
RATIO
16:1

2.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

PM-MGP
METRIC GENERAL PURPOSE TARGET
PHOTOGRAPHIC

200 mm

150 mm

100 mm

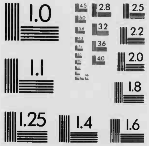

1.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

2.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

A5

A4

A3

PRECISION℠ RESOLUTION TARGETS

A&P International
2715 Upper Afton Road, St. Paul, MN 55119-4760
612/738-9329 FAX 612/738-1496

4.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

3.5 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

3.0 mm
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

KARTA II.

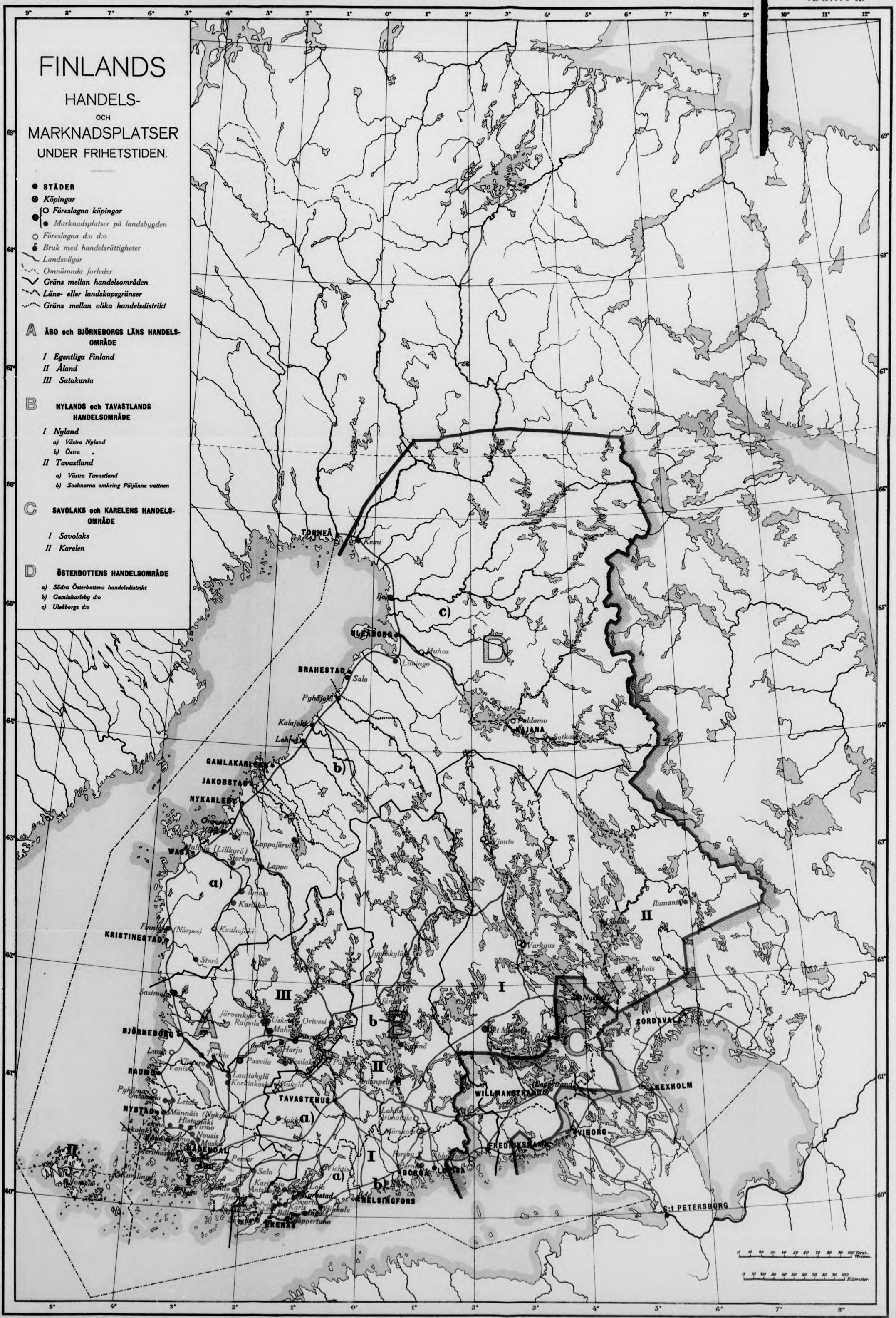
FINLANDS
HANDELS-
OCH
MARKNADSPLATSER
UNDER FRIHETSTIDEN.
STÄDER
Köpingar
Föreslagna köpingar
Marknadsplatser på landsbygden
Föreslagna d:o d:o
Bruk med handelsrättigheter
Landsvägar
Omnämnda farleder
Gräns mellan handelsområden
Läne- eller landskapsgränser
Gräns mellan olika handelsdistrikt
A ÅBO och BJÖRNEBORGS LÄNS HANDELSOMRÅDE
I Egentliga Finland
II Åland
III Satakunta
B NYLANDS och TAVASTLANDS HANDELSOMRÅDE
I Nyland
a) Västra Nyland
b) Östra
II Tavastland
a) Västra Tavastland
b) Socknarna omkring Päijänne vattnen
C SAVOLAKS och KARELENS HANDELSOMRÅDE
I Savolaks
II Karelen
D ÖSTERBOTTENS HANDELSOMRÅDE
a) Södra Österbottens handelsdistrikt
b) Gamlakarleby d:o
c) Uleåborgs d:o
TORNEÅ
Kemi
Ijo
ULEÅBORG
Muhos
Limingo
BRAHESTAD
Salo
Pyhäjoki
Kalajoki
Lohtea
GAMLAKARLEBY
JAKOBSTAD
NYKARLEBY
WASA
Lappajärvi
Lappo
Storkyro
KRISTINESTAD
Kauhajoki
Närpes
Ilmola
Kurikka
Storå
Idensalmi
KAJANA
Paldamo
Sotkamo
Pieksämäki
Jyväskylä
Varkaus
Rantasalmi
Ilomantsi
Pielis
Pahois
Nyslott
S:t Michel
BJÖRNEBORG
RAUMO
NYSTAD
ÅBO
TAVASTEHUS
Orivesi
Harju
Lautakylä
Korkiakoski
Järvenkylä
Raipala
Vanis
Tyrvää
Paavila
Hauho
Lahtis
Salo
Pemar
Vichtis
Forsby
Borgå
LOVISA
HELSINGFORS
EKENÄS
Kyrkstad
Jockas
WILLMANSTRAND
FREDRIKSHAMN
VIBORG
KEXHOLM
SORDAVALA
S:t PETERSBORG
Lappvesi
Kimo

REDUCTION
RATIO
11:1

PM-MGP
METRIC GENERAL PURPOSE TARGET
PHOTOGRAPHIC

150 mm

100 mm

A5

A4

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.0 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz1234567890

1.5 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.0 mm

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

2.5 mm

PRECISION℠ RESOLUTION TARGETS

A&P International
2715 Upper Afton Road, St. Paul, MN 55119-4760
612/738-9329 FAX 612/738-1496

KARTA II.

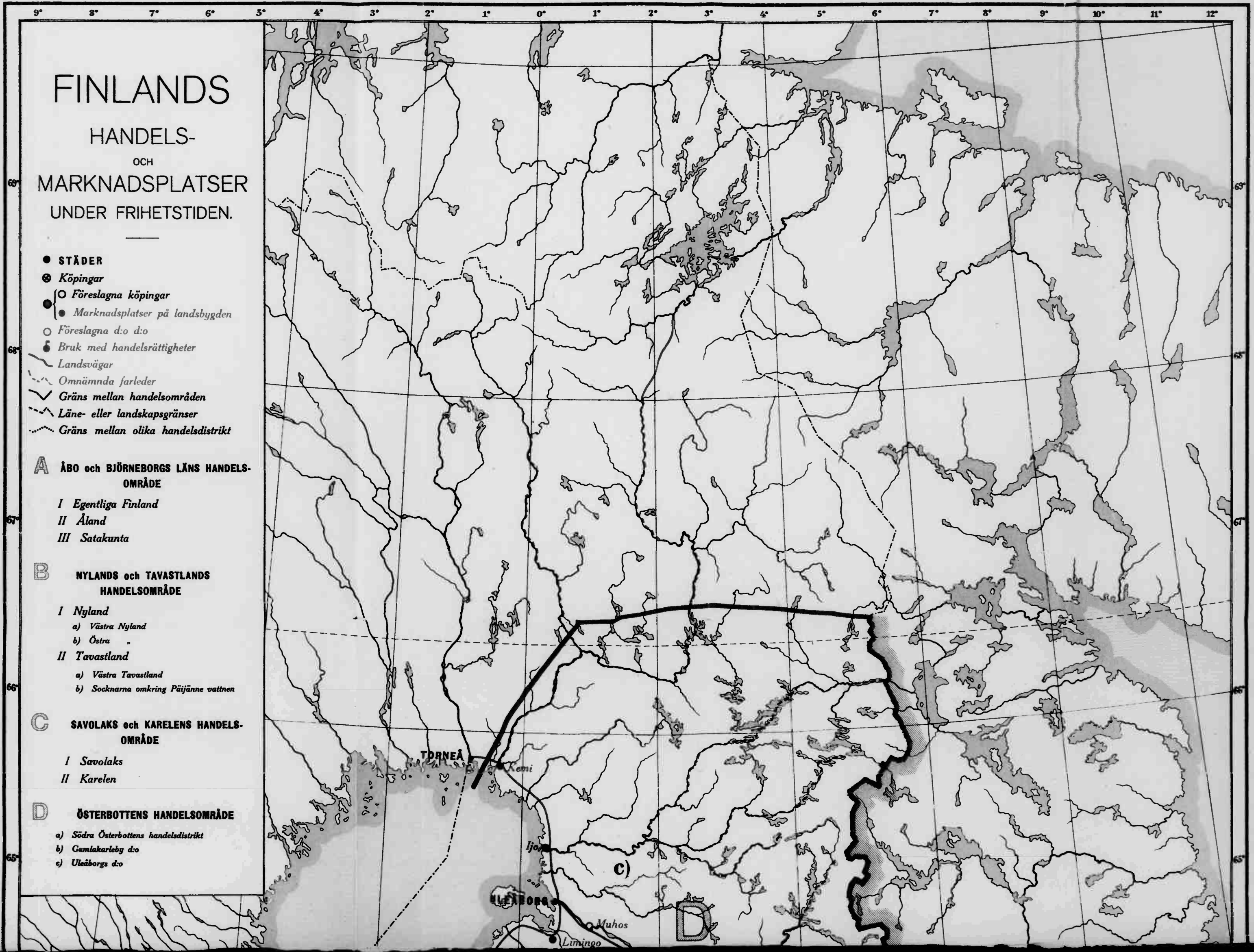
FINLANDS
HANDELS-
OCH
MARKNADSPLATSER
UNDER FRIHETSTIDEN.
STÄDER
Köpingar
Föreslagna köpingar
Marknadsplatser på landsbygden
Föreslagna d:o d:o
Bruk med handelsrättigheter
Landsvägar
Omnämnda farleder
Gräns mellan handelsområden
Läne- eller landskapsgränser
Gräns mellan olika handelsdistrikt
A ÅBO och BJÖRNEBORGS LÄNS HANDELSOMRÅDE
I Egentliga Finland
II Åland
III Satakunta
B NYLANDS och TAVASTLANDS HANDELSOMRÅDE
I Nyland
a) Västra Nyland
b) Östra „
II Tavastland
a) Västra Tavastland
b) Socknarna omkring Päijänne vattnen
C SAVOLAKS och KARELENS HANDELSOMRÅDE
I Savolaks
II Karelen
D ÖSTERBOTTENS HANDELSOMRÅDE
a) Södra Österbottens handelsdistrikt
b) Gamlakarleby d:o
c) Uleåborgs d:o
TORNEÅ
Kemi
Ijo
c)
ULEÅBORG
D
Muhos
Limingo
9° 8° 7° 6° 5° 4° 3° 2° 1° 0° 1° 2° 3° 4° 5° 6° 7° 8° 9° 10° 11° 12°
69° 68° 67° 66° 65°

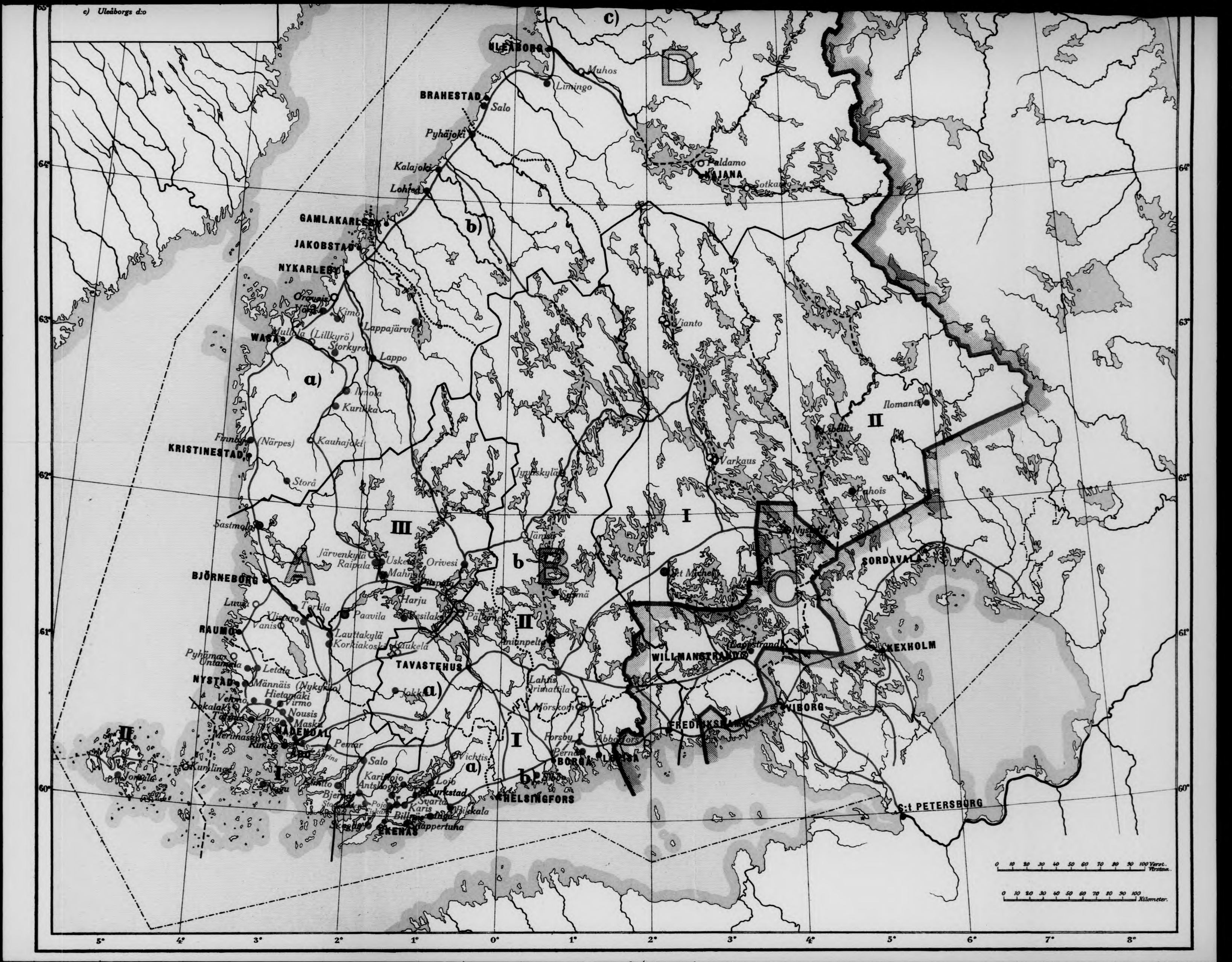
c) Uleåborgs d:o
c)
D
ULEÅBORG
Muhos
Limingo
BRAHESTAD
Salo
Pyhäjoki
Paldamo
KAJANA
Sotkamo
Kalajoki
Lohtea
GAMLAKARLEBY
b)
JAKOBSTAD
NYKARLEBY
Oravais
Kimo
Lappajärvi
Vianto
WASA
Mullola (Lillkyrö)
Storkyro
Lappo
a)
Ilmola
Kurikka
Ilomants
II
Finnby (Närpes)
KRISTINESTAD
Kauhajoki
Libelits
Varkaus
Jyväskylä
Storå
Pahois
Sastmola
III
I
Jämsä
Nyslott
Järvenkylä
Raipala
Uskela
Mahnala
Orivesi
b
B
SORDAVALA
A
St Michel
C
BJÖRNEBORG
Harju
Paavila
Kangasniemi
Luvia
Ylistaro
Tertila
Vesilaks
Pälkäne
II
Vanis
RAUMO
Lauttakylä
Korkiakoski
Haukela
Anianpelto
Villmanstrand
Lappstrand
KEXHOLM
Pyhämaa
Untamala
Letala
TAVASTEHUS
NYSTAD
Männäis (Nykyrko)
Jokkis
a)
Lahtis
Orimattila
Vekmo
Hietamäki
Virmo
Nousis
Masku
Mörskom
VIBORG
Tärsnäs
Merimasku
NÅDENDAL
II
Pemar
Forsby
Pernå
Abborfors
FREDRIKSHAMN
Kimito
I
Salo
Kumlinge
Wichtis
a)
BORGÅ
LOVISA
Jomala
I
Kimito
Karislojo
Antskog
Lojo
b)
Sibbo
Bjerno
Pojo
Kyrkslätt
Svarta
Karis
HELSINGFORS
S:t PETERSBURG
Billnäs
Ingå
Kyrkslätt
Esbo
Bickala
Fiskars
Skuru
EKENÄS
Täppertuna
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Verst. Virstaa.
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Kilometer.
65°
64°
63°
62°
61°
60°
5°
4°
3°
2°
1°
0°
1°
2°
3°
4°
5°
6°
7°
8°

END OF TITLE